

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosna i Hercegovina
Srednjobosanski kanton
Kanton Središnja Bosna

Strategija razvoja SBK/KSB 2021.-2027. godina

April, 2021. godina

Sadržaj:

<i>Uvod</i>	6
1. <i>METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE</i>	8
2. <i>GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNE KARAKTERISTIKE SBK</i>	10
Položaj i osnovne prostorne karakteristike Srednjobosanskog kantona	10
Vode	11
Rude i minerali	12
Flora	12
Fauna	14
Zemljište	14
Klimatska obilježja	15
3. <i>STANOVNIŠTVO U SBK</i>	17
4. <i>EKONOMSKA STRUKURA PRIVREDE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA</i>	19
Indeks razvijenosti	19
Investicije	20
Analiza uvoza i izvoza	21
Poslovni subjekti prema djelatnosti	23
Poslovne zone	24
Industrijska proizvodnja	27
Poljoprivreda	28
Šumarstvo	30
Turizam	31
Saobraćaj i veze	34
Građevinarstvo	35
Zaposlenost i nezaposlenost	36
Penzioneri	38
5. <i>DRUŠTVENE DJELATNOSTI</i>	40
Obrazovanje	40
Zakonska osnova predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja u SBK	40
Predškolski odgoj i obrazovanje na području kantona	40
Osnovne odlike predškolskog odgoja i obrazovanja u Srednjobosanskom kantonu	41
Razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja	43
Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje	44
Osnovne škole u na području SBK	44
Srednjoškolski odgoj i obrazovanje	49
Srednje škole na području SBK	50
Visoko školstvo na području SBK	53
Visokoškolske ustanove na području SBK	53
Kultura i sport	55
Socijalna zaštita	55

Zdravstvo.....	58
Sigurnost građana.....	59
Sistem upravljanja razvojem.....	60
Institucionalni okvir.....	60
Učinkovitost modela upravljanja razvojem.....	61
Procedure za planiranje i prikupljanje podataka.....	62
Saobraćajna infrastruktura.....	62
Cestovni promet.....	62
Razvojna koncepcija cestovne mreže SBK.....	64
6. OKOLIŠ.....	65
Zaštita okoliša i komunalna infrastruktura.....	65
Praćenje stanja okoliša, informacijski sistem i planiranje zaštite okoliša.....	65
Zagađivači.....	67
Upravljanje vodama i otpadnim vodama.....	69
Nadležnosti.....	69
Površinske vode.....	69
Poplave.....	71
Učestalost pojavljivanja poplava.....	71
Vodosnabdjevanje.....	72
Upravljanje otpadnim vodama.....	74
Zaštita zraka.....	75
Zakonodavstvo, nadležnosti i strateški dokumenti.....	75
Kvaliteta zraka.....	76
Upravljanje otpadom.....	76
Planski dokumenti.....	76
Količine otpada.....	77
Postojeća organizacija upravljanja otpadom.....	78
Prikupljanje otpada.....	78
Reciklaža.....	78
Deponije.....	78
Divlje deponije.....	80
Jačanje javne svijesti.....	81
Buka.....	81
Zaštićeni dijelovi prirode.....	81
Kulturno-historijsko naslijeđe.....	84
Šume.....	86
Zakonodavstvo i nadležnosti.....	86
Problematika zaštite šuma.....	87
Zaštita zemljišta.....	89
Minirane površine.....	90

Energija i energetska učinkovitost	91
Hidro energija	91
Termo energija	93
Plin	93
Biomasa	96
Energija sunca i vjetra	96
Geotermalni izvori	97
Perspektive za primjenu energetske učinkovitih mjera	97
Prostorno planska dokumentacija.....	98
7. <i>PREGLED VANJSKIH I UNUTRAŠNJIH FAKTORA</i>	102
8. <i>STRATEŠKO FOKUSIRANJE</i>	112
Vizija razvoja.....	113
Strateški ciljevi	114
9. <i>PRIORITETI</i>	118
10. <i>OPIS MJERA</i>	125
11. <i>INDIKATIVNI FINACIJSKI OKVIR</i>	137
12. <i>STRATEŠKI PROJEKTI</i>	140
13. <i>USKLAĐENOST STRATEGIJE RAZVOJA SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA</i>	141
14. <i>OKVIR ZA IMPLEMENTACIJU, MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGOJE RAZVOJA</i>	142
Implementacija.....	142
Monitoring i izvještavanje.....	144
Evaluacija	145
ANEKSI.....	146
Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima.....	146
Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta	203
Lista tablica:	
<i>Tablica 1. SBK u brojkama.....</i>	<i>11</i>
<i>Tablica 2. Zemljište u SBK.....</i>	<i>15</i>
<i>Tablica 3. Vrijednost važnih meteo pojava.....</i>	<i>16</i>
<i>Tablica 4. Starosna struktura u SBK</i>	<i>17</i>
<i>Tablica 5. Prirodni priraštaj u SBK</i>	<i>17</i>
<i>Tablica 6. Index razvijenosti u SBK.....</i>	<i>19</i>
<i>Tablica 7. Indeks razvijenosti po općinama</i>	<i>20</i>
<i>Tablica 8. Ostvarene investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi.....</i>	<i>20</i>
<i>Tablica 9. Pokrivenost uvoza izvozom u SBK u razdoblju od 2015.-2019.godine</i>	<i>21</i>
<i>Tablica 10. Izvoz i uvoz u SBK prema područjima za razdoblje 2015.-2019.....</i>	<i>22</i>
<i>Tablica 11. Izvoz i uvoz po zemljama za razdoblje 2015.-2019. godine.</i>	<i>22</i>
<i>Tablica 12. Broj poslovnih subjekata u SBK za razdoblje 2013.-2019. godine.</i>	<i>23</i>
<i>Tablica 13. Broj poslovnih subjekata na hiljadu stanovnika po općinama u SBK-u u 2019. godini</i>	<i>24</i>

<i>Tablica 14. Poslovne zone po općinama u SBK</i>	<i>26</i>
<i>Tablica 15. Industrijska proizvodnja po godinama SBK i FBiH</i>	<i>27</i>
<i>Tablica 16. Pregled proizvodnje usjeva u SBK za razdoblje 2017.-2019. godina</i>	<i>29</i>
<i>Tablica 17. Pregled voća u SBK za razdoblje 2017.-2019. godinu</i>	<i>30</i>
<i>Tablica 18. Brojno stanje stoke u SBK za razdoblje 2017.-2019.</i>	<i>30</i>
<i>Tablica 19. Proizvodanja i prodaja šumskih sortimenata u SBK za razdoblje 2015.-</i> <i>2019.godina</i>	<i>31</i>
<i>Tablica 20. Dolasci i noćenja turista u SBK za razdoblje 2016.-2019. godine.....</i>	<i>32</i>
<i>Tablica 21. Dolasci i noćenja turista prema prebivalištu u SBK za razdoblje 2016.-2019.</i> <i>godina</i>	<i>33</i>
<i>Tablica 22. Prijevoz robe u SBK za razdoblje 2015.-2019. godine.....</i>	<i>34</i>
<i>Tablica 23. Prijevoz putnika u SBK za razdoblje 2015.-2019. godina.....</i>	<i>34</i>
<i>Tablica 24. Vrijednost izvršenih građevinskih radova po vrstama objekta u SBK</i>	<i>35</i>
<i>Tablica 25. Pregled zaposlenih, nezaposlenih i plata na nivou godišnjeg prosjeka u SBK</i>	<i>36</i>
<i>Tablica 26. Prosječna neto plata po općinama u SBK</i>	<i>37</i>
<i>Tablica 27. Broj nezaposlenih po općinama u SBK</i>	<i>38</i>
<i>Tablica 28. Broj penzionera u SBK</i>	<i>38</i>
<i>Tablica 29. Vrsta i iznos penzije po kantonima u FBiH</i>	<i>39</i>
<i>Tablica 30. Podaci o predškolskim ustanovama u SBK</i>	<i>42</i>
<i>Tablica 31: Popis predškolskih ustanova u SBK</i>	<i>43</i>
<i>Tablica 32. Podaci o broju učenika u osnovnim i srednjim školama na području SBK.....</i>	<i>44</i>
<i>Tablica 33. Broj osnovnih škola i broj odjeljenja u SBK, po gradovima/općinama</i>	<i>46</i>
<i>Tablica 34. Broj učenika i broj nastavnika u osnovnim školama u SBK, po</i> <i>gradovima/općinama</i>	<i>47</i>
<i>Tablica 35. Broj škola, broj odjeljenja, broj učenika i broj nastavnika srednjih škola u SBK</i>	<i>52</i>
<i>Tablica 36. Podaci o visokom obrazovanju u SBK.....</i>	<i>54</i>
<i>Tablica 37. Podaci o diplomiranim studentima u SBK.....</i>	<i>54</i>
<i>Tablica 38. Iznos izdavanja za kulturu i sport po godinama u SBK (u KM).....</i>	<i>55</i>
<i>Tablica 39. Podaci o socijalnoj zaštiti u SBK.....</i>	<i>56</i>
<i>Tablica 40. Broj zdravstvenih radnika u SBK i FBiH u razdoblju 2014-2019. godina.....</i>	<i>58</i>
<i>Tablica 41. Pokazatelji u oblasti zdravstva u SBK, po godinama</i>	<i>59</i>
<i>Tablica 42. Pokazatelji u oblasti sigurnosti građana u SBK, po godinama.....</i>	<i>60</i>
<i>Tablica 43. Pokazatelji iz oblasti saobraćajne infrastrukture u SBK po godinama.....</i>	<i>64</i>
<i>Tablica 44. Osnovni podaci o režimu voda u SBK</i>	<i>70</i>
<i>Tablica 45. Kvalitet, dostupnost i pokrivenost općina i gradova u SBK komunalnim uslugama</i> <i>.....</i>	<i>74</i>
<i>Tablica 46. Nacionalni spomenici na području SBK.....</i>	<i>84</i>
<i>Tablica 47. Podaci o miniranim područjima – sumnjiva površina u 2019. godini, stanje po</i> <i>općinama.....</i>	<i>90</i>
<i>Tablica 48. Karakteristike hidroelektrana Jajce I i Jajce II.....</i>	<i>91</i>
<i>Tablica 49. Male hidroelektrane u pogonu na području SBK.....</i>	<i>92</i>
<i>Tablica 50. Podaci o investicijama iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture.....</i>	<i>99</i>
<i>Tablica 51. Ključni pokazatelji zaštite okoliša</i>	<i>99</i>
<i>Tablica 52. SWOT elementi Srednjobosanskog kantona</i>	<i>103</i>
<i>Tablica 53. Pokazatelji utjecaja za prvi strateški cilj.....</i>	<i>115</i>
<i>Tablica 54. Pokazatelji utjecaja za drugi strateški cilj</i>	<i>116</i>

<i>Tablica 55. Pokazatelji utjecaja na treći strateški cilj</i>	<i>117</i>
<i>Tabela 56. Prioritetni ciljevi za prvi strateški cilj sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata</i>	<i>120</i>
<i>Tabela 57. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata ..</i>	<i>122</i>
<i>Tabela 58. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata ..</i>	<i>124</i>
<i>Tablica 59. Indikativni finansijski okvir</i>	<i>137</i>
<i>Tabela 60. Pregled poveznica Strategije razvoja SBK sa Strategijom razvoja FBiH i Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH</i>	<i>141</i>

Lista slika:

<i>Slika 1. Mapa SBK</i>	<i>10</i>
<i>Slika 2. Prikaz uvoza i izvoza u SBK.....</i>	<i>21</i>
<i>Slika 3. Industrijska proizvodnja u SBK</i>	<i>28</i>
<i>Slika 4. Dolasci i noćenja</i>	<i>33</i>
<i>Slika 5. Prijevoz robe.....</i>	<i>35</i>
<i>Slika 6. Prikaz zaposleni i nezaposlenih u SBK.....</i>	<i>37</i>
<i>Slika 7. Iznos prosječne penzije i broja penzionera.....</i>	<i>39</i>
<i>Slika 8. Broj učenika osnovni škola u SBK.....</i>	<i>48</i>
<i>Slika 9. Broj učenika osnovnih škola u SBK.....</i>	<i>48</i>
<i>Slika 10. Broj nastavnika srednjih škola u SBK</i>	<i>51</i>
<i>Slika 11. Broj učenika srednjih škola u SBK</i>	<i>51</i>
<i>Slika 12. Vodotoci na teritoriji SBK</i>	<i>70</i>

Uvod

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine¹ (u daljnjem tekstu: Zakon) i pod zakonskim aktima uspostavljen je institucionalni i normativno-pravni okvir razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, kantonima i jedinicama lokalne samouprave.

Na osnovu utvrđenog normativno-pravnog okvira Vlada Srednjobosanskog kantona (u daljnjem tekstu: Vlada SBK) donijela je Odluku o izradi Strategije razvoja SBK za razdoblje 2021.-2027. godina² kojom je pokrenut proces izrade Strategije razvoja SBK za razdoblje 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja SBK).

Strategija razvoja SBK je integrirani, multisektorski strateški dokument SBK koja definiše javne politike, usmjerava razvoj teritorije SBK i jedinica lokalne samouprave i zacrtanim strateškim ciljevima i prioritetima predstavlja putokaz za sveukupni društveni razvoj. Strategijom razvoja SBK se utvrđuju ciljevi i prioriteti razvoja kantona, način njihovog ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za provedbu, praćenje, evaluaciju i izvještavanje. Istovremeno je polazni dokument i podloga za izradu sektorskih strategija, DOB-a, budžeta i PJI kantona, programa rada Vlade za mandatno razdoblje, trogodišnjeg plana rada ministarstava i drugih tijela i godišnjeg programa rada Vlade.

U sklopu procesa izrade Strategije razvoja SBK nosilac je Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu SBK (u daljnjem tekstu: Ured).

Učesnici u procesu izrade Strategije razvoja SBK su kantonalna ministarstva i druga tijela kantonalne uprave, jedinice lokalne samouprave na području SBK, Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u SBK, te socio-ekonomski partneri.

Proces izrade Strategije razvoja SBK u svim fazama karakteriziralo je ostvarivanje zakonskih principa razvojnog planiranja koji obuhvataju:

- otvoreni metod koordinacije,
- ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane,
- vertikalna i horizontalna koordinacija,
- partnerstvo, javnost i transparentnost u procesu razvojnog planiranja.

U okviru ostvarivanja zakonskih okvira razvojnog planiranja kroz fazu izrade strateške platforme određena je vizija razvoja. Vizija je temeljena na geostrateškom centralnom položaju SBK koji se nalazi na raskrsnici najvažnijih transportnih pravaca i uvezanosti sa svim dijelovima BiH, kao i težnji da SBK postane regija ugodnog i sigurnog života u kojoj svaki čovjek ima priliku za uspjeh.

Vizija razvoja SBK

Izsrca Bosne ključa ljepota i dobrota čovjeka, bogatstvo prirode, gdje se ugodno i sigurno živi, njeguju različitosti i svaki čovjek ima priliku za uspjeh.

Ostvarivanje vizije razvoja SBK podrazumijeva uspostavu mehanizama u okviru čega su definisana tri relevantna strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije,

¹ „Službene novine FBiH“, broj: 32/17.

² „Službene novine SBK“, broj: 3/20.

okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Strateški ciljevi su ujedno osnova za utvrđivanje prioriteta i mjera i dalje korake razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u SBK.

Strateški ciljevi razvoja SBK
1. Poticati održiv ekonomski razvoj
2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane.
3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu

Proces izrade Strategije razvoja SBK u svim fazama je usmjeren i osigurao je punu usklađenost sa drugim strateškim dokumentima na razini kantona, prije svega nacrtom Strategije razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja FBiH). Pored koordinacije i usuglašavanja razvojnih prioriteta i politika u odnosu na spomenuti strateški okvir, Strategija razvoja SBK istovremeno odražava i globalno prihvaćene ciljeve održivog razvoja utvrđene kroz Okvir za implementaciju ciljeva održivog razvoja za BiH. Faze izrade Strategije razvoja SBK karakterizirala je i pojava pandemije COVID-19 što je u značajnoj mjeri ciljeve, prioritete i mjere strategije usmjerilo prema suočavanju sa izazovom saniranja posljedica pandemije.

Strategija razvoja SBK predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategije razvoja jedinica lokalne samouprave u SBK.

Podršku izradi Strategije razvoja SBK pružio je Projekat integriranog lokalnog razvoja (ILDPA), zajednički projekat Vlade Švicarske i Razvojnog projekta Ujedinjenih naroda (UNDP), s tim što *Sadržaj Strategije razvoja SBK, kao i nalazi prikazanih u njoj, ne odražavaju nužno stavove ILDPA-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.*

1. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE

Uredbom o izradi strateških dokumenata u FBiH³ uspostavljena je metodologija koja propisuje korake u procesu izrade i strukturu strateškog dokumenta. Na temelju spomenutog pod zakonskog akta Vlada SBK je donijela Odlukom o izradi strategije razvoja SBK za razdoblje 2021.-2027. godina utvrdila faze izrade i učesnike u procesu izrade.

Izrada strategije je prošla kroz sedam definisanih faza počevši od izrade situacione analize i strateške platforme, zatim određivanja prioriteta i mjera, identifikacije strateških projekata, provjere međusobne usklađenosti strateških dokumenata, izrade indikativnog finansijskog okvira za implementaciju, definisanja načina implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije, do zadnje faze koja podrazumijeva usvajanja strateškog dokumenta.

Prva faza podrazumijevala je izradu situacione analize i strateške platforme sa SWOT matricom. Značajnu podlogu procesu pružila je i Srednjoročna evaluacija Strategije razvoja SBK za razdoblje 2016. - 2020. godina, koja se odnosi na period evaluacije 2016. - 2018. godina. Nakon prikupljenih podataka u toku mjeseca maj i juni 2020. godine provedene su javne konsultacije na Nacrt Situacione analize i Strateške platforme. Utvrđena Situaciona analiza obuhvata pregled stanja u ekonomskom, društvenom i okolišnom sektoru u SBK, uz sagledavanje ekonomskih i zdravstvenih aspekata epidemije COVID-19. Na temelju zaključaka Situacione analize, u okviru Strateške platforme definisani su strateški fokusi i strateški ciljevi, te potvrđena razvojna Vizija SBK.

Provedene naredne faze obuhvatile su procese konsultacija i nadležno postepene uspostavljenih tijela što je integralno kroz izrađenu Strategiju razvoja SBK rezultovalo određivanjem prioriteta i mjera, identifikaciju strateških projekata, izradu indikativnog finansijskog okvira za implementaciju i stvaranje okvira implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije. Proces usvajanja Strategije razvoja SBK je prošao fazu razmatranja u formi nacarta, utvrđivanje prijedloga i konačnog usvajanja. U dijelu provjere međusobne usklađenosti strateških dokumenata, izrađen je dokument Provjera usklađenosti strateških ciljeva, prioriteta i mjera kojim je potvrđen normativni zahtjev usklađenosti.

Kroz sve faze izrade Strategije razvoja SBK tehničku i stručnu podršku kao i koordinaciju procesa izrade je vodio Ured. Ured je Rješenjem o imenovanju Kantonalnog odbora za razvoj za izradu Strategije razvoja SBK za razdoblje 2021.-2027. godina⁴, formirao savjetodavno i koordinaciono tijelo za izradu Strategije razvoja SBK koje je učestvovalo u procesu izrade, poštujući principe razvojnog planiranja i upravljanja razvojem iz člana 4. Zakona. Imenovani članovi Kantonalnog odbora za razvoj su pomoćnici ministara ili predstavnici ministarstva, rukovodioci drugih tijela kantonalne uprave.

Zaključkom Vlade SBK⁵ je preimenovana Partnerska grupa za razvoj u Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u SBK. U procesima izrade Strategije razvoja SBK Vijeće⁶

³ „Službene novine FBiH“, broj: 74/19.

⁴ Rješenje o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja SBK za razdoblje 2021.-2027. godina (broj: 01-34-112/2020 od 14.02.2020. godine) doneseno je od strane premijera Vlade.

⁵ Zaključak vlade SBK broj: 01-05-800/2018-20 od 20.09.2018.godine.

⁶ Vijeće čini premijer, odnosno predsjednik vlade kantona, opštinski načelnici, odnosno gradonačelnici jedinica lokalne samouprave u sastavu kantona i drugi socioekonomski partneri.

je ostvarilo zakonom utvrđene nadležnosti razmatranja i davanja preporuka što je omogućilo ostvarivanje principa razvojnog planiranja i kvalitet dokumenta.

U toku cjelokupne izrade Strategije razvoja SBK kontinuirano su vođene javne konsultacije sa svim učesnicima procesa. Specifičnost je što je izbijanjem pandemije COVID-19 proces konsultacija najvećim dijelom provedene putem elektronske pošte, elektronskim konsultacijama sa Kantonalnim odborom za razvoj, web stranice Vlade SBK.

NAČERT

2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNE KARAKTERISTIKE SBK

Položaj i osnovne prostorne karakteristike Srednjobosanskog kantona

Srednjobosanski kanton(u daljem tekstu SBK) je jedna od 10 federalnih administrativnih jedinica u sastavu Federacije Bosne i Hercegovine. Kanton se prostire na površini od 3189 km². SBK je izrazito planinsko-brdsko područje (300-2112.n.v.).

U svom sastavu Kanton ima 12 općinskih područja: Bugojno, Busovača, Dobretići, Donji Vakuf, Fojnica, Gornji Vakuf-Uskoplje, Jajce, Kiseljak, Kreševo, Novi Travnik, Travnik i Vitez.

Slika 1. Mapa SBK

Dijagonalno - tranzitna pozicija obilježena je pravcima sjeverozapad -jugoistok (Bihać – Travnik – Sarajevo - Goražde) i sjeveroistok - jugozapad (Tuzla – Zenica – Travnik – Bugojno – Mostar - Ploče, odnosno Neum, te od Bugojna za pravac Livno - Split).

Posmatrajući veličinu i broj stanovnika općina koje su u sastanu Kantona (Tablica 1.) najveći udio u površini Kantona ima općina Travnik, dok površinom najmanja općina Dobretići. Kada je riječ o broju stanovnika, općina Travnik se ponovo nalazi na prvom mjestu u Kantonu, a slijede je Bugojno, Jajce, Vitez, Novi Travnik itd.

Tablica 1. SBK u brojkama

Općina	Površina	Broj stanovnika 2015	Broj stanovnika 2016	Broj stanovnika 2017	Broj stanovnika 2018	Broj stanovnika 2019
	(km ²)					
BUGOJNO	361	37.115	31.220	31.173	31.091	30.998
BUSOVAČA	158	15.949	17.773	17.773	17.773	17.740
DOBRETIĆI	59	625	1.600	1.584	1.575	1.561
DONJI VAKUF	320	13.728	13.828	13.817	13.814	13.802
FOJNICA	306	11.455	11.979	11.900	11.828	11.723
GORNJI VAKUF-Uskoplje	402	18.474	20.519	20.409	20.292	20.158
JAJCE	339	23.945	26.867	26.761	26.626	26.479
KISELJAK	165	20.442	20.454	20.431	20.407	20.328
KREŠEVO	149	5.403	5.149	5.094	5.054	4.988
NOVI TRAVNIK	242	24.952	23.767	23.752	23.767	23.704
TRAVNIK	529	54.332	53.054	52.875	52.739	52.487
VITEZ	159	25.294	25.763	25.865	25.859	25.911
SBK / SBK	3.189	251.714	251.973	251.434	250.825	249.879

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Kantoni u brojkama

SBK je izrazito brdsko-planinsko područje sačinjeno od: dolinsko-kotlinskih dijelovi Lašve, Vrbasa i Fojnice, i planinskih dijelova nadmorske visine i do 2110 m.

Područje SBK sa morfološkog stanovišta, izrazito je brdsko-planinsko područje sa dvije jasno izdiferencirane cjeline koje čine: dolinsko-kotlinski dijelovi Lašve, Vrbasa i Fojnice, te planinski dijelovi čije su najznačajnije formacije Vlašić (Paljenik 1.943 m), Komar (Kamenjak 1510 m), Krušćica (1650 m), Vranica (2112m), Raduša (1510 m) itd. Prostor koji je pogodan za razvoj naselja, uzgoj poljoprivrednih proizvoda i industrije (300– 1000 m.n.v.) obuhvata 60,2% teritorije SBK.

Vode

Na području SBK, upravljanje razvojnom politikom vodnih resursa, koordiniranje praćenja stanja u vodnom sektoru i stručno-upravne poslove iz oblasti vodoprivrede obavlja Odsjek za upravljanje vodama u sklopu kantonalnog Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

U hidrografskom smislu, površinske vode pripadaju riječnom bazenu Crnog mora, tj. slivu rijeke Save. Ovaj sliv obuhvata sliv gornjeg toka rijeke Vrbasa, bez većeg dijela sliva lijeve pritoke Plive, cijeli sliv rijeke Lašve, i sliv rijeke Fojnice uzvodno od Kiseljaka.

Na području SBK, kod Jajca nalaze se prirodna jezera -Veliko i Malo plivsko jezero (Plivska jezera). U Plivsko jezero utiče i iz njega ističe rijeka Pliva.

Rude i minerali

Na prostoru SBK postoje značajne rezerve uglja raspoređene u tri bazena (bugojanski, jajački i sarajevsko-zenički), zatim ležišta crnih metala (željeza, pirita i mangana) i značajna nalazišta nemetala (barita, gipsa, dolomita, kvarca itd.), oko 200 stotine nalazišta različitih obojenih metala od kojih najveći značaj ima ruda boksita, zatim cink, olovo, srebro, živa i zlato.

Na području Kantona nalaze se nalazišta lignita na području Vrbaske doline (Rudnik „Gračanica“ kod G. Vakufa), mrkog uglja na području Lašvanske doline (Rudnik „Abid Lolić“ kod Travnika), te zemnog plina na području Kiseljaka.

Pored toga zastupljene su i druge industrijske mineralne sirovine kao što su rude aluminija–boksit na području Jajca i Donjeg Vakufa; rude željeza – magnetiti, hematiti i limoniti (planina Radovan), rude gipsa (Gornji Vakuf-Uskoplje), rude kvarcita, žive, bakra, olova, cinka (Gornji Vakuf-Uskoplje), te građevinski materijali kao što su tehnički i arhitektonsko građevinski kamen u koji spadaju dolomiti (Bugojno, Jajce, Fojnica, Vitez, Kiseljak, Novi Travnik), krečnjaci (D.Vakuf, Fojnica), kvarc-dioriti, rioliti, mramori, tufoi i sedre, kao i gline (Busovača, Kiseljak).

Flora

Shodno veoma raznolikom terenu, razlikama u nadmorskoj visini, količini i vrsti padavina, izloženosti djelovanju vjetra, tj. raznolikim životnim uslovima i staništima, na prostoru Kantona biljni svijet je veoma šarolik i bogat vrstama. Posebno mjesto zauzimaju biljne vrste koje ubrajamo u endeme (oblike ograničene, veće ili manje rasprostranjenosti). Uglavnom su to endemi Dinarida i Balkanskoga poluotoka.

Planinska oblast Vranice odlikuje se veoma visokim sintaksonomskim diverzitetom. Regija koja pokriva svega 288 km² ima 9 vegetacijskih formacija, 28 klasa, 44 reda, 73 sveza i 165 asocijacija, što predstavlja 85% svih klasa, 73% svih redova, 65% sveza i 53% svih asocijacija vegetacije u Bosni i Hercegovini, odnosno 35% svih vegetacijskih klasa u Evropi.

Neke od endemskih vrsta koje obitavaju na Vlašiću zavređuju posebnu pažnju i zaštitu, jer su mnoge od njih danas veoma rijetke i potencijalno ugrožene vrste i opstanak im je ugrožen. Razlozi za to su sve veće zagađenje okoliša, neplanska i nekontrolirana izgradnja, neumjereno branje i slično.

Na Vlašiću obitavaju sljedeće biljne vrste koje ubrajamo u endeme, glacijalne relikte ili imaju upotrebnost kao hortikulture ili ljekovite vrste:

Lilium bosniacum (G. Beck) - bosanski ljiljan, endem Dinarida;

Knautia travnicensis (Beck; Szabo) - travnička prženica, endem srednjih Dinarida;

Symphandra hofmanni (Pantoschek) - bosanska zvončika, endem Centralne Bosne, rijetka;

Iris reichenbachii, var. *bosniaca* (G. Beck) - bosanska perunika, endem sred. i jugoistoč. Dinarida;

Gentiana dinarica (G. Beck) - dinarski encijan, endem Dinarida i manjim dijelom Apenina;

Gentiana verna (L.) - proljetni encijan, glacijalni relik, iskoristiva u hortikulturi;

Gentiana lutea (L.), sub. sp. *symphyandra* (Hayek) - srčanik (*lincura*), ugrožena i ranjiva vrsta zbog prekomjernog branja, ljekovita vrsta, ima primjenu u farmakologiji i u narodnoj medicini;

Orchis morio (L.) - kaćun (*salep*), od podzemnih dijelova sušenjem i mljevenjem dobije se prah od kojeg se pravi toplo zaslađeno bezalkoholno piće, bio je upotrebljavan kao afrodizijak, no, zbog prekomjernog i nekontrolisanog branja, na mnogim područjima je iskorijenjen;

Euphorbia montenegrina (Bald., K. Maly) - crnogorska mlječika, endem Dinarida;

Amphoricarpos autariatus (Blečić & E. Mayer) sub. sp. *autariatus* - krčagovina, endem Dinarida;

Edraianthus croaticus (Kerner) - hrvatsko zvonce, endem sjeverozapadnih Dinarida;

Ranunculus scutatus (Waldst. & Kit.) - kolovrc, endem istačnih Alpa i Dinarida;

Corydalis ochroleuca (Koh) sub. sp. *leiosperma* - mlađa žučkasta, endemska podvrsta s prostora bivše Jugoslavije, rijetka i potencijalno ugrožena vrsta;

Dianthus giganteus (D.Urv.) sub.sp. *croaticus* (Borbas, Tutin) – hrv. karanfil, endem Dinarida;

Sesleria junifolia (Wulf.) - uskolisna šašika, ilirsko-apeninski endem;

Festuca bosniaca (Kumm. & Sendtn.) - bosanska oštra vlasulja, endem Dinarida;

Silene Sendtneri (Boiss.) - Sendtnerova pušina, endem Dinarida;

Cicerbita pancicii (Vis., Beauv.) - Pančićev mliječ, endem Balkanskoga poluotoka;

Athamanta haynaldii (Borbas & Uechrt.) - Hainaldova nevesika, endem Dinarida;

Onosma stelulata (Waldst. & Kit.) - zvjezdasta srčanica, endem Dinarida;

Iris reichenbachii (Heuffel) var. *bosniaca* (G. Beck) - bosanska perunika, endem Dinarida;

Potentilla montenegrina (Pant.) - crnogorska petoprsta, endem Dinarida.

Ugrožene vrste kao što su:

Pančićeva omorika (Pančić Purk.)

Tisa (*Taxus baccata* L.)

Lijeska mečja (*Corylus colurna* L.)

Planinski javor (*Aor heldreichii* Orph.)

Planinski bor (*Pinus mugo* Turra)

Zelena joha (*Ahnus vividis* (Chaix) Lam & DC.)

Munika (*Pinus heldreichii* Orist.)

posebno su zaštićene Zakonom o šumama Srednjobosanskog kantona.

U samom gradu Travniku se nalazi nekoliko skupina ili pojedinačnih stabala koja su zbog svoje rijetkosti, starosti, izgleda habitusa ili cjeline koju čine s kulturno-historijskim spomenicima stavljani pod zaštitu, što bi trebalo svakako održati. Radi se o nekoliko stabala tise [*Taxus baccata* (L.)] koja je rijetka i ugrožena vrsta, zatim aleja lipa u zapadnom dijelu grada u kojoj je nađena posebna vrsta lipe - travnička lipa [*Tilia travnicensis* (Maly)], bijela topola [*Populus alba* (L.)] u Turbetu, poljski brijest [*Ulmus minor* (Miller)], jedan od rijetkih odraslih primjeraka na prostoru cijele Bosne i Hercegovine, bukva [*Fagus silvatica* (L.)] i drugo.

Fauna

Kada je u pitanju fauna SBK, opet je tu najinteresantniji Vlašić i njegovi obronci, ali druge planine i riječne doline. Prisutno je veliko mnoštvo ptica, šumskih i poljskih grabljivica. U ne tako davnoj prošlosti tu je obitavao bjeloglavi sup, vrsta lešinara koji je manje-više istrijebljen na prostorima Balkanskog poluotoka. Od gmizavaca na planinama a i u nižim predjelima obitavaju: gušterica obična, zelembač obični, šareni daždevnjak, obična i smeđa šumska žaba, bjelouška, poskok i šarka. Među sisavcima prisutni su: krtica, šumska rovka, šumska voluhatica, puh, šumski miš, jež, tvor, divlja mačka, lisica, lasica, zec, slijepo kuće, zatim divlja svinja, vuk, srndač i mrki medvjed. Prisutno je i veliko mnoštvo različitih vrsta beskralješnjaka, među kojima prednjače kukci. Pod zaštitom države nalaze se: orao kostobar, sup bjeloglavi, mrki strvinar, suri orao, sivi soko, te sve ptice iz reda sokolovki (Falconiformes), sovki (Strigiformes), sve ptice pjevice i ptice korisne za poljoprivredu i šumarstvo, ptice močvarnih i drugih vodenih staništa, vjeverica (*Sciurus vulgaris*) i čovječja ribica (*Proteus anguinus* Laur).

Vode Vrbasa nastanjuju autohtone vrste riba: mladica, pastrmka, lipljen, škobalj, klen, mrena, sapača, plotica, peš, dvoprugasta uklija crvenperka i linjak. Vještačkim uzgojem i poribljavanjem kalifornijska pastrmka postal je dio ribljeg fonda Vrbasa i drugih rijeka u kantonu.

Profesor, biolog i naučnik Erih Brandis otkrio je na ovom području 18 vrsta biljaka i životinja. Otkrio je u okolini Travnika posebnu vrstu puževa, algi i kukaca koji su u nauke označeni pod nazivom Travnicana.

Zemljište

Prirodne karakteristike tla u cijeloj BiH, a time i u FBiH, pa i u SBK definišu ovaj resurs kao izrazito osjetljiv medij kojim se mora veoma pažljivo raspolagati, te se o njemu mora planski i sistematski voditi briga. Činjenice da je 84,2% teritorije ima nagib veći od 13%, te da je 40% zemljišta pliće od 30 cm, dok su 17% zemljišta vrlo plitka tla ukazuje da se najveći dio teritorija može svrstati u kategoriju osjetljivih tala koji zahtijevaju dodatnu brigu i posebne načine

upravljanja i primjenu posebni proizvodnih praksi. U tom smislu zabrinjava činjenica da ne postoji karta visoko senzitivnih područja, kao ni ovom problemu prilagođeni agrookolišne politike (programi).

U tablici ispod dat je pregled ukupnih zemljišnih površina po općinama sa osnovnom strukturom i veličinom izraženom u ha.

Tablica 2. Zemljište u SBK

Općina	Poljop. zemljište	Šumsko zemljište	Izgrađena zemljišta	Vodne površine	Ostalo zemljište	Ukupno
Bugojno	13.090,70	20.567	2.070,15	72,45	282,4	36.082,70
Busovača	4.007,83	10.283,50	1.374,79	20,71	72,97	15.759,80
Dobretići	2.565,11	3.055,24	433,24	1,62	299,02	6.354,23
Donji Vakuf	9.612,58	20.314,80	1.265,33	56,29	821,3	32.070,30
Fojnica	6.418,80	22.634,10	782,8	4,44	286,46	30.126,60
Gornji Vakuf-Uskoplje	15.040,40	23.392,90	937,26	43,15	182,29	39.596
Jajce	11.281,90	19.567,80	2.047,55	257,08	1.090,27	34.245,60
Kiseljak	6.034,50	7.276,81	2.565,69	-	133,3	16.010,30
Kreševo	3.253,71	10.834,60	501,04	-	76,85	14.666,20
Novi Travnik	6.308,27	16.757,20	1.171,33	2,4	7,6	24.246,80
Travnik	21.271	27.971,60	3.811,14	17,24	866,84	53.937,40
Vitez	3.600,38	9.963,39	2.125,11	24,18	33,84	15.746,90
UKUPNO	102.485,18	192.619	18.957,79	43,82	4.153,14	318.842,83

Izvor: Izmjene i dopune prostornog plana SBK 2005.-2025.g

Klimatska obilježja

SBK se nalazi pod utjecajem kontinentalne klime. Ljeta su relativno topla. Najtopliji mjesec je juli sa srednjom temperaturom u dolinama oko 18,3⁰C.

Srednje januarske temperature su negativne i iznose od -2 do -3⁰C. Godišnje promjene temperatura su dosta velike i iznose oko 20⁰C a znatno su veće promjene u planinskim područjima, što je karakteristika kontinentalnosti klime. Srednje godišnje temperature zraka u dolinama iznose oko 8,8⁰C sa jako izraženim godišnjim dobima, promjenama temperature u proljeće i jesen i kasnim proljetnim i ranim jesenjim mrazevima.

Niske maksimalne vrijednosti temperature u julu i avgustu (između 25 i 30⁰C) navode na zaključak da su ljeta u ovom području relativno topla.

Znatnije razlike se javljaju u geografskoj raspodjeli temperature, kao i njenih parametara, koje su uslovljenelokalnim utjecajima. Na temelju prikazanog temperaturnog režima može se zaključiti da su u ovom području ljeta topla, a zime hladne, zbog čega su godišnje promjene velike što je utjecaj kontinentalne klime.

Prosječne godišnje padavine su relativno niske i kreću se između 800 i 1000 mm. Međutim, iako su količine padavina male, može se reći da ih ovo područje ima dovoljno, s obzirom da su one u toku godine dosta ravnomjerno raspoređene. Maksimalne padavine su u jesen. Pored glavnog maksimuma u jesen, javlja se i jedan sekundarni maksimum u proljeće.

Godišnja raspodjela oblačnosti pokazuje da je oblačniji dio godine zima, dok je u ljetnoj polovini godine ona mala i iznosi ispod 50%. Trajanje sijanja sunca je relativno veliko i iznosi prosječno godišnje od 170-180 sati.

Uopće uzevši, klima ovog područja je povoljna, sa umjerenom vlažnošću, umjerenim temperaturama, znatnim osunčanjem, bez jakih olujnih vjetrova i u osnovi je povoljna za razne ljudske aktivnosti, urbanizaciju, poljoprivredu, turizam, sport i rekreaciju i sl.

Na području Kantona meteorološke stanice imaju samo Bugojno i Jajce, te novootvorena stanica u Novom Travniku. Planirano je postaviti meteorološke stanice i u ostalim općinama Kantona, za početak s osnovnim instrumentima koje ima i novootvorena stanica u Novom Travniku. A to su, tzv, “meteorološki zaklon, instrument za ekstremne temperature – minimalna i maksimalna, te barometar i suhi termometar. U slijedećoj tabeli prikazane su vrijednosti važnijih meteo pojava karakterističnih za SBK, izmjerenih u meteorološkoj stanici Bugojno za razdoblje od 2015 - 2019. godine.

Tablica 3. Vrijednost važnih meteo pojava

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
SREDNJE GODIŠNJE VRIJEDNOSTI					
Pritisak/tlak zraka, mb	953,7	952,5	952,9	951,5	951,6
Temperatura zraka, °C	10,3	10,03	10,4	11	11
Relativna vlažnost zraka, %	73	77	74	75	74
Oblačnost (osmina)	4,8	5	4,6	5,4	4,8
GODIŠNJE VRIJEDNOSTI					
Apsolutna max. temperatura zraka, °C	36,4	36	38,5	33,6	35,4
Apsolutna min. temperatura zraka, °C	-17,4	-16,5	-26,4	-14,4	-13,1
Količina padavina, l/m ²	808,8	842,3	911,6	778,2	995,6
Broj dana sa padavinama, >0,1 mm	122	162	140	163	158
Broj dana sa snježnim pokrivačem, >1mm	69	31	54	47	47
Maksimalna visina snježnog pokrivača, cm	32	33	12	40	40
Trajanje sijanja sunca (sati)	1.837,10	1669,2	2076	1679	1899,4

3. STANOVNIŠTVO U SBK

Prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva provedenog 2013. godine na području SBK živi 253.592 stanovnika, odnosno 10,85% stanovništva FBiH. Na istom području 1991. godine živjelo je 338.979 stanovnika, a 1999. godine 270.000 stanovnika. Od 2014. godine na području SBK došlo je do konstantnog pada broj stanovnika tako da u 2019. godini imamo 249.879 stanovnika.

U 2019. godini od 0-14 je 14,6 %, dok starosnoj grupi radno sposobnog stanovništva od 15 do 64 godine starosti pripada 69,7 % stanovništva a 15,6 % se odnosi na 65 i više.

Tablica 4. Starosna struktura u SBK

	Starosni intervali			
	UKUPNO	0-14	15-64	65 I VIŠE
2015				
SBK	252.682	46.629	179.935	26.118
FBiH				
2016				
SBK	251.973	48.500	178.978	24.495
FBiH	2.206.231	408.724	1.556.536	240.971
2017				
SBK	251.434	38.272	180.126	33.036
FBiH	2.201.193	330.667	1.550.130	320.396
2018				
SBK	250.825	37.336	179.229	34.260
FBiH				
2019				
SBK	249.879	36.307	178.018	35.554
FBiH	2.190.098	320.184	1.526.894	343.020

Izvor: SBK u brojkama, Federalni zavod za statistiku

SBK bilježi negativan prirodni priraštaj, dok jedino općina Vitez ima pozitivan prirodni priraštaj, što je prikazano u tablici 5.

Tablica 5. Prirodni priraštaj u SBK

Grad/Općina	Prirodni priraštaj				
	2015	2016	2017	2018	2019
Kreševo	-32	-33	-22	-34	-29
Travnik	-34	-51	-54	-97	-163
Vitez	16	34	26	14	5
Kiseljak	-58	-11	-30	-60	-70
Fojnica	-38	-39	-37	-64	-78
Novi Travnik	31	11	49	37	-11
Bugojno	-61	-67	-76	-16	-45
Gornji Vakuf - Uskoplje	-34	-29	-31	-42	-43
Donji Vakuf	-14	20	38	-7	-3
Jajce	-98	-19	-86	-57	-73

Busovača	19	-3	0	-33	-12
Dobretići	0	-8	-7	-9	-11
Srednjobosanski kanton	-303	-195	-230	-368	-533
FBiH	-1.950	-1.448	-1803	-2.543	-4.005

NAČRT

4. EKONOMSKA STRUKURA PRIVREDE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA

Indeks razvijenosti

Prema indexu razvijenosti u Federaciji, Kanton zauzima sedmo mjesto na rang-listi od deset kantona u Federaciji.

Tablica 6. Index razvijenosti u SBK

Kanton	2015		2016		2017		2018
	Indeks razvijenosti	Rang	Indeks razvijenosti	Rang	Indeks razvijenosti	Rang	Indeks razvijenosti
Kanton Sarajevo	138,4	1	136	1	136	1	2,03
Hercegovačko-neretvanski kanton	110,4	3	110,4	3	110	3	1,13
Bosansko-podrinjski kanton	86,3	6	92,9	5	95	5	1,12
Zapadnohercegovački kanton	124,5	2	129,1	2	129	2	1,04
Zeničko-dobojski kanton	93,4	5	92,1	6	93	6	0,81
Tuzlanski kanton	99,8	4	93,7	4	99	4	0,79
Srednjobosanski kanton	77,2	7	83,7	7	84	7	0,70
Unsko-sanski kanton	75,4	8	76,1	8	76	8	0,42
Posavski kanton	51,2	10	67,6	9	66	9	0,64
Kantona 10	57,5	9	66,3	10	64	10	1,29

Izvor: Federalni zavod za programiranje 2015.-2018.

Tablica 7. Indeks razvijenosti po općinama

	2015	2016	2017	2018	2019
Općine	Indeks	Indeks	Indeks	Indeks	Indeks
Bugojno	66,7	65,2	67,5	0,81	0,82
Busovača	81,9	91,1	90,2	0,79	0,77
Dobretići	-51,6	-15,2	-13,4	0,32	0,29
Donji Vakuf	37,1	48,2	48,7	0,84	0,84
Fojnica	70	78,2	77,4	0,78	0,74
Gornji Vakuf-Uskoplje	70,9	79,7	79,9	0,76	0,72
Jajce	41,6	55,5	56,1	0,76	0,73
Kiseljak	98,2	102,3	105,1	0,87	0,88
Kreševo	96,4	99,6	102,3	0,93	0,90
Novi Travnik	78,2	85,1	85,9	0,87	0,88
Travnik	100,7	105,7	105,7	0,9	0,89
Vitez	108,8	109,7	108,7	0,99	0,99

Izvor: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja

Na osnovu analize podataka iz tablice, uočljivo je da Općina Vitez ima najveći indeks razvijenosti u SBK-u i rangirana je na 20. mjesto rang liste općina u FBiH za 2019.godinu. Razvijenim općinama u odnosu na prosjek FBiH smatraju se općine Kreševo, Travnik, Novi Travnik, Kiseljak, Donji Vakuf, Bugojno, Busovača i Fojnica. Nedovoljno razvijenim općinama smatraju Gornji Vakuf-Uskoplje, Fojnica i Jajce dok se izrazito nerazvijenim općinama mogu smatrati općina Dobretići.

Investicije

U tablici 8. prikazane su investicije u građevinske objekte i stoeve, kao što je vidljivo iz tablice bilo je rasta i pada, tako u 2016. godini došlo je do rasta investicija u građevinske objekte i prostore kao i ulaganja u strojeve, opremu i transportna sredstva. U 2017. godini je došlo do pada u obje kategorije, dok je u 2018. godini došlo do rasta investicija u građevinske objekte i prostore a strojevi, oprema i transportna sredstva su imala pad.

Tablica 8. Ostvarene investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi

	UKUPNO	Građevinski objekti i prostori	Strojevi, oprema i transportna sredstva
2014	214.540	138.658	71.330
2015	194.281	97.198	90.670
2016	230.395	106.122	117.055
2017	202.002	86.629	106.750
2018	205.984	93.182	103.396

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Analiza uvoza i izvoza

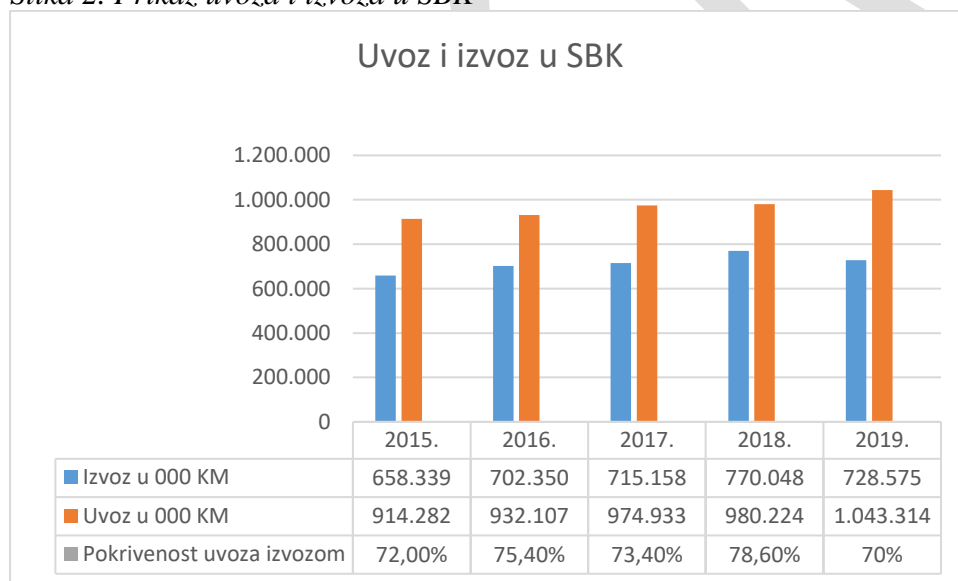
Ukoliko se promatraju pokazatelji uvoza i izvoza u SBK u proteklom razdoblju, u apsolutnim iznosima, može se uočiti da je usporedo sa rastom izvoza rastao i uvoz što je rezultovalo rastom pokrivenosti uvoza izvozom u 2015.-2019.godine.

Stepen pokrivenosti uvoza izvozom u 2019. godini u SBK bitno je veći nego na nivo FBiH (69,8 % u SBK a 55% u FBiH).

Tablica 9. Pokrivenost uvoza izvozom u SBK u razdoblju od 2015.-2019.godine

SBK	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	Indeks 2019/2015
Izvoz u 000 KM	658.339	702.350	715.158	770.048	728.575	111%
Uvoz u 000 KM	914.282	932.107	974.933	980.224	1.043.314	114%
Pokrivenost uvoza izvozom	72,00%	75,40%	73,40%	78,60%	70%	97%

Slika 2. Prikaz uvoza i izvoza u SBK

U 2018. godini izvoz u SBK činio je 9,73% izvoza Federacije BiH i 7,38 uvoza u SBK. U SBK uvoz iznosi 980 miliona KM što je za 5 miliona više u odnosu na prethodnu godinu. Najveći uvoz evidentiran je u općini Vitez (349 miliona KM), općini Travnik (224 miliona KM) i općini Kiseljak (102 miliona KM).

U SBK u 2018. godini izvoz iznosi 770 miliona KM što je za 54 miliona više u odnosu na prethodnu godinu. Povećane izvoza zabilježeno je u većini općina SBK a najveći izvoz evidentiran je u općinama Travnik (246 miliona KM), Jajce (148 miliona KM) i Novi Travnik (80 miliona KM).

U 2019. godini izvoz iz SBK činio je 9,56 % izvoza Federacije BiH i 7,53 % ukupnog uvoza u SBK. U SBK uvoz iznosi 1.043 miliona KM što je u odnosu na 2018.godini više za 63 miliona KM. Najveći uvoz evidentiran je u općini Vitez (391 milion KM), općini Travnik (210 miliona KM) i općini Kiseljak (125 miliona KM).

U SBK u 2019. godini izvoz iznosi 728 miliona KM što je za 41 milion manje u odnosu na prethodnu godinu.

U tablici 10. prikazan je izvoz i uvoz u SBK prema područjima standardne klasifikacije za razdoblje 2015.-2019. godine iz koje je vidljivo da se najviše izvoz u prerađivačkoj industriji, slijede poljoprivreda, šumarstvo i ribolov. U 2019. došlo je do pada izvoza u prerađivačkoj industriji u odnosu na prethodnu godinu za 47 miliona KM. Također najviše se uvozi u prerađivačkoj industriji, slijede poljoprivreda, šumarstvo i ribolov. U 2019. godini došlo je do povećanja uvoza u odnosu na prethodnu godinu u prerađivačkoj industriji za 58 miliona KM, dok je uvoz u poljoprivredi u odnosu na prethodnu godinu je pao za 4 miliona KM.

Tablica 10. Izvoz i uvoz u SBK prema područjima za razdoblje 2015.-2019.

PODRUČJE	IZVOZ u 000 KM					UVOZ u 000 KM				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	2.985	6.669	7.211	7.601	6.415	68.694	57.690	62.297	46.571	42.231
Vađenje ruda i kamena	1.231	1.763	1.081	755	1.402	15.291	15.590	14.450	8.691	9.556
Prerađivačka industrija	646.853	687.076	696.902	753.059	705.273	828.646	856.857	895.302	922.301	981.001
Ostalo			9.964	8.633	15.485	1.651	1.970	2.768	2.726	10.526
Nerazvrstano po kategorijama	7.269	6.843						117		
Srednjobosanski kanton	658.338	702.351	715.158	770.048	728.575	914.282	932.107	974.934	980.289	1.043.314

Izvor: SBK u brojkama, Federalni zavod za statistiku

Posmatrano prema tržištima sa kojim se ostvaruje vanjskotrgovinska razmjena, najveći izvoz ostvaruje se na tržišta Italije, Njemačke i Slovenije, dok se najveći uvoz ostvaruje iz Italije, Hrvatske i Kine. U narednoj tablici prikazan je uvoz i izvoz po zemljama u razdoblju 2015.-2019. godine.

Tablica 11. Izvoz i uvoz po zemljama za razdoblje 2015.-2019. godine.

ZEMLJA	IZVOZ – u hiljadama KM					ZEMLJA	UVOZ – u hiljadama KM				
	2015	2016	2017	2018	2019		2015	2016	2017	2018	2019
Italija	192.845	170.653	173.252	172.147	162.268	Italija	165.728	181.179	187.664	191.159	236.178
Njemačka	105.779	131.226	146.065	160.288	148.320	Hrvatska	107.173	102.850	108.989	117.701	115.072
Slovenija	53.863	58.752	69.669	71.372	66.058	Kina	101.975	105.463	106.461	95.450	103.629

Luksemburg	52.073	51.598	65.405	67.354	65.115	Njemačka	82.025	96.171	94.301	102.184	99.311
Hrvatska	49.367	52.714	59.152	66.870	62.675	Slovenija	57.203	61.741	71.937	72.877	70.073
Slovačka	35.798	20.711	32.146	36.828	47.134	Turska	59.875	53.200	60.909	56.742	64.244
Austrija	29.362	21.927	23.786	29.735	30.046	Mađarska	58.789	52.399	37.009	50.375	45.878
Francuska	22.641	20.637	22.314	19.120	19.127	Austrija	39.346	43.442	51.109	38.746	38.075
Poljska	18.024	25.227	21.073	17.551	18.689	Srbija	30.560	26.890	30.881	36.363	33.012
Srbija	14.317	15.816	18.304	24.014	17.463	Poljska	25.311	25.405	23.305	21.916	24.847
Ostale zemlje	84.269	133.089	83.992	104.769	91.680	Ostale zemlje	186.297	183.367	202.307	196.776	212.995
Srednjobosanski kanton	658.338	702.350	715.158	770.048	728.575	Srednjobosanski kanton	914.282	932.107	974.872	980.289	1.043.314

Izvor: SBK u brojkama, Federalni zavod za statistiku

Poslovni subjekti prema djelatnosti

Ukupan broj poslovnih subjekata u SBK u 2017. godini iznosi 12.545 i manji je za 256 poslovnih subjekata u odnosu na prethodnu godinu. Broj poslovnih subjekata u SBK učestvuje u ukupnom broju poslovnih subjekata Federacije BiH sa 9,27 %. U 2018. godini broj poslovnih subjekata iznosi 12.967 i veći je za 420 poslovnih subjekata u odnosu na prethodnu godinu. Broj poslovnih subjekata u SBK učestvuje u ukupnom broju poslovnih subjekata u Federaciji BiH sa 9,27%. U 2019. godini broj poslovnih subjekata iznosi 13.179 i veći je za 212 poslovnih subjekata u odnosu na prethodnu godinu. Broj poslovnih subjekata u SBK učestvuje u ukupnom broju poslovnih subjekata u Federaciji BiH sa 9,16%.

Tablica 12. Broj poslovnih subjekata u SBK za razdoblje 2013.-2019. godine.

Godina	Registrirani poslovni subjekti u SBK po djelatnosti			Ukupno SBK poslovni subjekti	Ukupno FBiH poslovni subjekti	Učešće kantona u FBiH
	Pravna lica	Jedinice u sastavu	Obrt			
2014.	4.530	2.421	6.210	13.161	129.315	10,18%
2015.	4.659	2.487	6.249	13.395	131.291	10,20%
2016.	4.821	2.578	5.404	12.803	134.019	9,55%
2017.	4.939	2.636	4.972	12.547	135.339	9,27%
2018.	5.102	2.688	5.177	12.967	140.075	9,26%
2019.	5.198	2.687	5.294	13.179	143.823	9,16%

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Najviše pravnih osoba i jedinica u sastavu u 2019.godini je registrovano u djelatnostima trgovine na veliko i malo (25,8%), ostale uslužne djelatnosti (19,6%) te prerađivačke industrije (11,3%), a najviše obrta registrovano je, također, u djelatnosti trgovine na veliko i malo (22,8%), zatim ugostiteljstva (15,5%) i prerađivačke industrije (13,5%).

Tablica 13. Broj poslovnih subjekata na hiljadu stanovnika po općinama u SBK-u u 2019. godini

stanje 31.12.2019

Općina	Stanovništvo	Broj poduzeća			
		Ukupno	Pravna lica	Jedinica u sastavu pravnih lica	Fizička lica obrtnici
1	2	3=4+5+6	4	5	6
Bugojno	30.998	2.154	705	406	1043
Busovača	17.740	832	306	131	395
Dobretići	1.561	42	27	13	2
Donji Vakuf	13.802	650	231	149	270
Fojnica	11.723	601	213	101	287
G. Vakuf - Uskoplje	20.158	845	284	149	412
Jajce	26.479	1.013	420	225	368
Kiseljak	20.328	1.313	567	255	491
Kreševo	4.988	356	192	58	106
Novi Travnik	23.704	989	426	243	320
Travnik	52.487	2.686	1060	628	998
Vitez	25.911	1.662	731	329	602
Srednjobosanski kanton	249.879	13.143	5.162	2.687	5.294

Izvor: SBK u brojkama 2020, Federalni zavod za statistiku

Poslovne zone

Ukupna površina zelenih industrijskih poslovnih zona je 422 ha sa mogućnošću proširenja na dodatnih 226 ha, a identifikovanih smeđih industrijskih zona je 649,70 ha, sa mogućnošću proširenja na dodatnih 16 ha. Ukupna površina poduzetničkih smeđih zona je 9,8 ha a poduzetničkih zelenih zona je 21,60 ha sa mogućnošću proširenja na 2 ha. Površina jedine turističke zone (Sebešić u općini Novi Travnik) je 4.000 ha.

Prosječna udaljenost zelenih industrijskih zona od regionalnog puta je 0 km, te se može zaključiti da su sve zelene industrijskih zona locirane uz regionalne puteve. Stanje putne komunikacije je kod većine zelenih industrijskih zona dobro. Prosječna udaljenost od željeznice zelenih industrijskih zona je 38,13 km, što se može smatrati relativno malom udaljenošću. Prosječna udaljenost od aerodroma je 83,13 km, gdje je zelena industrijska zona Bugojno 2 najudaljenija (135 km) a industrijska zona Dugo polje Kiseljak najbliža (40 km). Prosječna udaljenost zelenih industrijskih zona od centra općine je 4,88 km te se može reći da se većina nalazi veoma blizu gradskom jezgru općina.

Prosječna udaljenost smeđih industrijskih zona od regionalnog puta u SBK je 0,262 km te se možemo zaključiti da su i smeđe zone locirane uz regionalne puteve. Stanje putnih komunikacija kod svih smeđih industrijskih zona u SBK je dobro te je pristup istim u tom smislu zadovoljavajući. Prosječna udaljenost od željeznice smeđih industrijskih zona u SBK je 47,15 km, a od aerodroma 98,15 km. Općine Jajce i Bugojno su najudaljenije (90 km, odnosno 135 km). Prosječna udaljenost od centra općine je 2,73 km te se i za smeđe industrijske zone može zaključiti da gravitiraju gradskim jezgrama općina. Približno iste vrijednosti vrijede i za ostale kategorije poslovnih zona (poduzetničke smeđe i zelene, poljoprivredne i turističke zone).

Sa aspekta popunjenosti industrijskih zona može se zaključiti da su smeđe industrijske zone, u prosjeku, popunjene do 50%. To navodi na zaključak da unutar svih identifikovanih industrijskih zona postoji prostor za proširenje djelatnosti postojećih poduzeća i ulazak novih poduzeća.

Struktura vlasništva identifikovanih industrijskih zona u SBK je različita, tako da su prisutne zone u javnom, privatnom i mješovitom vlasništvu. Ukupno 64,38% zelenih industrijskih zona je u javnom vlasništvu (64,38%) za koje je moguće izbjeći skup i dugotrajan proces otkupa zemljišta od privatnih vlasnika, dok je većina smeđih zona (62%) u privatnom vlasništvu, te da je ostalo još 38% smeđih zona za moguću privatizaciju. Međutim, većina privatiziranih smeđih zona se ne koriste u punom raspoloživom kapacitetu jer privatizacija nije donijela željene efekte.

Urbanističko-planska dokumentacija postoji za 37,5 % zelenih i 53,8% smeđih industrijskih zona, te za 60% zelenih i sve poduzetničke zone u SBK, dok za preostale urbanistički planovi se pripremaju ili je njihova priprema planirana. Većina lokacija industrijskih zona u urbanističkim planovima označena je kao industrijska zona, ali postoji mali postotak lokaliteta koji su označeni drugačije, npr. kada se radi o starim vojnim objektima i sl.

Generalno može se zaključiti da je osnovna infrastruktura u smeđim industrijskim zonama dostupna (osim gasa). To podrazumijeva postojanje elektro, vodovodne, kanalizacione, komunalne (odlaganje otpada), telekomunikacijske i unutarnje transportne infrastrukture. Međutim, zbog dugotrajnog nekorištenja i neodržavanja navedene instalacije su u prilično lošem stanju tako da je potrebno dodatno investiranje u njihovu rekonstrukciju. S druge strane, snabdjevenost zelenih industrijskih zona osnovnom infrastrukturom je nešto lošija, ali se stanje kontinuirano poboljšava. Više od polovine predloženih zelenih zona ima riješeno pitanje električne infrastrukture ili uspostavljen primarni vod, dok 12,5 % nema. Postoji vjerovatnoća da će se električna infrastruktura u određenom broju industrijskih zona morati prilagoditi novonastalim potrebama poduzeća koja svoje poslovanje budu locirala u zonama.

Samo jedna identifikovana industrijska zona ima gasnu infrastrukturu (Kreševo). U narednom razdoblju i ovaj energent biće dostupan kompanijama u pojedinim dijelovima SBK-a (najprije u Busovači, Vitezu, Novom Travniku i Travniku gdje je projekat gasifikacije započeo a predinvesticiona projektna dokumentacija izrađena).

Većina smeđih zona ima vodovodnu infrastrukturu, dok 25% zelenih industrijskih i 20% zelenih poduzetničkih zona ne posjeduje vodovodnu infrastrukturu, dok je u jednoj zelenoj

industrijskoj zoni ova infrastruktura u izradi. Jedna smeđa i jedna poljoprivredna zona nemaju dovoljne kapacitete vode. Obzirom na to da je područje SBK-a bogato vodom, pitanje snabdijevanja vodom industrijskih zona svodi se na dovođenje dovoljnih količina vode putem izgradnje adekvatne vodovodne infrastrukture.

Odlaganje čvrstog otpada u većini identifikovanih zona je moguće, dok u sedam zona odlaganje čvrstog opada nije moguće.

Telekomunikacijska infrastruktura nije dostupna samo kod dvije zone, jedne zelene i jedne poljoprivredne zone, ali i u tim zonama postoje uslovi za njenu izgradnju.

Transportna putna infrastruktura unutar zone nije dostupna u 62,5% zelenih zona, dok je u smeđim industrijskim, te smeđim i zelenim poduzetničkim zonama u potpunosti dostupna. U nekim slučajevima su potrebne manje popravke na putnoj infrastrukturi unutar zone.

Poslovne zone po općinama SBK, njihova ukupna površina, iskorištenost i vlasništvo prikazani su u narednoj tablici.

Tablica 14. Poslovne zone po općinama u SBK

Općina	Naziv zone	Površina (ha)
Bugojno	Bugojno 1	37
	Bugojno 2	
Busovača	Kaonik	100,47
	Kačuni	
	Busovača- Krč	
Donji Vakuf	Donji Vakuf	39
Fojnica	Vranica	24,74
	Podcitonja	
Gornji Vakuf-Uskoplje	Batuški lug	64,72
Jajce	Lendići	195,8
	Ekonomija	
	Lučina	
	Tehnička škola	
	Elektrobosna + Vaganj	
	Rika - Skela	
	Kamenice	
	Bravnice	
	Vinac	
	Krezluk	
	Podmilačje	
	Vlasinje	
	Kiseljak	

Kreševo	Alagići	46,04
	Bjelovići	
	Deževica	
	Gunjani	
	Komari	
	Kreševo	
	Rakova noka	
	Stojčići	
	Volujak	
	Vranci	
	Resnik	
	Polje	
	Crnići	
	Troska	
Novi Travnik	BNT Bratstvo	164,4
	Neobarje	
	Stojkovići	
Travnik	Polje	147
	Nova Bila	
	Turbe	
	Borac	
	Han-Bila	
	Vitovlje	
	Mudrike	
Vitez	PC-96	360
	Počulica - Šljivčica	
	Šantića polje	
	Vitezit	

Industrijska proizvodnja

Prema statističkim podacima u 2017. godini u FBiH ostvaren je rast obima industrijske proizvodnje, dok je u SBK ostvaren pad fizičkog obima po prvi put u proteklom petogodišnjem razdoblju (Tablica 15.) Ipak, bitno je imati u vidu da je indeks rasta industrijske proizvodnje u SBK u razdoblju od 2012.-2016. godine bio bitno iznad prosijeku FBiH. Prema statističkim podacima u 2018. godini u FBiH ostvaren je pad fizičkog obima industrijske proizvodnje u odnosu na 2017. godinu a u SBK je ostvaren rast fizičkog obima (Tablica 15.) Prema statistički podacima u 2019. godini u FBiH je ostvaren pad fizičkog obima industrijske proizvodnje u odnosu na 2018. godinu a u SBK je ostvaren rast fizičkog obima (Tablica 15.).

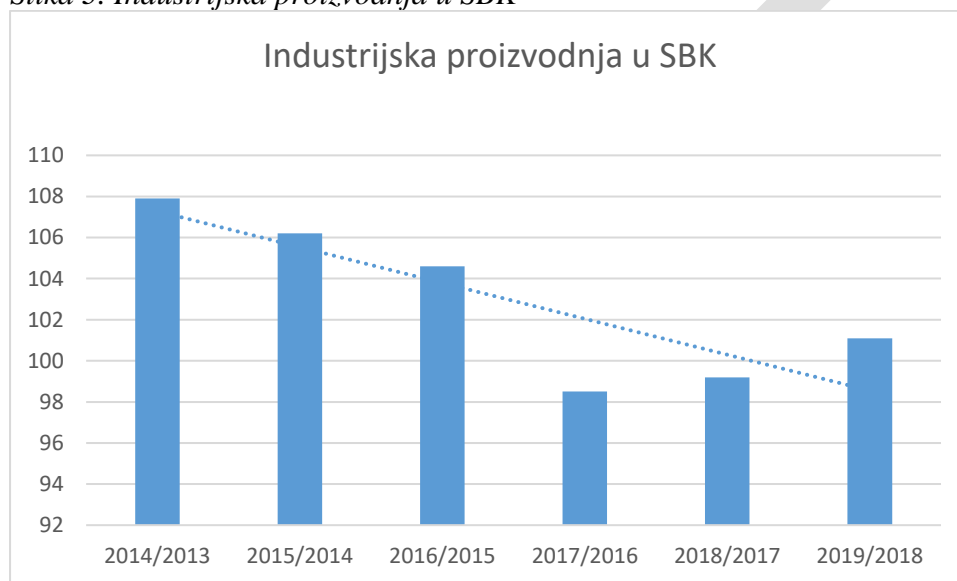
Tablica 15. Industrijska proizvodnja po godinama SBK i FBiH

Indeks-Godina	Srednjobosanski kanton	Federacija BiH
2013/2012	123,3	107,4

2014/2013	104,9	100,1
2015/2014	106,2	102,2
2016/2015	104,6	102,6
2017/2016	98,5	103,8
2018/2017	99,2	100,8
2019/2018	101,1	97,3

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Slika 3. Industrijska proizvodnja u SBK

Zbog globalne pandemije virusa COVID-19 uvedene su mnogobrojne mjere prevencije širenja bolesti u martu 2020. godine što će sigurno utjecati na pad saobraćaja industrije u SBK tokom 2020. godine, sa mogućim posljedicama i u godinama koje slijede.

Poljoprivreda

U strukturi sjetvenih površina na području SBK dominiraju žita, prije svega kukuruz koji je dominantna kultura za spremanje stačne hrane, pšenica, zob, ječam, dok je udio raži dostao povećao u 2018. godini u odnosu na 2017. godinu. Prinos ovih kultura jako variraju, ovisno o vremenskim uslovima s obzirom da gotovo ne postoje sistemi za navodnjavanje, te zaštitu leda i drugih vremenskih nepogoda. Proizvodnja kupusa, paprike, djeteline, lucerke bilježe pad prinosa u 2018. godini u odnosu na 2017. godinu. Dok iste kulture u 2019. godini ostvarile su jednake prinose kao i u 2018. godini. Pozitivan prinos bilježe i tritikale koja nastaje križanjem dvije žitarice- pšenice i raži. Tradicionalno se na području SBK uzgajaju povrtlarske kulture kao što je krumpir a sve veći značaj ima plastenička proizvodnja.

Tablica 16. Pregled proizvodnje usjeva u SBK za razdoblje 2017.-2019. godina

Usjevi	2017			2018			2019		
	Požnjevena površina u ha	Prinos, tona		Požnjevena površina u ha	Prinos, tona		Požnjevena površina u ha	Prinos, tona	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
Pšenica	1.651	5.542	3,4	1.546	5.098	3,3	3,4	4660	3,4
Raž	388	1.344	0,5	372	1.324	3,6	3,4	1.161	3,4
Ječam	881	2.875	3,3	907	2.948	3,3	3,4	2.922	3,4
Zob	436	1.291	3	423	1.191	2,8	2,9	1.297	2,9
Tritikale	531	1.951	3,7	382	1.344	3,5	3,6	1.395	3,6
Heljda	127	242	1,9	119	237	2,0	2	216	2,0
Kukuruz - zrno	1.209	2.115	1,7	956	1.864	2,0	2	1.774	2
Krompir/Krumpir	3.087	23.232	7,5	2.982	22.959	7,7	7,4	21.243	7,4
Crni luk	336	2.530	7,5	357	2.743	7,7	7,2	2.313	7,2
Grah - zrno	578	930	1,6	561	928	1,7	1,7	1.007	1,7
Kupus	519	8.593	16,6	509	8.332	16,4	16,3	8.161	16,3
Paradajz/Rajčica	95	537	5,7	86	497	5,8	6,1	461	6,1
Paprika zelena	75	660	8,9	80	559	7,0	6,4	400	6,4
Dijetelina - sijeno	1.846	8.601	4,7	1.765	7.299	4,1	4,2	7.450	4,2
Lucerka/Lucerna	1.616	7.861	4,9	1.551	6.328	4,1	4,5	6.912	4,5
Kukuruz zeleni	892	17.222	19,3	866	20.769	24,0	22,4	19.768	22,4
Stočna repa	197	2.706	13,7	196	2.729	14,0	12,9	2.321	12,9
Travno-djet.smjesa	1.385	4.419	3,2	1.546	5.043	3,3	3,1	4.687	3,1

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

U strukturi voćarskih kultura zastupljena je proizvodnja jabučastog, jezgrastog, koštičavog i jagodičastog voća. U ukupnoj voćarskoj proizvodnji dominira proizvodnja šljiva i jabuka, koje kao i ostale voćarske kulture uglavnom bilježe blaga povećanja broja rodni stabala ali i velike oscilacije u prinosima, ovisno o vremenskim uslovima. Najveći prinos kilograma po stablu u 2017. godini bilježi višnja, dok u 2018. i 2019. godini trešnje. Ako promatramo 2019. godinu prinosi su se znatno smanjili u odnosu na 2018. godinu.

Tablica 17. Pregled voća u SBK za razdoblje 2017.-2019. godinu

Voće	2017			2018			2019		
	Broj rodni stabala	Prinos		Broj rodni stabala	Prinos		Broj rodni stabala	Prinos	
		Ukupno t	kg po stablu		Ukupno t	kg po stablu		Ukupno t	kg po stablu
Trešnje	15.515	60	3,9	18.666	383	20,5	18.766	108	5,8
Višnje	10.430	62	6,0	10.900	209	19,2	10.660	46	4,3
Jabuke	254.540	544	2,2	252.006	4.031	16,0	247.406	757	3,1
Kruške	115.050	226	2,0	115.190	1.422	12,3	115.195	286	2,5
Šljive	450.539	408	0,9	460.006	6.916	15,0	459.029	620	1,4
Orasi	33.565	43	1,3	35.770	439	12,3	35.618	88	2,5

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Posmatrajući po ukupnom broju stačnog fonda u SBK, za razdoblje 2017.-2019. godina, najzastupljenije je govedarstvo, ovčarstvo, peradarstvo i pčelarstvo. U narednoj tablici je prikazana struktura stačnog fonda u SBK-u.

Tablica 18. Brojno stanje stoke u SBK za razdoblje 2017.-2019.

	2017	2018	2019
Goveda	30.897	29.374	28.677
Ovce	90.930	98.508	98.929
Svinje	14.087	14.016	13.192
Konji	1.313	1.280	1.185
Perad (u hilj./tis. grla)	284	213	224
Koze	4.475	4.865	4.750
Košnice pčela	19.645	19.355	19.557

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Šumarstvo

Proizvodnja šumskih sortimenata u SBK u razdoblju 2015.-2019. godina, temelji se na proizvodnji trupaca četinarara, koji podrazumijevaju drvene sortimente odgovarajućih fizičkih i mehaničkih svojstava, namijenjenih za dalju mehaničku preradu i proizvodnji ogrjevnog drveta liščara, koje podrazumijeva drvo namijenjeno za ogrjev ili proizvodnju drvenog uglja.

Prodaja šumskih sortimenata je također najvećim dijelom zasnovana na prodaji spomenute dvije vrste sortimenata.

U narednoj tablici je prikazano kretanje proizvodnje i prodaje šumskih sortimenata po vrstama u SBK za razdoblje 2015.-2019. godine.

Tablica 19. Proizvodnja i prodaja šumskih sortimenata u SBK za razdoblje 2015.-2019.godina

	PROIZVODNJA					PRODAJA				
	2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
UKUPNO	318	369	390	434	431	326	372	390	436	427
Trupci četinara/četinjača	107	124	139	165	177	109	125	138	163	170
Jamsko drvo četini/četinjača	11	13	11	13	11	12	12	11	13	10
Ostalo drugo drvo četini/četinjača	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0
Prostorno drvo četini/četinjača	51	64	55	66	55	52	65	57	67	57
Trupci lišćara/listača	56	62	65	65	64	57	63	65	65	64
Prostorno drvo lišća/listača	-	-	1	0	0	-	-	1	0	0
Ogrjevno drvo četini/četinjača	0	1	0	0	0	2	1	1	1	0
Ogrjevno drvo lišćara/listača	93	104	119	124	123	94	105	117	127	126
Ostalo grubo obrađeno drvo	-	0		0	-	0	0	0	0	0

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Turizam

SBK raspolaže bogatim kulturno–historijskim naslijeđem, planinama pogodnim za razvoj planinskog turizma, kvalitetnim termalnim i mineralnim vodama pogodnim za razvoj banjsko–lječilišnog turizma, kao i potencijalima za razvoj vjerskog turizma. Međutim, do većine potencijalnih turističkih destinacija nije dovedena potrebna infrastruktura, kao što je putna infrastruktura, električna infrastruktura i vodovodna infrastruktura, što dodatno usporava razvoj turizma na području SBK-a. Također, nedostatak odnosno manjak smještajnih kapaciteta, značajne sezonske oscilacije (pretežna baziranost na planinski turizam), kao i siva ekonomija, usporavaju razvoj jedne od najperspektivnijih djelatnosti SBK.

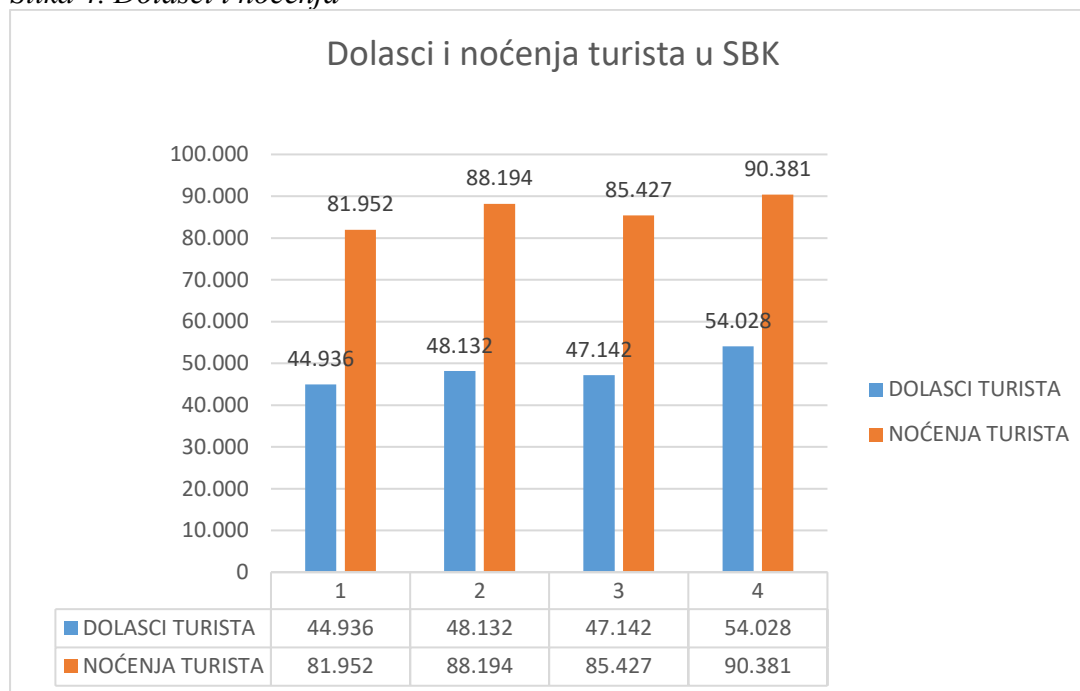
U 2017. godini SBK je posjetilo 48.132 turista što je za 3.196 više u odnosu na 2016. godinu, pri čemu je ostvaren broj noćenja od 88.194 ili za 6.242 više u odnosu na prethodnu godinu. Zabilježena je tendencija značajnog rasta domaćih i stranih gostiju u razdoblju od 2016.-2019. godine. Pored toga broj noćenja domaćih i stranih turista ima tendenciju značajnog porasta i SBK zauzima treće mjesto u FBiH po posjećenosti turista, odmah iza Sarajevskog i Hercegovačko-neretvanskog kantona. U 2018. godini SBK je posjetilo 47.142 turista što je za 990 manje u odnosu na 2017. godinu, pri čemu je ostvaren broj noćenja od 85.427 ili za 2.767 više u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini SBK je posjetilo 54.028 turista što je za 6.886 više u odnosu na 2018. godinu, pri čemu je ostvaren broj noćenja od 90.381 ili za 4.954 više u odnosu na prethodnu godinu.

Tablica 20. Dolasci i noćenja turista u SBK za razdoblje 2016.-2019. godine

	DOLASCI TURISTA			NOCENJA TURISTA		
	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	Domaćih	Stranih
					turista	turista
2016	44.936	27.483	17.453	81.952	50.357	31.595
Hoteli i sličan smještaj	41.454	25.529	15.925	75.360	46.232	29.128
Odmarališta i slični objekti.	1.383	564	819	2.561	1.289	1.272
Kampovi i prostor za kampiranje	585	190	395	998	283	715
Ostali smještaj	1.514	1.200	314	3.033	2.553	480
Broj ležaja	1.864					
2017	48.132	27.733	20.399	88.194	50.439	37.755
Hoteli i sličan smještaj	43.819	25.139	18.680	78.977	44.989	33.988
Odmarališta i slični objekti.	912	536	376	2.743	1.272	1.471
Kampovi i prostor za kampiranje	1.307	247	1.060	2.213	404	1.809
Ostali smještaj	2.094	1.811	283	4.261	3.774	487
Broj ležaja	1.742					
2018	47.142	25.885	21.257	85.427	46.590	38.837
Hoteli i sličan smještaj	40.940	22.130	18.810	72.977	39.128	33.849
Odmarališta i slični objekti.	2.463	1.337	1.126	4.945	2.440	2.505
Kampovi i prostor za kampiranje	1.270	252	1.018	2.359	467	1.892
Ostali smještaj	2.469	2.166	303	5.146	4.555	591
Broj ležaja	1.708					
2019	54.028	28.346	25.682	90.381	44.075	46.306
Hoteli i sličan smještaj	50.421	27.118	23.303	84.436	42.215	42.221
Odmarališta i slični objekti.	1.689	701	988	2.563	1.012	1.551
Kampovi i prostor za kampiranje	1.918	527	1.391	3.382	848	2.534
Ostali smještaj						
Broj ležaja	1.782					

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Slika 4. Dolasci i noćenja

Broj dolazaka i noćenja na području SBK je daleko veći nego je predstavljeno statističkim podaci, obzirom da privatni smještaj nije predmet statističke obrade a koji čini najveću zastupljenost u sveukupnoj smještajnoj ponudi SBK.

U razdoblju 2016.–2019. godine, ukupan broj dolazaka turista kao i broj noćenja bilježi blagi trend rasta. U tom razdoblju, SBK najviše su posjećivali turisti iz Hrvatske, Saudijske Arabije i Slovenije, koji su se u prosjeku zadržavali 2- 3 dana. To su najznačajnija tržišta za promociju turizma SBK-a, kao i tržišta Njemačke. Turisti iz Hrvatske su ostvarili 19,47% od ukupno registrovanih noćenja u SBK u 2019. godini, dok Saudijska Arabija od ukupno registrovanih noćenja u SBK ostvarila 22%.

Tablica 21. Dolasci i noćenja turista prema prebivalištu u SBK za razdoblje 2016.-2019. godina

Zemlja	Dolasci turista				Noćenja turista			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
UKUPNO	17.453	20.399	21.257	25.682	31.595	37.755	38.837	46.306
Hrvatska	2.978	3.080	4.263	4.817	5.662	6.702	8.272	9.018
Saudijska Arabija	2.085	2.800	3.677	6.090	3.363	4.866	6.486	10.227
Slovenija	1.242	1.232	1.564	1.935	1.614	1.705	2.331	2.934
Njemačka	850	1.294	1.311	1.598	1.602	2.674	2.729	3.985
Ujedinjeni Arapski Emirati	2.228	1.835	1.280	1.015	3.775	3.325	2.225	1.748
Srbija	877	873	913	1.008	1.435	1.625	1.583	1.745
Austrija	537	748	716	980	1.069	1.333	1.338	1.735
Bahrein	986	1.004	838	570	2.145	2.102	1.731	1.149
Kuvajt	542	411	308	324	826	821	594	559
Italija	520	719	656	817	812	1.214	1.153	1.486

Turska	622	655	370	207	2.066	2.098	1.090	549
Nizozemska	315	724	770	944	776	1.581	2.060	2.125
Francuska	160	298	248	378	247	444	416	635
Švicarska	282	271	249	384	577	527	587	783
Mađarska	153	262	378	255	199	346	475	348
SAD	113	148	251	238	225	224	353	400
Crna Gora	224	207	210	154	336	326	386	232
Oman		914	493	484		1.271	768	704
Ostale	2.739	2.924	2.762	3.484	4.866	4.571	4.260	5.944

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Saobraćaj i veze

U SBK u 2019. godini ostvaren je pad pređeni kilometara vozila i tonskih kilometara, dok je bio porast prijevoza robe u tonama.

Tablica 22. Prijevoz robe u SBK za razdoblje 2015.-2019. godine

CESTOVNI PRIJEVOZ ROBE	2015	2016	2017	2018	2019
Pređeni kilometri vozila(u hiljadama)	30.740	30.277	34.742	34.579	30.573
Prevezeno tona robe(u hiljadama)	297	282	301	423	429
Tonski kilometri(u hiljadama)	246.292	176.556	175.195	202.956	182.637

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Na području SBK u 2017. godini prevezeno je ukupno 301 hiljada tona robe, što je u odnosu na količinu prevezene robe iz 2016. godine više za 19 hiljada tona. Gradski- prigradskim prijevozom na području SBK u 2017. godini prevezeno je oko 789 hiljada putnika, što je za 161 hiljadu više u odnosu na broj prevezenih putnika iz 2016. godine. U 2018. godini prevezeno je ukupno 423 hiljade tona robe, što je u odnosu na količinu prevezene robe iz 2017. godine više za 122 hiljade tona. Gradsko- prigradskim prijevozom na području SBK u 2018. godine prevezeno je oko 873 hiljada putnika, što je za 84 hiljade više u odnosu na broj prevezenih putnika iz 2017. godine. U 2019. godini prevezeno je 429 hiljada tone robe, što je u odnosu na količinu prevezene robe iz 2018. godine više za 6 hiljada tone robe. Gradski – prigradskim prijevozom na po području SBK u 2019. godini prevezeno je oko 1.257 hiljada putnika, što je za 384 hiljade više u odnosu na broj prevezenih putnika u 2018. godini.

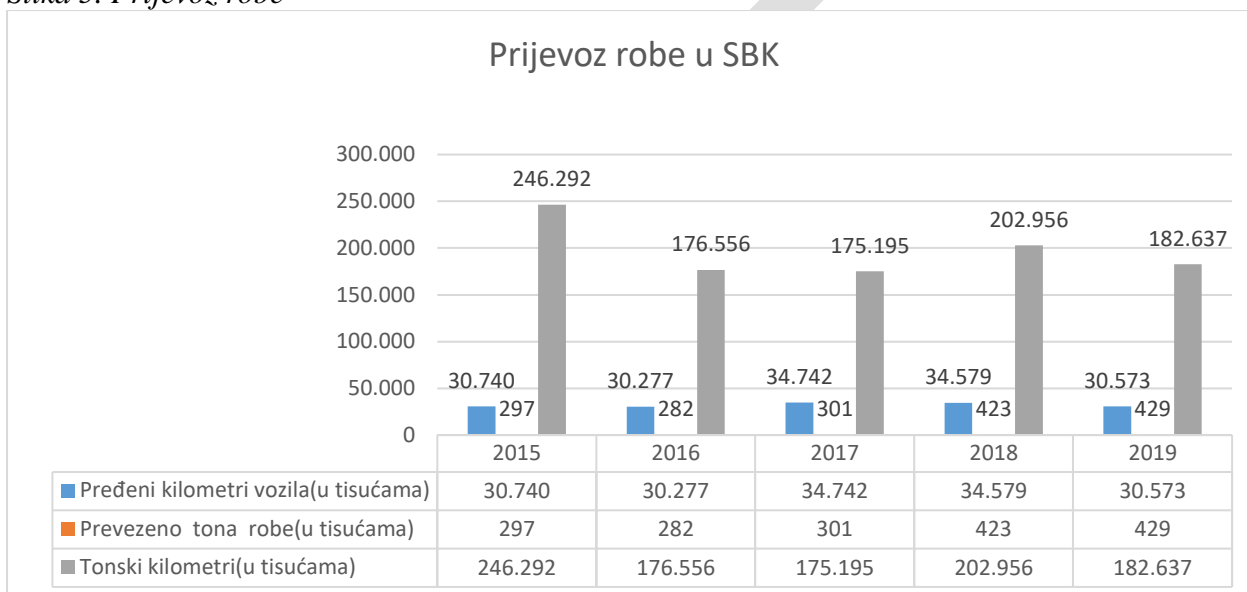
Tablica 23. Prijevoz putnika u SBK za razdoblje 2015.-2019. godina

PRIJEVOZ PUTNIKA	2015	2016	2017	2018	2019
CESTOVNI PRIJEVOZ PUTNIKA					
Pređeni kilometri vozila(u hiljadama)	3.742	4.252	4.512	5.044	6.008
Prevezeni putnici(u hiljadama)	498	641	707	695	691

Putnički kilometri(u hiljadama)	57.937	59.314	58.703	62.353	62.536
GRADSKO- PRIGRADSKI PRIJEVOZ					
Pređeni kilometri ukupno(u hiljadama)	1.852	1.958	2.155	2.111	3.069
Autobusi	1.852	1.958	2.155	2.111	3.069
Prevezeni putnici(u hiljadama)	612	628	789	873	1.257
Autobusi	612	628	789	873	1.257

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Slika 5. Prijevoz robe

Građevinarstvo

U 2016. godini u SBK najzastupljenija je bila visokogradnja kao i u 2017. godini, dok u 2018. godini došlo je do pada ulaganja u visokogradnju a povećano je ulaganje u niskogradnju. Od 12 općina na području SBK vrijednost izvršenih građevinskih radova je najveća u općini Travnik te općini Jajce.

Tablica 24. Vrijednost izvršenih građevinskih radova po vrstama objekta u SBK

	2016			2017			2018		
	Ukupno	Visokogradnja	Niskogradnja	Ukupno	Visokogradnja	Niskogradnja	Ukupno	Visokogradnja	Niskogradnja
Ukupno	38.560	20.194	18.366	40.169	23.078	17.091	43.184	17.913	25.361
Bugojno	1.654	1.524	130	3.461	2.269	1.192	5.145	2.597	2.548
Busovača	383	111	272	1.114	706	408	1.415	172	1.243
Donji Vakuf	1.297	619	678	116	116	-	605	495	110
Fojnica	3.357	1.162	2.195	1.068	499	569	2.462	1.036	1.426
Gornji Vakuf-Uskoplje	1.078	471	607	582	221	361	5.036	486	4.550
Kiseljak	6.632	592	6.040	5.726	1.137	4.589	3.940	1.569	2.371

Kreševo	199	23	176	802	179	623	1.184	73	1.111
Novi Travnik	2.011	1.099	912	2.770	2.343	427	2.897	2.203	694
Travnik	11.659	8.508	3.151	10.236	5.853	4.383	9.283	5.097	4.186
Vitez	2.137	1.749	388	3.103	2.345	758	1.892	859	1.033
Dobretići	41	-	41	11.191	7.410	3.781	204	-	204
Jajce	8.112	4.336	3.776	-	-	-	9.121	3.326	5.885

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Zaposlenost i nezaposlenost

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku SBK u razdoblju 2013.-2019. godine bilježi konstantno povećanje broja zaposlenih, te je pokazatelj u 2017. godini dostigao broj od 49.650 zaposlenih osoba što je za 6.176 više nego u 2016. godini. U 2018. godini broj zaposlenih je iznosio 50.957 što je za 1.307 više nego u 2017. godini. U 2019. godini broj zaposlenih je iznosio 51.583 zaposlena što je za 625 više nego u 2018. godini.

Najviše zaposlenih u SBK u 2017. i 2018. godini evidentirano je u općini Travnik a zatim slijede Vitez i Bugojno. Najmanje zaposlenih ima općina Dobretići.

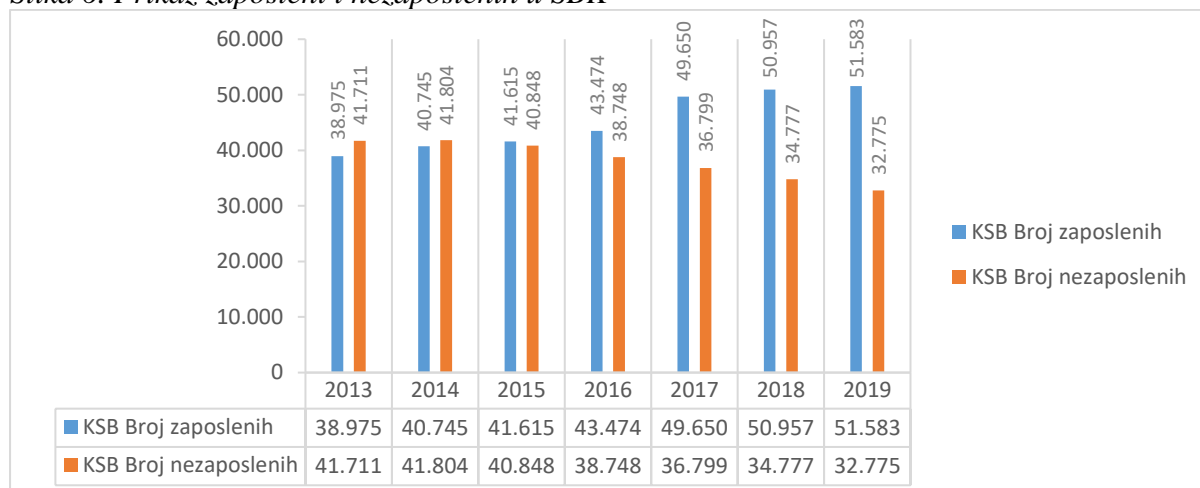
Krajem mjeseca decembra u 2017. godini na evidenciji nezaposlenih je bilo ukupno 15.473 korisnika zdravstvene zaštite, što čini 42,04% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Korisnika novčane naknade na dan 31.12.2017. godine je bilo ukupno 1.026 ili 2,78% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. U 2018. godini na evidenciji nezaposlenih je bilo ukupno 14.576 korisnika zdravstvene zaštite, što čini 41,09% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Korisnika novčane naknade na dan 31.12.2018. godini je bilo ukupno 1.104 ili 3,17% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. U 2019. godini na evidenciji nezaposlenih je bilo ukupno 13.842 korisnika zdravstvene zaštite, što čini 42,23% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Korisnika novčane naknade na da 31.12.2019. godine je bilo ukupno 992 ili 3,03% od ukupnog broja nezaposlenih osoba.

Tablica 25. Pregled zaposlenih, nezaposlenih i plata na nivou godišnjeg prosjeka u SBK

Godina	SBK			FBiH		
	Broj zaposlenih	Broj nezaposlenih	Prosječna neto plata (KM)	Broj zaposlenih	Broj nezaposlenih	Prosječna neto plata (KM)
2013	38.975	41.711	698	435.113	391.942	835
2014	40.745	41.804	678	443.587	392.265	833
2015	41.615	40.848	673	450.121	389.865	830
2016	43.474	38.748	678	457.974	372.207	839
2017	49.650	36.799	698	505.201	349.699	860
2018	50.957	34.777	723	519.800	329.907	889
2019	51.583	32.775	759	531.483	307.864	928

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Slika 6. Prikaz zaposleni i nezaposlenih u SBK

Prosječna neto plata konstantno je rasla od 2015. godine i u 2019. godini iznosi 759 KM ali i dalje se radi o znatno manjoj prosječnoj plati u odnosu na Federaciju BiH u kojoj je ista iznosila 928 KM. Najviša neto plata je tokom 2019. godine evidentirana u općini Dobretići 1.045 KM a najniža u općini Bugojno 640 KM. U općini Dobretići na posljednjem popisu upisano je 1.629 stanovnika a stvarno živi oko 300 stanovnika a od 29 uposlenih najviše ih je u općini i policijskog stanici. Iz godišnjeg kantonalnog budžeta godišnje za pomoć u financiranju općine Dobretići se izdvaja 250.000KM.

Tablica 26. Prosječna neto plata po općinama u SBK

Općina	Prosječna neto plata					Index 2019/2015
	2015	2016	2017	2018	2019	
Bugojno	642	642	632	641	640	0,997
Busovača	724	709	720	755	772	1,066
Dobretići	872	913	1.055	1.091	1.045	1,198
Donji Vakuf	688	687	689	727	804	1,169
Fojnica	747	735	763	791	790	1,058
Gornji Vakuf-Uskoplje	681	688	669	684	673	0,988
Jajce	826	827	863	906	928	1,123
Kiseljak	630	625	638	684	710	1,127
Kreševo	659	658	815	867	877	1,331
Novi Travnik	748	773	766	768	786	1,051
Travnik	652	661	684	707	770	0,118
Vitez	600	607	640	668	717	1,195
Ukupno	673	678	698	723	759	1,128

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

SBK je u 2017. godini imao 36.799 nezaposlenih osoba što čini 10,52 % Federacije a najviše nezaposlenih je bilo u općini Travnik 7.191, općini Bugojno 5.438 i općini Vitez 4.228 osobe. U 2018. godini je najviše bilo nezaposlenih u općini Travnik 7.013, općini Bugojno 5.232 i

općini Vitez 4.031 osoba. U 2019. godini najviše nezaposlenih je bilo u općini Travnik 6.973, općini Bugojno i općini 3.773 osobe.

Tablica 27. Broj nezaposlenih po općinama u SBK

Općina	2015	2016	2017	2018	2019
	Nezaposleni	Nezaposleni	Nezaposleni	Nezaposleni	Nezaposleni
Bugojno	6.055	7.768	5.438	5.232	4.717
Busovača	3.140	2.940	2.834	2.672	2.519
Dobretići	101	94	67	59	57
Donji Vakuf	2.915	2.854	2.754	2.340	2.217
Fojnica	2.118	1.963	1.839	1.816	1.655
G. Vakuf – Uskoplje	3.064	2.971	2.698	2.486	2.401
Jajce	3.799	3.744	3.382	3.076	2.900
Kiseljak	2.633	2.492	2.375	2.236	2.030
Kreševo	708	600	591	602	530
Novi Travnik	3.903	3.629	3.402	3.214	3.003
Travnik	8.079	7.519	7.191	7.013	6.973
Vitez	4.333	4.174	4.228	4.031	3.773
SBK	40.848	38.748	36.799	34.777	32.775
Federacija BiH	389.865	327.207	349.699	329.907	307.864

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Penzioneri

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, broj penzionera na području SBK bilježi konstantan rast u razdoblju od 2014.-2019. godine, koji je razmjern sa rastom broja penzionera u FBiH, tako da učešće broja penzionera u SBK u ukupnom broju na nivou FBiH u posmatranom razdoblju iznosi 11,2%

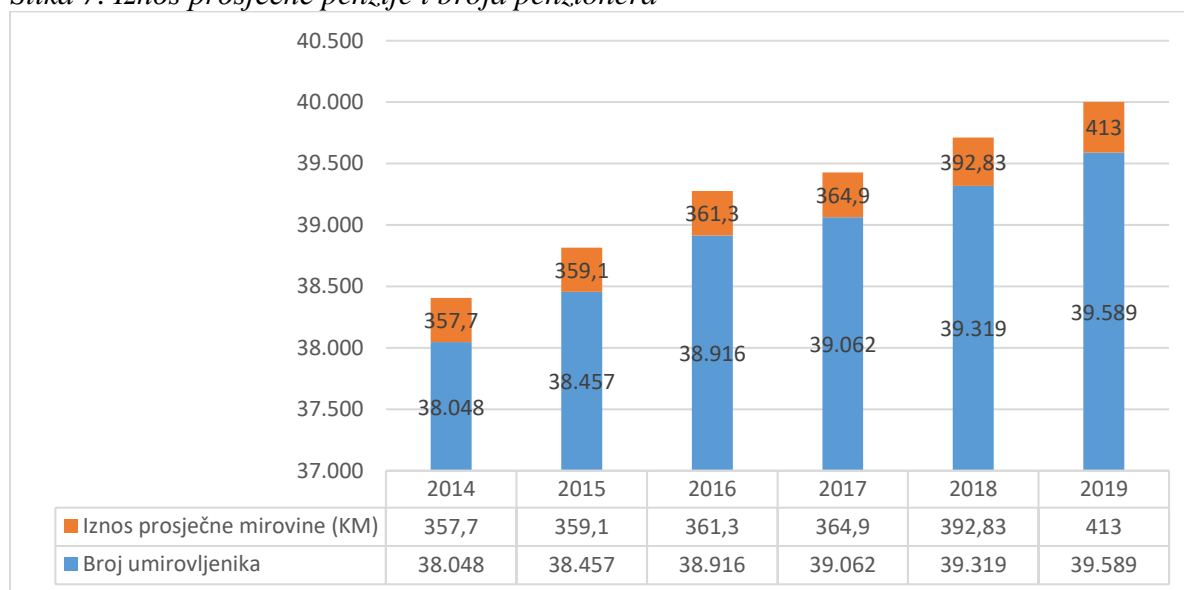
Tablica 28. Broj penzionera u SBK

Godina	SBK		FBiH		BiH	
	Broj penzionera	Iznos prosječne penzije (KM)	Broj penzionera	Iznos penzije (KM)	Broj penzionera	Iznos penzije (KM)
2014	38.048	357,7	336.898	389,5	394.900	365,1
2015	38.457	359,1	340.848	393,2	402.044	366,1
2016	38.916	361,3	345.629	398,4	409.335	368,9
2017	39.062	364,9	346.538	403,6	412.539	371,6
2018	39.319	392,83	349.158	434	365.718	428
2019	39.589	413	352.438	456	424.009	416

Izvor: Federalni zavod za statistiku, SBK u brojkama

Prosječno isplaćena penzija u SBK u 2019. godini porasla je na 413 KM manja je za 43 KM od prosječne isplaćene penzije u FBiH koja iznosi 456 KM, dok prosječna penzija u SBK i BiH je skoro ista.

Slika 7. Iznos prosječne penzije i broja penzionera

Tablica 29. Vrsta i iznos penzije po kantonima u FBiH

	Vrste penzije / penzije								
	Starosne			Invalidske			Porodične		
	Broj	Iznos	Prosječna isplata	Broj	Iznos	Prosječna isplata	Broj	Iznos	Prosječna isplata
Srednjobosanski kanton	21.036	9.563.161	455	5.810	2.129.595	367	12.743	4.676.176	367

Izvor podataka: (Federalni zavod za penzijesko i invalidsko osiguranje Mostar, 2020) Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

5. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Obrazovanje

Zakonska osnova predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja u SBK

Trenutno, predškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu reguliše se na temelju:

- Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (Službene novine Srednjobosanskog kantona, broj:10/17)

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u SBK reguliše se na temelju:

- Zakon o osnovnom školovanju (Službene novine Srednjobosanskog kantona, broj: 11/01)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom školovanju (Službene novine Srednjobosanskog kantona broj: 17/04)

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje u SBK reguliše se na temelju:

- Zakon o srednjem školovanju (Službene novine Srednjobosanskog kantona, broj 11/01)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjem školovanju (Službene novine Srednjobosanskog kantona, broj: 17/04 i 15/12)

Važeća legislativa u procesu registracije visokoškolskih ustanova obuhvata:

- Zakon o visokom obrazovanju (Službene novine Srednjobosanskog kantona, broj 4/13)

Predškolski odgoj i obrazovanje na području kantona

Razvijene zemlje Europe i svijeta, kao i zemlje u razvoju ili tranziciji imaju potrebu za kvalitetnim organizujenim predškolskim odgojem i obrazovanjem. Predškolski odgoj i obrazovanje danas čini neophodnu dopunu porodičnom odgoju, u smislu planskog i sistematskog djelovanja na tjelesni, emocionalni i intelektualni razvoj djeteta predškolske dobi. Prisutnost ove društvene potrebe sve je intenzivnija i u Bosni i Hercegovini, a samim tim i u SBK.

Shodno Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, sve predškolske institucije upisuju se u Registar predškolskih ustanova, koje vodi Ministarstvo shodno prethodno navedenom Pravilniku o postupku utvrđivanja uslova za upis u Registar predškolskih ustanova i o sadržaju i načinu vođenja Registra. Oblast predškolskog odgoja i obrazovanja u Kantonu dodatno se uređuje, kada je u pitanju verifikacija rada odgojitelja i stručnih saradnika u predškolskim ustanovama, na temelju navedenog Pravilnika o polaganju stručnog ispita odgojitelja i stručnih saradnika u predškolskim ustanovama, učitelja, nastavnika i stručnih saradnika u osnovnom školovanju te nastavnika, profesora i stručnih saradnika u srednjem školovanju.

Kada su u pitanju kompetencije i mjerodavnosti nad predškolskim odgojem, općine u Kantonu imaju osnivačka prava nad predškolskim ustanovama, a stručno-pedagoški nadzor, kao i inspekcijski u mjerodavnosti su kantonalnog Ministarstva.

Osnovne odlike predškolskog odgoja i obrazovanja u Srednjobosanskom kantonu

Predškolski odgoj i obrazovanje u kantonu obuhvata njegu, odgoj i obrazovanje djece u dobi od jedne godine do polaska u školu te na specifičan način pridonosi ostvarenju jedinstvenog cilja odgoja i obrazovanja: optimalan razvoj ličnosti, njezino osposobljavanje za kreativan odnos prema stvarnosti i slobodno izražavanje individualnosti. Predškolski odgoj i obrazovanje je integralni dio jedinstvenog odgojno-obrazovnog sistema u Kantonu, na koji se programski nadovezuje osnovni odgoj i obrazovanje.

S obzirom na to da je predškolski odgoj i obrazovanje prvi i osnovni segment sistema odgoja i obrazovanja, u prvom planu je njegovala pedagoška funkcija, koja se sastoji u tome da se potiču svi aspekti razvoja djece shodno njihovom uzrastu i individualnim mogućnostima. Osnovna i dominantna aktivnost na kojoj se zasniva cjelokupni odgojno-obrazovni rad s djecom je igra, što osigurava autentičnost ovog segmenta odgojno-obrazovnog sistema i onemogućava prisutnu tendenciju didaktiziranja i školarizacije.

Predškolski odgoj i obrazovanje u kantonu ima tendenciju zasnivanja na najnovijim teorijskim saznanjima relevantne nauke u razvijenom svijetu. Ima za cilj osigurati podjednake uslove za njegu, razvoj i odgoj sve djece predškolskog uzrasta te jedinstvo odgojnih utjecaja na djecu, na relaciji predškolska ustanova – porodice – društvena sredina.

Zadaci predškolskog odgoja i obrazovanja u Kantonu su:

- osiguravanje uslova i podrške za optimalan tjelesni rast i razvoj,
- razvoj intelektualnih i drugih sposobnosti shodno individualnim potrebama i interesiranjima djece,
- razvijanje kulturnih navika, upoznavanje kulturno-religijske tradicije, njegovanje tolerancije i prihvatanje različitosti,
- poštivanje prava djece, ljudskih i građanskih sloboda,
- razvijanje i jačanje sposobnosti izražavanja govorom te razvijanje i poticanje prihvatanja temeljnih moralnih vrijednosti,
- razvijanje i njegovanje prijateljstva i zadovoljavanje potreba djece za samoafirmacijom,
- pripremanje djece za daljnji odgoj i obrazovanje.

Kada je u pitanju finansiranje predškolskih ustanova, osnivač predškolske ustanove osigurava sredstva potrebna za rad predškolske ustanove shodno Pedagoškim mjerilima. Osnivač predškolske ustanove utvrđuje i visinu naknade koju plaćaju korisnici usluga. Naknada koju korisnici plaćaju kreće se, u javnim predškolskim ustanovama (uz subvenciju od strane osnivača) od 150,00 KM do 220,00 KM, dok u privatnim predškolskim ustanovama naknada za cjelodnevni boravak djeteta kreće se od 150,00 KM do 300,00 KM.

Vodeći se spoznajom da je predškolski odgoj i obrazovanje postao odlučujući faktor u pripremi djeteta za školu i njegove uspješne prilagodbe školskim obvezama, intencijski se teži ka

stvaranju optimalnih uslova za razvoj predškolskog odgoja, s tendencijom osiguranja kvaliteta kroz razvojno usmjerene programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Iz tablice 34. može se vidjeti broj predškolskih ustanova u Kantonu, za 2003, 2010, 2012. i 2019. godinu, odnosno broj javnih i privatnih predškolskih ustanova u Kantonu u prethodno navedenom razdoblju, te broj djece i kadrovski i prostorni kapaciteti ustanova.

Tablica 30. Podaci o predškolskim ustanovama u SBK

Godina	Javne ustanove	Privatne ustanove	Broj odgajatelja	Broj djece
2003	8	4	41	563
2010	8	9	52	741
2012	8	8	55	758
2019	9	11	74	1254

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta

Broj predškolskih institucija u razdoblju 2003-2019. godina porastao za oko 45%, broj odgojitelja za isto toliko, dok je broj djece u predškolskim ustanovama porastao za 110%.

Broj djece u predškolskim ustanovama u razdoblju od 2012. godine nalazi se u porastu, ali postavljamo si pitanje: kolika je obuhvaćenost djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u odnosu na cijelu populaciju djece u dobi od 3 do 6 godina? Uzimajući u obzir statističke i objektivne pokazatelje, kako se u posljednjih 5 godina u prvi razred osnovne škole upisuje prosječno oko 2.350 učenika, što znači kako je i populacija djece predškolskog uzrasta razmjerna prethodno spomenutom kvantitativnom pokazatelju, možemo reći da populaciju djece predškolske dobi u uzrastu od 3 do 6 godina čini populacija u iznosu najmanje od oko 7.000 djece.

Trenutno, u školskoj godini 2019./2020. u predškolskim ustanovama u Kantonu nalazi se oko 1.100 djece u dobi od 3 do 6 godina, te se procjenjuje da je predškolskim odgojem i obrazovanjem u Kantonu obuhvaćeno 16% djece predškolske dobi u razdoblju od 3 do 6 godina.

Razlozi za povećanjem broja djece u predškolskim ustanovama kao i broja registrovanih predškolskih ustanova leži u aktivnoj obrazovnoj politici, koju Ministarstvo obrazovanja uz podršku Vlade SBK, čini na zagovaranju i promicanju važnosti ranog rasta i razvoja djece. U razdoblju 2017-2019. godina u opremanje predškolskih i osnovnoškolskih ustanova za realizaciju Programa predškole uloženo je oko od 500.000 KM. Znatna dio sredstava donirala je međunarodna nevladina organizacija Save the Children.

Razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja

Povećanje obima djece predškolskim odgojem i obrazovanjem predstavlja jedan od ciljeva, te u tom kontekstu je planirano aktivno poticati razvijanje Program predškole koji traje minimalno 150 sati. Uvođenje Programa predškole smatra se kao dio reformskog procesa odgojno-obrazovnog sistema u našem Kantonu koji vodi ka većem stepenu demokratičnosti, modernizacije, inkluzivnosti i same kvalitete u odgojno-obrazovnom sistemu Kantona. Uvođenje u praksu primjene Standarda kvalitete rada odgojitelja, pedagoga i direktora, koji su zasnovani na profesionalnim kompetencijama, uključujući pri tome sve dimenzije profesionalnosti, predstavlja tendenciju podizanja kvalitete u radu odgojitelja.

Kada je u pitanju edukacija i stručno osposobljavanje osoba za obavljanje poslova odgojitelja, planirano je intenzivirati primjenu novih teorija u praksi i, s tim u vezi, educirati edukatore koji će moći odgovoriti na izazove savremenih društvenih kretanja u XXI. stoljeću.

Značajan izazov u narednom razdoblju će biti uvođenje programa ranog učenja stranog jezika, sportskih programa ritmike, plesa, folklora, maloga nogometa, taekwonda, tenisa i sl., programa za bolesnu djecu i djecu s poteškoćama u razvoju, programa vjerskog odgoja te sigurnosno-zaštitnih i preventivnih programa u dječjim vrtićima.

Tablica 31: Popis predškolskih ustanova u SBK

Red br.	Općina	Naziv predškolske ustanove	Adresa
1	Travnik	JU Obdanište "Travnik"	Lukačka bb Travnik
2		DV "Dani" Nova Bila	Nova Bila bb
3		PPU Obdanište GS-Kids	Polje bb Travnik
4		PPU "Snježna pahuljica"	Mehmeda Kulenovića bb
5	Novi Travnik	JU "Dječiji vrtić " N.Travnik	Ul Stjepana Tomaševića bb
6		DV "Anđeli" N.Travnik	Ivana Meštrovića bb
7		PPU Obdanište "Sultan Fatih"	Kalinska 1A
8	Vitez	JU "Dječiji vrtić" Vitez	Hrvatskih branitelja bb
9		PU Dječiji vrtić" Sv. Josip	Stjepana Radića bb
10		DV "Rejjan" Vitez	Stari Vitez
11	Busovača	PU "Framica" HKO kruh Sv.Ante	Ive Andrića bb
12	Kiseljak	DV "Sveti Franjo"	Crkveni put 29
13		PPU "Ikre"	Josopa bana Jelačića bb
14		DV "Pčelica Maja"	Zenički put bb
15	Kreševo	JU dječiji vrtić "Radost"	Troska bb
16	Fojnica	JU za predš. vaspitanje i obrazovanje	ZavnoBiH-a 12

17	Donji Vakuf	JU "Dječiji vrtić" Donji Vakuf	770sbb
18	Bugojno	JU centar za predšk.vaspitanje i obrazovanje	Nugle 51 b
19		Igraonice "Framice" Bugojno	UL.Kulina bana 31
20	G.Vakuf-Uskoplje	DV "Zvončić" G.Vakuf-Uskoplje	Kralja Tomislava bb
21	Jajce	PU dječiji vrtić "Bare"	Vukovarska bb

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK

U prethodnoj tablici navedene su predškolske ustanove na području SBK. Pored navedenih trenutno su u fazi osnivanja još tri ustanove.

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje

Osnovna škola kao institucija i ustanova od posebnog društvenog interesa i značaja, svoju djelatnost zasniva na odgovarajućim pedagoškim i psihološkim principima. Osnovna škola obavezan je vid obrazovanja za djecu u dobi od 6 do 15 godina života. Postoje osnovne škole za redovno osnovno obrazovanje, zatim umjetničke-paralelne škole kakve su muzičke, baletske i druge, te osnovne specijalne škole za djecu koja ne mogu dobiti odgovarajuće obrazovanje u redovnim školama. U osnovnoj školi organizuje se rad u okviru nastave i vannastavnih aktivnosti. Rad u nastavi organizuje se po razredno-predmetnom sistemu.

Osnovne škole u na području SBK

Odredbama članka 95. Zakona o osnovnoj školi, regulišeno je da Kanton preuzima prava i obaveze prema postojećim osnovnim školama. Odredbe članka 1.i 2. istog Zakona pod osnovnim školama podrazumijeva i škole za druge vidove osnovnog obrazovanja djece, dakle, i muzičke škole. Kanton je tako preuzeo prava i obaveze osnivača prema četiri zatečene muzičke škole na kantonu a to su :

- Osnovna muzička škola Bugojno
- Osnovna muzička škola Travnik
- Osnovna muzička škola Novi Travnik
- Osnovna muzička škola «Jakov Gotovac» Novi Travnik

U narednoj tablici dati su podaci o broju učenika u osnovnim i srednjim školama na području kantona, za proteklih šest godina.

Tablica 32. Podaci o broju učenika u osnovnim i srednjim školama na području SBK

Naziv pokazatelja	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Broj učenika osnovnih i	139	133	127	132	120	115

srednjih škola / 1.000 stanovnika						
Broj djece koja završavaju osnovno i srednje obrazovanje	3.022 – osnovno školovanje 2.525 – srednje školovanje	3.100 – osnovno školovanje 3.432 – srednje školovanje	2.758 – osnovno školovanje 3.081 – srednje školovanje	2.637 – osnovno školovanje 2.591 – srednje školovanje	2.770- osnovno školovanje 2.562 – srednje školovanje	2.497- osnovno školovanje 2.690 – srednje školovanje
Broj djece koja ponavljaju školovanje	500	395	378	392	356	284
Omjer broja djece u osnovnom i srednjem obrazovanju prema broju nastavnika	16	13	12	11	11	10

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK

Omjer broja djece osnovnih i srednjih škola prema broju nastavnika bilježi trend opadanja, tako da je 2014. godine iznosio 16 učenika prema broju nastavnika, a 2019. godine 10 učenika prema broju nastavnika

Detaljan pregled podataka o broju škola, broju odjeljenja, ukupnom broj učenika i nastavnika u osnovnim školama, nalazi se u narednim tablicama.

Tablica 33. Broj osnovnih škola i broj odjeljenja u SBK, po gradovima/općinama

Grad/Općine		Broj škola						Broj odjeljenja					
		2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020
1	Kreševo	1	1	1	1	1	1	18	18	18	17	17	17
2	Travnik	24	24	24	24	24	25	223	223	215	210	250	253
3	Vitez	12	12	12	12	12	12	125	121	124	124	131	131
4	Kiseljak	11	11	11	11	11	11	100	95	95	96	105	114
5	Fojnica	9	9	9	9	9	9	53	51	51	49	54	47
6	Novi Travnik	8	8	8	8	7	10	94	92	93	93	99	106
7	Bugojno	15	15	15	15	14	15	129	128	123	124	137	135
8	Gornji Vakuf	14	14	14	14	14	14	84	84	81	83	85	79
9	Donji Vakuf	7	7	7	7	7	8	62	61	61	63	68	67
10	Jajce	22	22	22	21	21	21	115	118	116	118	118	129
11	Busovača	11	11	11	11	11	11	78	77	98	76	76	82
12	Dobretići	1	0	1	1	1	1	2		2	1	1	1
SBK		135	134	135	134	132	138	1.083	1.068	1.077	1.054	1.141	1.161
Federacija BiH		1.081	1.078	1.078	1.066	1.058	1.042	9.606	9.547	9.527	9.428	9.428	9.310

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Federalni zavod za programiranje razvoja

Tablica 34. Broj učenika i broj nastavnika u osnovnim školama u SBK, po gradovima/općinama

Grad/Općine		Broj učenika						Broj nastavnika					
		2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020
1	Kreševo	371	360	366	333	318	314	29	28	28	27	27	27
2	Travnik	4.965	4.839	4.813	4.752	4.829	4.836	357	326	400	409	428	434
3	Vitez	2.646	2.578	2.434	2324	2.395	2.296	200	187	184	196	208	204
4	Kiseljak	2.016	1.934	1.902	1.854	1.975	1.912	173	153	172	173	195	186
5	Fojnica	1.087	1.040	993	922	1.003	962	78	79	78	79	83	91
6	Novi Travnik	2.073	2.034	1.992	1.988	2.102	2.475	157	161	164	168	177	202
7	Bugojno	2.770	2.720	2.622	2.644	2.690	2.631	220	243	245	253	238	243
8	Gornji Vakuf	1.750	1.666	1.581	1.528	1.529	1.416	126	132	134	134	127	133
9	Donji Vakuf	1.457	1.386	1.357	1.300	1.353	1.288	106	116	126	117	123	121
10	Jajce	2.156	2.021	1.954	1.880	1.976	1.849	165	167	167	166	205	178
11	Busovača	1.620	1.403	1.503	1.454	1.536	1.479	118	116	117	119	128	132
12	Dobretići	16	0	9	5	3	5	2		0	0	0	0
SBK		22.927	21.981	21.526	20.984	21.709	21.463	1.731	1.815	1.815	1.841	1.939	1.951
Federacija BiH		194.530	190.179	188.430	185.030	182.986	179.050	15.277	14.943	15.024	15.152	15.296	15.283

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Federalni zavod za programiranje razvoja

Na slici 8. predstavljeno je kretanje broja nastavnika osnovnih škola, te je zabilježen trend rasta. 2014/2015 školske godine iznosio je 1.731, a 2019/2020 godine iznosio je 1.951. Kao razlog porasta broja nastavnika je taj što veliki broj nastavnika radi u više škola, ali i veliki broj vandrednih nastavnika.

Slika 8. Broj učenika osnovni škola u SBK

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK

Broj učenika osnovnih škola bilježi pad i smanjen je tako da u školskoj 2019/2020 godini iznosi 21.463 učenika.

Slika 9. Broj učenika osnovnih škola u SBK

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje

U SBK se realizira srednje obrazovanje i odgoj učenika, koje sada nije zakonski obvezno, nakon uspješno završene osnovne škole. Ono je svima dostupno, shodno postignutom uspjehu u osnovnoj školi, osobnom interesu i sposobnostima. Srednje obrazovanje je integralni dio jedinstvenog odgojno obrazovnog sistema u SBK. Obrazovanje se praktično realizira u 25 ustanova za srednje obrazovanje. Nastava se izvodi na bosanskom jeziku i nastavnom planu i programu u 13 srednjoškolskih ustanova, a na hrvatskom jeziku i nastavnom planu i programu u 12 srednjoškolskih ustanova.

U odnosu na vrste srednjih škola u Kantonu postoje opće škole: gimnazije, umjetničke i vjerska škola; tehničke i srodne škole te strukovne (obrtničke) škole. U gimnazijama se nastavni plan i program izvodi u četverogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju stručnu spremu i mogućnost nastavka školovanja. U umjetničkim školama (muzička, dizajner odjeće) se nastavni plan i program izvodi u četverogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju stručnu spremu i mogućnost nastavka školovanja. U vjerskoj školi (medresa) se nastavni plan i program izvodi u četverogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju školsku spremu i mogućnost nastavka školovanja. U tehničkim i srodnim školama se nastavni plan i program izvodi u četverogodišnjem trajanju čijim završavanjem učenik stječe srednju školsku spremu i mogućnost nastavka školovanja. U strukovnim (obrtničkim) školama se nastavni plan i program izvodi u trogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju stručnu spremu bez mogućnosti nastavka školovanja na visokoškolskim ustanovama.

U svim se školama vrši redovno školovanje, a izvanredno školovanje odraslih u nekim školama za ona zanimanja za koja ta škola vrši redovno školovanje.

Prema statistici Ministarstva obrazovanja, dostupni su sljedeći podaci za zanimanja i stručna zvanja upisana u srednjim školama za koja se obrazuju učenici:

- Srednja stručna sprema III-stepen, zanimanja: automehaničar, plinski I vodoinstalater, operater na CNC stroju, elektroinstalater, elektromehaničar;
- Srednja stručna sprema IV-stepen, zanimanja: tehničar drumskog saobraćaja, vozač motornog vozila, prodavač, instalater grijanja i klimatizacije, kuhar, frizer, stolar, rukovoditelj samohodnim građevinskim strojevima.
- Srednja stručna sprema IV-stepen, stručna zvanja: medicinska sestra-tehničar, mašinski tehničar konstruktor na računaru, mašinski tehničar za kompjutersko upravljanja na mašinama programer CNC mašina, građevinski tehničar, ekonomski tehničar, elektrotehničar računarstva i informatike, elektrotehničar energetike obnovljivih izvora energije, bankarski tehničar, poljoprivredni tehničar, opća gimnazija, tehničar cestovnog saobraćaja, hotelerijski – turistički tehničar, komercijalist, administrativni tajnik, dizajner odjeće, farmaceutski tehničar, fizioterapeutski tehničar, dentalni asistent, muzička umjetnost - teorijski smjer, instrumentalni smjer, glasovirač, flualist, gitarist, saksofonist, violinist, klarinetist, trubač, harmonikaš, solo pjevač, kozmetički tehničar, tehničar za vozila i vozna sredstva.

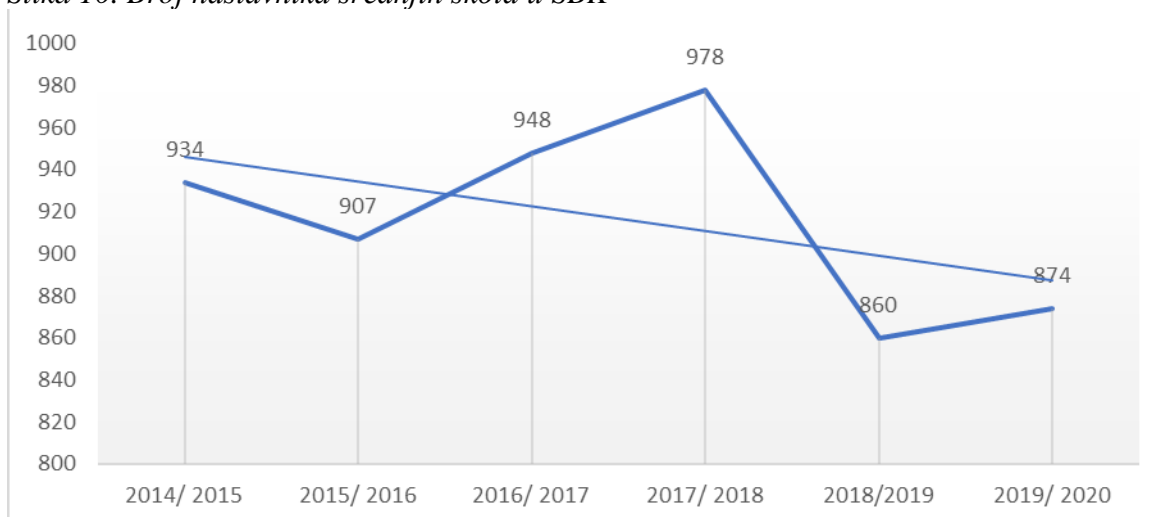
Prema podacima Službe za zapošljavanje SBK/KSB Travnik – Odjela za statistiku, evidencije, posredovanje u zapošljavanju i informisanje, najtraženija zanimanja u 2020. godini bila su, po mjesecima:

- januar 2020. – profesori i nastavnici (raznih zvanja), doktori medicine, kuhari, konobari
- februar 2020. – zavarivači, bravari, zidari, čistačice
- mart 2020. – sezonski radnici (kuhari, konobari, recepcioneri, pomoćni radnici u kuhinji)
- april 2020. – doktori medicine
- maj 2020. – zanimanja metalske struke (tokari, glodači, bravari), medicinske sestre (tehničari)
- juni 2020. – magistri farmacije, dipl. socijalni radnici
- juli 2020. – doktori medicine, medicinske sestre (tehničari), građevinski radnici (zidari, tesari, pomoćni građevinski radnici)
- avgust 2020. – građevinski radnici, prodavači, sezonski radnici (konobari, kuhari, pomoćni radnici u kuhinji, ...), profesori i nastavnici (raznih zvanja), elektroinstalateri
- septembar 2020. – profesori i nastavnici (raznih zvanja), doktori medicine, medicinske sestre (tehničari)
- oktobar 2020. – profesori i nastavnici (raznih zvanja), medicinske sestre (tehničari), čistačice
- novembar 2020. – nastavnici (raznih zvanja), doktori medicine, medicinske sestre (tehničari), tapetari
- decembar 2020. – profesori i nastavnici (raznih zvanja), doktori medicine, pomoćni radnici na održavanju zelenih površina.

Srednje škole na području SBK

Broj nastavnika srednjih škola bilježi promjenljive vrijednosti po godinama, a u 2019/2020 godini iznosi 874 nastavnika što je manje u odnosu na broj iz 2014/2015 školske godine kada je bilo 934 nastavnika.

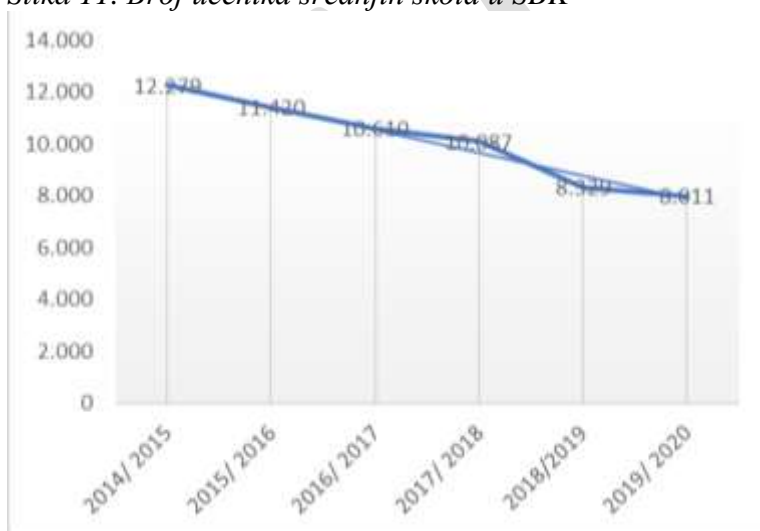
Slika 10. Broj nastavnika srednjih škola u SBK

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK

Na slici 11. možemo vidjeti da je broj učenika srednjih škola (kao i osnovnih) u konstantnom padu. U školskoj 2019/2020 godini bilo je 8.011 učenika.

Slika 11. Broj učenika srednjih škola u SBK

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK

Iz raspoloživih podataka vidljiv je trend smanjenja broja učenika u SBK, što utiče na smanjenje broja nastavnika. Podaci u tablici u nastavku teksta pokazuju da je sličan trend prisutan i u FBiH.

Tablica 35. Broj škola, broj odjeljenja, broj učenika i broj nastavnika srednjih škola u SBK

	Školska godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj nastavnika	Broj učenika na 1000 stanovnika		Školska godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj nastavnika	Broj učenika na 1000 stanovnika
SBK	2014/ 2015	26	487	12.279	934	49	Federacija BiH	2014/ 2015	213	4.086	96.681	8.747	41
	2015/ 2016	25	468	11.420	907	45		2015/ 2016	213	3.893	87.852	8.748	38
	2016/ 2017	25	455	10.610	948	42		2016/ 2017	213	3.755	82.816	8.523	38
	2017/ 2018	25	448	10.087	978	40		2017/ 2018	213	3.747	81.470	8.588	37
	2018/2019	26	422	8.329	860	33		2018/ 2019	214	3.684	76.463	8.401	35
	2019/ 2020	26	405	8.011	874	32		2019/ 2020	216	3.678	73.029	8.516	33

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Federalni zavod za programiranje razvoja

Visoko školstvo na području SBK

Visoko obrazovanje je djelatnost od posebnog interesa za SBK i BiH. Uvođenjem visokog obrazovanja u SBK i dajući mu zeleno svjetlo za uspostavu, opstojnost i jačanje, Vlada SBK i Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta SBK (u daljnjem tekstu: Ministarstvo obrazovanja) imali su u vidu temeljna načela i standarde za sticanje visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, u skladu sa relevantnim odredbama Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (ETS No.5, 1950) i njenih protokola, Preporukom Komiteta ministara Vijeća Europe o priznavanju i ocjeni kvaliteta privatnih visokoškolskih ustanova [R (97) 1], Preporukom o pristupu visokom obrazovanju [R (98) 3] i Preporukom o istraživačkom zadatku univerziteta [R (2000) 8] i drugim relevantnim načelima međunarodno priznatih pravnih instrumenata čija je država ugovornica i Bosna i Hercegovina, te u skladu sa Konvencijom Vijeća Europe / UNESCO-a o priznavanju kvalifikacija u visokom obrazovanju u europskoj regiji (ETS No.165, 1997).

Bosna i Hercegovina prihvata strateške ciljeve europskog područja visokog obrazovanja izražene u deklaraciji evropskih ministara visokog obrazovanja iz Bolonje (1999.godine) kao i krajnji razvoj ovog koncepta.

Prva visokoškolska ustanova u Travniku je bio Bogoslovni teološki studij osnovan 1890.godine, koja zatim prenosi sjedište u Sarajevo gdje egzistira do današnjeg dana. U novoj historiji, od Deytonskog sporazuma, grad Travnik kao kulturno, političko i administrativno središte SBK, a i cijeli kanton, jedini je centar u BiH bio bez sveučilišta. S tom spoznajom a i drugim interesima i činjenicama, skupina naučnih radnika, privrednika i entuzijasta 2006.godine podnosi zahtjev Ministarstvu obrazovanja za osnivanjem fakulteta. Tadašnja Vlada SBK i Ministarstvo obrazovanja, imajući u vidu sve naprijed izneseno, imali su viziju i hrabrost da donesu ekonomsko-političku-upravnu odluku da se na SBK može utemeljiti visoko školstvo u privatnom vlasništvu, uvažavajuću praksu savremenog svijeta današnjice i civilizacijska postignuća.

Visokoškolske ustanove na području SBK

U prvoj fazi visokoškolske ustanove 2006.godine po postojećoj legislativi, registrirale su se kao samostalni pravni subjekti, da bi u drugoj fazi, 2007.godine, kada je donesen Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH, objedinili i registrovali se kao integrirana Sveučilišta tj, Univerziteti sa organizacijskim jedinicama.

Broj visoko-školskih ustanova (privatnih) na području grada Travnika se smanjivao. U 2016/2017 školskoj godini ukupno je bilo 10 visoko-školskih, a 2019/2020 ukupno su 4 takve ustanove.

Tablica 36. Podaci o visokom obrazovanju u SBK

Visoko obrazovanje	Broj visoko-školskih ustanova	Upisani studenti	
		Ukupno	Redovni studenti
SBK			
2016/2017	10	5.184	2.289
2017/2018	5	5.487	2.367
2018/2019	4	4.491	1.770
2019/2020	4	4.284	1.326
Privatne visokoškolske ustanove			
2016/2017	10	5.184	2.289
2017/2018	5	5.487	2.367
2018/2019	4	4.491	1.770
2019/2020	4	4.284	1.326

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Iako se broj upisanih studenta se smanjivao u proteklim godinama, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, broj diplomiranih studenata na visoko-školskim ustanovama je povećan u posljednje dvije školske godine.

Tablica 37. Podaci o diplomiranim studentima u SBK

Visoko obrazovanje	Diplomirani studenti	
	Ukupno	Redovni studenti
SBK		
2018	1.318	455
2019	1.558	498
Privatne visokoškolske ustanove		
2018	1.200	455
2019	1.558	498
Visoke škole		
2018	118	

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Kultura i sport

U SBK djeluju ukupno 4 pozorišta – dva u Travniku i dva u Bugojnu. Broj posjetitelja se 2018. godine (10.970) smanjio u odnosu na 2013. godinu (11.350), iako su 2013. godine djelovala samo 3 pozorišta a povećan je i broj predstava sa 54 (2013.) na 76 (2018.). Kada su u pitanju kina, na području SBK je 2018. godine radilo jedno kino, dok su 2012. godine radila 2 kina. Broj održanih projekcija je značajno povećan 2018. godine, kada je bilo projekcija, u odnosu na 2012. godinu, kada je bilo 39 projekcija. Međutim, broj posjetitelja je smanjen s 2.466 posjetitelja (2012. godine) na 1.954 posjetitelja (2018. godine). U toku je izrada Strategije kulturne politike SBK u kojoj će biti detaljno prikazano postojeće stanje i predložene mjere za poboljšanja.

Sportski savez SBK trenutno broji 216 klubova i preko 10.000 sportaša registrovanih u klubovima SBK. U Premijer ligama BiH (najvišem rangu takmičenja) u 2020. godini nastupa 7 sportskih klubova sa prostora SBK, a to su: Muški rukometni klub „Sloga“ Gornji Vakuf – Uskoplje, Malonogometni klub „Sloga“ Gornji Vakuf – Uskoplje, Ženski nogometni klub „Iskra“ Bugojno, Klub sjedeće odbojke „Iskra“ Bugojno, Košarkaški klub „Promo“ Donji Vakuf, Stonoteniški klub „CM“ Vitez i Muški rukometni klub „Iskra“ Bugojno.

Iznos izdavanja za kulturu i sport u prethodnim godinama bilježi rast. U 2014. godini iznosi 412.000 KM za kulturu i 415.000 KM za sport 2014.godine. U 2019. godini iznos izdavanja za kulturu iznosi 834.000 KM a za sport 856.900 KM .

Tablica 38. Iznos izdavanja za kulturu i sport po godinama u SBK (u KM)

Naziv	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kultura	412.000	400.000	394.800	605.000	700.000	834.000
sport	415.000	465.500	495.550	567.000	700.000	856.900

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK (Odjel za kulturu i sport)

Socijalna zaštita

Socijalna zaštita i zaštita provode se putem centara za socijalni rad čiji su osnivači općine SBK koje finansiraju njihov rad. Ne postoji sistem praćenja kvalitete sistema socijalne zaštite. Pojedina socijalna prava se finansiraju iz budžeta kantonalnog Ministarstva zdravstva i socijalne politike i budžeta Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. Broj centara za socijalni rad se nije mijenjao u posljednjih nekoliko godina, pa svaka općina ima po jedan centar za socijalni rad ili službu za socijalni rad (ukupno 8 centara i 4 službe za socijalni rad). Centri za socijalni rad obavljaju poslove iz područja socijalne zaštite i zaštite djece, smještaja

punoljetnih osoba i djece u ustanove socijalne zaštite i udomiteljske porodice, te pružaju korisnicima usluge u obliku novčane i druge materijalne pomoći.

Isplata se vrši preko Ministarstva zdravstva i socijalne politike direktnom uplatom sredstava na račune korisnika nakon potraživanja sredstava od strane centra za socijalni rad odnosno službi socijalne zaštite kroz jedinstvenu elektronsku bazu korisnika SOTAC. Preko centara i službi za socijalni rad isplaćuju se naknade: stalna novčana pomoć, novčana naknada za pomoć i njegovu druge osobe, druga materijalna pomoć, osposobljavanje za život i rad, smještaj u udomiteljske porodice, smještaj u druge porodice, smještaj u ustanove socijalne zaštite, jednokratne novčane pomoći, zdravstveno osiguranje, usluge socijalnog rada i drugog stručnog rada, dječji dodatak, naknada umjesto plate- naknada umjesto plate ženi majki koja je u radnom odnosu za vrijeme dok je odsutna s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta, Isplata se vrši preko Ministarstva zdravstva i socijalne politike uplatom sredstava na račune korisnika nakon potraživanja sredstava.

Tablica 39. Podaci o socijalnoj zaštiti u SBK

Socijalna zaštita	Godine				
	2014	2015	2016	2017	2018
Broj centara za socijalni rad	10	8	8	8	8
Zaposleni u centrima - Ukupno	74	84	76	97	87
Broj slučajeva obrađenih u centru					
Ukupno	27.766	30.141	33.359	36.783	57.019
Žene	12.844	13.868	15.603	17.356	18.356
Broj intervencija pruženih u centru					
Ukupno	19.890	17.407	18.371	18.006	27.811
Žene	10.168	9.177	9.744	9.954	10.073
Maloljetni korisnici socijalne zaštite prema kategorijama					
Ugroženi porodičnom situacijom	7.763	8.028	8.180	8.287	8.377
Osobe sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju	1.819	1.905	1.903	1.826	1.792
Osobe sa poremećajima u ponašanju ličnosti	278	261	274	268	269
Osobe društveno neprihvatljivog ponašanja	1.013	1.009	1.006	1.026	1.051
Duševno bolesne osobe	142	147	142	131	124
Osobe u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba	7.298	7.782	8.203	7.677	7.923
Bez specifične kategorije (ostali)	39	51	61	69	85
Punoljetni korisnici socijalne zaštite prema kategorijama					
Korisnici subvencioniranja troškova	237	281	266	363	370
Osobe sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju	4.793	4.811	4.864	4.885	4.971
Osobe sa poremećajima u ponašanju ličnosti				407	425
Osobe društveno neprihvatljivog ponašanja	1.586	1.644	1.699	1.674	1.688

Psihički bolesne osobe	835	877	884	878	876
Osobe koje nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje	23.240	24.267	25.206	25.803	25.712
Osobe u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba	16.571	18.314	20.217	21.767	23.207
Bez specifične kategorije (ostali)	721	919	1.085	1.271	1.375

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Važno je istaknuti da su, prema podacima koji su navedeni u oblasti socijalne zaštite, socijalni transferi imali trend rasta. U 2019. godini iznos socijalnih transfera iznosio je 41,4 KM po stanovniku.

Iznos socijalnih izdavanja se također značajno povećavao u odnosu na vrijednost. Iznos socijalnih izdvajanja u 2019. godini iznosio je 10.564.200 KM.

Broj korisnika socijalne pomoći na 1000 stanovnika je varirao u prethodnim godinama, te u 2019. godini iznosi 36,5 što je skoro identično polaznoj vrijednosti koja je postavljena na broj od 36 korisnika.

Zdravstvo

Sistem zdravstvene zaštite u domeni je SBK a na nivou Federacije BiH donose se strateške smjernice. Strateški plan za reformu zdravstvenog sistema FBiH 2008.-2018. godine usvojen je 2007. godine s ciljem uspostave integrirane zdravstvene zaštite, kontrole kvalitete i potrošnje uz odgovorno upravljanje resursima u zdravstvu. Usluge zdravstvene zaštite koje se pružaju na području SBK obuhvataju primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu. Primarna zdravstvena zaštita pruža se u ambulantama domova zdravlja i područnim ambulantama porodične medicine. Primarna zdravstvena zaštita pruža se i u okviru privatnih i javnih ljekarni koje izdaju lijekove na recept i sa kojim Zavod za zdravstveno osiguranje ima zaključene ugovore. U Kantonu djeluje 11 domova zdravlja sa 137 područnih ambulanti i 56 timova porodične medicine. Sekundarna zdravstvena zaštita na području SBK se provodi djelomično u domovima zdravlja koji pružaju konzultativno-specijalističke, dijagnostičke, stomatološke i laboratorijske usluge, u privatnim ordinacijama specijalističke medicine i u okviru pet bolnica koje djeluju na području kantona. Bolnice pružaju sekundarnu i dio tercijarne zdravstvene zaštite putem sljedećih grupa djelatnosti: dijagnostika, bolničko liječenje, konzultativno-specijalistička zdravstvena zaštita i ostale usluge.

Skupština Srednjobosanskog kantona je dana 18.04.2018. godine donijela Odluku o preuzimanju osnivačkih prava nad zdravstvenim ustanovama – bolnicama u SBK (Odluka br. 01-02-266/18). Bolnice nad kojima kanton preuzima osnivačka prava su:

- JU Bolnica Travnik;
- JU Opća bolnica Jajce;
- JU Bolnica za plućne bolesti i tuberkulozu Travnik;
- JU Opća bolnica Bugojno;
- JU Hrvatska bolnica „Dr. fra Mato Nikolić“, Nova Bila

Tablica 40. Broj zdravstvenih radnika u SBK i FBiH u razdoblju 2014-2019. godina

	Godina	Broj liječnika	Broj stomatologa	Broj bolesničkih postelja	Broj stanovnika		
					na 1 liječnika	na 1 stomatologa	na 1 bolničku postelju
SBK	2014	330	52	1.258	765	4.857	201
	2015	356	52	1.258	707	4.841	200
	2016	357	55	1.269	706	4.581	199
	2017	390	60	1.269	645	4.191	198
	2018	376	58	1.299	667	4.325	193
	2019	376	58	1.299	665	4.308	192
Federacija BiH	2014.	4.625	576	8.245	505	4.057	283
	2015.	4.801	581	8.414	486	4.018	277
	2016.	4.764	587	8.379	463	3.758	263
	2017.	4.755	596	8.255	463	3.693	267
	2018.	4.810	604	8.252	457	3.636	266
	2019.	4.922	592	8.107	445	3.699	270

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Broj stomatologa u SBK također bilježi blagi porast, kao i u FBiH. U 2014. godini broj stomatologa je bio 52, a u 2019. godini taj broj iznosi 58.

Broj zdravstveno osiguranih lica u odnosu na ukupno stanovništvo je varirao po godinama. U 2019. godini taj broj iznosi 83,33 % što predstavlja pad u odnosu na početnu vrijednost koja je iznosila 85%.

Tablica 41. Pokazatelji u oblasti zdravstva u SBK, po godinama

Naziv pokazatelja	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Broj liječnika / 1.000 stanovnika	352 liječnika (352 / 273.000 * 1.000 = 1,29) 53 stomatologa (53 / 273.000 * 1.000 = 0,19)	356 liječnika (356/251.714* 1000=1,41) 52 stomatologa (52/251.714* 1000=0,21)	357 liječnika (357/251.973* 1000=1,42) 55 stomatologa (55/251.973- 1000=0,22)	390 liječnika (390/251.434* 1000=1,55) 60 stomatologa (60/251.434* 1000=0,24)	376 liječnika (376/250.825* 1000=1,50) 58 stomatologa (58/250.825*1 000=0,23)	376 liječnika (376/249.879* 1000=1,50) 58 stomatologa (58/249.879*1 000=0,23)
Zdravstveno osiguranih lica u odnosu na ukupno stanovništvo (u %)	85	85,79	85,36	85,87	84,1	83,33

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Zavod zdravstvenog osiguranja SBK

U proteklom periodu uočena je potreba za izradom strateškog plana u oblasti zdravstva, sa ciljem sveobuhvatnog snimanja postojećih kapaciteta i procjene budućih potreba, sa posebnim osvrtom na organizovanje pružanja usluga u kriznim situacijama (poput pandemije COVID-19).

Sigurnost građana

Sigurnosna situacija se poboljšala u proteklom razdoblju u domenu smanjenja broja prijavljenih prestupnika i broja kriminalnih djela. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova SBK, broj prijavljenih prestupnika u prethodnim godinama ima trend pada i u 2019. godini iznosi 923, što je manje od ciljane vrijednosti navedene za 2020. godinu koja iznosi 1.000. Također, broj kriminalnih djela bilježi značaj pad. U 2019. godini broj kriminalnih djela iznosio je 941.

Tablica 42. Pokazatelji u oblasti sigurnosti građana u SBK, po godinama

Naziv pokazatelja	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Broj kriminalnih dijela	2.359	1.591	1.306	1.282	1.126	941
Broj prijavljenih prijestupnika	1.381	1.378	1.114	1.152	1.120	923

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova SBK (godišnji izvještaji)

Pored redovnih poslova MUP SBK obavlja i posebnu aktivnost koja se naziva Rad policije u zajednici. Rad policije u zajednici predstavlja savremeni način policijskog djelovanja koje je usmjereno na blisku saradnju s građanima i ostalim institucijama zajednice kako bi se poboljšala učinkovitost rješavanja problema na razini lokalne zajednice. Poslovi i zadaci policijskih službenika za rad policije u zajednici su prvenstveno preventivnog karaktera, pri čemu je od izuzetnog značaja približavanje policije građanima i poboljšanje uzajamne komunikacije.

Također, na području svoga djelovanja MUP SBK provodi edukativno-preventivne aktivnosti posvećene nizu različitih tema (sigurnost u prometu, nasilje u porodice, vršnjačko nasilje, štetnost alkohola i opojnih droga, zaštita i kontrola djece na internetu, opasnost petardi i pirotehnički sredstava i sl.), s ciljem postizanja više razine znanja i svijesti kao i općenito više razine informisanosti kod djece, mladih i odraslih osoba.

Sistem upravljanja razvojem

Institucionalni okvir

Institucionalni okvir za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u SBK čine Vlada Kantona, kantonalni organi uprave i kantonalne upravne organizacije, jedinice lokalne samouprave i tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u kantonima i jedinicama lokalne samouprave⁷.

U proteklom strateškom razdoblju, paralelno sa realizacijom Strategije razvoja 2016-2020. godina, Vlada SBK je prihvatila i počela praktično primjenjivati sistem upravljanja razvojem, koji podrazumijeva horizontalnu koordinaciju (između ministarstava) i vertikalnu koordinaciju (između kantonalnih institucija, viših nivoa vlasti i jedinica lokalne samouprave u sastavu kantona). Također, sistem upravljanja razvojem podrazumijeva usklađivanje procesa strateškog planiranja i budžetiranja, sistemsku implementaciju, monitoring i evaluaciju razvojnih ciljeva.

Ključna uloga za operacionalizaciju ovog sistema pripala je Uredu za Europske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu SBK⁸ (u daljem tekstu:

⁷ Institucionalni okvir je usklađen sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH ("Službene novine Federacije BiH", broj: 32/17),

⁸ Ured za europske integracije, fondove, odnose sa javnošću i kvalitetu prema međunarodnom standardu SBK je Ured Vlade SBK, te u skladu sa odredbama Uredbe o osnivanju („Službene novine SBK“, broj 13/2015) i Pravilnikom o unutarnjoj organizaciji obavlja stručne, upravne i druge poslove za Vladu SBK.

Ured). Iako je Ured bio formalno uspostavljen u razdoblju prije usvajanja Strategije razvoja, tek sa krajem 2017. godine Ured je postao funkcionalan i počeo je vršiti ulogu jedinice za planiranje i upravljanje razvojem u SBK. Na primjer, izvještaj o implementaciji Strategije razvoja za 2016. godinu nije bio urađen a izrada drugih relevantnih dokumenata je kasnila. To je ukazalo na potrebu za uspostavljanjem funkcionalnijeg sistema, te jačanja kapaciteta svih službenika uključenih u proces upravljanja razvojem SBK.

Ured je 06.12.2017. godine, nakon popunjavanja kadrovskih kapaciteta, održao sastanak sa predstavnicima svih općina Kantona s ciljem uspostavljanja saradnje i koordinacije u kontekstu budućeg razvojnog planiranja. Ured vrši sve tehničke poslove u vezi sa implementacijom Strategije razvoja, uključujući pripremu akcionih planova i godišnjih izvještaja o napretku u implementaciji.

Pored Ureda, ključno tijelo za upravljanje razvojem je Kantonalni odbor za razvoj (KOR), koji se sastoji od predstavnika svih kantonalnih ministarstava, te predstavnika privatnog i nevladinog sektora. U skladu sa Rješenjem Vlade SBK⁹, KOR djeluje kao koordinaciono i savjetodavno tijelo u procesu izrade Strategije razvoja za razdoblje 2021.-2027. godina, uz tehničku podršku Ureda. Sva kantonalna ministarstva i drugi kantonalni organi su zaduženi da aktivno učestvuju u razvojnim procesima u SBK, te da imenuju službenike, kao predstavnike svojih organa, koji će biti zaduženi za vršenje poslova koordinacije i druge poslove utvrđene Strategijom razvoja.

U toku 2018. godine, Vlada SBK je preimenovala Partnersku grupu u Vijeće za razvoj¹⁰, u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH. Prvi sastanak Vijeća za razvoj održan je 25.09.2019. godine i ovo tijelo ima konsultativnu funkciju u svim fazama strateškog planiranja.

Učinkovitost modela upravljanja razvojem

Učinkovitost modela upravljanja razvojem u SBK procjenjuje se na temelju analize rada Ureda i drugih institucija uključenih u implementaciju Strategije razvoja¹¹. U pogledu institucionalnih i ljudskih kapaciteta, Ured ima uspostavljene solidne sisteme i pretpostavke za dalji razvoj. Međutim, postoje i prepreke za učinkovitu provedbu Strategije razvoja, koje se odnose na manjak saradnje između svih administrativnih nivoa vlasti i manjak saradnje između partnera (civilni, javni i privatni sektor).

Zaposlenici Ureda i koordinatori imenovani ispred ministarstava nailaze na prepreke u radu obzirom da unutar resornih institucija ne postoji dovoljno razumijevanje o potrebi upravljanja razvojem i da nisu adekvatna znanja o operativnim procedurama; u nekim slučajevima, predstavnici ministarstava ne znaju samostalno popuniti obrasce za praćenje mjera i projekata¹². Uloga jedinica lokalne samouprave nije bila velika u implementaciji, kao ni uloga nevladinih organizacija, čiji predstavnici smatraju da je Strategiju razvoja potrebno intenzivnije

⁹ Rješenje o imenovanju Kantonalnog odbora za razvoj (KOR) kao savjetodavno i koordinaciono tijelo u procesu izrade Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona za razdoblje 2021.-2027., doneseno od strane Vlade Srednjobosanskog kantona na 34. sjednici održanoj dana 13.02.2020. godine

¹⁰ Odluka Vlade SBK od 20.09.2018. godine, Službene novine SBK 32/17

¹¹ Više detalja dostupno u Izvještaju o srednjoročnoj evaluaciji integrirane Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona 2016-2020, za razdoblje evaluacije 2016-2018.godina.

¹² Izvor podataka: intervjui sa ključnim dionicima u upravljanju razvojem (evaluacija Strategije 2016-2020)

promovirati prema javnosti sa ciljem da što više organizacija i institucija svoje aktivnosti usmjeri prema strateškim prioritetima. Predstavnici Ureda planiraju uložiti dalje napore u dosljednu primjenu Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i uredbi koje je Vlada FBiH usvojila 03.10.2019. godine¹³, jer nova legislativa predstavlja solidnu pretpostavku za poboljšanja u narednom razdoblju.

Procedure za planiranje i prikupljanje podataka

Od kraja 2017. godine, Ured je uspješno realizirao faze planiranja. Konkretno, Ured je radio na prikupljanju projektnih prijedloga za operativno planiranje. Uspješno su urađeni i na Vladi SBK usvojeni Akcioni planovi za 1+2 godine, počev od prve godine implementacije Strategije razvoja (za razdoblja 2016-2018; 2017-2019; 2018-2020; 2019-2021; 2020-2022).

U vezi prikupljanja podataka radi praćenja i kontrole provedbe Strategije razvoja, Ured ima uredno uspostavljene procedure, zaduženo osoblje i baze podataka o pokazateljima utjecaja (na nivou strateških ciljeva) i pokazateljima krajnjeg rezultata (na nivou prioriternih ciljeva). Većina pokazatelja se uredno mjeri po godinama, ali u sektoru zaštite okoliša veliki je problem nedostatak podataka o realnom stanju, jer resorno ministarstvo raspolaže samo procjenama o stanju na terenu. To ukazuje na potrebu jačanja sistema za praćenje ključnih pokazatelja i stvaranje informacijske osnove za analizu učinkovitosti Strategije razvoja.

Ured i ključne institucije u sistemu upravljanja razvojem imaju stalnu potrebu za dodatnim obukama i edukacijama u smislu proširivanja postojećih znanja, razmjena iskustava, dobre prakse i svih aktivnosti vezanih za integriranje i razvojno planiranje.

Saobraćajna infrastruktura

Jedan od osnovnih preduslova za razvoj SBK je razvoj saobraćajne infrastrukture. Saobraćajni sistem mora svrsishodno razvojno i ekonomski povezati sva područja Kantona s FBiH i BiH, spojiti Kanton sa regionalnim tranzitnim koridorima, te pružati dobre uslove za efikasan i siguran prijevoz ljudi, roba i dobara.

Cestovni promet

Po svom geografskom položaju predstavlja važno raskršće bosanskohercegovačkih, pa i evropskih puteva. Kanton ima dosta visok nivo kategorizirane putne mreže. Obuhvata gornje dijelove tri odvojena sliva rijeka Vrbas, Fojnica i Lašva. Gustina cestovne mreže na području SBK-a iznosi 65,53/100 km², što je iznad prosjeka BiH.

Prema dostupnim podacima SBK, ima ukupno cca 2.090 km kategoriziranih cesta (magistralne, regionalne, lokalne), a od toga:

- magistralnih cesta cca 262 km,
- regionalnih cesta cca 297,4 km i
- lokalnih cesta cca 1.534,6 km.

¹³ Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH; Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH; Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju, monitoringu i izvještavanju u FBiH.

Nadležnost i upravljanje je podijeljeno na federalnu (magistralne ceste), kantonalnu (regionalne ceste) i općinsku (lokalne ceste) razinu.

Kroz Kanton prolaze sljedeće magistralne ceste:

- MC-5 Jezero-Jajce-D.Vakuf-Travnik- Lašva
- MC-5.1 Kaonik-Zelena Meraja
- MC-16 Crna Rijeka-Jajce- D.Vakuf-Bugojno-Kupreška Vrata
- MC-16.2 Bugojno-G.Vakuf/Uskoplje (Pidriš)
- MC-16.4 Bugojno-Okuka

U posljednjih 7 godina najveće ulaganje u cestovnu infrastrukturu na području Kantona realizirano je kroz sanaciju (rehabilitaciju) regionalnih cesta. Navedenim ulaganjima su djelomično sanirana veća oštećenja kolnika i obnovljena saobraćajna signalizacija i oprema cesta. Međutim, uslijed promijenjenog obima i strukture saobraćaja u odnosu na projektovano (prijeratno) stanje, nedvojbeno je da postoji objektivna potreba za temeljitom rekonstrukcijom većine dionica regionalnih cesta kako bi iste zadovoljile tehničke karakteristike za taj rang ceste i općenito svoju saobraćajnu funkciju u budućem vremenu. Stoga se nameće zaključak da trenutno stanje sanirane mreže regionalnih cesta, uz redovito održavanje, zadovoljava potrebe saobraćaja u pogledu razine usluge i sigurnosti saobraćaja za narednih 5 - 7 godina.

Prema još uvijek važećoj kategorizaciji javnih cesta regionalne ceste, SBK ima ukupno 23 regionalne ceste.

Ukupna dužina regionalnih cesta iznosi 297,4 km, od čega je pod asfaltom 224,2 km, a na makadamske puteve otpada 24,8 km. Stepenn asfaltiranosti regionalnih cesta iznosi cca 75,3%, dok ukupan stepenn asfaltiranosti regionalnih i magistralnih puteva iznosi 87%. Ukupna dužina lokalnih puteva iznosi 1.534,6 km, a stepenn asfaltiranosti je približno 60,5%. Stepenn asfaltiranosti ukupne dužine putne mreže (magistralni, regionalni i lokalni putevi) SBK je 67,7%. Ukupna dužina makadamskih puteva (širine 3 metra) iznosi 354 km. Objekti-mostovi u pravilu zahtjevaju rekonstrukciju. Dužina nekategorizovane putne mreže prema procjenama iznosi 1.200 km. Ukupna dužina putne mreže SBK iznosi 3.280 km.

Magistralna putna infrastruktura je u dobrom stanju i izvršena je modernizacija, za regionalne puteve neophodna rekonstrukcija 99 km i izgradnja još 69 km, na lokalnim cestama u pravilu izrađen asfaltni sloj širine 2,5 do 4 m, debljine sloja 5 cm, bez izrade donjeg stroja trupa puta, slabije ili nikako riješenom odvodnjom i nedovoljnom debljinom tampona, u pravilu bez projektne dokumentacije. Iz tog razloga je i postotak asfaltiranih lokalnih cesta u odnosu na ukupnu dužinu lokalnih cesta od 77% relativno visok, ali za razvoj lokalnih zajednica neophodno je lokalne ceste izgraditi sa svim potrebnim elementima i obavezno za dvosmjerni saobraćaj kako bi stanovništvo ostajalo u lokalnim zajednicama, te da bi se mogla razvijati mala privrede i slično. Jedino su glavne gradske ulice izgrađene u skladu sa standardima.

Nadalje, u ovom trenutku pojedine dionice magistralnih i regionalnih cesta su pod snažnim utjecajem izgradnje, a što im daje karakter gradskih ulica jer većina gradova nema izgrađene zaobilaznice.

U narednim tablicama prikazani su podaci iz oblasti saobraćajne infrastrukture. Značajno je napomenuti da investicije iz oblasti putne infrastrukture bilježe rast, a razlog tome su značajne investicije za izgradnju novih regionalnih puteva (Gornji Vakuf- Novi Travnik, Travnik- Han-Bila)

Pregled broja prevezenih putnika i robe prikazan je u prethodnoj tablici.

Tablica 43. Pokazatelji iz oblasti saobraćajne infrastrukture u SBK po godinama

Naziv pokazatelja	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Investicije iz oblasti putne infrastrukture	4.686 685 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	1.777 610,80 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	4.688.796,50 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	2.921 304,67 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	5.464.375,72 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	16.052.266,82 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta (od čega 11.211.899,09 KM kreditnih sredstava)
Dužina izgrađenih puteva, u km (povezanost s regionalnim centrima)	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 260 km	Magistralne ceste 260 km	Magistralne ceste 260 km
	Regionalne ceste 337 km	Regionalne ceste 340,7 km	Regionalne ceste 347,9 km	Regionalne ceste 354,5km	Regionalne ceste 294km	Regionalne ceste 297,4km

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Razvojna koncepcija cestovne mreže SBK

Općeniti napredak SBK trebao bi se temeljiti na aktiviranju raspoloživih prirodnih resursa kako bi se osigurali uslovi razvoja na temelju proizvodnje hrane, šumarstva, turizma i prateće industrije. Jedan od značajnih instrumenata ubrzanja razvoja jeste poboljšanje saobraćajnih uslova a posebice izgradnja brze ceste Lašva-Donji Vakug. Temeljem izvršene analize prostorno saobraćajnog sistema SBK, utvrđenih ciljeva i prognoza rasta socio-ekonomskih i saobraćajnih parametara, te ocjene strateških komponenti društveno-ekonomskog razvoja područja Kantona, proizašla su sljedeća opredjeljenja:

- Izgradnja brze cesta koje prolaze područjem SBK, te izgradnja kvalitetnih spojnih cesta na ceste najvišeg ranga,
- Primjena nove kategorizacije javnih cesta uz osiguranje pravedne raspodjele namjenskih sredstava,
- Rekonstrukcija magistralnih cesta,
- Rekonstrukcija regionalnih cesta,
- Povećanje stepena modernizacije magistralnih, regionalnih i lokalnih cesta,
- Izgradnja novih cesta koje integriraju naseljena mjesta na području SBK.

Izgradnja definisanih autocesta i brzih cesta koje prolaze područjem SBK najviše bi doprinijela ubrzanom privrednom razvoju i rastu. Ove ceste bi integrisale područje SBK u prostor Bosne i Hercegovine i osigurale kvalitetnije povezivanje BiH sa zemljama Europske unije.

Napomena: Naprijed navedeni podaci su utemeljeni na još uvijek važećoj kategorizaciji javnih cesta u Federaciji BiH. Od 15.11.2014. godine u primjeni je Odluka o razvrstavanju cesta u autoceste i brze ceste, magistralne ceste i regionalne ceste kojom je djelomično promijenjena struktura razvrstanih cesta na području SBK.

6. OKOLIŠ

Zaštita okoliša i komunalna infrastruktura

Praćenje stanja okoliša, informacijski sistem i planiranje zaštite okoliša

Sistem kontinuiranog i sistematskog praćenja stanja pojedinih okolišnih komponenti u Bosni i Hercegovini vrši se samo u pojedinim većim centrima i to prema različitim metodama. Na području SBK nije uspostavljen sistem kontinuiranog i sistematskog praćenja okolišnih komponenti. Mjerenja se vrše selektivno i ne provode kontinuirano, a metodologija mjerenja i praćenja nije usklađena sa metodologijom Europskog ureda za statistiku tako da je poređenje i korištenje ovako dobivenih podataka ograničeno i otežano. Mjerne stanice za praćenje kvalitete zraka na području SBK ne postoje, tako da ne postoje ni pouzdani pokazatelji kvalitete ove komponente okoliša. Na području svake općine definirane su i uspostavljene općinske zone sanitarne zaštite izvorišta vode za piće, dok se mjere zaštite kvalitete površinskih i podzemnih voda uglavnom ne provode, kao ni kontinuirana mjerenja, tako da ne postoje ni pouzdani pokazatelji kvalitete istih. Slično stanje je sa podacima koji se odnose na kvaliteta tla. Ocjena kvalitete pojedinih komponenti okoliša uglavnom se donosi na osnovu procjena.

Pitanja zaštite okoliša nisu uključena u deset tačaka u kojima su Ustavom Bosne i Hercegovine definisane nadležnosti državnih institucija, te stoga spadaju pod sljedeću odredbu: "Sve vladine funkcije i ovlaštenja koja nisu ovim Ustavom izričito povjerena institucijama Bosne i Hercegovine pripadaju entitetima." (Čl. III, stav 3.).

Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine određuju se nadležnosti ovog entiteta i pripadajućih kantona u oblasti zaštite okoliša kako slijedi:

- Isključiva nadležnost Federacije je "utvrđivanje ekonomske politike, uključujući planiranje i obnovu, te politiku korištenja zemljišta na federalnom nivou" (članak III.1c–Amandman VIII), kao i "utvrđivanje energetske politike, uključujući raspodjelu između kantona, te osiguranje i održavanje potrebne infrastrukture." (Čl. III.1g – Amandman VIII.)
- Zajedničke nadležnosti Federacije i kantona su, zdravlje, politika okoliša, turizam, korištenje prirodnih resursa (čl. III.2). Ove odgovornosti „mogu biti ostvarene zajednički ili odvojeno, ili od strane kantona koordinirano od federalne vlasti.“ (Čl. III.3.)
- „Kantoni imaju sve nadležnosti koje nisu izričito povjerene federalnoj vladi", poput izrade politike o regulišenju javnih usluga, zatim regulišenja lokalnog korištenja zemljišta i lokalnih objekata za proizvodnju električne energije, uspostavljanja i provedbe kantonalne politike za turizam i razvoja turističkih resursa“, (članak III.4).

Bosna i Hercegovina je ratificirala ili je postala Ugovorna strana u velikom broju konvencija, multilateralnih ugovora iz oblasti okoliša i međunarodnih sporazuma o okolišu, čime je preuzela obavezu izvršavanja tih konvencija, ugovora i sporazuma.

Prvi set zakona o okolišu u Bosni i Hercegovini je pripremljen uz funkcijsku i tehničku asistenciju programa EU za Pomoć Zajednice u obnovi, razvoju i stabilizaciji (eng. Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization - CARDS). Namjera je bila da se izrade zakoni u skladu s relevantnim europskim direktivama, koji će biti usklađeni za oba entiteta i Brčko distrikt.

Entiteti su 2003. godine usvojili Akcioni plan zaštite okoliša za BiH, tzv. NEAP (National Environmental Action Plan). Cilj NEAP-a je identifikacija kratkoročnih i dugoročnih prioritetnih aktivnosti i stvaranje osnove za pripremu dugoročne strategije zaštite okoliša u skladu sa privrednim i ekonomskim razvojem BiH i njenim društveno-političkim uređenjem.

Strategija zaštite okoliša Federacije BiH je usvojena za razdoblje 2008 – 2018, te se sastoji od 4 komponente:

- Federalna strategija zaštite prirode,
- Federalna strategija zaštite zraka,
- Federalna strategija upravljanja otpadom i
- Federalna strategija upravljanja vodama.

Sastavni dio Strategije zaštite okoliša FBiH je i Akcioni plan zaštite okoliša. Od planske dokumentacije nižeg ranga Federalni plan upravljanja otpadom usvojen je za razdoblje 2012-2017. U prethodnom razdoblju izvršene su izmjene i dopune Zakona o upravljanju otpadom sa ciljem stvaranja pravnog temelja za provedbu mjera iz Strategije i transpoziciju odredbi EU zakonodavstva. Doneseno je devetnaest (19) provedbenih propisa koji se posebno odnose na ambalažni otpad, elektronski i elektronički otpad, medicinski otpad, životinjski otpad, zbrinjavanje plastičnih kesa tregerica, građevinski otpad, prekogranični promet otpada i informacijski sistem o otpadu. Izvršena je djelomična usklađenost propisa s EU *acqui-em* za oblast upravljanja otpadom. U toku je izrada nove Strategije zaštite okoliša Federacije BiH.

Za pitanja zaštite okoliša na području SBK nadležno je Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova. Sektorom šuma, voda i poljoprivredom upravlja se u okviru Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

Najveći dio zakonskih propisa kojima se definiše zaštita okoliša na nivou Federacije BiH su usvojeni, te čine osnovu za izradu dokumentacije iz oblasti zaštite okoliša na nivou SBK.

Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK je do 2014. godine usvojilo slijedeće propise iz oblasti zaštite okoliša:

- Zakon o zaštiti okoliša SBK (Službene novine Srednjobosanskog kantona, br. 4/05)
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji se mogu izgraditi i pustiti u rad samo ako imaju okolišnu dozvolu (Službene novine Srednjobosanskog kantona, br. 5/06).

Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK je 2015. godine završilo proceduru izrade Kantonalnog plana upravljanjem okolišem i Kantonalnog plana upravljanja otpadom, koji su usvojeni i važe za razdoblje 2015.-2025. godina.

Zagađivači

Najveći onečišćivači zraka iz stacionarnih izvora su pojedinačna ložišta u domaćinstvima koja onečišćuju zrak tokom zimskih mjeseci izgaranjem pogonskih goriva drveta i ugljena. Od mobilnih linijskih izvora onečišćenja zraka najzastupljenije su emisije onečišćujućih tvari iz motora velikog broja motornih vozila.

Na području Kantona zastupljene su slijedeće vrste industrija: metalna, drveno-prerađivačka, tekstilna, proizvodnja sekundarnih sirovina, proizvodnja kože obuće, grafička industrija i dr., te poljoprivredna proizvodnja, prehrambena industrija, proizvodnja mesa i mesnih proizvoda, trgovina i uslužne djelatnosti koje imaju značajan udio u ukupnom poslovanju na području kantona.

Intenzivna poljoprivredna proizvodnja znači i unos onečišćenja u kopnene ekosisteme, zbog veće količine primijenjenih agrohemijskih sredstava a u nekim slučajevima i organskih gnojiva, pri čemu je pitanje azota često na prvome mjestu. Uz onečišćenje uslovljeno primjenom agrohemijskih sredstava, javlja se i erozija različitog intenziteta, koja dodatno utječe na odnošenje čestica tla, te na onečišćenje površinskih vodotoka. Kada je u pitanju poljoprivredna proizvodnja na prostoru Kantona, zbog malog procenta obradivog poljoprivrednog zemljišta i njegovih karakteristika (sa nagibima koji su veći od 80), što je nedostatak kada je u pitanju intenzivna poljoprivredna proizvodnja, to su i negativni uticaji na okoliš minimalni kada je u pitanju ovaj segment.

Kada je u pitanju prehrambena industrija, postoji dvadesetak privrednih subjekata na prostoru Kantona. U otpadne vode iz postrojenja prehrambene industrije (najčešće od operacija za čišćenje) dospijevaju suspendirane čestice, rastvorene organske i neorganske materije i ostaci sredstava za čišćenje i dezinfekciju. Dio materijala i sirovina koji je korišten u proizvodnji završava kao komunalni otpad. Također dio energije koji je neophodan da bi se ta proizvodnja odvijala emituje se u okolinu (zrak) i zagađuje je (različite vrste gasova, prašine i mirisa). Poseban problem predstavlja odlaganje životinjskog otpada iz velikog broja manjih i većih klaonica.

Značajan dio industrijske proizvodnje u Kantonu čini drvna industrija (nekoliko desetina pogona u gotovo svim općinama Kantona). Izlazna otpadna voda iz industrijskih pogona drvne industrije može imati veliki uticaj na kvalitet podzemnih voda i vodenih tokova, jer sadrži boje kao i škrobni lijepak. Velike količine piljevine nakon obrade drveta, ukoliko se ne koristi kao sirovina za dalju proizvodnju i odlaže kao čvrsti otpad, te nus proizvodi nastali pri dopremi, obradi i preradi drveta (kora i drveni otpad koji nije imao vrijednosti) mogu predstavljati značajan okolišni problem. Dio energije koji neophodan da bi se ta proizvodnja odvijala emituje se u okolinu (zrak) i zagađuje je (kao toplotna energija, različite vrste štetnih gasova, isparljive organske tvari, opasne tvari (metanol, formaldehid) i sl., i prašine).

Na prostoru Kantona nalaze se značajna šumska i rudna bogatstva: Rudnik lignita „Gračanica“ kod G. Vakufa i rudnik mrkog uglja „Bila“ kod Travnika, zatim rudnici aluminija–boksita na području Jajca i Donjeg Vakufa, rudnik gipsa Donji Vakuf i drugi, te nalazišta građevinskog materijala kao što su tehnički i arhitektonsko građevinski kamen u Bugojnu, Jajcu, Fojnici, Vitezu, Kiseljaku i Novom Travniku, krečnjaka u D.Vakufu i Fojnici i drugi. Otpadne materije, nastale kao posljedica eksploatacije šume, uglja, gipsa, kamena, pijeska, gline i dr., izazivaju povećanu zagađenost zraka, površinskih i podzemnih voda, degradaciju i zagađenost zemljišta, nagomilavanje komunalnog i opasnog otpada, pogoršanje zdravstvenog stanja stanovništva, uništavanje flore i faune. Pritisak na okoliš usložnjavaju zemljopisni položaj, topografija terena

i nepovoljne klimatske pojave koje se odražavaju na dugotrajno zadržavanje zagađujućih materija i taložnih čestica u atmosferi. Zagađenost zraka u zonama uticaja posljedica je emitiranja različitih vrsta lebdeće prašine, ugljene prašine, dimnih i izduvnih gasova. Emitiranja potiču sa nezaštićenih površina rudnika, kamenoloma, separacija, izduvnih gasova mehanizacije, raznošenja prašine sa transportnog sistema i odlagališta itd.,

Do početka devedesetih godina prošlog vijeka na prostoru Kantona bila je jako razvijena metalna i hemijska industrija čiji su nosilac bile tvornice namjenske industrije. Međutim danas ove tvornice zbog različitih razloga rade sa veoma malim kapacitetima, tako da je i njihov uticaj na okoliš minimalan. Danas na prostoru kantona postoji više malih i srednjih poduzeća iz ove oblasti.

Otpadne vode iz ove vrste industrije sadrže neorganske primjese sa specifičnim toksičnim osobinama (soli, baze, kiseline, teški metali, metalni oksidi i hidrokoksidi, vodonik sulfid i sl). Niti jedna industrija ne posjeduje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Posljedica ne tretmana ovih voda i izlivanja u vodotoke je promjena fizičko-hemijskih osobina vode (pH, tvrdoća, boja, mutnoća, miris) i trovanje vodenih organizama vodonik sulfidom, arsenom i drugim toksičnim supstancama. Zatim ove otpadne vode mogu sadržavati netoksične mineralne primjese (suspendovane materije i sitne čestice), koje ukoliko se ne uklone prije ispuštanja u vodotoke, također djeluju štetno na žive organizme, ali slabije nego prethodno navedene materije.

Ove otpadne vode mogu sadržavati organske primjese bez specifičnog toksičnog dejstva (otrovni gasovi tipa vodonik sulfida, metana i amonijaka), koje mogu dovesti do promjena pH vrijednosti vode, prozračnosti, boje itd., te i organske primjese specifičnog toksičnog dejstva (fenoli, smole, boje, alkoholi, aldehidi, derivati nafte, jedinjenja sumpora- merkaptani, vodonik sulfid, kiseline, baze, organske i neorganske soli, jedinjenja arsena i olova i dr.), koji uzrokuju promjenu fizičko-kemijskih osobina vode, a njihovo štetno djelovanje se proteže na desetak, pa čak i stotinjak kilometara od mjesta ispuštanja, posebno u rijekama sa brzim tokom.

Kada je u pitanju onečišćenje zraka iz ovih pogona se emitiraju sitne metalne čestice promjera samo dio milimetra (izvori uključuju većinu vrsta gorenja i određene industrijske procese), zatim isparljive organske spojeve, okside (NO_x, SO₂), Amonijak (NH₃), teške metale, benzen itd., koji iz zraka zajedno sa kišom završavaju u zemljištu i onečišćavaju šume, rijeke, jezera i druga prirodna bogatstva.

Kada je u pitanju trgovina i uslužne djelatnosti, oni predstavljaju najveće izvore ambalažnog otpada i nekih vrsta opasnog otpada (elektronički otpad, akumulatori, otpadna ulja, auto gume i dr.), koji nerijetko završava zajedno sa komunalnim otpadom.

Kao zagađivači koji utiču na kvalitet okoliša na prostoru Kantona mogu se označiti i neadekvatne deponije otpada (veliki broj bespravnih smetlišta, deponija drvnog otpada), čijim razlaganjem štetne materije dospijevaju u zemljište i vodotoke, zatim neadekvatan tretman otpada u gradovima.

Upravljanje vodama i otpadnim vodama

Nadležnosti

Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Federacije BiH donosi zakonske propise i strateške dokumente u vezi upravljanja vodama na području Federaciji BiH. Pravni okvir djelovanja u oblasti zaštite voda definisan je Zakonom o vodama Federacije BiH, ali veliki i direktni utjecaj na zaštitu kvalitativno- kvantitativnog režima voda imaju i djelatnosti u vezi sa okolišem, zdravstvom, prometom, energetikom, turizmom, poljoprivrednom, šumarstvom i slično, tako da se u najvećem broju djelatnosti moraju uključivati po potrebi i druge specijalističke institucije i organe upravljanja. U 2012. godini usvojena je federalna Strategija upravljanja vodama za razdoblje od 2010. do 2022. godine, kao krovni planski dokument koji daje smjernice razvoja vodnog upravljanja i očuvanja stanja voda i vodnih ekosistema na području Federacije.

Na području SBK, upravljanje razvojnom politikom vodnih resursa, koordiniranje praćenja stanja u vodnom sektoru i stručno-upravne poslove iz oblasti vodoprivrede obavlja Odsjek za upravljanje vodama u sklopu kantonalnog Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

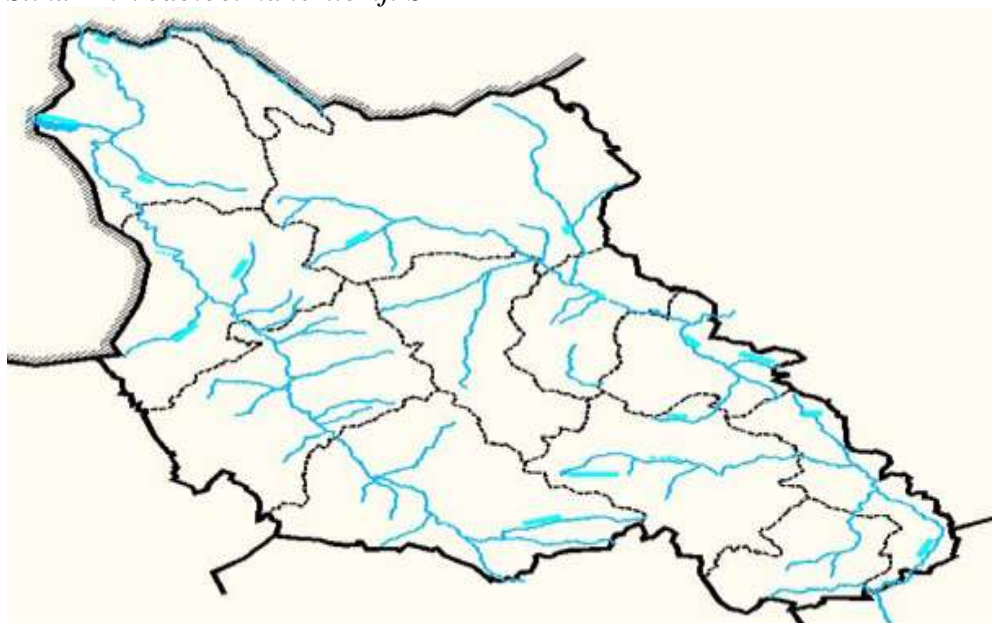
Agencija za vodno područje rijeke Save upravlja vodnim područjem koje obuhvata dio međunarodnog riječnog bazena Dunava (dio međunarodnog podbazena Save) na teritoriji Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije, uključujući i područje SBK. Agencija, između ostalog, obavlja sljedeće poslove:

- organizuje, prikuplja i vrši distribuciju podataka o vodnim resursima u skladu sa odredbama Zakona o vodama, uključujući i uspostavu i održavanje informacionog sistema vodoprivrede;
- organizuje hidrološki monitoring i monitoring kvaliteta voda, monitoring ekološkog stanja površinskih voda, priprema izvještaj o stanju voda i predlaže potrebne mjere;
- priprema plan upravljanja vodama za pripadajuće vodno područje, organizuje izradu tehničke dokumentacije za pojedina pitanja upravljanja vodama, te obavlja i druge poslove koji se odnose na upravljanje vodama u skladu sa Zakonom o vodama;
- priprema planove za sprečavanje i smanjenje štetnih uticaja prouzrokovanih poplavama, sušama, erozijom obala vodnog tijela i organizuje implementaciju tih planova;
- upravlja javnim vodnim dobrom u skladu sa Zakonom o vodama ;
- preduzima hitne mjere na sprečavanju ili smanjenju štetnih uticaja prouzrokovanih incidentnim zagađenjima i priprema planove za takve mjere.

Površinske vode

U hidrografskom smislu, površinske vode sa prostora SBK pripadaju riječnom bazenu Crnog mora, tj. slivu rijeke Save. Ovaj sliv obuhvata sliv gornjeg toka rijeke Vrbas, bez većeg dijela sliva lijeve pritoke Plive, cijeli sliv rijeke Lašve, i sliv rijeke Fojnice uzvodno od Kiseljaka.

Slika 12. Vodotoci na teritoriji SBK

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK

Vrbas je desna pritoka, dugačka oko 250 km, sa površinom sliva oko 5.900 km². Nastaje od dva vrela na Zec-Planini (ogranak Vranice), 1.780 m nadmorske visine. Rijeka Vrbas usjeca kompozitnu dolinu, prolazeći u gornjem toku kroz Skopljansku kotlinu, Vinačku klisuru, Jajačku kotlinu, kanjonsku dolinu Tjesno. Pritoke Vrbasa u gornjem toku su: Pliva, Semešnica, Poričnica, Trnovača, Tuščica, Vitina, Vesošnica, Vileška rijeka, Oboračka rijeka, Prusačka rijeka i druge. Na obalama gornjeg toka Vrbasa ili u njegovoj blizini nalaze se Gornji Vakuf, Bugojno, Donji Vakuf, i Jajce .

Lašva je rijeka u srednjoj Bosni i lijeva je pritoka Bosne. Lašva nastaje od dvije "Lašvice", Karaulske i Komarske, koje se spajaju u Turbetu. Izviru na Radalj-planini i Komar-planini. Lašva dalje protječe kroz Travnik, od zapada prema istoku, a zatim i kroz Vitez a nakon ukupno 49,4 km, Lašva se južno od Zenice kraj sela Lašve ulijeva u rijeku Bosnu. Ima porječje površine 949,7 km². Pritoke Lašve su: Bila, Kruščica i druge.

Rijeka Fojnica je rijeka u centralnoj Bosni, lijeva pritoka rijeke Bosne. Nastaje u prostoru planine Vranice od Jezernice, Borovnice i Razdolje. Izvorišta su joj na nadmorskoj visini od 1.630 m. Duga je 45 km, sa površinom sliva od 727,4 km². Prima više pritoka, od kojih su najznačajnije Čemernica, Mlava, Željeznica i Lepenica. U SBK prolazi kroz Fojnicu i Kiseljak. U Bosnu se ulijeva kod Visokog na nadmorskoj visini od 430 m.

Tablica 44. Osnovni podaci o režimu voda u SBK

Sliv	Ukupne raspoložive količine vode (mil.m ³)	Prosjek po slivu (l/s po km ²)
Vrbasa	1.890	20,83
Fojnica	542	27,44
Lašve	542	18,12
Ukupno	2.974	22,13

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK

Sa prosječno raspoloživim vodama od 22,3l/s po km², SBK ima veće vodno bogatstvo od prosječnog vodnog bogatstva BIH u slivu rijeke Save (18 l/s po km²), ali mnogo manje od prosječnog vodnog bogatstva BIH u slivu Jadranskog mora (35 l/s po km²).

Visinska razlika vodotoka je značajna, odnosno vrlo je pogodna za korištenje u vodoprivredne svrhe a najveća je za rijeku Vrbas i iznosi 1.687 m.

Na području SBK, kod Jajca nalazi se samo jedno veće prirodno jezero (Plivsko jezero) koje ima nešto značajniju ulogu u hidrološkom sistemu. U Plivsko jezero utiče i iz njega ističe rijeka Pliva. Na ovom jezeru izgrađen je vodo zahvat za hidroelektranu Jajce I, tako da se u korito rijeke Plive ispušta samo „vodoprivredni minimum“ od 3 m³/s.

U SBK se nalazi više kraških vrela od kojih nekoliko ima značajne kapacitete (Plava voda kod Travnika, Kruščica kod Viteza, Bistrica i Krupa kod Gornjeg Vakufa-Uskoplja, Okašnica kod Bugojna, Prusačko vrelo kod Prusca i dr.).

Poplave

Kao posljedica klimatskih promjena vidljiv je porast intenziteta i učestalost pojave poplave. Sve češća pojava ekstremnih oborina u kombinaciji s promjenama u načinu korištenja zemljišta, dovodi do povećanog rizika od poplava.

Nakon većih oborina u slivovima vodotoka kod kojih nema uslova za značajniju retardaciju-zadržavanje voda (strm nagib površine terena, slabo propustan površinski sloj tla, slab vegetacijski pokrivač, nedovoljni antropogeni utjecaji i drugo), nastaje naglo otjecanje voda ka dolinama rijeka i formiranje valova velikih voda. Većina riječnih korita nisu adekvatno uređena i ne mogu prihvatiti veće količine vode. Zbog toga dolazi do izlivanja voda iz riječnih korita na priobalne površine i plavljenja veoma vrijednih prostora uz vodotoke, što prozračuje velike materijalne štete.

U kategoriji manjih vodotoka, bujični karakter hidrološkog režima se ispoljava, prije svega, specifičnom genezom, brзом koncentracijom i kratkim trajanjem bujičnih voda koji prouzrokuju pojavu odrona i klizišta.

Učestalost pojavljivanja poplava

Rizik od poplava je dosta visok u priobalnim vodotocima Vrbasa, Lašve, Bile, Ivančice, Lepenice i njihovi pritoka. Karakteristične poplave na području našeg Kantona dogodile su se : aprila 2001. godine, marta i aprila 2004. godina (pričinjene su velike materijalne štete na kantonu u iznosu od 15.884.308,00 KM) zatim iz juna i jula 2005. godine (općina Travnik je pretrpjela velike materijalne štete u iznosu od 3.545.000,00 KM). U decembru 2008. godine općine Gornji Vakuf- Uskoplje, Bugojno, Travnik, Vitez, Busovača, Kiseljak i Fojnica zahvaćene su poplavama koje su prouzrokovale veće materijalne štete na poljoprivrednim površinama, infrastrukturi, stambenim i gospodarskim objektima. Uslijed jakih i dugotrajnih padalina početkom aprila 2009. godine u općinama Vitez, Travnik, Busovača došlo je do poplava koje su također prouzrokovale velike materijalne štete naročito u općini Vitez (iznos štete 716.059,00 KM). U siječnju 2010. godine poplave su zahvatile sve općine Kantona izuzev

općine Dobretići. Pričinjene su velike materijalne štete na razini Kantona koje su iznosile 7.509.997,97 KM. Na području općine Jajce poplava je u lipnju 2011. godine pričinila štete u iznosu od 1.503.000 KM.

Na području našeg Kantona poplavom većih razmjera u svibnju 2014. godine bile su zahvaćene općine: Travnik, Jajce, Vitez, Busovača, Bugojno, Kiseljak, Novi Travnik, Dobretići i Donji Vakuf. Nije bilo ljudskih žrtava ali je pričinjena ogromna materijalna šteta.

Na razini Kantona procijenjena je šteta od poplava (koja ne obuhvata procijenjene štete na klizištima i vodotocima) u ukupnom iznosu od 9.189.028,40 KM (Travnik- 4.027.050,00 KM; Jajce- 1.929.238,40 KM¹⁴; Busovača- 1.535.815,00 KM; Vitez- 1.474.832,00 KM; Donji Vakuf- 157.093,00 KM; Novi Travnik- 65.000,00 KM).

U februaru 2019. godine, uslijed obilnih padavina došlo je do poplava u većem dijelu SBK-a. Općine Busovača, Kiseljak, Novi Travnik i Travnik, proglasile su stanje prirodne nesreće. Tom prilikom pričinjena je velika materijalna šteta, u iznosu preko 6 miliona KM. Ljudskih gubitaka nije bilo.

Vodosnabdjevanje

Zakonom o komunalnim djelatnostima SBK, pored ostalog propisuje se način snabdijevanja pitkom vodom i odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda.

Javna komunalna poduzeća na nivou općina obavljaju djelatnosti zahvaćanja, pročišćavanja i distribucije pitke vode, te poslove zbrinjavanja otpadnih voda. Sistem vodosnabdijevanja i kanalizacijske mreže je dotrajavao i samo djelomično obnovljen i rekonstruiran.

Prosječni gubici vode u periodu od 2007. do 2013. godine su iznosili 67,31 % što predstavlja jedan od najvećih problema u sistemu upravljanja vodama na području SBK. U 2013. godini je 81,33% ukupnog stanovništva SBK bilo pokriveno sistemom snabdijevanja vode iz javnih vodovoda, mada postoje znatna odstupanja kada je nivo općina u pitanju. Pojedine općine imaju znatno veću pokrivenost stanovništva javnim sistemom vodosnabdijevanja u odnosu na kantonalni prosjek (Travnik 95%, Busovača i Kiseljak 90%), a druge više nego dvostruko nižu od kantonalnog prosjeka (Novi Travnik i Jajce 40%).

Travnik: Izvorišta vode koje koristi poduzeće Bašbunar su izvorišta Plava Voda (200 l/s) i Bašbunar (65 l/s). Trenutno, Vodovodno poduzeće Bašbunar ima koncesiju na 200 l/s od izvorišta Plave Vode. Mjesto Turbe ima vlastit izvor Goleš (22 l/S) i Runjići (8 l/S) dok se Nova Bila snabdijeva gravitaciono iz izvorišta Trebišnjica (11 l/S).

Novi Travnik: Javno komunalno poduzeće Vilenica osigurava pitku vodu konzumentima sa dva sistema snabdijevanja: Oparac koji se sastoji od 6 različitih izvorišta Lupežovac (20l/s), Dusina (50 l/s), Toćak (10 l/s), Vrelo I&II (6 l/s), Oparac (30 l/s), Dalečko Vrelo (20 l/s), i Jaglenica koji je površinski zahvat na vodotoku Jaglenica. Izvorišta nisu opremljena mjeračima protoka, tako da se procjenjuju podaci o izdašnosti. Cijeli sistem snabdijevanja je gravitacioni.

Vitez: Općina Vitez se snabdijeva vodom sa dva izvora: Krušćica i Kremenik. Izvorište Krušćica je izvor vode za međukantonalno vodosnabdijevanje gradova Vitez i Zenica. Izvorište ima izdašnost od 520 l/s od čega 23% ide u Vitez (oko 80 l/s) i ostatak od 77% ide u Zenicu.

¹⁴ U Općini Jajce Odlukom Općinskog vijeća Jajce utvrđena je ukupna šteta sa radovima na sanaciji klizišta i uređenju vodotoka u iznosu od 20.893.239,85 KM.

Minimalna izdašnost izvorišta Kremenik za povratni period od 20 godina je 160 l/s, od čega se 50 l/s trenutno koristi. Voda je dobrog kvaliteta sa povremenim bakteriološkim zagađenjem i mutnoćom. Voda sa oba izvorišta se tretira hlorom.

Busovača: Grad Busovača se gravitaciono snabdijeva vodom sa dva izvorišta ili zahvata površinskih voda: Topolovića (12 l/s) i Duboki Potok (30 l/s). Također postoji Crni Potok (20-25 l/s) koji služi kao alternativni izvor. Dnevno se zahvati i distribuira u mrežu oko 2000 m³ vode.

Općina Donji Vakuf snabdijeva se najvećim djelom sa izvorišta u Pruscu vodoopzaštitanim sistemom kojim upravlja JKP «Vodovod i Kanlizacija», dok se većina mjesnih zajednica vodom snabdijeva iz sistema lokalnih vodovoda.

Općina Bugojno se snabdijeva pitkom vodom iz gradskog vodovoda sa izvorišta: “Kruščica” kapaciteta 316 l/s, “Resnik” kapaciteta 36 l/s i “Bila vrila” 25 l/s i to gravitacionim dotokom vode. Vodovod je dat na upravljanje JKP “Vodovod i kanalizacija”. Dužina vodovodne mreže je 195 km na kojoj je ugrađeno 12 pumpnih stanica i 4 rasteretne komore u naseljima: Vrbanja, Kopčić, Gradina, Čipuljić. Broj domaćinstava priključen na vodovod je 6.700. Na izvorištima sa kojih se snabdijeva gradski vodovod redovno se obavlja analiza kvaliteta i hlorisanje pitke vode. Na području općine Bugojno postoje 32 lokalna / seoska vodovoda za pojedina seoska područja iz kojih se vodom snabdijeva oko 3.000 domaćinstava. Osnovni problem je upravljanje seoskim vodovodima jer vlasnici vodovoda su dužni dati vodovod na upravljanje ovlaštenoj instituciji a dosada ni jedan lokalni vodovod nije povjeren na upravljanje. Mnogi lokalni vodovodi su izvedeni bez tehničke dokumentacije, nema utvrđenih zona sanitarne zaštite, niti se vrši kontrola kvaliteta vode ni hlorisanje. Stanovništvo koje se snabdijeva sa lokalnih/seoskih vodovoda ne plata potrošnju vode.

Na području općine Gornji Vakuf-Uskoplje ima velik broj izvora pitke vode. Uglavnom se radi o lokalnim vodovodima kojima upravljaju i koje održavaju mjesne zajednice. U vodoopzaštitanom sistemu kojim upravlja JP «Vodovod i Kanlizacija» d.o.o. Gradski vodovod Crni Dol, koji opzaštitaljuje najveći dio općine (gradska naselja i naselja uz rijeku Vrbas na sjeverozapadnom dijelu općine).

Vodosnabdijevanje grada Jajce i dijela okolnih naselja vrši se najvećim dijelom putem vodozahvata na Velikom plivskom jezeru, te prirodnih izvorišta Dućani i Orahovac. Prema procjenama JKP Vodovod i kanalizacija koji upravlja sistemom javnog vodosnabdijevanja, uslugama vodosnabdijevanja obuhvaćeno je 5.150 domaćinstava, što je 60% od ukupnog broja domaćinstava na području općine. Za dio naselja na području općine Jajce, snabdijevanje vodom omogućeno je isključivo preko lokalnih vodovoda koji su pod upravom mjesnih zajednica.

Najveći dio općine Kiseljak vodoopzaštitanim sistemom vodu dobije iz dva glavna rezervoara: „Križ“ i „Kamenitovac“, dok se većina mjesnih zajednica vodom snabdijeva iz sistema lokalnih vodovoda.

Pored svega navedenog, važno je naglasiti da je projekat izgradnje vodovoda „Plava voda“ trenutno u fazi implementacije, što značiti, nakon izgradnje, vodosnabdijevanje pitkom vodom za oko 250.000 stanovnika u Zenici, Travniku, Novom Travniku i Busovači.

Tablica 45. Kvalitet, dostupnost i pokrivenost općina i gradova u SBK komunalnim uslugama

NAZIV POKAZATELJA		2019.g.	NAPOMENA
Dostupnost komunalnih usluga stanovništvu (izraženo u %)	Vodovod	63,67 %	Nedostaju podaci za 2 općine Samo su tri općine dostavile % podatak o septičkim jamama (Busovača-85%, Dobretići-97%, Vitez-80% i Jajce-50%. Općina Bugojno dostavila je broj septičkih jama (1569). Nije moguće izračunati % sept. Jama na kantonu. Možemo samo pretpostaviti da se radi otprilike o postotku građana koji nisu priključeni na kanalizaciju (100 – 36,19%)
	Kanalizacija	36,819 %	
	Septičke jame	-	
Postotak gubitaka u vodovodnoj mreži		55,44 %	Nedostaju podaci za 3 općine
Postotak otpada koji se adekvatno zbrinjava		77,33 %	Nedostaju podaci za 3 općine
Postotak otpadnih sirovina koji se odvaja za reciklažu		2,33 %	Nedostaju podaci za 3 općine
Broj divljih deponija, klizišta i kontaminiranih lokacija	Deponije	265	Nedostaju podaci za 3 općine
	Klizišta	162	Nedostaju podaci za 3 općine
	Kontaminirane lokacije	77	U ovaj broj ne ulazi općina Busovača. Općina Busovača nije dostavila brojčani podatak. Dostavili su ukupnu površinu kontaminiranih lokacija koja iznosi 6.482.690 m ² ili 3,82 % površine općine, od čega je 20,55% I-kategorije, 28,35 % II-kategorije i 58,33 % III-kategorije

Izvor: Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (podatke prikupio i obradio: Ibrahim Begović)

Upravljanje otpadnim vodama

Na području općina SBK ne postoje izgrađeni decentralizirani sistemi upravljanja otpadnim vodama primjenom bioloških i ekološki prihvatljivih metoda.

Kanalizacijski sistem uglavnom obuhvata samo urbane gradske dijelove a pročišćavanje otpadnih voda se ne provodi, pa se one direktno ispuštaju u vodotoke. Direktno ispuštanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda u vodotoke predstavlja najveći problem u području politike upravljanja vodama SBK. Značajan dio postojeće kanalizacijske mreže je zastario, pa je potrebna njena obnova i uvođenje sistema tretmana otpadnih voda prije ispuštanja u vodotoke.

Ukupna dužina kanalizacione mreže na teritoriji općina SBK iznosila je na kraju 2013. godine 264,86 km. U 2013. godini je približno 54% domaćinstava sa područja SBK imalo priključak na kanalizacijsku mrežu a ostatak stanovništva je bio priključen na septičke jame i kanale. Pored domaćinstava koja su priključena na kanalizacionu mrežu, na istu je priključeno i 3.402 pravne osobe. Zastarjelost i nepotpuna izgrađenost kanalizacijske mreže, te direktno ispuštanje otpadnih voda bez pročišćavanja ugrožavaju kvalitet površinskih i podzemnih vodnih tokova. U većini općina SBK je neophodno pokrenuti aktivnosti u cilju obnove i proširenja kanalizacijske mreže, te uvođenja pročišćavača otpadnih voda.

Od industrijskih pogona na prostoru SBK nekoliko pogona kao što su: “Kožara” Bugojno, bivši “Slavko Rodić” Bugojno, “Princip” Vitez i drugi su imali interne uređaje za prečišćavanje koji trenutno uglavnom nisu u funkciji. Postoji još niz neregistrovanih lokalnih kanalizacionih kolektora, manjih profila kojima se uglavnom fekalne vode odvođe u najbliži vodotok. Otpadne vode iz industrije sadrže neorganske primjese sa specifičnim toksičnim osobinama (soli, baze, kiseline, teški metali, metalni oksidi i hidroksidi, vodonik sulfid i sl), zatim suspendirane čestice, rastvorene organske i neorganske materije, ostatke sredstava za čišćenje i dezinfekciju, boje kao i škrobni ljepak i druge materije koje izazivaju povećanu zagađenost površinskih i podzemnih voda.

Investicije iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture iz sredstava Fonda za zaštitu okoliša FBiH, kojima raspolaže Ministarstvo prostornog uređenja SBK¹⁵, bilježile su značajan trend rasta do 2018. godine. U 2019. godini investicije iznose 571.000 KM. Prema podacima za 2020. godinu, za ove namjene je iz Fonda utrošeno 561.630 KM, od čega je 333.810 KM investirano u kanalizacionu infrastrukturu, a 227.820 KM u vodovodnu infrastrukturu. U skladu sa ovim su kao polazne vrijednosti za novu strategiju, kada su u pitanju investicije iz Fonda za zaštitu okoliša FBiH, uzete vrijednosti od 330.000 KM za kanalizacionu infrastrukturu i 230.000 KM za vodovodnu infrastrukturu.

Zaštita zraka

Zakonodavstvo, nadležnosti i strateški dokumenti

Zaštita zraka definisana je Zakonom o zaštiti zraka FBiH. U Zakon su transponirane odredbe EU IPPC direktive čime su postavljeni uslovi za izdavanje okolišnih dozvola industrijskim postrojenjima.

Na području SBK, od 2005. godine okolišne dozvole izdaje Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova. Federalna strategija zaštite zraka usvojena je za desetogodišnji razdoblje kao dio Federalne strategije zaštite okoliša. Izrada i usvajanje kantonalnog plana zaštite zraka integrirano je u procesu izrade Kantonalnog plana zaštite okoliša, za razdoblje 2015.-2025. godina.

¹⁵ Ministarstvo prostornog uređenja SBK ne posjeduje podatke o investicijama u vodovodnu i kanalizacionu infrastrukturu na lokalnom nivou.

Kvaliteta zraka

Egzaktnih pokazatelja o koncentraciji onečišćujućih tvari u zraku na području SBK nema, jer nisu uspostavljene mjerne stanice za kontinuirano praćenje kvalitete zraka. Postoji potreba za uspostavljanjem minimalno jedne mjerne stanice u zoni najveće emisije onečišćujućih tvari na prostoru kantona. Procjenjuje se da je kvalitet zraka zadovoljavajući, uz periodična onečišćenja zraka koja ne prelaze granice dozvoljenih vrijednosti onečišćujućih tvari.

Od stacionarnih izvora onečišćenja zraka najznačajnije su čvrste čestice (razne vrste prašine), sumpordioksid (SO₂), azotni oksidi (NO_x) i ugljen monoksid (CO) iz industrijskih postrojenja, koja su bila glavni uzroci onečišćenja u prijeratnim godinama. Stagnacijom industrijske proizvodnje i zatvaranjem industrijskih postrojenja koncentracija prašine i polutanata u zraku značajno je smanjena. U 2013. godini, na području SBK poslovao je značajan broj industrijskih postrojenja s okolišnom dozvolom. Od 2005. godine do kraja 2013. godine izdato je ukupno 110 Okolišnih dozvola, od čega je u 2013. godini izdato 19 Okolišnih dozvola.

Najveći onečišćivači zraka iz stacionarnih izvora su pojedinačna ložišta u domaćinstvima koja onečišćuju zrak tokom zimskih mjeseci izgaranjem pogonskih goriva drveta i ugljena. U većini općina SBK ne postoji riješen sistem grijanja. Toplane za centralno grijanje ne rade, što bi bio jedan od načina kako bi se smanjio negativan utjecaj na kvalitet zraka iz pojedinačnih ložišta u zimskom razdoblju. Drugi način bi bio realizacija projekta plinovoda i korištenje plina kao ekološki prihvatljivijeg energenta za zagrijavanje odnosno toplifikaciju.

Procjenjuje se da kvalitet zraka narušava prašina iz određenog broja kamenoloma i pješčara, kao i velikog broja ilegalnih odlagališta otpada, ali se ispitivanje njihovog utjecaja na kvalitet zraka ne provodi.

Od mobilnih izvora onečišćenja zraka najzastupljenije su emisije onečišćujućih tvari iz motora velikog broja motornih vozila. Promet u dolini Vrbasa i dolini Lašve je prilično koncentriran (frekventan) i doprinosi kontinuiranom opterećenju zraka u zonama neposredno uz magistralne saobraćajnice i gradskim zonama sa polutantima kao što su CO, NO_x, CnHn, čestice, i olovo.

Podaci o prekomjernim emisijama štetnih tvari u zrak ne postoje u Ministarstvu prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK a Kantonalni fond za zaštitu okoliša nakon što je usvojen Zakon o fondu u praksi nije ni profunkcionirao.

Upravljanje otpadom

Planski dokumenti

U sektoru upravljanja otpadom postignuta je najveća usklađenost zakonodavstva Federacije Bosne i Hercegovine s pravnim naslijeđem EU-a. Na federalnom nivou način upravljanja otpadom definisan je Zakonom o upravljanju otpadom koji je donesen 2003.godine, a izmijenjen je i dopunjen Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o upravljanju otpadom iz 2009. godine.

Upravljanje otpadom na području SBK regulišeno je Zakonom o upravljanju otpadom („Službene novine SBK“, broj: 04/5) i Zakonom o komunalnim djelatnostima („Službene

novine SBK“, broj: 13/13). Zakon o komunalnim djelatnostima u SBK („Sl. novine SBK“, br. 13/13) propisuje da općine osiguravaju obavljanje komunalnih djelatnosti određenih ovim Zakonom. Obavljanje pojedinih komunalnih djelatnosti iz ovog Zakona može se osigurati na nivou Kantona ukoliko je ekonomičnije i efikasnije a moguće je i da dvije ili više općina zajednički obavljaju komunalne djelatnosti. Pored ova dva zakona na kantonalnom nivou, na snazi je još nekoliko sektorskih zakona, pravilnika i odluka koji se dotiču problematike upravljanja otpadom. Prema Zakonu o upravljanju otpadom kantona SBK, Kanton je nadležan za upravljanje svim vrstama otpada, određivanje lokacija u poslovima upravljanja otpadom i postrojenjima. Općinskim odlukama se u svih 12 općina utvrđuju uslovi za planiranje upravljanje otpadom prema uslovima iz ovoga Zakona. Prema kantonalnom Zakonu o upravljanju otpadom, nadležnost upravljanja otpadom je podijeljena između kantona i općina, odnosno komunalnih poduzeća.

Federalni plan upravljanja otpadom izrađen je i usvojen za razdoblje od 2012. do 2017. godine a po uzoru na njega usvojen je Plan upravljanja otpadom SBK za razdoblje 2015.-2025. godina. Plan upravljanja otpadom je provedbeni planski dokument kojim se uređuju uslovi za planiranje upravljanja otpadom na području SBK i njegovih općina i predstavlja temelj za izradu općinskih planova za upravljanje otpadom.

Količine otpada

Prema Federalnom planu upravljanja otpadom količina otpada koja nastaje na teritoriji SBK je 214 kg/st/god., odnosno 0,58 kg/st/danu, gdje je naznačeno da se ne radi o egzaktnom podatku nego je uzet prosjek za Federaciju Bosne i Hercegovine. Na temelju prikupljenih podataka općina našeg kantona, došlo se do podatka od 263 kg/st/god., odnosno 0,72 kg/st/god. . Prosjek godišnje proizvodnje otpada za SBK od 263 kg/st/god. manji je od godišnje količine otpada u Bosni i Hercegovini, koji je u 2012. godini iznosio 340 kg/st/god.

Prosječna pokrivenost stanovništva u SBK organizujenim prikupljanjem i odvozom otpada na području Kantona je približno 62% a udaljeni ruralni dijelovi uglavnom nisu pokriveni organizujenim skupljanjem otpada. Sakupljanje i odvoz komunalnog otpada je u nadležnosti javnih komunalnih poduzeća čiji su osnivači općine.

Zbrinjavanje ostalih vrsta otpada (ambalažni, industrijski, građevinski, medicinski, opasni, elektronički, animalni i ostale vrste) je u nadležnosti Federacije BiH.

Kada je u pitanju sistem prikupljanja ambalažnog otpada na prostoru SBK postoje društva sa ograničenom odgovornošću čija je djelatnost sakupljanje i prerada industrijskog otpada, otkup papira, najlona, PET ambalaže i ostale plastike. Samo se u općinama Novi Travnik i Travnik vrši odvajanje i presovanje kartona, PET ambalaže i ostale plastike koji se dalje prodaju poduzećima koji vrše otkup ovih sirovina. Trenutno nisu dostupni podaci o količinama.

Federalno Ministarstvo okoliša i turizma izdaje dozvole za upravljanje elektronskim i elektroničkim otpadom. Trenutno nisu dostupni podaci koliko je kompanija sa područja Kantona pristupilo ovom sistemu.

Prema podacima dobivenim anketiranjem općina i komunalnih poduzeća na području općina Kantona, elektronski otpad se još uvijek odlaže zajedno sa komunalnim otpadom.

Postojeća organizacija upravljanja otpadom

Trenutni sistem upravljanja otpadom ne podržava izdvajanje opasnog otpada iz komunalnog otpada, te se on i dalje odlaže zajedno sa komunalnim otpadom. Na teritoriji Kantona postoji niz malih proizvođača koji su zanemareni u sistemu (foto laboratorije, hemijske čistione, automehaničari, autolakireri itd.) koji proizvode opasni otpad, a koji se odlaže zajedno sa komunalnim otpadom. Općine Dobretić i Gornji Vakuf medicinski otpad odlažu zajedno sa komunalnim otpadom. JU Dom zdravlja Jajce i Opća bolnica Jajce imaju potpisane ugovore za zbrinjavanje medicinskog otpada sa privrednim subjektima ovlaštenim za ovakvu vrstu djelatnosti: Recikon doo Sarajevo i JU Dom zdravlja Bugojno. Medicinski otpad iz Jajca se zbrinjava u skladu sa potpisanim ugovorima. Određen broj javnih zdravstvenih ustanova u općinama Fojnica, Kiseljak, Travnik, Vitez i Donji Vakuf imaju sklopljene ugovore o zbrinjavanju dijela medicinskog otpada sa Zavodom za javno zdravstvo SBK. Slična situacija je i sa farmaceutskim otpadom.

Prikupljanje otpada

Prikupljanje otpada na prostoru općina SBK u nadležnosti je općinskih komunalnih poduzeća i svako komunalno poduzeće odgovorno je za prikupljanje otpada na teritoriji svoje općine.

Reciklaža

U okviru projekta koji realiziraju GIZ, REZ i Alba „Uvođenje sistema upravljanja za tokove posebnih kategorija otpada u dva kantona u BiH“ uspostavljena su reciklažna dvorišta u općinama Travnik i Busovača. Reciklažna dvorišta su počela sa radom u junu (Busovača) i julu (Travnik). Nabavljeni su specijalizirani kontejneri za 6 vrsta posebnih kategorija otpada (ambalažni otpad, otpadna ulja, otpadne baterije i akumulatori, automobilske gume, električni i elektronički otpad iz domaćinstva).

Na području SBK ne postoje centri za kabasti otpad nego se isti odvozi na Regionalnu deponiju Mošćanica kod Zenice. Trenutno na području SBK ne postoji nijedna regionalna deponija.

Sistem održivog upravljanja otpadom na području SBK provodi se na regionalnom konceptu a da bi bio isplativ potrebno je izgraditi pretovarne stanice sa reciklažnim dvorištem, sa krajnjim ciljem iskorištavanja korisnog i odvoza nekorisnog otpada na regionalnu deponiju „Mošćanica“ kod Zenice (Zeničko-Dobojski kanton).

Deponije

Trenutno na području SBK ne postoji niti jedna regionalna sanitarna deponija.

U rujnu 2012. godine urađena je „Studija izvodljivosti za regionalnu sanitarnu deponiju otpada SBK, regija 1. Projekat pod nazivom: „Priprema studije izvodljivosti za izbor regionalnih sanitarnih deponija u Bosni i Hercegovini“ je financirala EU delegacija BiH. Ciljna regija 1 studije obuhvatila je općine: Bugojno, Jajce, Gornji Vakuf – Uskoplje i Donji Vakuf. Za korisnike Studije izvodljivosti lokacija „Gračanica“ – G. Vakuf – Uskoplje bila je preferirana buduća lokacija za RSD SBK, regija 1. Vijek trajanja ove regionalne deponije treba biti minimalno 20 godina.

Predmetna Studija izvodljivosti zasnovana je na scenariju 2 (koncept upravljanja otpadom uz reciklažu, u skladu sa strateškim ciljevima FBiH), dok BiH ne postane Članica EU. Nakon što postane Članica EU, scenarijo 3 (uključuje i dodatno tretiranje biorazgradivog otpada kako bi se postigli kvantitativni ciljevi Direktive EU o otpadu za 2020. godinu) biće osnovni scenarijo za dalje razmatranje.

Prije Studije izvodljivosti za SBK, regija 1, 2012. godine izrađena je studija „Regionalna sanitarna deponija – studija o odabiru lokacije za SBK, regija 1, kako bi se odabrala najprihvatljivija lokacija za regionalnu sanitarnu deponiju. Prema rezultatima ove studije, najbolje rangirana lokacija bila je “Gračanica” – Gornji Vakuf – Uskoplje, drugo rangirana lokacija bila je “Dubočine” – Bugojno, a treće rangirana lokacija „Ornice“ – Donji Vakuf.

Lokacija „Gračanica“ nalazi se na oko 200 m od rudnika uglja i lignita “Domnjače“, na lokalitetu Gračanica. Do ove lokacije vodi neasfaltirana cesta širine oko 3 m i dužine 600 m, u blizini glavnog puta M16, između Gornjeg Vakufa - Uskoplja i Bugojna. Najbliže naseljeno mjesto, Rosulje, nalazi se oko 500 m od ove lokacije. Gornji Vakuf-Uskoplje i Bugojno nalaze se oko 9 km od lokacije “Gračanica“.

Analizirana su dva koncepta prijevoza otpada s mjesta nastanka otpada do konačnog odredišta, odnosno, RSD:

- direktni prijevoz
- prijevoz preko pretovarnih stanica (PS).

Oba koncepta su uspoređivana na bazi godišnjih troškova za svaku od 4 ciljane općine. Izgradnja pretovarne stanice predložena je samo za općinu Jajce, a za ostale tri općine, Bugojno, Gornji Vakuf - Uskoplje i Donji Vakuf, predložen je direktni transport otpada na RSD zbog smanjenih troškova transporta.

Ključni rezultat institucionalne analize u Studiji jeste da se aktivnosti upravljanja čvrstim otpadom na teritoriji SBK regije 1 trebaju vršiti u skladu sa aktivnostima započetim s ciljem uspostave i realizacije regionalnog poduzeća, tj. Sporazuma o uspostavljanju međuopćinskog vijeća za implementaciju RSD za čvrsti otpad i Sporazuma o uspostavi regionalnog centra za upravljanje otpadom – DOO Gornji Vakuf – Uskoplje. Do sada, oba sporazuma zaključena su samo od strane općina Gornji Vakuf – Uskoplje, Donji Vakuf i Jajce. Četvrta općina koja sačinjava region, općina Bugojno, još se uvijek nije pridružila sporazumima.

Početkom 2014. godine lokalno stanovništvo iz mjesnih zajednica Gračanica, Odžak i Bunta kod Bugojna protivili su se izgradnji Regionalne sanitarne deponije Gračanica, te su se u više navrata obraćali općini Gornji Vakuf-Uskoplje, kao i Vladi SBK sa zahtjevom da se sve aktivnosti obustave. U međuvremenu, realizirani su sastanci i dogovori između FMOiT, predstavnika lokalnih zajednica i Elektroprivrede BiH pod čijom je upravom rudnik Gračanica, sa ciljem iznalaženja kompromisnog rješenje vezano za mikro lociranje deponije.

U martu 2014. godine FMOiT objavilo je javni poziv za izražavanje interesa za pripremu glavnog projekta za sanitarnu deponiju u Gornjem Vakufu - Uskoplju. Još uvijek nije izabran konsultant za izradu ove dokumentacije.

Općine Travnik, Busovača, Vitez i Novi Travnik su potpisnice međuopćinskog sporazuma za deponiranje komunalnog otpada na Regionalnu sanitarnu deponiju Mošćanica u Zenici. Regiju za upravljanje čvrstim otpadom, pored ove 4 općine čine općine Zenica, Visoko, Kakanj, Žepče i Zavidovići. Općine Travnik i Busovača u cijelosti koriste usluge Regionalne deponije

Mošćanica. Trenutno samo općina Novi Travnik, i ako je zaključila Sporazum o korištenju Regionalne sanitarne deponije Mošćanica, nije pristupila korištenju iste iz razloga previsoke cijene odlaganja, a koju ne može finansirati. U međuvremenu je nadležno FMOiT donijelo rješenja o zatvaranju i transformaciji općinskih deponija u općinama Travnik, Novi Travnik, Vitez i Busovača. Rok za ove aktivnosti je dat od 2013. do 2014. godine. Od 2015. godine ove općine ne mogu više odlagati na svojim odlagalištima nego samo na novoj regionalnoj deponiji "Mošćanica" Zenica.

Općine Visoko, Kiseljak, Fojnica i Breza su u proteklom razdoblju razgovarale o izgradnji zajedničke regionalne deponije u općini Visoko. Međutim, mjesna zajednica gdje se planirala izgraditi deponija nije prihvatila taj prijedlog i sve aktivnosti po ovom pitanju su zaustavljene.

Trenutno se u općini Kiseljak dugoročiji ciljevi odnose na sanaciju lokalnog odlagališta „Berberuša“ što je privremeno rješenje dok se općina ne opredijeli kojoj će regionalnoj deponiji pristupiti.

Općina Dobretići još uvijek nema pokrenute aktivnosti i izjašnjenja kojoj regionalnoj sanitarnoj deponiji želi pristupiti nakon što u toj općini zaživi usluga prikupljanja i odvoza otpada.

Općina Kreševo planira potpisati sporazum o odlaganju otpada na regionalnu deponiju Mošćanica.

Jedanaest općina sa područja kantona ima svoju lokalnu deponiju. Općina Dobretići nema lokalnu deponiju na svom području. Za sve općinske deponije u SBK urađeni su planovi prilagođavanja upravljanja otpadom i dobivena su rješenja od FMOiT o njihovom odobravanju. Također, FMOiT je donijelo rješenja o zatvaranju i transformaciji općinskih deponija u općinama Travnik, Novi Travnik, Vitez i Busovača. Za općinske deponije u Bugojnu, Gornjem Vakufu-Uskoplju, Donjem Vakufu, Jajcu, Vitezu i Busovači trenutno je u pripremi ili je završena projektno-tehnička i okolinske dokumentacija koja je uslov za dobivanje urbanističke saglasnosti, a u postupku njihovih sanacija.

Planirano vrijeme za sanaciju svih općinskih deponija u SBK po trenutno raspoloživoj projektno- tehničkoj i okolišnoj dokumentaciji je od 2011-2018.

Treba napomenuti da će pri uspostavi regionalnog koncepta zbrinjavanja otpada a nakon sanacije lokalnih deponija i otvaranja regionalne sanitarne deponije Gornji Vakuf, lokalne deponije imati ulogu pretovarnih/sabirnih stanica za svaku općinu.

Sve lokalne deponije trebaju biti evidentirane u katastru zagađivača. Prema raspoloživim informacijama nadležna ministarstva nisu uspostavila takav katastar. Jedina raspoloživa evidencija deponija postoji u Federalnoj upravi civilne zaštite.

Divlje deponije

Na području SBK identificiran je značajan broj nelegalnih divljih deponija otpada. Najveći broj divljih deponija nalazi se na području općine Travnik, dok je na području općine Gornji Vakuf-Uskoplje registrovan najmanji broj.

Neke od lokacija su nepristupačne za ljude i vozila a neke su pristupačne ali zarasle u gusto rastinje, te bi bilo potrebno angažirati i drugu mehanizaciju na čišćenju terena. Dio divljih deponija je moguće očistiti dok je manji dio moguće sanirati zatrpavanjem. Većina deponija se nalazi na loše pristupačnom terenu, u potocima ili udubljenjima.

Treba istaknuti da je većina divljih deponija locirana unutar državnih šuma i šumskog zemljišta i njihov nastanak je vezan za neriješeno pitanje prikupljanja i zbrinjavanja otpada iz velikog broja naseljenih mjesta ruralnog područja (sela i zaseoka), pa i kompletnih općina kao što je slučaj općine Dobretići. Problematiku navedenih deponija karakterizira to da su one rezultat kontinuiranog dugogodišnjeg odlaganja otpada, da su još uvijek aktivne svugdje gdje pitanje zbrinjavanja otpada nije sistemski uređeno i da su uglavnom locirane na nepristupačnim terenima gdje su uslovi za efikasnu sanaciju i uklanjanje otežani.

Šest od dvanaest općina pravi programe za uklanjanje divljih deponija, te izdvaja svake godine određena sredstva za uklanjanja divljih deponija.

Jačanje javne svijesti

Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK daje određeni dio podrške obrazovanju kadrova za okoliš i unaprijeđenu ekološke svijesti građana, te nevladinim ekološkim organizacijama. U okviru projekta „Uvođenje sistema upravljanja za tokove posebnih kategorija otpada u dva kantona u BiH“ provele su se aktivnosti edukacije nastavnika osnovnih škola i odgajatelja u vrtićima, kao i ulične kampanje, informirala javnost putem lokalnih radio stanica da su otvorena reciklažna dvorišta, organizirala takmičenja osnovnih škola u skupljanju ambalažnog i elektroničkog otpada i općinama Travnik i Busovača i na taj način poboljšala svijest građana.

Buka

Zakonom o zaštiti buke na federalnom nivou propisuje se dozvoljeni nivo buke, utvrđuju mjere zaštite od buke i način mjerenja buke, te nadzor nad nivom buke na području Federacije Bosne i Hercegovine. Na području SBK postoji Zakon o zaštiti od buke („Sl. novine SBK“, broj 11/00). U praksi se mjerenja buke ne provode kontinuirano, niti za sve izvore buke, pa ne postoje egzaktni podaci o izvorima i nivou buke. Izvještavanje o nivou buke na području kantona se ne provodi. Registar onečišćivača bukom nije izrađen.

Prema procjeni, najznačajniji uzročnici buke su putna motorna vozila, te kamenolomi i rudnici uglja. Prema federalnom Zakonu o zaštiti od buke, mjerenje nivoa buke u kamenolomima preduslov je dobivanja okolišne dozvole.

Zakonska obveza općinskih i kantonalnih organa uprave nadležnih za prostorno planiranje je izraditi karte buke do 2016. godine, te ih ažurirati svake tri godine.

Zaštićeni dijelovi prirode

Zakonski okvir iz područja zaštićenih dijelova prirode čini federalni Zakon o zaštiti prirode („Sl. novine FBiH“, broj: 66/13). Zakon o zaštiti prirode SBK usvojen je 2005. godine („Sl. novine SBK“, broj 4/05). Za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području SBK nadležno je Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova.

Sistem praćenja, prikupljanja, obrade i analize podataka o korištenju zaštićenih dijelova prirode uspostavljen je na federalnom nivou 2003. godine (Pravilnik o uspostavljanju i upravljanju informacijskim sistemom za zaštitu prirode i vršenje monitoringa). Prostorni plan SBK 2005.-2025. godine, obradio je oblast prirodnog naslijeđa i predloženo je pokretanje postupka zaštite za tri spomenika prirode i trinaest zaštićenih krajolika. Trenutno se dva prirodna dobra nalaze na listi spomenika prirode: Spomenik prirode „Slap rijeke Plive“ (Sedreno područje oko vodopada u Jajcu) i „Prokoško jezero“. Zaštićeni krajolik „Kruščica“ stavljen je pod zaštitu kao Rezervat prirodnih predjela i za to područja izrađen je Prostorni plan posebnog obilježja zaštićenog pejzaža/krajolika planine Kruščice za period od 2013-2023. godine.

Zaštićenim prirodnim područjima ne upravlja se u skladu sa naučnim ekološkim praksama. Spomenici prirode kao što su pećine, jame, jezera itd. nedovoljno su istraženi na području SBK. Vlašić se nalazi na privremenoj listi nacionalnih spomenika.

Skupština SBK je usvojio Zakon o proglašenju spomenika prirode „Prokoško jezero“ (Službene novine SBK, 12/05). Prokoško jezero se nalazi na planini Vranici i ledenjačkog je postanka. Nalazi se na 1.636 metara nadmorske visine. Dužina jezera je 426 m, a širina 191,3 m. Maksimalna dubina jezera je 13 m. Od Fojnice je udaljeno 22 km. Najviši vrh planine Vranice - Nadkrstac (2112 m.n.v.) nalazi se iznad Prokoškog jezera. Sa Nadkrstca se za lijepog vremena na sjeveru vidi Vlašić, jugoistoku Ločika i Prenj, na jugu Čvrstica te na zapadu Raduša. Oko jezera nalaze se katuni (pastirske kolibe) koje su izgrađene isključivo od drveta, trupaca i pokrivene su drvetom. U Prokoškom Jezeru egzistira endemična vrsta Triton (*triturus alpestris reiseri*).

Terenska istraživanja pokazuju da je SBK bogat područjima vrijednih zaštite, s obzirom da je Kanton bogat šumama, vodama, biodiverzitetom i kulturno-historijskim naslijeđem. Rezultati istraživanja o stanju zaštite prirodno-historijskog naslijeđa u SBK¹⁶ ukazuju na jedanaest područja, u svim dijelovima Kantona, koja prioritetno treba staviti pod zaštitu: Fojnička rijeka, Gornji Vrbas, Kozica – vodopadi, Pogorelica – Bitovnja, Raduša, Ranča, Ravno Rostovo, Rostovo, Semešnica, Vesela – Duboka i Vlašić. Od tih 11 lokaliteta, **na četiri lokaliteta nalaze se i zaštićeni prirodno-historijski objekti**: Raduša (Ljubunčića kula – Voljice), Ravno Rostovo (Stećci kod ski lifta), Rostovo (nekropola stećaka Maculje), Vesela (Stari grad – Vesela straža).

Dominantni tipovi ekosistema na lokalitetima su: joha i crna joha (Fojnička rijeka, Gornji Vrbas); bukovo-jelova šuma (Kozice – vodopad, Raduša, Rostovo, Semešnica, Vesela, Vlašić); bukove šume (Ranča) i mezofilne livade (Pogorelica – Bitovnja, Ravno Rostovo, Vlašić); šume graba (Vesela), snježanici i planinske – preplaninske livade (Vlašić),

Stanje ekosistema je veoma dobro očuvano na jednom lokalitetu (Kozice – vodopad); očuvano na 9 lokaliteta, koji čine 82% posmatranih područja (Fojnička rijeka, Gornji Vrbas, Pogorelica – Bitovnja, Raduša, Ranča, Ravno Rostovo, Rostovo, Semešnica, Vesela), te zadovoljavajuće na jednom lokalitetu (Vlašić).

Uravnoteženost se ocjenjuje kao *neugroženi odnosi prirodnog i unešenog* na 7 lokaliteta (Fojnička rijeka, Gornji Vrbas, Pogorelica – Bitovnja, Raduša, Ranča, Ravno Rostovo, Semešnica); *stabilan odnos bez utjecaja / izvorni, intaktni prostor prirode* na dva lokaliteta

¹⁶ Podaci u ovom poglavlju analize preuzeti su iz stručnog rada „Stanje zaštite prirodno-historijskog naslijeđa u Srednjobosanskom kantonu“ (2020. godina) autorice Samre Katkić-Kulaš, MA biologa – ekologija.

(Kozice – vodopad, Rostovo); stabilan kultivirani pejzaž na jednom lokalitetu (Vesela); i ugrožena priroda na jednom lokalitetu (Vlašić).

Sa aspekta **uređenosti**, 10 lokaliteta okarakterisano je kao *uređeno*, a jedan lokalitet (Gornji Vrbas) kao *zapušten*.

Sa aspekta **zaštite prirode** 11 posmatranih lokaliteta je predloženo za zaštitu, a samo jedan lokalitet na području SBK je proglašeni spomenik prirode (Prokoško jezero).

Na osnovu analize, zaključuje se da su za primjenu efikasnog modela zaštite područja od najvećeg interesa četiri lokaliteta koje karakteriše prisustvo prirodnog i kulturnog naslijeđa. Za ove lokalitete, Prostorni plan SBK predlaže uspostavu zaštićenih područja u kategoriji V (zaštićeni pejzaž). Nadležnost za uspostavu zaštićenog područja, a time i buduće finansiranje, leži na kantonalnoj administraciji.

S obzirom da Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika u BiH implementira UN Konvenciju o svjetskoj baštini, otvoreno je pitanje o mogućnostima integralne (mješovite) zaštite prirodne i kulturno-historijske baštine BiH. Ovo pitanje potrebno je detaljno ispitati u cilju osiguranja adekvatne zaštite prioritarnih lokaliteta.

Vodopadi Kozice su jedini lokalitet, koji posjeduje sve karakteristike za hitnu zaštitu i preimenovanje u „Zaštićeni pejzaž Kozice“. Osim velike količine šume bukve i jele sa smrčom, na ovom lokalitetu nalaze se tri vodopada, koji daju autentičnost ovom području, a prilaz do njih je izvorna staza. Na ovom lokalitetu nije bilo antropogenih utjecaja, te je primjereno primijeniti model zaštite „*Priroda bez kulturno-historijskog naslijeđa*“.

Na lokalitetima Pogorelica – Bitovnja, Raduša, Ranča i Semešnica dominantne su šume bukve i jele sa smrčom. Posebnu pažnju privlače „ćumurane“ na Pogorelici, što ukazuje na opasnost od ilegalne sječe šume, naročito bukve. Semešnica također ima raznolik floristički sastav, a dominiraju šume bukve i jele sa smrčom. Područje je bogato vodom, gdje rijeka Semešnica daje karakterističan pečat. Unutar predviđene zone zaštite obitava rijetka i zaštićena vrsta dabra (*Castor fiber*), koja se nalazi na crvenoj listi faune Federacije BiH. Ovo područje spada u 1. kategoriju šuma HCV (*Šumske površine koje sadrže koncentracije biološkog diverziteta, uključujući endemične, rijetke i ugrožene vrste koje su značajne na globalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou*) i podkategoriju HCVF 1.2. (*Rijetke, vrste u opasnosti, ugrožene i endemične*). Na području ovog lokaliteta nalazi se i izvor „Slatinska vrela“, koji snabdijeva vodom za piće većinski dio Donjeg Vakufa, i treba ga zaštititi. Na osnovu ove analize, predloženi model zaštite je „*Priroda bez kulturno-historijskog naslijeđa*“.

U skladu sa Prostornim planom SBK 2005-2025, kao područja od posebne važnosti i sadržaji neponovljivog fenomena prirodnog naslijeđa izdvajaju se i planiraju sljedeća područja za zaštitu:

1. Spomenici prirode: Spomenik prirode „Vranica“

Zaštićeni krajolici:

1. Zaštićeni krajolik „Vlašić“
2. Zaštićeni krajolik „Pogorelica-Bitovnja“
3. Zaštićeni krajolik „Semešnica-Plazenica“
4. Zaštićeni krajolik „Raduša“
5. Zaštićeni krajolik „Fojnica – Fojnička rijeka“
6. Zaštićeni krajolik „Rostovo“

7. Zaštićeni krajolik „Gornji Vrbas“
8. Zaštićeni krajolik „Vesela“
9. Zaštićeni krajolik „Ranča“
10. Zaštićeni krajolik „Ravno Rostovo“
11. Zaštićeni krajolik „Kozica“ - (planiran prema Prostornom planu općine Fojnica za period od 2011. – 2031.g.)

Obuhvat, mjere korištenja i zaštite zaštićenog područja, detaljno se utvrđuju izradom prostornog plana područja posebnih obilježja u skladu sa Zakonom o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije BiH. Mjerama zaštite se zabranjuju sve djelatnosti koje su u suprotnosti sa osnovnom namjenom zaštićenog područja i koje mogu da nanesu štetu bilo koje vrste osnovnom i neponovljivom fenomenu prirodnog naslijeđa.

Kulturno-historijsko naslijeđe

Bogatstvo SBK ogleda se u bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i brojnim nacionalnim spomenicima. Prostorni plan SBK za period 2005.-2025. godine, obradio je oblast kulturno-historijskog naslijeđa i evidentirao kulturno historijske vrijednosti na području Kantona. Na privremenoj listi nacionalnih spomenika BiH, evidentirano je 20 (dvadeset) spomenika koji su raspoređeni na području šest općina u SBK (Bugojno, Donji Vakuf, Fojnica, Jajce, Kiseljak i Travnik).

Prema podacima sa web stranice Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, Tablica xx daje pregled nacionalnih spomenika na području SBK, koje je svojom odlukom proglasila Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH u kontekstu kulturno-historijskog naslijeđa. Sa krajem 2020. Godine, na području SBK bilo je ukupno 86 evidentiranih nacionalnih spomenika.

Tablica 46. Nacionalni spomenici na području SBK

Grad / Općina	Naziv spomenika
Bugojno	Pod, prahistorijsko gradinsko naselje, arheološko područje
	Crkvina (Grudine) u Čipuljiću, arheološko područje
	Stari grad Vesela straža, historijsko područje
	Rustempašića kula u Odžaku, historijska građevina
	Sulejmanpašića kula u Odžaku, mjesto i ostaci historijske građevine
	Turbe Malkoča i Skenderpašića u Kopčiću, grobljanska cjelina
Busovača	Crkva sv. Ante Padovanskog, historijska građevina
Donji Vakuf	Handanija džamija (Handan-begova, Hajdar Čehajina ili Čaršijska džamija) u Pruscu, graditeljska cjelina
	Kasnoantička bazilika u Oborcima, arheološko područje
	Stari grad Prusac, historijsko područje
	Pruščakova (Hasana Kjačije) džamija u Pruscu, graditeljska cjelina
	Sahat-kula, historijski spomenik
Fojnica	Kasnoantička grobnica i ostaci sakralnog objekta na lokalitetu Studena Česma, arheološko područje
	Muzejska zbirka i bibliotečki fond franjevačkog samostana Duha svetoga, pokretno dobro
	Musafirhana (Salihagića kuća), historijski spomenik
	Crkva svetoga Duha i Franjevački samostan, prirodno graditeljska cjelina
	Nakšibendijska tekija u Živčićima sa pokretnim naslijeđem, graditeljska cjelina
	Stari grad Kozograd, arheološko područje
Gornji Vakuf – Uskoplje	Graditeljska cjelina - Tekija na Oglavku
	Sahat-kula, historijski spomenik
Jajce	Ljubunčića (Teskeredžića) kula u Voljicama, mjesto i ostaci historijskog spomenika
	Katakombe u Jajcu, historijski spomenik
	Tvrđava u Jajcu, graditeljska cjelina
	Crkva sv. Ive u Podmilačju, graditeljska cjelina
	Stara ili Hafizadića česma, historijski spomenik

Grad / Općina	Naziv spomenika
	Dom AVNOJ-a u Jajcu sa pokretnom imovinom
	Dizdareva ili Ženska džamija, historijska građevina
	Čaršijska (Esme Sultanije) džamija sa pratećim objektima: šadrvanom, stambenim objektom, mektebom i haremom, područje i ostaci graditeljske cjeline
	Sinan-begova ili Okića džamija, historijska građevina
	Crkva sv. Marije (pretvorena u Fethija, odnosno Sultan Sulejmanovu džamiju, 1528. godine) sa zvonikom sv. Luke, graditeljska cjelina
	Mitrej u Jajcu, historijski (antički sakralni) spomenik
	Omerbegova kuća, graditeljska cjelina
	Musafirhana u Jajcu, mjesto historijske građevine
	Kršlakova stara kuća, mjesto i ostaci historijske građevine
	Bedemi i tabije starog grada Jajca, historijsko područje
	Burića kuća u Jajcu, mjesto i ostaci historijske građevine
	Saračeva kuća, zgrada Finansija (Niža stručna škola) i Stara osnovna škola (Niža muzička škola), graditeljska cjelina
	Rimokatoličko groblje Hrast, grobljanska cjelina
	Crkva Presvete Bogorodice, sa pokretnim naslijeđem, mjesto i ostaci historijske građevine
	Kršlakova kuća (Kapetanovića kuća, Kršlakova kuća broj 2), historijska građevina
	Stari grad Vinac, historijsko područje
	Historijski spomenik zvani Kraljev grob u Zastinju
	Jajce, historijsko gradsko područje
	Plivska jezera sa kompleksom mlinova na Plivi, kulturni krajolik
	Nekropola sa stećcima u Vincu, historijsko područje
	Stari grad Komotin, historijsko područje
	Zgrada u ul. Varoš 11, historijski spomenik
	Parna lokomotiva, dio postavke Muzeja II zasjedanja AVNOJ-a, historijski spomenik
	Zgrada željezničke stanice Šipad (Zgrada bivše željezničke stanice Steinbeiss), historijski spomenik
	Jevrejsko groblje
	Historijsko područje – Nekropola sa stećcima na lokalitetu Katice u selu Bistrica
	Kiseljak
	Prahistorijska gradina, kasnoantička utvrda – refugij, ostaci kasnoantičke crkve posvećene sv. Luciji i nekropole sa stećcima u Podastinju, spomenička cjelina i historijsko područje
	Historijsko područje – Stari grad Kaštele
Kreševo	Nekropola sa stećcima na lokalitetu Klupe i nekropola sa stećcima lokalitetu Crvenjak u Komarima, historijsko područje
	Franjevački samostan sa pokretnom imovinom, graditeljska cjelina
	Kreševo, historijsko gradsko područje
	Stari grad u Kreševu, historijsko područje
	Most poznat kao 'Rimski most' u selu Vrancu, historijski spomenik
	Nekropola sa stećcima na lokalitetu Brdo (Križ) u Deževicama, historijsko područje
	Nekropola sa stećcima na lokalitetu Kose u Crnićima, historijsko područje
	Sedam kuća u selu Vrancu – selu srednjovjekovnih rudara i kovača, grupa građevina
Novi Travnik	Stara džamija u selu Šenkovići, historijska građevina
	Nekropola sa stećcima Maculje, historijsko područje
	Nekropola sa stećcima Bistro, historijsko područje
	Nekropola sa stećcima Opara, historijsko područje
	Nekropola Kaurlaš u Zagrlju, historijsko područje
	Nekropola Sebešić sa stećcima, antropomorfnim nadgrobnicima koji podsjećaju na križ i tumulusom, historijsko područje
	Nekropola kod sela Orašac, historijsko područje
	Grob sa stećkom u selu Bistro, povijesni spomenik
	Nekropola žrtvama fašizma, kulturni pejzaž
Travnik	Džamija u Gornjoj Čaršiji (džamija Mehmed-paše Kukavice, Hadži-Alibegova džamija) i Sahat kula, graditeljska cjelina
	Turbeta pod lipom ili turbe Abdulah-paše, Dželal-paše i Perišan Mustafa-paše sa česmom, graditeljska cjelina
	Šarena (Sulejmanija) džamija, graditeljska cjelina
	Sahat kula na Musali, historijski spomenik
	Stari grad u Travniku, graditeljska cjelina
	Batalova grobnica u Turbetu kod Travnika, arheološko područje
	Ostaci rimskog naselja, kasnoantičke bazilike i grobnice na Crkvini u Varošluku, Turbe, arheološko područje
	Jeni (Hasan-agina) džamija, graditeljska cjelina
	Crkva sv. Mihovila u Ovčarevu, historijska građevina

Grad / Općina	Naziv spomenika
	Zgrada nekadašnjeg Samostana i škole časnih sestara milosrdnica, povijesna građevina
	Zgrada Oficirskog doma, povijesna građevina
	Crkva Uspenja presvete Bogorodice sa pokretnom imovinom, graditeljska cjelina
	Muzička škola, povijesna građevina
	Nebo, Han Bila, arheološko područje (neolitsko naselje)
	Kulturni pejzaž na Plavoj vodi u Travniku
	Grobljanska cjelina – Jevrejsko groblje u Travniku
	Mjesto i ostaci džamije sa mejtefom u Bandolu kod Guče Gore
Vitez	Memorijalni kompleks Crna kuća – spomenik žrtvama fašističkog terora u Kruščici, historijsko područje

Izvor: Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH

Lista ugroženih spomenika na području SBK obuhvata 11 spomenika, koji su ugroženi nezakonitom izgradnjom, nestručnom rekonstrukcijom, neodržavanjem ili nekim drugim vidom destrukcije, a čije stanje prati i razmatra Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH (detaljni pregled ugroženih spomenika nalazi se na web stranici Komisije).

Na Privremenoj listi nacionalnih spomenika Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, registrovano je 20 spomenika na području SBK (Privremena lista nacionalnih spomenika nalazi se na web stranici Komisije). Odlukom Komisije¹⁷ i spomenici s privremene liste smatraju se nacionalnim spomenicima do donošenja definitivne odluke, te je potrebno osigurati i njihovu zaštitu.

U narednom periodu, Kanton treba planirati resurse i poduzimati mjere u skladu sa svim odlukama Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika u BiH.

Šume

Zakonodavstvo i nadležnosti

Zakonom o šumama Federacije Bosne i Hercegovine uređivalo se očuvanje i zaštita šuma, jačanje njihovih ekoloških funkcija, planiranje u šumarstvu i upravljanje šumama, ekonomske funkcije, finansiranje obnove i unapređivanje šuma na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, nadzor nad provođenjem zakona, kaznena i druga pitanja vezana za upravljanje šumama.

Upravljanje državnim šumama shodno odredbama važećeg Zakona o šumama (Sl. novine SBK br.5/14, 12/15,8/16, 7/18 i 14/20) je u nadležnosti Vlade kantona, Skupština kantona je osnovala ŠPD/ŠGD „Srednjobosanske šume- Šume središnje Bosne“ d.o.o. kome su povjereni poslovi gospodarenja državnim šumama na području kantona.

U sastavu ministarstva je kantonalna upravu za šumarstvo, kojoj su povjereni u nadležnost upravni, stručni i drugi poslovi vezani za privatne šume te kontrolu i stručni nadzor korištenja šuma i šumskog zemljišta radi očuvanja i unapređenja trajnosti gospodarenja šumama.

Osnovni strateški dokument koji definiše opću politiku šumarstva i politiku gospodarenja sa divljači na području Federacije BiH, orijentiranu u pravcu očuvanja i trajnosti gospodarenja šumama uključujući održavanje i unapređenje biodiverziteta u šumama i na šumskom zemljištu,

¹⁷ Odluka o privremenoj listi Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika broj: 01-94/02 od 03. rujna 2002. godine http://kons.gov.ba/Zakonski_okvir/Odluka_o_privremenoj_listi/Default.aspx?id=5542&langTag=bs-BA

predstavlja Šumarski program FBiH koji je izrađen ali zbog nepostojanja Federalnog zakona o šumama nije implementiran.

S ciljem da se osigura trajnost gospodarenja šumama i poštivanje smjernica iz Šumarskog programa FBiH, kao i poštivanje smjernica za gospodarenje prirodnim i kulturnim nasljeđem u šumama i na šumskom zemljištu u svakom kantonu, kantonalna ministarstva su u obavezi donijeti kantonalne šumsko-razvojne planove koji se izrađuju svakih deset godina za sve šume i šumska zemljišta, bez obzira na vlasništvo.

Radi osiguranja racionalnog i trajnog gospodarenja državnim šumama i šumskim zemljištima osnivaju se šumskoprivredna područja. Osnovni planski okvir koji se donosi za državne šume u granicama jednog šumskoprivrednog područja kao cjeline, radi regulišenja gospodarenja šumama na principu potrajnosti proizvodnje i prihoda uz očuvanje i unapređenje biodiverziteta i ostalih općekorisnih funkcija šume je šumskoprivredna osnova. Za privatne šume donosi se jedinstvena šumskoprivredna osnova za sve šume na području jedne općine. Šumskogospodarske osnove se izrađuju za razdoblje od deset godina i odredbe iste su obavezne a realiziraju se godišnjim planovima gospodarenja koji sadrže, prosječno, jednu desetinu svih radova planiranih šumskoprivrednom osnovom.

SBK za državne šume, prostorno obuhvata četiri šumskoprivredna područja (ŠPP „Gornjevrasko“, ŠPP „Lašvansko“, ŠPP „Srednjevrasko“ i ŠPP „Fojničko“) i dvanaest općina, šumskogospodarske osnove za privatne šume i za sve su donesene važeće šumskogospodarske osnove.

Sredstva za naknadu korištenja državnim šumama osiguravaju kantonalna šumskoprivredna društva izdvajanjem 1 % na račun budžeta kantona i 4% na račun budžeta općine na čijem se području ostvaruje prihod ostvaren od ukupnog prihoda od drveta računajući cijenu drveta na panju i prihoda ostvarenog od nedrvenih šumskih drvnih sortimenata.

Radi ostvarenja općeg interesa i dugoročnih ciljeva održivog gospodarenja šumama utvrđenih šumskogospodarskim osnovama, prikupljaju se sredstva za zaštitu i unapređenje stanja postojeći i podizanja novih šuma.

Naknadu za opće korisne funkcije šuma u iznosu od 0,04 % plaćaju sva pravna lica koja su registrirana za obavljanje djelatnosti i imaju sjedište na području kantona kao i dijelova pravnih lica čije je sjedište izvan kantona a obavljaju djelatnost na području kantona.

Problematika zaštite šuma

Ratna dešavanja i prekomjerne nekontrolirane sječe u ratnom razdoblju, te kontinuirano stradanje šuma u poratnom periodu uslijed intenzivnih bespravnih i nekontroliranih sječa, kao i nepoštivanje odrednica šumskoprivrednih osnova od strane korisnika državnih šuma, na način da se planovi sječa cjelovito izvršavaju a da je realizacija godišnjih planova šumsko-uzgojnih mjera značajno niža od odrednica šumskoprivrednih osnova, rezultovalo je neusklađivanjem sječe i obnove šuma, odnosno prekomjernim korištenjem šuma u odnosu na obnovu istih. Navedeno ima za posljedicu da su uslijed nedovoljne, zakašnjele i neadekvatne intervencije, značajne visoko produktivne šumske površine danas nedovoljno iskorištene. To se prvenstveno ogleda u tome da uglavnom izostaju blagovremene i adekvatne mjere na sanaciji degradiranim visokim šumama i prevođenje izdanačkih šuma u viši uzgojni oblik, te da izostaju adekvatne

mjere njege na ranije podignutim šumskim kulturama i pošumljavanju ogoljelih šumskih površina. Iz navedenog proizlazi da je u narednom planskom razdoblju potrebno osigurati odgovorno i održivo gospodarenje šumama od strane šumarskih institucija, kao bi se obim realiziranih šumsko-uzgojnih mjera uskladio sa obimom izvršenih sječa.

Pri realizaciji potrebnih mjera sanacije i obnove šuma kao nus proizvod se pojavljuje značajna količina biljne mase koja je sa šumarskog aspekta do sada tretirana otpadom a koja je uz odgovarajući tehnološki proces upotrebljiva u proizvodnji okolišno prihvatljivog i obnovljivog energenta, te u narednom planskom razdoblju, uspostava odgovarajućeg tehnološkog procesa korištenja navedene biomase predstavlja privredni izazov.

Proizvodnu funkciju šume u smislu proizvodnje drvnih sortimenata, sve više potiskuju potrebe za drugim funkcijama šume, prvenstveno okolišne i sociološke, te su sve prisutniji zahtjevi za uspostavljanjem nekih vidova posebne zaštite nad šumskim lokalitetima na kojima se prepoznaju neke od posebnosti. Uspostava zona sanitarne zaštite izvorišta vode za piće u skladu sa odredbama važećeg Zakona o vodama FBiH, je aktivnost koja je u toku i nailazi na značajne probleme u realizaciji iz razloga neusuglašenosti propisa iz oblasti šuma i voda, kao i uslijed međusobnog nerazumijevanja odnosnih sektora po ovom pitanju. Zbog toga je usklađivanje propisa i uspostava međusektorskog dijaloga u ovim oblastima prioritarna aktivnost koju je potrebno rješavati u narednom planskom razdoblju.

Posebnosti i zaštita ostalih aspekata šume kao što su kulturološki (vjerski turizam-dovište Ajvatovica i dr.), turistički aspekt (sportsko-rekreativni centri i dr.), također nailaze na probleme slične naravi uključujući i nerazumijevanja odnosnih sektora po pitanju nadležnosti gospodarenja šumama nad kojima je uspostavljen neki oblik zaštite, te je rješavanju ovih pitanja u narednom razdoblju potrebno posvetiti dužnu pažnju.

Masovnom obolijevanju šuma, koje se manifestuje kroz sve učestaliju pojavu sušenja šuma uzrokovanu djelovanjem različitih štetnih agenasa, sasvim je izvjesno da poduzeća šumarstva nisu u mogućnosti efikasno odgovoriti, oslanjajući se pri tom isključivo na vlastita obavezna izdvajanja iz redovnih prihoda koja ostvaruju prodajom drvnih proizvoda. Uključivanje šire društvene zajednice na način da osigura poštivanje i provedbu zakonom utvrđenih obaveznih izdvajanja po osnovu korištenja općekorisnih funkcija šuma, je neminovnost koja nema alternativu.

Lovno privreda na području kantona ima izuzetnu tradiciju i staništa sa izuzetnim pogodnostima za očuvanje prarijedenih, rijetkih i vrijednih vrsta divljači, te je organizacija i dodjela na korištenje lovišta u skladu sa Zakonom o lovstvu FBiH, jedna od prioritarnih aktivnosti koju treba provesti. Gledano sa privrednog aspekta, posebnu pažnju treba usmjeriti na organizaciju gospodarskih i lovišta posebne namjene čija je osnovna namjena bavljenje lovstvom u cilju sticanja dobiti. Prijeratna iskustva sa lovištima posebne namjene kao što su lovište Koprivnica („Titovo lovište“) i lovište Krušćica govore u prilog navedenoj tvrdnji.

Šumska transportna infrastruktura, prvenstveno šumski kamionski putevi su uglavnom građeni u svrhu gospodarenja šumama u razdoblju od prije 30-50 godina. Uslijed dotrajalosti i višegodišnjeg intenzivnog korištenja bez adekvatnog ulaganja u istu, navedena infrastruktura, sa promjenom zahtjeva društva za različitim funkcijama šume i modernizacijom prijevoznih sredstava, sve više postaje glavna smetnja izvršenju planskih obaveza gospodarenja i višenamjenskom korištenju šuma. Zbog toga je investiranje u rekonstrukciju i modernizaciju šumske infrastrukture, kako bi ista mogla adekvatno odgovoriti trenutnim zahtjevima društva za šumom, jedan od prioriteta u narednom planskom razdoblju.

Ekologija, očuvanje i zaštita šuma zadaci su i obveza svih nadležnih tijela na nivoima Federacije, kantona kao i kantonalnih šumsko-gospodarskih društava. Posebnu brigu o zaštiti šuma brine Sektor za uzgoj šuma ŠPD-a „Srednjobosanske šume“, sjemensko-rasadničku proizvodnju, integralnu zaštitu šuma i ekologiju koji prvenstveno ima za cilj primjenu svih propisa za zaštitu šuma i šumskog zemljišta.

Kantonalna šumsko gospodarska društva i kantonalne uprave za šumarstvo za šume u privatnom vlasništvu pripremaju godišnji plan za sprovođenje šumsko-uzgojnih mjera. Plan sadrži lokaciju područja, opseg, vrstu i vrijeme izvođenja radova. Kantonalna šumsko gospodarska društva dužna su prvenstveno iz sredstava za biološku reprodukciju šuma izvršiti pošumljavanje, njeguju šuma i ostale šumsko-uzgojne radove čiji opseg se određuje šumskoprivrednom osnovom, odnosno programima.

Zaštita šuma od biljnih bolesti i štetnika provodi se prema planu i potrebama nastalim praćenjem zdravstvenog stanja šuma od strane Federalne uprave i Kantonalne uprave za šumarstvo a prema uputstvima i pravilnicima Federalnog ministarstva koji su usklađeni s europskim metodama.

Velika pozornost poklanja se i zaštiti šuma od požara, jer su požari također velika opasnost za šume i šumsko zemljište.

U cilju zaštite područja planine Vranica, očuvanja biljnog i životinjskog svijeta, brojnih spomenika prirode i prirodnih ljepota, kao i kulturno-historijskog, geološkog i hidrološkog naslijeđa u granicama područja i njegovoj neposrednoj kontakt zoni, Parlament Federacije Bosne i Hercegovine donio je Odluku o utvrđivanju područja planine Vranica područjem posebnih obilježja od značaja za FBiH.

Zaštita zemljišta

Uslijed djelovanja uzroka oštećenja zemljišta mogu se navesti 4 osnovne grupe posljedica:

- infekcija zemljišta, odnosno biološka kontaminacija,
- hemijska kontaminacija,
- antropogena degradacija zemljišta,
- destrukcija ili fizičko uništenje zemljišta (pedocid).

Zemljište u SBK a posebno poljoprivredno zemljište, je ugroženo nekontroliranom urbanizacijom, kao i povećanim zahtjevima za promjenom namjene zemljišta, koja prati privredni razvoj društva. Zakon o poljoprivrednom zemljištu se implementira na nivou kantona i ne postoji efikasna razmjena podataka o promjeni namjene korištenja zemljišta niti o prikupljenim finansijskim sredstvima koja se plaćaju na ime taksi pri promjeni namjene, niti kako se ta sredstva koriste. Svaki kanton, odnosno nadležno ministarstvo pravi vlastiti program poboljšanja kvaliteta poljoprivrednog zemljišta na koji troši prikupljeni novac. Pošto ne postoji sistematsko praćenje kvaliteta zemljišta, niti jasna prioritizacija ugroženih područja, ova ulaganja nisu koordinirana i samim tim njihova efikasnost i efektivnost su umanjene. Dodatno, Zakon o rudarstvu definiše da je obaveza korisnika da zone eksploatacije rekultivira i revitalizira, nakon završetka operacija. Međutim Zakon ne obavezuje korisnika da izdvaja za ovu svrhu namjenska sredstva tokom vremena eksploatacije, što povećava rizik da korisnik neće imati dovoljno raspoloživih sredstava za efikasan zahvat rekultivacije i revitalizacije.

Nadalje, problem kontaminiranosti tla nije adekvatno istražen, praćen niti se poduzimaju planske aktivnosti uklanjanja negativnih efekata postojeće kontaminacije. Ovo predstavlja stvarni problem, kako u smislu smanjenje „ekonomskog i okolišnog kapaciteta zemljišta”, tako i u smislu značajnog rizika za zdravlje populacije a time posredno i za javne troškove vezane za smanjenu produktivnost stanovništva i medicinske troškove. Zbog prirodnih karakteristika, ali i neadekvatnog korištenja i upravljanja zemljištem suočeni smo i sa fizičkim nestankom zemljišta (3000 ha godišnje), te uništavanjem strukture zemljišta i smanjenjem mogućnosti korištenja zemljišta. Naravno ovo ima i negativne efekte po kvalitet života u ruralnim oblastima, ali i smanjuje mogućnosti za razvoj nekih grana ekonomije kao što je turizam.

Podataka o stanju zemljišta nema, međutim sva područja gdje se javljaju bolesti ovaca kao što su šepavost i bruceloza su područja koja su rizična. To se prvenstveno misli na područja oko Travnika (Vranica i Vlašić). Rizična područja se nalaze i u velikim urbanim centrima i to većinom na nezaštićenim zemljanim igralištima za djecu, jer ne postoji adekvatna regulativa vezana za držanje domaćih životinja i kućnih ljubimaca.

Veoma je teško govoriti o nivou kontaminiranosti zemljišta teškim metalima i drugim kemijskim agensima. Istraživanja o zagađenosti tla su vršena veoma sporadično, tako da se raspolaze podacima koja su rezultat istraživanja provedenog od strane Federalnog zavoda za agropedologiju 1998, 1999, 2000. i 2005. godine. Stoga je moguće predstaviti slijedeće podatke koji mogu poslužiti kao indikacija o nivou zagađenosti tla teškim metalima. Učešće zemljišta sa srednjim i visokim nivoom sadržaja teških metala s tim da Co i Cd se ne pojavljuju kao bitni zagađivači (drugi postotak predstavlja postotak zemljišta koja imaju visok nivo zagađenja): SBK – Pb (0%), Cu (88%, 2%), Zn (78%, 0%), Mn (56%, 44%).

Zbog nedostatka sistemskog istraživanja i praćenja nema podataka o zagađenosti tla radionukleoidima, organskim polutantima i NOx jedinjenjima. Dostupni su samo podaci Federalnog zavoda za agropedologiju koji su pratili zagađenje uz ceste od regionalnog značaja M5, M16, M17, M18 u periodu 2004 – 2006.god. i nije konstatovan povišen sadržaj zagađivača. Precizni podaci o površinama i vrstama oštećenja zemljišta ne postoje.

Minirane površine

Značajan dio zemljišnih površina SBK je neupotrebljiv, jer je označen kao potencijalno minirano područje. Tablica u nastavku teksta sadrži podatke o miniranim područjima iz 2017. godine. Prema bazi podataka, u razdoblju 2015.-2020. godina desila se jedna minska nesreća u kojoj je smrtno stradalo jedno lice na lokaciji Vrpeć (Bugojno).

Tablica 47. Podaci o miniranim područjima – sumnjiva površina u 2019. godini, stanje po općinama

R. br.	Grad/ općina	Ukupna sumnjiva površina (m ²)	Postotak sumnjive površine	Sumnjiva površina po kategorijama (m ²)			Postotak sumnjive površine po kategorijama (%)		
				I kategorija	II kategorija	III kategorija	I kategorija	II kategorija	III kategorija
1	Bugojno	13.958.159	12,52%	1.297.605	3.956.865	8.703.689	9,30%	28,35%	62,36%
2	Busovača	6.482.690	5,82%	1.332.325	1.657.376	3.492.989	20,55%	25,57%	53,88%
3	Donji Vakuf	20.931.994	18,78%	2.938.360	2.316.188	15.677.446	5,67%	11,07%	74,90%
4	Dobretić	6.960.707	6,25%	1.187.788	3.279.755	2.493.164	2,88%	47,12%	35,82%

5	Fojnica	673.799	0,60%	200.232	175.378	298.189	29,72%	26,03%	44,25%
6	Gomji Vakuf-Uskoplje	20.024.024	17,97%	4.473.730	9.720.491	5.829.803	22,34%	48,54%	29,11%
7	Jajce	10.933.325	9,81%	1.535.772	7.072.748	2.324.805	14,05%	64,69%	21,26%
8	Kiseljak	3.625.726	3,25%	737.725	2.256.436	631.565	20,35%	62,23%	17,42%
9	Kreševo	0	0	0	0	0	0	0	0
10	Novi Travnik	3.342.045	3,43%	137.146	1.385.469	1.819.430	4,10%	41,46%	54,44%
11	Travnik	18.954.861	17,01%	9.178.546	4.560.769	5.215.546	48,42%	24,06%	27,52%
12	Vitez	5.556.174	4,99%	1.591.003	2.758.815	1.206.356	28,63%	49,65%	21,71%
Ukupno SBK		111.443.504	100,43%	24.610.232	39.140.290	47.692.982	20,98%	35,12%	42,80%

Izvor: Komisija za deminiranje u BiH

Energija i energetska učinkovitost

U skladu sa Ugovorom o osnivanju Energetske zajednice, Vijeće ministara BiH je 2012. godine usvojio Odluku o implementaciji Direktive 2009/28 o promociji proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora, kojom je za BiH utvrđen obavezujući cilj od 40% udjela obnovljivih izvora energije u potrošnji električne energije do 2020. godine. Za FBiH udio energije iz obnovljivih izvora u bruto finalnoj potrošnji energije u 2009. godini iznosi 36%, a ciljani udio energije iz obnovljivih izvora u 2020. g. 41% . Akcioni plan za energijsku efikasnost u BiH za period 2016–2018. godine uzeo je u obzir i obaveze koje Direktiva 2012/27/EU o energijskoj efikasnosti propisuje u vezi s energetsom efikasnošću u potrošnji primarne energije te finalne potrošnje energije.

Hidro energija

U skladu sa organizacijom energetskog sektora u BiH i Federaciji BiH, na području SBK elektroenergetsku djelatnost obavljaju: Elektroprenos BiH (prenos električne energije), JP Elektroprivreda BiH (proizvodnja, distribucija i snabdijevanje električnom energijom), JP Elektroprivreda Hrvatske zajednice Herceg Bosne BiH (proizvodnja, distribucija i snabdijevanje električnom energijom) i treća lica (proizvodnja, snabdijevanje).

Električna energija se proizvodi u dvije hidroelektrane – „Jajce I“ i „Jajce II“ , sa karakteristikama u Tablici 52.

Tablica 48. Karakteristike hidroelektrana Jajce I i Jajce II

Naziv postrojenja	Jajce I	Jajce II
Vodotok	Pliva	Vrbaš
Tip	Derivaciono	Derivaciono
Srednji protok (m ³ /s)	38,20	64,70
Korisna zapremina akumulacije (hm ³)	4,20	1,70
Instalirani protok (m ³ /s)	60,00	79,80
Instalirana snaga (MW)	48,00	30,00
Godišnja proizvodnja (GWh)	232,00	175,00

Izvor: Prostorni plan SBK 2005-2025

Na distributivnu mrežu javnih preduzeća na području SBK je priključeno ukupno 35 malih hidroelektrana¹⁸ ukupne instalisane snage 28,4 MW (Tablica 53). Ukupna planirana godišnja proizvodnja iz ovih malih hidroelektrana iznosi 127,85 GWh.

Tablica 49. Male hidroelektrane u pogonu na području SBK

MHE	Rijeka	Vodotok	Mjesto	Snaga	God. proiz.	Investitor
MHE Botun	Kozica	Kozica	Naselje Botun, Fojnica	1,043 MW	3.88 GWh	Intrade energija d.o.o.
MHE Majdan	Kozica	Kozica	Fojnica	2,635 MW	11.12 GWh	Intrade energija d.o.o.
MHE Dolac	Bila	Lašva	Naselje Dolac, Travnik	0,585 MW	2.27 GWh	MiniWat d.o.o.
MHE Podstinje	Bila	Bila	Travnik	0,420 MW	1.67 GWh	Eskimo-S d.o.o.
MHE Bila Voda	Bila Voda	Bila Voda	Naselje Vinac, Jajce	0,550 MW	0.34 GWh	Elgrad d.o.o.
MHE Grablje	Borovnica	Borovnica	Fojnica	0,354 MW	2.15 GWh	Kara-drvo d.o.o.
MHE Pogledala	Borovnica	Borovnica	Fojnica	0,690 MW	2.29 GWh	Kara-drvo d.o.o.
MHE Kordiči	Bunta	Bunta	Bugojno	0,760 MW	3.78 GWh	Pro-el d.o.o.
MHE Derala	Deralski potok	Vrbas	Gornji Vakuf-Uskoplje	0,234 MW	1.01 GWh	Interenergo d.o.o.
MHE Brestavni potok	Desna	Vrbas	Gornji Vakuf-Uskoplje	0,980 MW	3.45 GWh	Turbina d.o.o.
MHE Duboki potok	Desna	Vrbas	Gornji Vakuf-Uskoplje	0,818 MW	4.06 GWh	Inter-Energo d.o.o.
MHE Duboko	Dubočki potok	Dubočki potok	Naselje Duboko, Novi Travnik	0,400 MW	2.79 GWh	Eskimo S2 d.o.o.
MHE Glasinac	Glasinac	Vrbas	Naselje Vinac, Jajce	0,110 MW	0.74 GWh	Elgrad d.o.o.
MHE Ivančica	Ivančica	Ivančica	Busovača	0,497 MW	1.82 GWh	Bioenergi d.o.o.
MHE Hum	Jasenica	Jasenica	Naselje Fazlići, Travnik	0,648 MW	3.21 GWh	Eskimo-S2 d.o.o.
MHE Jezernica	Jezernica	Jezernica	Naselje Prokos, Fojnica	1,294 MW	4.09 GWh	Intrade energija d.o.o.
MHE Mujakovići	Jezernica	Jezernica	Naselje Prokos, Fojnica	1,536 MW	8.18 GWh	Intrade energija d.o.o.
MHE Kasumi	Kasumi	Kasumi	Vinac, Jajce	0,550 MW	0.38 GWh	Elgrad d.o.o.
MHE Moščani	Kozica	Kozica	Mehurić - Travnik	0,769 MW	3.78 GWh	Comprex d.o.o.
MHE Dubrava	Kozička rijeka	Vrbas	Gornji Vakuf	3,147 MW	13.79 GWh	Eko-elektron d.o.o.
MHE Lašva	Lašva	Lašva	Vitez	0,980 MW	5.56 GWh	G-tank d.o.o.
MHE Vitez-1	Lašva	Lašva	Vitez	1,200 MW	6.10 GWh	MHE-V-I d.o.o.
MHE Nevra	Nevra	Nevra	Naselje Deževica, Kreševo	0,040 MW	0.37 GWh	Nevra d.o.o.
MHE Poljanski-Grabantski potok	Poljanski potok	Vrbas	Vinac	0,550 MW	0.35 GWh	Elgrad d.o.o.
MHE Pršljanica 1	Pršljanica	Pršljanica	Naselje Vesela, Bugojno	0,200 MW	1.25 GWh	Vesna-S d.o.o.
MHE Pršljanica 2	Pršljanica	Pršljanica	Naselje Vesela, Bugojno	0,350 MW	3.06 GWh	Vesna-S d.o.o.
MHE Mujada	Prusačka rijeka	Prusačka rijeka	Donji Vakuf	1,282 MW	7.59 GWh	Grid bh d.o.o.
MHE Prusac 1	Prusačka rijeka	Prusačka rijeka	Prusac, Donji Vakuf	0,632 MW	4.54 GWh	Comprex d.o.o. Sarajevo
MHE Torlakovac	Sokolinski potok	Vrbas	Torlakovac	0,470 MW	2.20 GWh	Vrbas energija d.o.o.
MHE Jelići	Vrbas	Vrbas	Naselje Jelići, Gornji Vakuf - Uskoplje	1,350 MW	6.31 GWh	Inter-energo d.o.o.
MHE Ružnovac	Vrbas	Vrbas	Gornji Vakuf-Uskoplje	0,992 MW	4.78 GWh	Inter-Energo d.o.o.
MHE Sastavci	Vrbas	Vrbas	Gornji Vakuf	0,704 MW	3.15 GWh	Inter-Energo d.o.o.
MHE Vileška	Vrbas	Vileški potok	Naselje Potočari, Bugojno	0,344 MW	1.93 GWh	Eskimo-S2 d.o.o.
MHE Voljevac	Vrbas	Vrbas	Gornji Vakuf-Uskoplje	0,950 MW	4.70 GWh	ELEKTRO GRUPA d.d.
MHE Zaseljački potok	Zaseljački potok	Zaseljački potok	Travnik	0,339 MW	1.16 GWh	Kamenjak-cop d.o.o.

¹⁸ Podaci o malim hidroelektranama dostupni na: <https://voda.ekoakcija.org/bs/u%20pogonu>

Izvor: <https://voda.ekoakcija.org/bs/u%20pogonu>

Strateško opredjeljenje SBK treba se rukovoditi održivim korištenjem hidro potencijala, kako bi se minimizirali negativni učinci po okoliš.

Termo energija

Veći urbani centri, posebno oni smješteni u blizini značajnih industrijskih kapaciteta ili koji posjeduju gradske kotlovnice, koriste daljinsko grijanje u značajnijem opsegu (Bugojno, Travnik). Komercijalni objekti, škole, bolnice i druge slične institucije ukoliko nisu spojene na sistem daljinskog grijanja imaju vlastite kapacitete za proizvodnju toplinske energije, dok većina domaćinstava, s obzirom na nisku razinu prihoda po stanovniku koriste kao izvor grijanja ugalj, drvo i električnu energiju. U posljednjim godinama, u javnim i privatnim objektima, kao ekološki prihvatljivi izvori termo energije, počinju se koristiti pelet i toplotne pumpe.

Postojeće toplane i pripadajuća oprema, posebno kotlovnice, stare su između 20 i 25 godina, tj. na rubu svoga radnog vijeka, što rezultira niskom efikasnošću sistema. Povećanje energetske učinkovitosti sistema daljinskog grijanja potrebno je ostvariti kroz rekonstrukciju i racionalizaciju postojećeg sistema i izgradnju novog.

Plin

Vlada SBK je dala saglasnost za izradu Studije gasifikacije SBK koja se realizirala u suradnji sa „BH-Gas“ d.o.o. Sarajevo. Ugovor za izradu Tehno ekonomske Studije gasifikacije SBK sklopljen je sa Istraživačko razvojnim centrom za gasnu tehniku d.o.o. Sarajevo. Vlada Federacije BiH, Odlukom o utvrđivanju javnog interesa za izgradnju gasovoda na relaciji Zenica-Travnik („Službene novine Federacije BiH“, broj: 88/10), gasovod Zenica-Travnik je proglasila javnim interesom i utvrdila da se finansijska sredstva za izgradnju gasovoda u iznosu od 17.000.000,00 EUR, osiguravaju na temelju ugovora o kreditu/Loan Agreement između Bosne i Hercegovine i Europske banke za obnovu i razvoj. Izrada investicionog programa za izgradnju i izgradnja gasovoda je u nadležnosti privrednog društva „BH-Gas“ d.o.o. Sarajevo. Sporazum o razvoju distributivne gasne mreže u SBK potpisan je 25.01.2010. godine između Vlade Federacije BiH i Vlade SBK. Navedene Vlade, Sporazumom izražavaju jasnu opredijeljenost na pravovremeno okončanje aktivnosti u pogledu gasifikacije SBK, tačnije po pitanju raspisivanja koncesije za razvoj distributivne gasne mreže u općinama SBK.

Operator transportnog sistema gasa u Federaciji BiH, „BH-Gas“ d.o.o. Sarajevo, izdao je energetska saglasnost, broj: 02-245 od 02.02.2010. godine, za gasifikaciju općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. Federalno Ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Mišljenjem broj: 05-17-308/11 od 25.02.2011. godine, dalo je saglasnost za objavu Javnog poziva za dodjelu koncesije za područje općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. U skladu sa člankom 4. stavak 5. Zakona o koncesijama („Službene novine SBK broj: 8/09) Ministarstvo privrede, uz saglasnost Vlade SBK, od 23.10.2009. godine, pristupilo je organizovanju izrade Studije ekonomske opravdanosti dodjele koncesije za izgradnju

distributivnog sistema i distribuciju prirodnog gasa za područja općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. Studiju je izradio Istraživački razvojni centar za gasnu tehniku u decembru 2012. godine. Vlada SBK odobrila je Studiju o ekonomskoj opravdanosti dodjele koncesije za područje općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. Nakon dobivene prethodne saglasnosti općinskih vijeća općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik, Vlada SBK donijela je Odluku o pokretanju postupka za dodjelu koncesije od 17.08.2012. godine. Poziv za javni tender objavljen je 03.12.2012. godine. Obzirom da nije bilo zainteresiranih koncesionara, Vlada SBK je donijela Odluku od 05.03.2013. godine, o proglašenju Javnog poziva za koncesiju neuspjelim.

Kako bi dodatno promovirala navedeni projekt, Vlada SBK je donijela Odluku od 15.04.2013. godine, o usvajanju marketinškog plana projekta izgradnje distributivnog sistema gasa na području navedenih općina. Ministarstvo privrede je izradilo i printalo letak i brošuru pod nazivom „Izgradnja distributivnog gasovoda i distribucija gasa na području općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik i ista je objavljena na web stranici Vlade SBK. Projekt je promoviran i prezentiran na domaćim sajmovima privrede, ambasadama BiH, Vanjskotrgovinskoj komori BiH pri posjetama stranih investitora, Agenciji za unapređenje stranih investitora (FIPA), Sarajevo Business Forum (SBF) i dr. Da sad je nekoliko investitora iskazalo interes za navedenim projektom ali još nije zaprimljena konkretna ponuda za navedeni projekt. Ministarstvo privrede, tokom ove godine, održalo je nekoliko sastanaka sa načelnicima navedenih općina kako bi zajednički dogovorili rješenje za realizaciju projekta izgradnje distribucijskog sistema gasa i upravljanje istim. Od strane općina iskazan je interes za osnivanjem javnog poduzeća, na nivou četiri općine, koje bi trebalo upravljati distribucijom i isporukom gasa na navedenom području.

Vlada SBK - Ministarstvo privrede je za Lepeničku regiju (općine Kreševo, Kiseljak i Fojnica) sklopilo Ugovor o koncesiji za izgradnju distributivnog sistema gasovoda i distribucije zemnog gasa na području općina Kreševo, Kiseljak i Fojnica. Obzirom da je koncesionar samo djelimično ispoštovao odredbe navedenog Ugovora, Vlada SBK, zbog neispunjenja obaveza koncesionara, otkazala je navedeni Ugovor i isti je prestao da važi 03.10.2014. godine. Za distribuciju gasa na području općine Kreševo podnesena je samoinicijativna ponuda od strane potencijalnog investitora – koncesionara i ista se razmatra, shodno odredbama Zakona o koncesijama SBK i Zakona o upravnom postupku F BiH, od strane Komisije za koncesije Vlade SBK.

Informacije i podaci o zainteresovanosti firmi i domaćinstava za korištenjem gasa u SBK sadržani su u Tehno-ekonomskoj Studiji gasifikacije SBK, Studiji ekonomske opravdanosti dodjele koncesije za izgradnju distributivnog sistema i distribucije prirodnog gasa za općine Busovača, Vitez, Travnik i Novi Travnik i Studije ekonomske opravdanosti dodjele koncesije izgradnje distributivnog sistema i distribuciju prirodnog gasa za područje općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf-Uskoplje.

U skladu sa članom 4. stav 5. Zakona o koncesijama ("Sl. novine SBK", broj 8/09, 6/13 i 9/15) Ministarstvo privrede, uz saglasnost Vlade SBK od 04.09.2015. godine, pristupilo je organizovanju izrade Studije ekonomske opravdanosti dodjele koncesije izgradnje distributivnog sistema i distribuciju prirodnog gasa za područje općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf-Uskoplje. Nosilac projekta, izrade Studije za gasifikaciju općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf-Uskoplje, je Vlada SBK. Na temelju Ugovora, koji je zaključen 02.03.2016. godine, između Vlade SBK i Konzorcija „BOSNA-S“ d.o.o. Sarajevo (lider konzorcija), „SARAJ INŽINJERING“ d.o.o. Sarajevo i „ENOVA“ d.o.o. Sarajevo

izrađena je Studija ekonomske opravdanosti izgradnje distributivnog sistema i distribucije zemnog gasa za područje općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf-Uskoplje.

Studija je, kao i Studija za gore navedene četiri općine (Busovača, Vitez, Novi Travni i Travnik), obuhvatila rezultate prethodno urađenih Studija za sektor prirodnog gasa za BiH, SBK, trenutnu situaciju i planove razvoja u široj regiji, ovom dijelu Europe, u smislu stvaranja novih perspektiva u osiguranju novih pravaca snabdijevanja gasom. Studija kroz poglavlja prezentira sve parametre na temelju kojih bi se mogle donositi poslovne odluke o izgradnji, eksploataciji i održavanju mreže prirodnog gasa na području općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf-Uskoplje. Studija je obuhvatila analitičke podatke koji se odnose na planirane količine potrošnje i to: prirodnog gasa u sektoru industrije, potrošnje većih gospodarskih subjekata, potrošnje u javnim ustanovama i potrošnje u domaćinstvima.

Društvo „BH Gas“ d.o.o. Sarajevo provodi aktivnosti na realizaciji projekta gasovoda „Južna interkonekcija Bosne i Hercegovine i Hrvatske“ kojim će se povezati transportni sistemi BiH i Hrvatske izgradnjom gasovoda Zagvozd (HR) – granica HR/BiH, i gasovoda granica HR/BiH – Posušje – Novi Travnik sa odvojkom za Mostar. Osnovni cilj projekta „Južna interkonekcija BiH i Hrvatske“ je izgradnja novog pravca snabdijevanja radi diverifikacije pravaca i izvora, a kojima će se osigurati snabdijevanje prirodnim gasom Federacija BiH i BiH, kako novih tako i postojećih potrošača. Gasovod Posušje – Novi Travnik će se konektovati na novoizgrađeni gasovod u SBK Zenica – Travnik.

Ovaj projekat sa svojom dužinom od 160 km spada u projekte sa najdužom projektovanom trasom u BiH. Kompleksnost projekta se ogleda u tome što se projektiranje odvija na teritoriji 4 kantona i zahtijeva uključenost lokalne zajednice na tom području od ideje do realizacije. Projekat će omogućiti gasifikaciju južnog dijela BiH (Zapadno – hercegovački, Hercegovačko – neretvanski, Kanton 10, te dijela SBK koji nije obuhvaćen gasovodom Zenica – Travnik).

Tehno – ekonomskom studijom gasifikacije SBK je predviđena izgradnja gasovoda Travnik – Donji Vakuf – Bugojno – Gornji Vakuf-Uskoplje, te gasovoda Travnik – Jajce. U skladu sa istim, SBK je uradio Studiju ekonomske opravdanosti izgradnje distributivnog sistema i distribucije zemnog gasa za područje općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf – Uskoplje (Vrbaska regija). Izgradnjom Južne interkonekcija BiH i Hrvatske mijenja se koncept gasifikacije Vrbaske regije. „BH-Gas“ doo će na gasovodu Posušje – Novi Travnik u Bugojnu uraditi mjerno-regulacionu stanicu kojom će biti omogućen priključak za općine Vrbaske regije. Na ovu MRS Bugojno bi se priključili novi gasovodi Bugojno – Gornji Vakuf-Uskoplje te gasovod Bugojno - Donji Vakuf – Jajce.

Ministarstvo privrede je prepoznalo ovu priliku i u sklopu aktivnosti gasifikacije Vrbaske regije, dana 12.08.2020. godine, uputilo Pismo interesa na adresu USAID-a u Bosni i Hercegovini. U istom je iskazan interes i važnost izrade projektne dokumentacije gasovoda Bugojno – Gornji Vakuf-Uskoplje i Bugojno – Donji Vakuf – Jajce te zatraženo sufinansiranje ovog projekta od strane USAID-a. USAID je pozitivno odgovorio na navedeni dopis i istim predložio da Vlada SBK direktno kontaktira USAID EPA o prijedlogu potencijalne pomoći koji USAID EPA može pružiti u razvoju distributivne gasne mreže u SBK. Vlada SBK je Zaključkom, od 08.10.2020. godine, ovlastila Ministarstvo privrede da uspostavi direktnu komunikaciju sa USAID EPA na temu potencijalne pomoći u razvoju distributivne mreže za Vrbasku regiju. Ministarstvo privrede, shodno navedenom Zaključku Vlade, uputilo je dopis USAID EPA kako bi iste zamolili da se uključe u finansiranje izrade projektne dokumentacije

za izradu gasovoda za područje Vrbaske regije, odnosno za gasovode koji bi se konektovali na MRS Bugojno.

Biomasa

Prema podacima Kantonalne uprave za šumarstvo SBK koja vodi brigu nad šumskim resursom i njegovom zaštitom od svih nus pojava, otpadni materijal koji nastaje kao nusprodukt gospodarenja šumama je otpad u vidu biomase i otpad nastao upotrebom motornih vozila (izlijevanje štetnih materija kao što su goriva i maziva). Svaki izvedbeni projekt u šumarstvu na određenoj teritorijalnoj jedinici propisuje između ostalog način postepena sa otpadom a Kantonalna uprava za šumarstvo prati na koji način se provode aktivnosti predviđene Izvedbenim projektom.

Biomasa kao otpad za razliku od drugih kategorija otpada je upotrebljiva te se tako jedan dio upotrijebi za ogrjev stanovništva, dok jedan dio ostaje u šumi. Intencija je da se ta vrsta otpada (drvni sortimenti u fazi truljenja, granje, lišće) ostavlja što bliže panju, tako da za nekoliko godina proces truljenja pospješuje kvalitet zemljišta. Druga vrsta tog otpada se, u postupku eksploatacije šume, doveze do šumske komunikacije kako bi se izvršio utovar. Tom prilikom dolazi do pojave ostataka od drveta na putevima. Činjenica je da značajan dio ovako odloženog otpada predstavlja smetnju gospodarenju šumama i prijetnju za požarnu opasnost unutar šuma, te su razmišljanja o korištenju navedenog otpada u svrhu proizvodnje biomase kao ekološki prihvatljivog energenta sasvim opravdana. U dosadašnjim nastojanjima u rješavanju navedene problematike, problem predstavljaju visoki manipulativni troškovi potrebni da se navedeni biljni otpad izveze/iznese na destinaciju dostupnu adekvatnoj mehanizaciji za preradu i zbrinjavanje iste.

Najveća prijetnja kod zbrinjavanja ovog otpada je to što se suprotno propisu o šumama odlaže na šumskim vodotocima.

Kada je u pitanju biomasa kao obnovljivi izvor energije Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK izdalo je samo jednu okolišnu dozvolu (2012.g.) poduzeću "TAMEX" d.o.o. Busovača za "Kogenerativno postrojenje na biomasu", koje se bavi proizvodnjom masivnog namještaja.

Energija sunca i vjetra

Na području Srednjobosanskog kantona proizvodnja električne energije se odvijala u dvije hidroelektrane Jajce I i Jajce II te u 35 mini hidroelektrana i 14 solarnih – fotonaponskih elektrana. Ukupno u 2019. godini je proizvedeno 469.844,4 MWh električne energije od čega 390.042,3 MWh u hidroelektranama Jajce I i Jajce II, 78.967,5 MWh u mini hidroelektranama i 834,6 u solarnim elektranama.

Vlada SBK dodijelila je 20 koncesija za korištenje energije vjetra za proizvodnju električne energije na platou planine Vlašić. Koncesije su za izgradnju vjetroelektrana snage do 5 MW po lokaciji na 20 lokacija na Vlašiću, na razdoblje do 30 godina. Po dobivanju koncesije, koncesionar se obavezuje da će projektirati i izgraditi vjetroelektrane, koje će koristiti u skladu sa odredbama važećih propisa kojima je regulisana oblast korištenja obnovljivih izvora energije i da će riješiti imovinsko-pravne odnose prije ulaska u posjed, pribaviti propisane dozvole i

saglasnost u skladu sa važećim propisima. Koncesije se dodjeljuju za naknadu od najmanje od 1,5 posto ukupne vrijednosti proizvedene energije obračunate na temelju trenutno važeće otkupne cijene za obnovljive izvore energije. Izgradnja vjetroparka na Vlašiću dobila je zeleno svjetlo 2011. godine. Elektroprivreda BiH (EPBiH), jedna od četiri kompanije koje su dobile koncesiju za iskorištavanje energije vjetra na području planine Vlašić.

Geotermalni izvori

Značajne resurse predstavljaju i termalne vode koje se nalaze na području Fojnice, Kiseljaka i Bugojna.

Fojnička radioaktivna mineralna voda pripada slabo mineraliziranim termalnim vodama, sa temperaturom koja iznosi 31,5°C i snage radioaktivnosti oko 45 Machovih jedinica. Djelotvorna je u liječenju svih oblika reumatizma, bolesti kostiju i mišića, bolesti perifernog nervnog sistema, itd.

Od 1954. i 1958. godine obavljene su nove analize kisele vode pa je utvrđeno da ona pored poznatih sastojaka sadrži još i brom, jod i titanov oksid. Na području Kiseljaka, kaptirana su četiri izvora mineralne vode, izdašnosti 5 dm³/s. To su:

1. «Park»
2. «Kiseljačić»
3. «Podgaj»
4. «Bio-han»

Kiseljačka mineralna voda ispitana je u renomiranim znanstveno-istraživačkim centrima. Tako je poznato da pijenjem tople i hladne mineralne vode, dijetalnom ishranom, kupkama u mineralnoj vodi, ugljičnim i blatnim kupkama cijelog tijela i djelomičnom masažom, parafinskim oblogama i medikamentima postižu se zavidni rezultati u liječenju niza kroničnih oboljenja (šećerna bolest, želučano-crijeva oboljenja, bolesti jetre, bolesti krvotoka, poremećaji metabolizma, reumatska oboljenja itd.). Osim kaptiranih izvora mineralne vode, poznato je i ljekovito blato u Klokotima, čiji radioaktivitet, mjereno mahovim jedinicama u C/1, iznosi 3,74, a sadrži i CO₂. U selu Zabrdje se nalazi izvor termo-mineralne vode «Toplica», kapaciteta 30 dm³/s. Izlazna temperatura vode je između 25 i 30 stepeni Celzijevih. Eksploatacijom geotermalnih izvora na lokacijama otvara se mogućnost korištenja toplinske energije u svrhu zagrijavanja.

Na području općine Bugojno na lokalitetu Rostova nalazi se izvorište, mineralno vrelo "Vruća voda" koje je nedovoljno ispitano i ne eksploatira se, koja je smještena u podnožju planine Kalin s jugozapadne strane. Za izvorište se vjeruje da je ljekovito i da liječi oči i reumu.

Perspektive za primjenu energetske učinkovitih mjera

Kada je u pitanju energetska učinkovitost u Bosni i Hercegovini, Federaciji Bosne i Hercegovine i kantonima, ona je tek u začetku. Tek se donose zakoni, nedostaju konkretni poticaji i sve je još uvijek u početnim fazama.

Stambene i druge zgrade troše čak polovinu ukupne energije koja se godišnje potroši u Bosni i Hercegovini a veliki dio te energije mogao bi se i uštedjeti uz primjenu mjera energetske učinkovitosti kod gradnje i obnove zgrada. Primjena takvih mjera u građevinarstvu smanjuje potrošnju energije u zgradama, ali i račune za grijanje, rashlađivanje i struju.

Prostorno planska dokumentacija

Ključni dokument za upravljanje prostorom u SBK je Prostorni plan za period 2005.-2025. godina. Strateški pravci razvoja oslanjaju se na ciljeve prostornog razvoja i koncepciju prostornog razvoja Kantona, koja je definisana važećim Prostornim planom.

Prostornim planom su obuhvaćene sve relevantne oblasti (stanovništvo, mreža naselja, poljoprivredno i šumsko zemljište, vode i vodna infrastruktura, sirovine, energetika, saobraćaj, privreda, društvena infrastruktura, prirodno i kulturno-historijsko naslijeđe) sa projekcijama razvoja i mjerama za unaprjeđenje. U određenoj mjeri, Prostornim planom definisane su i razvojne smjernice što je posebno važno za proces strateškog planiranja privrednih djelatnosti, razvoja infrastrukture i zaštite okoliša.

Period važenja Prostornog plana (do 2025. godine) pokriva veći dio narednog strateškog perioda (do 2027. godine), što treba imati u vidu i pravovremeno predvidjeti izradu novog prostornog plana.

U narednim tablicama nalaze se ključni pokazatelji za okolišnu i komunalnu infrastrukturu. Većina podataka nema zvaničnih mjerenja i navedeni su kao procijenjeni pokazatelji. Stoga je potrebno u narednom razdoblju usmjeriti napore ka uspostavi sistema mjerenja i sistematskog praćenja ključnih pokazatelja.

Tablica 50. Podaci o investicijama iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture

Naziv pokazatelja	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Investicije iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture	650.000 KM rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže	650.000 KM rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže	600.000 KM rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže	855.000 KM rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže	980.000,00 KM za rekonstrukciju i izgradnju lokalnih puteva i drugih objekata kao podrške povratku u lokalnim zajednicama	571.000 KM za rekonstrukciju i izgradnju vodovodne (362.000) i kanalizacijske mreže (209.000)

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK

Tablica 51. Ključni pokazatelji zaštite okoliša

Naziv pokazatelja	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Investicije iz oblasti okoliša na teritoriji kantona	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga
Broj mjernih stanica – kvalitet zraka	0 stanica	0 stanica	0 stanica	0 stanica	0 stanica	0 stanica

Broj pogona i poduzeća koji izvještavaju	0	9	11	15	20	10
Dostupnost komunalnih usluga (% stanovnika)	Vodovod: 82%	Vodovod: 83%	Vodovod: 84%	Vodovod: 85%	Vodovod: 85%	Vodovod: 63,67%
	Kanalizacija: 35%	Kanalizacija: 36%	Kanalizacija: 36%	Kanalizacija: 37%	Kanalizacija: 39%	Kanalizacija: 36,82%
	Septičke jame: 65%	Septičke jame: 63%	Septičke jame: 59%	Septičke jame: 55%	Septičke jame: 51%	(nema podataka za 2019. god)
Postotak gubitaka vode (%)	Gubici 67%	Gubici 66%	Gubici 65%	Gubici 64%	Gubici 51%	Gubici 55,44 %
Pokrivenost uslugama, u postotku	62%	63%	64%	65%	67%	Nema podataka za 2019. godinu
Postotak otpada koji se adekvatno zbrinjava	20%	22%	28%	30%	35%	77,33%
Nivo reciklaže, u postotku	2%	2%	3%	4%	4%	2,33%
Broj crnih tačaka (broj deponija, klizišta, kontaminiranih lokacija)	Deponije: 473	Deponije: 430	Deponije: 405	Deponije: 373	Deponije: 280	Deponije: 265
	Klizišta: 57	Klizišta: 7	Klizišta: 3	Klizišta: 0	Klizišta 36 aktivnih i 168 u fazi mirovanja	Klizišta: 162
	Kontaminirane lokacije: 10	Kontaminirane lokacije: 9	Kontaminirane lokacije: 8	Kontaminirane lokacije: 7	Kontaminirane lokacije: 5	Kontaminirane lokacije: 77
Potrošnja goriva iz obnovljivih izvora za proizvodnju električne i toplotne energije	Plin: 0% 1.350.000 Sm ³ /god.	Plin: 0% 1.350.000 Sm ³ /god.	Plin: 0% 1.350.000 Sm ³ /god.	Plin: 0% 1.350.000 Sm ³ /god.	Plin: 0% 1.350.000 Sm ³ /god.	% 6.570.083 kg
	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 1	Nema podataka za 2019. godinu
	Vode: (mHE;SE): 66.639 ukupne proizvedene električne energije	Vode: (mHE;SE): 47.279 ukupne proizvedene električne energije	Vode: (mHE;SE): 64.013 ukupne proizvedene električne energije	Vode: (mHE;SE): 56.280 ukupne proizvedene električne energije	Vode: (mHE;SE): 70.634 MWh ukupne proizvedene električne energije	% HE 390042 MWh % MHE 78968 MWh

	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 1	Vjetar: 0
Emisije GHG gasova	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO
	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx
	100 t/g SO2	100 t/g SO2	100 t/g SO2	100 t/g SO2	100 t/g SO2	100 t/g SO2
	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine

Izvor: Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK

NACERT

7. PREGLED VANJSKIH I UNUTRAŠNJIH FAKTORA

SWOT analiza predstavlja ključni okvir za analizu situacije koji omogućuje integraciju drugih metoda, kao što su PESTLE, analiza resursa i rezultata i druge. SWOT analiza koristi se za utvrđivanje prilika i prijetnji, kao i snaga i slabosti. Na engleskom jeziku „SWOT“ je akronim koji predstavlja ova 4 faktora. Pri izradi SWOT analize potrebno je nastojati da analiza bude što objektivnija, koncentrirajući se što je moguće više na promatranje stvari iz kuta sudionika u strateškom procesu, kao i građana. Dok se socioekonomska analiza uglavnom više bavi kvantitativnim pokazateljima temeljenim na analitičkim podacima i historijskim činjenicama, SWOT analiza uključuje kvalitativnu ocjenu stanja iz kuta svih relevantnih sudionika uključenih u proces razvoja.

„PESTLE“ analiza je alat za analizu vanjskih trendova i pitanja na koje Kanton nema utjecaja. „PESTLE“ je akronim koji može poslužiti kao kontrolni popis tematskih oblasti koje je potrebno razmotriti u sklopu analize. Označuje sljedeće oblasti: političku, ekonomsku, socijalnu, tehnološku, pravnu i okolišnu. Ova analiza može se iskoristiti kako bi se ustanovili vanjski faktori koji su identificirani u okviru sekcije ‘prilike i prijetnje’ u „SWOT“ analizi.

Sljedeća tablica, koja predstavlja SWOT analizu kantona, nastala je kao rezultat provedenih konsultacija s članovima Kantonalnoga odbora za razvoj Kantona iz svih relevantnih sektora. U okviru izrade Strategije razvoja kantona, SWOT instrument korišten je za određivanje strateških fokusa, dominantnih i određujućih faktora, unutar i izvan kantona, za koje postoji vjerovatnoća da će imati značajan utjecaj na ispunjenje vizije razvoja, kao i da proizvedu relevantne strateške smjernice. Dakle, cilj provedene SWOT analize jest povećanje razine raspoloživih informacija s ciljem određivanja trenutnog stanja i mogućih strateških pravaca.

Tablica 52. SWOT elementi Srednjobosanskog kantona

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Geosaobračajni položaj u Federaciji i Bosni i Hercegovini ➤ Raznovrsnost rudnog bogatstva i minerala ➤ Bogato kulturno-historijsko naslijeđe ➤ Bogatstvo prirodnim resursima (šume, voda, zemljište, planine) za razvoj turizma (medicinskog, seoskog, sportskog, rekreativnog, itd.), drvne industrije i industrije prerade drveta, te ukupni ekonomski razvoj ➤ Velika površina raspoloživog neobrađenog zemljišta ➤ Potencijali za razvoj sporta ➤ Broj i dostupnost bolničkih zdravstvenih usluga ➤ Pružanje specifičnih zdravstvenih usluga (laparoskopija, pulmologija i dr.) ➤ Međuentitetska i međukantonalna uvezanost i saradnja ➤ Sveučilišni kanton ➤ Energetski potencijal i povoljni uslovi za iskorištavanje obnovljivih izvora energije ➤ Industrijska i trgovačka tradicija ➤ Multietničnost koja omogućuje međunarodnu suradnju ➤ Potencijali za ponovno pokretanje namjenske industrije ➤ Potencijal poslovnih zona za razvoj poduzetništva ➤ Korištenje znanja i vještina stanovništva u iseljeništvu – potencijala dijaspore 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedovoljan stepen rasta broja zaposlenih ➤ Nedostatna regulativa i kapaciteti za razvoj turizma uz nedovoljnu promociju turističkih potencijala kantona i nedovoljnu povezanost sa regionalnom turističkom ponudom ➤ Visok stepen radno neaktivnog stanovništva ➤ Zastarjela tehnologija i tehnološki procesi u privrednom sektoru ➤ Nelikvidnost i kreditna zaduženost poduzeća ➤ Nedovoljan izvoz finalnih proizvoda i negativna vanjskotrgovinska bilanca ➤ Baziranje tekstilne i metaloprerađivačke industrije na niskoakumulativnim <i>lohn</i> poslovima ➤ Usitnjenost posjeda i ekstenzivna poljoprivredna proizvodnja ➤ Nedovoljno razvijen komorski i obrtnički sistem ➤ Smanjenje budžetskih prihoda, ostvarenih priliva od poreza, ne poreskih priliva, tekućih transfera itd. i preusmjeravanje sredstava na ublažavanje posljedica stanja nesreće uzrokovanog pandemijom Covid 19 ➤ Nedovoljna izdvajanja sredstava za poticanje zapošljavanja, samozapošljavanja, obuke, prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškoloavanja ➤ Nizak nivo primjene savremenih agrotehničkih mjera i standarda u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije ➤ Neusklađena prostorno-planska dokumentacija s trenutačnim stanjem na terenu ➤ Veliki broj nelegalno izgrađenih objekata i nepostojanje zakona o legalizaciji ➤ Nepostojanje jedinstvenih baza podataka o prostoru (GIS) ➤ Nefunkcionalna baza podataka o onečišćivačima ➤ Nedovoljno kvalitetno riješen problem prikupljanja, selektiranja, korištenja i odlaganja otpada. ➤ Ne postoje sistemi za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda prije ispuštanja u vodotoke ➤ Nedovoljna opremljenost svih bolnica,

SNAGE	SLABOSTI
	<p>posebno odjela za intenzivnu njegu u uslovima epidemije</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Povećani troškovi Zavoda za zdravstveno osiguranje Srednjobosanskog kantona zbog liječenja pacijenata u drugim kantonima ➤ Nedovoljna stopa digitalizacije kantona ➤ Zakonska regulativa iz oblasti obrazovanja nedostatna i neusklađena s reformskim procesima ➤ Ograničena sredstva budžeta kantona i općina za finansiranje razvojnih projekata uz nedostatak kapaciteta za pripremu projekata za međunarodne fondove ➤ Loša saobraćajna infrastruktura regionalnih i lokalnih saobraćajnica, te nepostojanje željezničke infrastrukture ➤ Nekvalitetna, zastarjela i neusklađena zakonska regulativa iz oblasti socijalne politike i nizak iznos socijalnih izdvajanja za prava predviđena Zakonom ➤ Nedovoljna podrška i ulaganja u naučno-istraživački rad ➤ Ne integriranost problematike zaštite okoliša u druge sektorske politike ➤ Niska svijest javnosti o problematici zaštite okoliša i energijskoj učinkovitosti ➤ Nepovoljna starosna struktura stanovništva i trend smanjenja broja stanovnika uz visok stepen odlaska mladih ➤ Niska stopa obrazovanosti stanovništva ➤ Nedovoljno efikasna i transparentna javna uprava (posebno nedovoljna transparentnost javnih finansija) ➤ Vremenski sporo rješavanje sudskih sporova ➤ Nizak nivo intersektorske saradnje i integralnog pristupa u rješavanju problema ➤ Nedovoljno razvijen sektor i nedovoljna finansijska održivost organizacija civilnog društva ➤ Nerazvijena građanska svijest o uključenosti u proces odlučivanja na kantonalnom nivou ➤ siva ekonomija i neplatanja i utaje poreza

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Političke</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Orijentiranost ka Euro atlantskim integracijama i NATO-u na nacionalnom nivou ➤ Potpisivanje sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Europskom unijom ➤ Usklađivanje zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije ➤ Povećana primjena i usvajanje međunarodnih standarda ➤ Povećanje interesa za uspostavljanje vladavine zakona i dobrog upravljanja ➤ Interes za stvaranje pozitivnog i stabilnog ambijenta za nova investicijska ulaganja, uz pravnu i političku sigurnost svih investicija 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Politička i pravna nestabilnost u Bosni i Hercegovini ➤ Veliki broj upravnih razina vlasti u Bosni i Hercegovini s isprepletenim mjerodavnostima u ključnim sektorima između različitih nivoa vlasti ➤ Nedovoljna zaštita domaće proizvodnje u Bosni i Hercegovini ➤ Zastoj Bosne i Hercegovine u europskim integracijama ➤ Postojeća pravna regulativa koja je na svim razinama upravne vlasti u Bosni i Hercegovini omogućila politički utjecaj na policiju

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
Ekonomске	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Potpisivanje CEFTA sporazuma o liberalizaciji trgovine između država članica ➤ Mogućnost korištenja međunarodnih fondova ➤ Velika potražnja za organskim poljoprivrednim proizvodima ➤ Mogućnost širenja industrijskih/poslovnih zona i klastera ➤ Digitalizacija privatnog i javnog sektora ➤ Dekarbonizacija energetskog sektora ➤ Blizina EU tržišta ➤ Ulaganja dijaspore kao razvojni potencijal ➤ Inicijative i projekti za javno-privatna partnerstva ➤ Programi podrške malim i srednjim poduzećima sa viših nivoa vlasti ➤ Izdvajanje finansijskih sredstava sa viših nivoa vlasti za ublažavanje posljedica stanja nesreće izazvanog pandemijom Covid 19 ➤ Pokretanje startup centara svojevrstnih inkubatora 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Značajan udio sive ekonomije u Bosni i Hercegovini u ukupnim ekonomskim aktivnostima ➤ Niska kupovna moć stanovništva u Bosni i Hercegovini ➤ Veliki broj administrativnih procedura u vezi s osnivanjem gospodarskih društava regulišenih propisima na federalnoj razini ➤ Nedovoljno atraktivan poslovni ambijent za investiranje u Bosni i Hercegovini i niska ukupna razina investicija ➤ Fiskalna i parafiskalna opterećenja definisana na višim razinama vlasti ➤ Neizvjesnost i duljina trajanja ekonomske krize izazvane pandemijom Covid 19 ➤ Slaba institucionalna podrška naučno-istraživačkim aktivnostima u BiH i nizak stepen saradnje naučno-istraživačkih institucija i privrede ➤ Nedostatak poljoprivredne politike i relevantnih institucija na državnom nivou ➤ Konkurencija na regionalnom i globalnom nivou ➤ Nedovoljno razvijen imidž BiH kao turističke destinacije

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Socijalne i društvene</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tema socijalne uključenosti ugroženih kategorija stanovništva je u fokusu razvojnih projekata ➤ Jačanje javnoga i privatnoga interesa za razvoj predškolskog obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba ➤ Očekivana reforma zdravstvenog sistema ➤ Reforma socijalne zaštite i penzijskog osiguranja ➤ Uspostavljena kvalitetna i dugoročna saradnja rukovodstva kantona sa ambasadama, međunarodnim, vladinim i nevladinim organizacijama ➤ Razvoj partnerstva i razvoj lokalnih nevladinih udruženja 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nizak prirodni priraštaj i nepovoljan trend kretanja starosne strukture u Bosni i Hercegovini ➤ Nedovoljan udio socijalnih izdavanja u ukupnim transferima iz budžeta na svim razinama vlasti ➤ Odljev visokoobrazovnih osoba i osoba s deficitarnim zanimanjima ➤ Siromašenje stanovništva kao posljedica ekonomske krize ➤ Neriješen socijalni status određenog broja radno sposobnih, nezaposlenih osoba (posljedice rata, neuspješne privatizacije, ranog penzioniranja...) ➤ Nepovoljan odnos broja penzionera u odnosu na broj zaposlenih ➤ Povećanje sigurnosnih prijetnji u okruženju, posebno kroz nove oblike kriminala (npr. Kibernetički kriminal) i uslijed migrantske krize ➤ Posljedice pandemije Covid 19: <ul style="list-style-type: none"> • Pogoršan kvalitet obrazovnog procesa uslijed nemogućnosti organizovanja klasične nastave i nepripremljenosti on-line sadržaja i tehničkih uslova • Umanjena dostupnost zdravstvenim uslugama uslijed primjene mjera sprečavanja širenja infekcije Covid 19 • Nemogućnost organizovanja kulturnih događaja sa

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
		<p>masovnim prisustvom</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost organizovanja sportskih događaja sa masovnim prisustvom • Povećanje troškova pružalaca turističkih i ugostiteljskih usluga zbog potrebe za higijenskim i sigurnosnim mjerama

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
Tehnološke	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dostupnost novih, ne zagađujućih tehnologija za proizvodne procese ➤ Rastući trend uvođenja standarda i sistema kvaliteta u proizvodnji ➤ Razvoj IT tehnologija na temelju Digitalne agende za Evropu 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedovoljni kapaciteti znanstveno- istraživačkih centara i njihova saradnja s privredam u Bosni i Hercegovini ➤ Nedovoljna informatička pismenost u Bosni i Hercegovini ➤ Transfer zastarjele tehnologije u proizvodne pogone u BiH ➤ Nedovoljna podrška transferu znanja i inovacijama u BiH
Pravne	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Postojanje strateško-planskih dokumenata značajnih za razvoj u određenim sektorima u BiH (npr. reforma javne uprave, promet, energetika) ➤ Usklađivanje legislative s legislativom Europske unije (naročito u područjima uporabe energije, resursa i zaštite okoliša) ➤ Reforma javne uprave za jačanje upravnih kapaciteta i povećanje efikasnosti javnih institucija na svim nivoima vlasti ➤ Proces pristepena EU iskoristit za povećanje pritiska i ubrzavanje reformskih procesa 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nemogućnost provedbe svih mjera ekonomskog razvoja kao posljedica ustavnih mjerodavnosti kantona ➤ Često mijenjanje zakonske regulative u Bosni i Hercegovini ➤ Neefikasnost pravosudnog sistema ➤ Veliki broj zakonskih i podzakonskih akata kao posljedica podjele mjerodavnosti između države, entiteta, kantona i JLS-a ➤ Nedostatak i/ili neusklađenost strateško-planskih dokumenata na svim nivoima vlasti ➤ Nedovoljna formalna i pravna zaštita prirodne i kulturne baštine ➤ Neefikasnost sudstva i postojanje korupcije u BiH ➤ Kompleksnost državne strukture i načina funkcionisanja sistema

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Prirodna okolina</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dostupnost novih tehnologija koje imaju mali utjecaj na okoliš ➤ Usvojen je Kantonalni plan zaštite okoliša i Kantonalni plan upravljanja otpadom za period 2015-2025.g. U toku je njihova implementacija ➤ Veliki potencijal za iskorištavanje obnovljivih izvora energije ➤ Trend razvoja i jačanja okolišno prihvatljivog poduzetništva ➤ Postojanje IPA pretpristupnih fondova i drugih EU fondova koji finansiraju aktivnosti iz oblasti zaštite okoliša ➤ Interes stranih ulagača za projekte zaštite okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Korištenje tehnologija koje imaju negativan utjecaj na okoliš ➤ Nedosljedna provedba zakonskih mjera iz oblasti zaštite okoliša kao posljedica inertnosti primjene i nedostatka kapaciteta ➤ Nedovoljno izgrađena svijest stanovništva o potrebi zaštite okoliša ➤ Nedovoljna sredstva za kvalitetno provođenje aktivnosti za poboljšanje okoliša ➤ Elementarne nepogode i druge nesreće (pandemija, poplave, itd.) ➤ Nerazvijeno tržište reciklabilnim materijalima ➤ Klimatske promjene (duži sušni razdoblja, poplave, požari, klizišta) ➤ Nepostojanje dovoljnih kapaciteta u BiH za zbrinjavanje infektivnog i radioaktivnog otpada

Kanton posjeduje velike potencijale za nastavak razvoja različitih vidova turizma, poljoprivredne i prerađivačke industrije, te namjenske industrije. Bogata industrijska i trgovinska tradicija zajedno s raspoloživim prirodnim resursima pružaju odličnu polaznu osnovu za daljnja ulaganja u tu oblast, što, u konačnici, treba rezultirati novim zapošljavanjem. Na tom putu jedan od najznačajnijih izazova jest svakako neusklađenost obrazovnog sistema s realnim potrebama tržišta, kao i visoki troškovi zdravstvene zaštite i socijalne zaštite. Stavljanje prirodnih resursa u službu razvoja kantona a pri tome vodeći računa o zaštiti okoliša i prirodnih ljepota, predstavlja jednu od najvažnijih prilika koje se pružaju kantonu. Uzimajući u obzir geosaobraćajni položaj kantona, kao i utjecaj koji saobraćajna infrastruktura ima na ukupni razvoj privrede, izgradnja i obnova postojeće saobraćajne infrastrukture ostaje jedan od najvažnijih izazova s kojima se suočava kanton. Sa ciljem osiguranja konkurentnosti gospodarskih subjekata na globalnom tržištu, neophodno je iskoristiti sve potencijale koje pruža digitalizacija i pametna specijalizacija.

Pored snaga, uočene su brojne slabosti, koje usporavaju i ograničavaju razvoj kantona. Najveće slabosti su: visoka stopa nezaposlenosti, zastarjela tehnologija i tehnološki procesi, otežan pristup finansijskim sredstvima za razvoj poduzetništva, ograničena sredstva finansiranja za realiziranje razvojnih projekata, loša saobraćajna infrastruktura, ne konkurentnost tržišta radne snage i neusklađenost sistema obrazovanja s potrebama tržišta rada, nezadovoljavajuća poslovna klima i niska konkurentnost poduzeća, usitnjenost poljoprivrednih posjeda, slabi sistemi za praćenje stanja (zagađenja) okoliša, neriješen problem odlaganja otpada, nedovoljna opremljenost bolnica te zakonska regulativa u oblasti obrazovanja nedovoljna i neusklađena s reformskim procesima. Slabosti u sektorima privrede i društvenog razvoja naročito dolaze do izražaja u uslovima kriznih situacija, poput pandemije COVID-19.

Na temelju SWOT analize može se istaknuti da se resorna Ministarstva Vlade SBK nisu uključivala u agende dostavljene od strane Vijeća Ministara BiH, kao i agende Vlade FBiH, koje su zahtijevala provođenje reformi na nivou SBK. U SBK pojedini resori imaju prilično zastarjelu pravnu legislativu (više od 15 godina). Iz tog razloga identificiran je veliki broj slabosti, koje je neophodno prevazići donošenjem pravnih propisa shodno dostavljenim agendama BiH i FBiH.

Vanjski utjecaji koji utječu na razvoj kantona mogu biti ili pokretač ili prepreka razvoju. Aktivnosti za dobivanje kandidatskog statusa za pristepene Europskoj uniji, usklađivanje domaćih propisa sa zakonodavstvom Europske unije, mogućnost korištenja evropskih fondova, mogućnost razvoja organske poljoprivrede, razvoj turizma na prostoru cijele države, multietničnost kao prilika međunarodne suradnje, iskorištavanje obnovljivih izvora energije. Prijetnje za razvoj kantona su unutarnja politička nestabilnost u Bosni i Hercegovini koja negativno utječe na jačanje i razvoj tržišta, kašnjenje u ispunjavanju obveza iz procesa EU integracija, loš imidž Bosne i Hercegovine u svijetu, veliki broj razina vlasti sa isprepletenim mjerodavnostima, siva ekonomija, visoka stopa doprinosa i poreza prema zakonima definisanim na višoj razini, odljev školovanih kadrova iz Bosne i Hercegovine, neadekvatna raspodjela prihoda na svim razinama vlasti, kompleksna državna struktura i način funkcionisanja.

8. STRATEŠKO FOKUSIRANJE

Na temelju situacione analize i SWOT analize postavljena je osnova za definisanje strateških pravaca razvoja kantona. Strateško fokusiranje temeljeno je na jedinstvenim snagama kojima raspolaže kanton, kao i ključnim problemima koje treba riješiti u narednom strateškom razdoblju.

Ključne snage kantona su prirodni resursi (velike rezerve ugljena i drugog rudnog bogatstva i minerala, zemljište, voda i šuma), kao i energetska potencijal i povoljni uslovi za iskorištavanje hidropotencijala i obnovljivih izvora energije. Osim toga, snage kantona su industrijska i trgovačka tradicija, raspoloživa radna snaga, te potencijal za razvoj različitih vidova turizma. Ključne prilike za razvoj kantona odnose se na aktivnosti na privlačenju novih investicija u Bosnu i Hercegovinu a posebno kroz iskorištavanje potencijala kroz saradnju sa dijasporom, mogućnost korištenja međunarodnih fondova za razvoj Bosne i Hercegovine, rast interesa za međuopćinsku i regionalnu suradnju, te programe potpore poljoprivredi, malim i srednjim poduzećima te otvaranje mogućnosti izvoza industrijskih proizvoda. Značajne prilike se ogledaju i u iskorištavanju fondova i programa za razvoj poduzetništva, novih poslovnih “start up“ ideja, te razvoj koncepta poduzetničkih univerziteta, primjeni Zakona o sistemu državne pomoći u Bosni i Hercegovini, reformi poslovnog okruženja u Federaciji donošenjem novih zakona o poduzećima te izravnim stranim ulaganjima. Negativan utjecaj na ekonomski rast se vezuje za posljedice stanja nesreće, zavisno od vidova krize i perioda uticaja a ogledat će se u padu ekonomskih aktivnosti, BDP-a, vanjskotrgovinske razmjene, zaposlenosti i sl. Na temelju navedenih snaga i prilika za razvoj kantona moguće je identificirati prvi strateški fokus kantona **kojim se osigurava iskorištavanje raspoloživih potencijala u sektorima poljoprivrede i prehrambene industrije te upravljanjem prirodnim resursima i kulturnim naslijeđem u funkciji razvoja kantona.**

U domenu društvenog razvoja, kroz SWOT analizu identificirani su sistemni problemi u domenu demografije (nizak prirodni priraštaj i odliv stanovnika), obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite. Nagli razvoj visokog obrazovanja ozbiljan je izazov, kao i povezivanje potreba tržišta rada sa srednjoškolskim obrazovnim sistemom. U zdravstvenom sektoru u kontinuitetu se evidentira problem nedovoljne i neodgovarajuće opremljenosti zdravstvenih ustanova, posebno u uslovima pandemije COVID-19. Također kao izazov nameće se i pojava privatne inicijative u zdravstvu, kroz osnivanje privatnih zdravstvenih ustanova i njihovo finansiranje iz Zavoda za zdravstveno osiguranje Srednjobosanskog kantona (u daljnjem tekstu: kantonalni Zavod za zdravstveno osiguranje). Veliki je pritisak na socijalne fondove, a uslijed oslabljene privrede u toku 2020. godine, kao posljedica pandemije COVID-19, očekuje se pogoršanje situacije socijalne zaštite. Društveni razvoj kantona u cjelini je suočen sa izazovima posljedica niskog prirodnog priraštaja, kao i odljeva stanovništva. To je velika opasnost za budući razvoj i napredak kantona u svim razvojnim sektorima. Uzimajući u obzir sve navedeno, potrebno je planirati koordinirane aktivnosti svih resora kroz ulaganja u javno zdravlje i otpornost zdravstvenog sektora, ulaganja u ljude i vještine za bolje snalaženje na tržištu rada.

Također je potrebno osigurati jačanje kapaciteta i efikasnosti javne uprave u oblikovanju i provedbi javnih politika i projekata, a posebno poboljšanje efikasnosti pravosuđa, povećanje transparentnosti i borbe protiv korupcije. Drugi strateški fokus je: **unaprjeđenje kvalitete življenja, pravedan pristup uslugama za sve stanovnike i izgradnja ljudskog kapitala za budućnost.**

Imajući u vidu da su snage kantona prirodni resursi i geosaobračajni položaj, uočena je potreba za uporabom novih, ne zagađujućih tehnologija u proizvodnim procesima, iskorištavanjem potencijala obnovljivih izvora energije i uvođenje energetski učinkovitih rješenja kroz poticanje istraživanja, inovacija i kreativnosti u svim oblastima života i rada. Također, od velike važnosti je raditi na unaprjeđenju sistema monitoringa i upravljanja okolišem, s obzirom na trenutne slabosti u prikupljanju i praćenju podataka o stanju okoliša. U skladu sa identificiranim problemima okoliša i infrastrukture, definisana su dva strateška fokusa. Treći strateški fokus odnosi se na: **poboljšanje kvalitete eko sistema i upravljanje okolišem**, a četvrti strateški fokus na **modernizaciju cestovne infrastrukture i jačanje infrastrukture za digitalne tehnologije.**

Strateško fokusiranje utemeljeno je kroz pet strateški fokusa:

- 1. Iskorištavanje raspoloživih potencijala SBK za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje, prehrambene i namjenske industrije te turističku valorizaciju resora SBK**
- 2. Iskorištavanje potencijala u oblasti naučnog istraživanja i razvoja, tehnoloških inovacija i poduzetništva**
- 3. Unaprjeđenje kvalitete življenja, pravedan pristup uslugama za sve stanovnike i izgradnja ljudskog kapitala za budućnost;**
- 4. Poboljšanje kvalitete eko sistema i upravljanje okolišem;**
- 5. Modernizacija cestovne infrastrukture i jačanje infrastrukture za digitalizaciju privatnog i javnog sektora.**

Iskorištavanje potencijala SBK u oblasti industrije, tehnoloških inovacija, energetike i poduzetništva. Iskorištavanje potencijala za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje i turističke valorizacije resursa SBK.

Vizija razvoja

Definisanje vizije razvoja kantona odražava namjeru i širinu promjena koje građani kantona žele u razdoblju od 2021. do 2027. godine. Vizija je karakteristična za područje kantona – objedinjuje geostrateški središnji položaj kantona u srcu Bosne, vrijednost i dobrotu ljudi, veliko prirodno bogatstvo te težnju kantona da postane prostor ugodnog života koji pruža priliku za uspjeh. Kanton svoj razvoj temelji na industrijskim i ljudskim resursima,

prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-historijskom naslijeđu. Takav razvoj karakterizira princip održivosti i integracije, gdje svaki sektor zadržava svoje osnovne razvojne ciljeve, a zajedno ih ostvaruju u obliku uravnoteženoga razvoja.

VIZIJA razvoja Srednjobosanskog kantona

Iz srca Bosne ključa ljepota i dobrotu čovjeka, bogatstvo prirode, gdje se ugodno i sigurno živi, njeguju različitosti i svaki čovjek ima priliku za uspjeh.

Strateški ciljevi

Na temelju strateških fokusa i vizije kantona definisana su tri strateška cilja, koji osiguravaju sinergijske učinke između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa svih jedinica lokalne samouprave na području kantona. Strateški ciljevi imaju prepoznatljiva sektorska težišta, ali su istodobno integralni i povezujući, te usklađeni sa globalnim ciljevima održivog razvoja i strateškim dokumentima viših nivoa vlasti.

Strateški ciljevi Srednjobosanskog kantona 2020.

1. **Poticati održiv ekonomski razvoj**
2. **Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane**
3. **Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu**

Strateški cilj 1: Poticati održiv ekonomski razvoj

Prvi strateški cilj razvoja kantona koji će pridonijeti viziji ugodnoga života građana, kao i dostizanju stanja društva u kojemu svi građani imaju priliku iskoristiti svoje potencijale i ostvariti uspjeh jeste **poticati održiv ekonomski rast**. Cilj je mobilizirati sve raspoložive potencijale, prirodne resurse, naslijeđe i tradiciju koje posjeduje kanton te ih staviti u funkciju razvoja privrede. Kao krajnji rezultat očekuju se ekonomski rast kroz povećanje indeksa obima industrijske proizvodnje, rast indeksa razvijenosti kantona u odnosu na druge kantone u Federaciji, kao i povećanje broja zaposlenih.

Za razvoj kantona bitno je sistemski razvijati i poticati privreda održivim iskorištavanjem raspoloživih potencijala, prije svega prirodnih resursa, naslijeđa i bogate tradicije. Imajući u vidu da poticanje privrede ima za cilj povećanje zaposlenosti kroz otvaranje novih malih i srednjih poduzeća, privlačenje stranih investicija, razvoj održivog turizma, kreiranje povoljnoga poslovnoga okruženja, ta su područja obuhvaćena s 4 prioriteta kojima se pridonosi ostvarenju prvoga strateškoga cilja.

Stepen realizacije postavljenoga strateškoga cilja pratit će se kroz nekoliko ključnih pokazatelja utjecaja (indeks obima industrijske proizvodnje, broj zaposlenih i indeks razvijenosti) na temelju kojih će se ocijeniti stepen promjena u okruženju. Za svaki pokazatelj definisane su i početne vrijednosti u 2019. godini, kao i ciljane vrijednosti u 2027. godini. Tablica 64. sumira pokazatelje utjecaja s početnim i ciljanim vrijednostima za prvi strateški cilj.

Tablica 53. Pokazatelji utjecaja za prvi strateški cilj

Strateški cilj	Pokazatelj utjecaja	Početna vrijednost (2019.)	Ciljana vrijednost (2027.)
Poticati održiv ekonomski razvoj	Indeks obima industrijske proizvodnje	101,1	111,3
	Broj zaposlenih	51.583	58.712
	Indeks razvijenosti	0,68	0,82

Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane

Drugi strateški cilj odnosi se na **unapređenje kvalitete življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane**, kako bi svi građani kantona imali priliku živjeti u sigurnijem okruženju i društvu koje pruža jednake mogućnosti. Definicija ovog cilja rezultat je brojnih izazova i problema s kojima se suočava kanton kroz sistem obrazovanja, kulture, sporta, zdravstvene zaštite i socijalne zaštite te sigurnosti, a posebno u kontekstu ravnopravnosti spolova, brige za mlade, jačanja inkluzivnih politika i eliminiranje diskriminacije po bilo kom osnovu.

Razvoj kantona podrazumijeva davanje jednakih prilika svim stanovnicima za ugodan život, prije svega kroz kvalitetnu zdravstvenu zaštitu, siguran i dostojanstven život, te svima dostupno i kvalitetno osnovno, srednje i visoko obrazovanje. Unapređenjem društvenih sistema, kanton će biti u prilici poboljšati usluge za socijalno ugrožene građane te zadržati broj učenika koji pohađaju obvezno školovanje. Rizik po realizaciju ovog strateškog cilja je pad prirodnog priraštaja, te postoji potreba razvijanja i primjene pronatalitetnih mjera i projekata za sprečavanje depopulacije.

Stepen realizacije drugoga strateškoga cilja pratit će se kroz skupinu pokazatelja utjecaja koji su predstavljeni u Tablici 58. Za svaki od pokazatelja dane su početne vrijednosti u 2019. godini te željene vrijednosti u 2027. godini.

Tablica 54. Pokazatelji utjecaja za drugi strateški cilj

Strateški cilj	Pokazatelj utjecaja	Početna vrijednost (2019.)	Ciljana vrijednost (2027.)
Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	Izdavanja/ transferi (tekući, kapitalni i dr) za predškolsko, osnovno, srednje i obrazovanje koje nije definisano nivoom (uključujući ugroženu djecu sa posebnim potrebama i djecu romske nacionalnosti) u budžetu kantona, na godišnjem nivou (KM)	3.291.000	6.000.000
	Broj učenika osnovnih i srednjih škola /1000 stanovnika	115	110
	Broj liječnika/1.000 Stanovnika <i>*omjer ciljane vrijednosti izračunat na temelju broja stanovnika u 2019. godini</i>	1,5 liječnika/ 1000 stanovnika 0,23 stomatologa/ 1000 stanovnika	386 liječnika tj 1,5 liječnika/ 1000 stanovnika 60 stomatologa tj. 0,23 stomatologa/ 1000 stanovnika
	Socijalni transferi po glavi stanovnika	41,40	47

Strateški cilj 3: Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu

Treći strateški cilj odnosi se na **poboljšanje stanja okoliša i infrastrukture** u kantonu, kako bi se osigurala zadovoljavajuća kvaliteta života građana kantona i stvorile osnovne pretpostavke za daljnji razvoj privrede. Posebno je važno usmjeriti napore na unapređenje kvalitete življenja kroz unapređenje infrastrukture u domeni informacijskih sistema za integralno upravljanje okolišem, unapređenje cestovne infrastrukture povezivanjem kantona sa susjednim kantonima i Republikom Srpskom, zaštita i sanacija okolišnih sastavnica (vode, zemlje i zraka) te zaštita i unapređenje prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije.

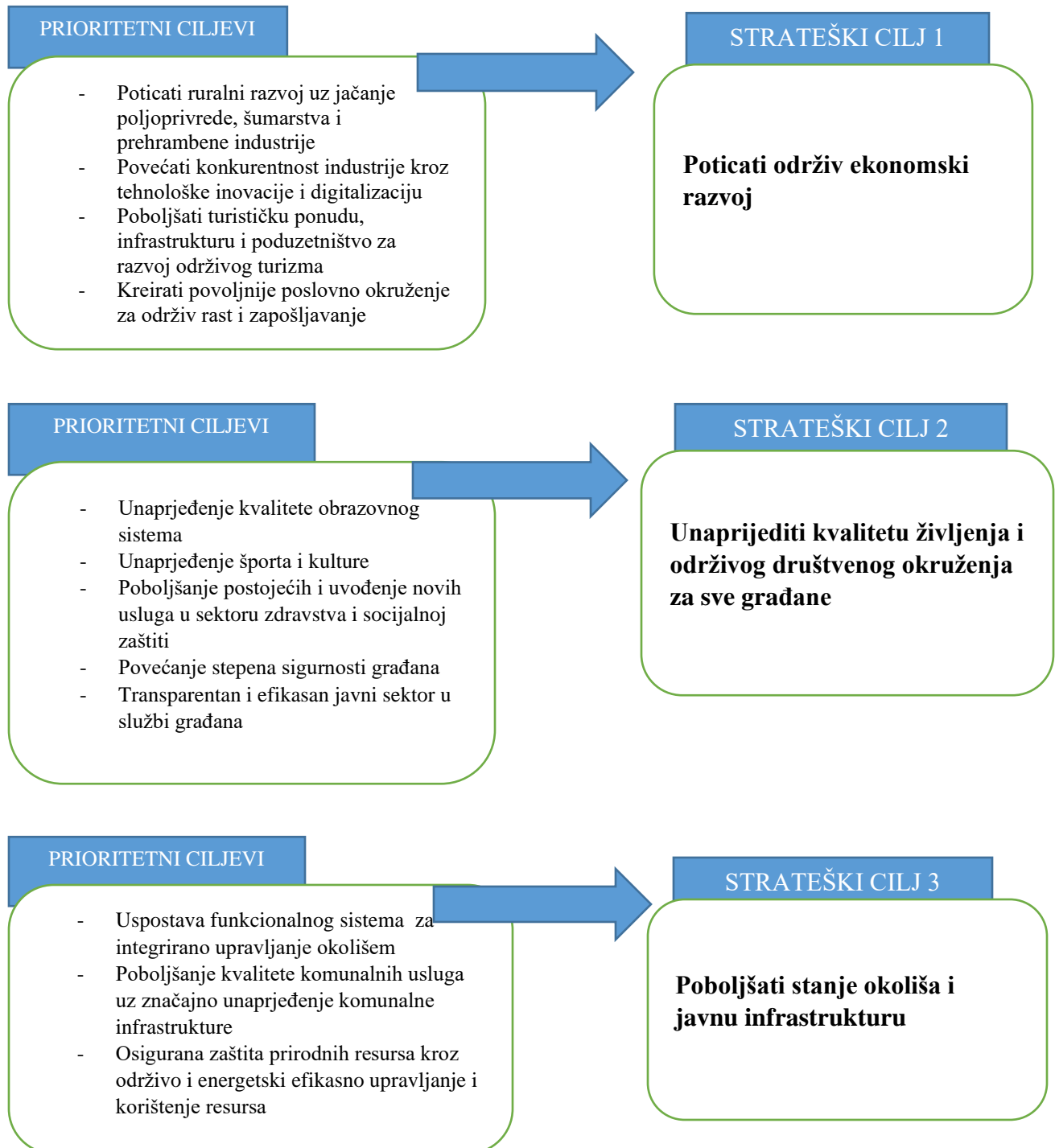
Skupina pokazatelja za mjerenje stepena realizacije trećega strateškoga cilja pratit će se kroz pokazatelje utjecaja prikazane u Tablici 66. Za svaki od pokazatelja dane su i početne vrijednosti u 2019. godini te željene vrijednosti u 2027. godini.

Tablica 55. Pokazatelji utjecaja na treći strateški cilj

Strateški cilj	Pokazatelj utjecaja	Početna vrijednost (2019.)	Ciljana vrijednost (2027.)
Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu	% sortiranog otpada u odnosu na ukupnu količinu otpada, koji se odvaja za reciklažu	2,33	10
	Udio realiziranih kapitalnih investicija u budžetu kantona (u KM) <i>*početna vrijednost predstavlja prosječnu vrijednost za 2017.,2018.,2019. godinu- izvor Kapitalni budžet SBK</i>	5.160.000	10.000.000
	Stepen izgrađenosti regionalnih puteva	87 %	90 %

9. PRIORITETI

Sa ciljem realizacije zacrtanih strateških ciljeva, za svaki cilj definisan je set prioriteta. Prioriteti obuhvataju ključne oblasti, koje imaju najveći međusektorski uticaj na razvoj, a samim time i pokazatelje uticaja. Očekivani ishodi prioriteta su u direktnoj vezi sa pokazateljima uticaja na nivou strateških ciljeva i doprinose realizaciji ciljnih vrijednosti 2027. godine.

Definisani strateški ciljevi ispunjavaju se kroz realizaciju prioriteta. Za svaki strateški cilj definisano je nekoliko prioriteta, koji adresiraju ključne izazove i oblasti. Step en ostvarenja prioriteta prati se putem pokazatelja – očekivanih ishoda prioriteta, koji su u direktnoj vezi sa pokazateljima uticaja na nivou strateških ciljeva.

Strateški cilj 1: Poticati održiv ekonomski razvoj

Za poticanje održivog ekonomskog razvoja u SBK, te ostvarenje ciljnih vrijednosti pokazatelja uticaja za prvi strateški cilj SBK, definisana su četiri prioriteta.

Ruralni razvoj predstavlja jedan od prioriteta usmjerenih na podršku balansiranom razvoju SBK i smanjenju iseljavanja iz ruralnih u urbana područja kao i iseljavanja van Bosne i Hercegovine. Održivost ruralnog razvoja zasniva se na stvaranju mogućnosti za generisanje dohotka ruralnog stanovništva, zbog čega je neophodno unaprijediti konkurentnost poljoprivredne proizvodnje, obezbijediti podršku za povećanje stepena prerade i povezivanja poljoprivrednih proizvođača sa prerađivačkim kapacitetima, uz jačanje poljoprivrednih lanaca vrijednosti. Također, u ruralnim područjima šumarstvo i korištenje šumskih proizvoda je dodatni izvor za generisanje prihoda. Kroz ruralni razvoj uz jačanje konkurentnosti poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije očekuje se povećanje prosječnog broja zaposlenih u poljoprivredi i šumarstvu, povećanje ostvarenih investicija, rast požnjevenih svih kultura u (ha), rast izvoza i rast ukupne proizvodnje šumskih sortimenata.

Potrebno je povećati konkurentnost sektora industrije, uz usmjerenje na one sektore koji imaju najveći potencijal za održiv rast, uz jačanje prerađivačkih kapaciteta za finalizaciju sa izvoznim potencijalom i stvaranje dodane vrijednosti. U tom pravcu, neophodno je poboljšati povezanost industrije sa naučnoistraživačkim ustanovama i centrima, za kreiranje rasta zasnovanog na znanju, kroz inovacije i uvođenje novih tehnologija. Poseban značaj ima ubrzavanje procesa digitalizacije i informatizacije u sektoru privrede, uz jačanje IT sektora. Također, planirana su područja djelovanja u cilju podrške postepenoj dekarbonizaciji privrede i proizvodnji energije iz obnovljivih izvora. Generalno, u okviru prioriteta usmjerenog na industrijski razvoj, očekuje se povećanje obima industrijske proizvodnje, rast ukupnog izvoza, te rast prosječne neto plate u industriji.

Zahvaljujući potencijalima za razvoj turizma, jedan od prioriteta usmjeren je i na razvoj turizma, koji obuhvata vrste turizma za koje postoje resursi u SBK. Neophodno je usmjeriti pažnju na razvoj turističke infrastrukture i povećanje kvaliteta turističke ponude uz promociju i povezivanje u regionalni turistički proizvod i turističke lance vrijednosti. Kroz razvoj turizma, omogućit će se pozitivni efekti na rast investicija i saobraćaja u sektoru hotelijerstva i ugostiteljstva, što će u konačnici uticati i na rast BDP-a, broj noćenja, broj ležaja i zapošljavanja u sektoru turizma.

Za razvoj svih sektora privrede, od posebne važnosti je izgradnja povoljnog poslovnog okruženja, te unaprijeđene poslovne infrastrukture i usluga, kako bi se omogućila održivost preduzeća i obrta, te poticalo preduzetništvo uz samozapošljavanje i održivost postojećih radnih mjesta.

Pandemija koronavirusa je dovela do značajnih poremećaja na globalnom tržištu, koji se odnose na usporavanje ekonomskog razvoja i negativnu stopu rasta (recesija), smanjenje izvoza, poremećaje u lancu snabdijevanja, probleme u transportu, smanjenje prihoda preduzeća, smanjenje zaposlenosti, te smanjenje dohotka i potrošnje stanovništva. S druge strane, pandemiju treba iskoristi kao priliku za repozicioniranje sektora u smislu povećanja obima proizvodnje, smanjenja obima uvoza (sirovina i finalnih proizvoda) i povećanju obima izvoza. U cilju prevazilaženja efekata pandemije i doprinosa ostvarenju ishoda na nivou prioriteta ekonomskog razvoja, definisane su i posebne mjere koje obuhvataju hitne i prateće aktivnosti, za očuvanje likvidnosti preduzeća, očuvanje nivoa zaposlenosti, očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza, te niz aktivnosti za područja djelovanja po privrednim sektorima.

Tabela 56. Prioritetni ciljevi za prvi strateški cilj sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioritetni cilj	Pokazatelj krajnjeg rezultata	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Poticati ruralni razvoj uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	Prosječan broj zaposlenih u poljoprivredi i šumarstvu	1.745	2.850
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava (početna vrijednost je prikazana za 2018.god.)	40716	6.000
	Ukupna požnjevena površina svih kultura u (ha)	88,148	100.000
	Ukupan izvoz u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u 000 KM	6.415	8.500
	Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata u hilj. m ³	431	500
Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju	Indeks obima industrijske proizvodnje	101,1	120,6
	Ukupan izvoz u 000 KM	728.575	1.241,038
	Pokrivenost uvoza izvozom	69,8	94,8
	Iznos prosječne neto plate u industriji u KM	759	929
Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma	Investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu u 000 KM (početna vrijednost je prikazana za 2018. god.)	1.178	2.400
	Prosječna neto plata u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	477	759
	Broj noćenja turista	90.381	180.762
	Broj ležaja	1.782	3.694
	Promet u ugostiteljstvu (podatak ne postoji)	-	43.500.000

	Broj zaposlenih u turizmu	2.377	3.400
Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje	Broj registrovanih poslovnih subjekata	13.179	15.263
	Ukupne ostvarene investicije u 000 KM (početna vrijednost je prikazana za 2018. god.)	205.984	380.000
	Rang pozicija po indeksu razvijenosti SBK u FBiH (2019)	0,63	1,12

Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane

Za ispunjenje strateškog cilja, koji se odnosi na unaprjeđenje kvalitete življenja i održivog društvenog okruženja, definisano je pet prioriteta. Svaki prioritet definisan je kao cilj specifičan za jednu ili dvije oblasti društvenog života: obrazovanje, sport, kultura, zdravstvo, socijalna zaštita/zaštita, sigurnost građana i javna uprava. U definicijama prioriteta integrirani su ključni elementi globalnih ciljeva održivog razvoja i pristupi djelovanja u kriznim situacijama.

Prioritet u oblasti obrazovanja obuhvata sve aspekte poboljšanja kvalitete obrazovnog sistema, od predškolskog obrazovanja do visokog školstva. Posebno je važno osigurati kvalitetan nastavni kadar i uslove za odvijanje nastave, te uskladiti obrazovne programe sa potrebama tržišta rada. Jednako je važno raditi na poboljšanjima uslova za izvođenje inkluzivne nastave i posvetiti pažnju ranjivim skupinama. Budući da je rad sa darovitom djecom skrajnut zbog neprekidnog bavljenja ranjivim skupinama, i da se dodatna nastava tek sporadično organizuje, iako spada u redovitu obvezu institucija, kao i dopunska nastava, potrebno je sistemski identificiranje i izlučivanje talenata, ekstra inteligentne djece i svih vrsta darovitosti, kao i sistemski poboljšanje kvalitete dodatne nastave na višu razinu. Potrebno je obvezati škole da kontinuirano i planski provode ovaj oblik nastave. Analogno tome, treba na fakultetima poticati znanstveno-istraživački rad, kao pretpostavku kvalitetnijeg studija upravo za iznadprosječne studente, i njihovo vezanje za ovaj prostor – potrebno je raditi na sprječavanju odljeva mozgova.

U oblasti edukacije škola za vozače motornih vozila neophodno je uskladiti standarde i načine provedbe vozačkog ispita s onima koji se primjenjuju u zemljama Europske Unije, što bi imalo za cilj priznavanje vozačke dozvole u zemljama EU, unaprjeđenje cjelokupnog sistema osposobljavanja vozača uvođenjem informacione tehnologije, te razvoj savremenog ispitnog sistema i njegova primjena u Bosni i Hercegovini. Promet i saobraćajna kultura, prevencija i sprečavanje saobraćajnih nezgoda predstavljaju strateški važan segment obrazovnog sistema, koji treba biti zastupljen u predškolskim, osnovnoškolskim, srednjoškolskim i visokoobrazovnim programima.

Mjere za sektor obrazovanja trebaju težiti ka ostvarenju sljedećih poboljšanja:

- Predškolski odgoj: Program predškole (150 sati mjesečno) u smislu osiguranja za svu djecu u godini do polaska u školu do 500 sati;
- Osnovna škola: Osigurati dostupnost besplatnih udžbenika;
- Visoko obrazovanje: Osigurati digitalizaciju sistema visokog obrazovanja.

Uzimajući u obzir potrebu za povremenim djelovanjem u kriznim uslovima, kontinuirano treba poboljšavati sisteme za nastavu na daljinu i druge sisteme za fleksibilno izvođenje obrazovnog procesa.

Dešavanja na polju sporta i kulture potrebno je intenzivirati, uz poboljšavanje infrastrukture i drugih kapaciteta. Posebnu pozornost posvetiti razvitku univerzitetskih sportskih klubova. Također, potrebno je organizovati adekvatnu promociju rekreativnih aktivnosti i kulturnih dešavanja, kako bi što više građana aktivno sudjelovalo u zdravom načinu tjelesnog i duhovnog života. Za djelovanje u kriznim situacijama, poput pandemije COVID-19, razmatraće se novi načini uključivanja građana u rad sportskih i kulturnih institucija.

Poboljšanja usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti imaju poseban značaj u predstojećem strateškom periodu, s obzirom da su u toku pandemije COVID-19 uočeni problemi i ograničeni kapaciteti relevantnih institucija. U zdravstvu, u fokusu će biti poboljšanje kapaciteta za intenzivnu njegu, kao i poboljšanja za adekvatno pružanje svih zdravstvenih usluga građanima. U domenu socijalne zaštite, razmatraće se novi pristupi i paketi pomoći osobama u stanju potrebe, imajući u vidu da će se socijalna situacija pogoršati kao posljedica pandemije.

Pitanja sigurnosti građana, kao i poboljšanja u radu javnih institucija, obuhvatiće se tekućim reformama u radu javne uprave. Pored efikasnijeg sistema upravljanja razvojem, fokus će biti stavljen na jačanje transparentnosti i borbu protiv korupcije.

Tabela 57. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sistema	Broj djece koja uspješno završavaju osnovno i srednje obrazovanje	2.497 – osnovno školovanje	2000 u osnovnim 1800 u srednjim školama (Radi smanjenje upisa učenika)
		2.690 – srednje školovanje	
	Broj djece koja ponavljaju školovanje	284	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
	Omjer broja djece u osnovnom i srednjem obrazovanju prema broju nastavnika	10	13 u osnovnim 10 u srednjim školama
Unaprjeđenje sporta i kulture	Iznos izdavanja za sport (KM)	856.900	1.000.000,00
	Iznos izdavanja za kulturu (KM)	834.000	1.000.000,00
Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru	% zdravstveno osiguranih lica u odnosu na ukupno stanovništvo	83,33	85

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
zdravstva i socijalnoj zaštiti	Broj korisnika socijalne pomoći/1.000 stanovnika	36,5	33
	Iznos socijalnih izdvajanja (KM)	10.564.200	12.677.040
Povećanje stepena sigurnosti građana	Broj kriminalnih djela	1.050	900
	Broj prijavljenih prestupnika	1.000	850
Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana	Stepen implementacije projekata iz Strategije razvoja SBK (u %) (broj završenih projekata + broj projekata u toku / ukupan broj planiranih projekata za posmatranu godinu)	0,6	0,8
	Stepen finansijske implementacije Strategije razvoja SBK (u %) (realizirana finansijska sredstva za projekte u KM/ ukupno planirani iznos finansijskih sredstava za realizaciju projekata u posmatranoj godini u KM)	0,47	0,65
	Stepen implementacije naprednih sistema kontrole sa ciljem smanjenja korupcije	<i>Upisati polaznu vrijednost</i>	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>

Strateški cilj 3: Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu

Prioriteti za poboljšanje stanja okoliša i javne infrastrukture obuhvataju tri kompleksne oblasti. Stoga svaki prioritet pokriva nekoliko užih tematskih cjelina i, pri tome, integrira ključne elemente globalnih ciljeva održivog razvoja.

Potreba za uspostavom funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem bila je prepoznata u ranijem strateškom periodu, ali na tom planu nije se desio značajan pomak. Iz tog razloga, potrebno je uložiti dodatne napore za razvijanje sistemskog pristupa i izgradnju kapaciteta za mjerenje kvalitete (monitoring) okolišnih medija i adekvatno reagovanje u smislu zaštite okoliša.

U domenu komunalnih usluga, potrebno je kontinuirano raditi u dva pravca. Prvo, raditi na poboljšanju kvalitete usluga i dostupnosti usluga za građane. Drugo, osigurati izgradnju nove i poboljšanje postojeće javne infrastrukture za upravljanje otpadom, vodosnabdijevanje, promet, energiju i telekomunikacije, uz okolišno prihvatljiva rješenja radi smanjenja zagađenja.

Sveukupnu zaštita prirodnih resursa postići će se kroz održivo i energetske efikasno upravljanje i korištenje resursa. Na prvom mjestu, poboljšanja treba uvesti u upravljanje prostorom i relevantnu regulativu (uključujući prostorno-plansku dokumentaciju). U domenu energetske efikasnosti poboljšanja se trebaju primarno uvoditi u javne zgrade (u vlasništvu kantona), a u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave, treba podržati šeme poticaja i druge aktivnosti za energetske efikasna rješenja u proizvodnim procesima, načinima za dobijanje energije iz obnovljivih i alternativnih izvora energije, itd.

Tabela 58. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem	% pogona i postrojenja koji dostavljaju podatke o emisijama u okoliš	1%	90%
	Stepen implementacije Kantonalnog plana zaštite okoliša (2015. – 2025.)	<i>Upisati polaznu vrijednost</i>	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
	Donošenje zakonske regulative o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata	Ne postoji zakonska regulativa	Donesena zakonska regulativa 2021.
	Smanjenje ukupne minske sumnjive površine u SBK u m ²	111.443.504 m ²	75.000.000 m ² (smanjenje ~ 5.000.000 m ² /g)
Poboljšanje kvalitete komunalnih usluga uz značajno unaprjeđenje komunalne infrastrukture	Dostupnost usluge javne kanalizacione mreže (% stanovništva)	36,82%	46%
	Implementacija KPUO i uspostava sistema informisanja o količinama, vrstama, načinu prikupljanja i tretmana otpada.	Djelimično uspostavljen sistem	Potpuno uspostavljen sistem
	% gubitaka vode u vodovodnim sistemima	55,44 %	50%

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Osigurana zaštita prirodnih resursa kroz održivo i energetski Efikasno upravljanje i korištenje resursa	Količina proizvedene energije iz obnovljivih izvora (HE, MHE, SE)	469845 MWh	500000 MWh (povećanje 1 % / g.)
	Smanjenje potrošnje čvrstih goriva za proizvodnju toplotne energije u SBK	142.351,55 t	140.000,00 t (smanjenje ~ 300 t/g)

10. OPIS MJERA

Strateški cilj 1

Prioritet 1.1. Poticati ruralni razvoj uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije

1.1.1. Unapređenje kapaciteta, kvaliteta, promocije i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje

Osigurati efikasniju i pravedniju raspodjelu poticaja, obezbjeđenje finansiranja i povećanje održivosti poljoprivrednih proizvođača. Podrška će biti usmjerena na povećanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, uz kontrolu kvaliteta i certifikaciju sigurnosti hrane (oznaka porijekla, geografska oznaka i oznaka tradicionalnog proizvoda) kroz organsku i integralno-održivu proizvodnju i podršku razvoju biotehnologije. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja koje su planirane općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.), a koje se provode za sve privredne sektore, kao i posebne aktivnosti koje su integrisane u mjere za prioritet vezan za podršku razvoju poljoprivrede.

1.1.2. Potpora razvijanju perspektivnih biljnih kultura i samozapošljavanju u poljoprivredi

Razvijanje intenzivne poljoprivredne proizvodnje perspektivnih biljnih kultura predstavlja jednu od ključnih razvojnih mjera u sektoru poljoprivrede u post pandemijskom periodu. Ključne biljne kulture i poljoprivredni proizvođači koji će dobiti potporu uključuju bobičasto/jagodičasto voće, autohtone poljoprivredne proizvode, te organske proizvode. Kako bi se gore navedeno uspješno razvijalo, biće neophodno pružiti dodatnu potporu zaštiti i prevenciji zaraznih bolesti biljaka i životinja. Ova mjera ima poseban značaj i prioritet sa aspekta sanacije šteta uzrokovanih pandemijom.

1.1.3. Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i održivo gospodarenje šumama

S obzirom na značaj šuma na kojima se zasniva održivo gospodarenje šuma, struktura istih nije najpovoljnija. Za sve ostale kategorije šuma i šumskih zemljišta upitna je rentabilnost gospodarenja, odnosno, veća su ulaganja od mogućeg prihoda, te će se raditi na primjeni niza uzgojnih mjera u cilju unapređenja održivog gospodarenja šumama, uključujući pošumljavanje goleti, uz redovnu proizvodnju sjemena i sadnog materijala te sprovođenje mjera za zaštitu šuma. Pri tome, s obzirom da Bosna i Hercegovina sada ima svoj FSC standard, radit će se na jačanju kapaciteta i redovnoj primjeni FSC standarda za certificiranje gospodarenja šumama na području SBK, za unapređenje ekoloških i ekonomskih performansi gospodarenja šumama SBK.

Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju

1.2.1. Jačanje konkurentnosti MSP-a te izvoza uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda

U okviru ove mjere pružat će se podrška malim i srednjim preduzećima za unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Cilj ove mjere je da se povećaju investicije u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i dijaspora), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza uz kreiranje dodane vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na uključivanje preduzeća u lance vrijednosti i jačanje klastera u različitim sektorima, sa ciljem povećanja umreženosti privrede i specijalizacije poslovanja, uz uključivanje u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja proizvodnje intermedijarnih proizvoda, kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru industrije, potrebne hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja planirane su u općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.), a posebne aktivnosti usmjerene na očuvanje obima industrijske proizvodnje i izvoza su integrisane u mjere u okviru ovog prioriteta za povećanje konkurentnosti industrije i izvoza.

1.2.2. Potpora istraživanju i eksploataciji potencijala mineralnih sirovina

U okviru ove mjere će se identificirati baza, te osnovne mineralne sirovine na području SBK, te će se povećati investicije u modernizaciju postojećih i izgradnju novih kapaciteta. Poseban fokus će biti usmjeren na tehnološko inoviranje eksploatacije mineralnih sirovina i unapređenje sigurnosti u rudnicima.

1.2.3. Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije

Ubrzavanje procesa digitalizacije privrede i razvoj sektora informacionih tehnologija je jedan od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrzao proces digitalizacije i informatizacije, u okviru ove mjere obezbijedit će se adekvatna podrška preduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativna podrška u reorganizaciji za procese informatizacije, te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga. Cilj je da se ojača i domaći sektor informacionih tehnologija, te da se, pored doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje u okviru ovog prioriteta,

omogućiti i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza uz nova zapošljavanja u IT sektoru SBK.

1.2.4. Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor

Unapređenje konkurentnosti privrede u ciljnim sektorima sa potencijalom za rast (metaloprerađivačkom, drvoprerađivačkom, kožarsko-tekstilnom, IT sektoru i dr.) podrazumijeva i podršku u povezivanju poduzeća sa naučno-istraživačkim institucijama kako bi se unaprijedio transfer znanja i razvoj inovacija. Povećanje kvaliteta usluga NIR centara i laboratorija za primjenu novih tehnologija i inovacija u privredi će rezultirati povećanjem ukupnog indeksa obima industrijske proizvodnje uz povećanje kvaliteta proizvoda, prihoda i izvoza privrednih subjekata, i dr.

Cilj je da se, u okviru ove mjere, pruži podrška jačanju kapaciteta naučno-istraživačkih institucija i organizacija, te podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija.

Prioritet 1.3. Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma

1.3.1. Povećanje kvaliteta i promocije turističke ponude uz valorizaciju turističkih resursa

Sa ciljem povećanja turističke valorizacije prirodnih i drugih resursa za razvoj turizma na području SBK, potrebno je unaprijediti turističku infrastrukturu i usluge na području SBK. Neophodno je definisanje turističke ponude SBK za uključivanje u turističke lance vrijednosti, uz promociju, prodaju, te operativno poslovanje putem digitalnih kanala. Uspostavljanje standarda kvaliteta i povećanje kvaliteta kadrova u sektoru turizma će se provoditi kroz edukacije i saradnju sa obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama. S aspekta negativnih posljedica pandemije na sektor turizma, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja u sektoru turizma. Hitne aktivnosti su planiranje općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.) koje se provode za sve privredne sektore. Posebne aktivnosti za podršku održivosti turizma se odnose na digitalizaciju i intenziviranje digitalne prodaje i promocije, uz fokus na "short-haul" putovanja (putovanja u blizini), pojedinačne turiste, doživljaj i iskustvo u prirodi, uz uvođenje šeme turističkih vaučera za povećanje dolazaka domaćih turista, te druga područja podrške iz planiranih mjera za sektor turizma.

1.3.2. Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija

Da bi se unaprijedio kvalitet turističke ponude SBK potrebno je da se izvrši obnova i revitalizacija objekata kulturno-historijske baštine, kao i uređenje turističkih destinacija za razvoj ruralnog turizma, izletišta, odmorišta itd. Razvoj turizma treba da prati i razvoj drugih objekata turističke infrastrukture, kao i izrada nove i održavanje postojeće turističke signalizacije. Za razvoj turističkog preduzetništva, neophodno je raditi na podizanju svijesti stanovništva o mogućnostima bavljenja turizmom, posebno u ruralnim regijama, uz očuvanje autohtonih i tradicionalnih proizvoda, te autentične kulturne i prirodne baštine. Za razvoj ruralnog turizma, potrebno je raditi na revitalizaciji tradicijskih kuća, izgradnji smještajnih objekata, pretvaranje soba u seoskim domaćinstvima u smještajne kapacitete za turiste i sl.

Prioritet 1.4. Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje

1.4.1. Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju

Privredni razvoj i unaprijeđenje konkurentnosti privrednih subjekata zahtijeva kreiranje poticajnog i pogodnog poslovnog okruženja. U procesu servisiranja privrede, neophodno je da javna uprava radi na povećanju primjene e-usluga za privrednike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga, te smanjiti troškove (online registracija, jednošalterski sistem registracije i izdavanja dozvola i sl.), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim procesima. U cilju kreiranja većeg stepena održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je u saradnji sa relevantnim federalnim institucijama raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za privrednike, pružanjem poreznih olakšica i smanjivanjem poreznih i neporeznih davanja, te parafiskalnih nameta. Od posebnog značaja za podršku zapošljavanju je i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama EU, kako bi se smanjio rad na crno i siva ekonomija. Također, neophodno je promovisati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti finansiranja projekata primjenom ovih modela.

Pandemija korona virusa je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta (recesiji), problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda preduzeća i smanjenju zaposlenosti, neophodne su hitne mjere za održavanje likvidnosti i zapošljavanja. Neophodno je zakonski regulišeti novčani iznos sa kojim će Ministarstvo raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili povećati postojeća raspoloživa sredstva zbog toga što je ulaganje i subvencioniranje privrednih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i zapošljavanje. Provođenje ove mjere će ojačati sistemski pristup podrške poslovanju i dati osnovu za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim uticajima.

1.4.2. Unapređenje stanja poslovne infrastrukture i usluga

Za prostorno organizujan razvojni koncept preduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju preduzetničke infrastrukture, unapređenja postojećih i razvoja novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehno parkova i specijaliziranih centara za podršku preduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unapređivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruženja koja pružaju poslovne usluge preduzetnicima. Za unapređenje dostupnosti usluga privrednicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške, posebna pažnja će se obratiti i na unapređenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija, ...).

Strateški cilj 2

Prioritet 2.1. Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sistema

2.1.1. Unaprjeđenje predškolskog, osnovnog i srednjeg (posebice srednjeg strukovnog) odgoja i obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba, uz usklađivanje s društvenim i gospodarskim potrebama Kantona

U okviru ove mjere važno je kontinuirano raditi na:

- Unaprjeđenju odnosa djece i omladine i svih relevantnih aktera spram znanja – izgraditi kult znanja umjesto kulta diplome;
- Kreiranju uslova za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem;

- Izradi i usvajanju kvalitetnih propisa (zakona, podzakonskih akata i drugih dokumenata) iz oblasti obrazovanja, uz usklađivanje sa EU standardima i principima;
- Kreiranju obrazovnih programa, uključujući programe za obrazovanje odraslih osoba, koji će osigurati veće mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje.

2.1.2. Unaprjeđenje kapacitete rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i kontinuirano stručno usavršavanje i vrednovanje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama i jačanje inicijalnog obrazovanja nastavnog osoblja

Kroz realizaciju ove mjere radiće se na poboljšanju ukupnih kapaciteta institucija u sektoru obrazovanja, uz posebno detaljno razvijanje programa za obuku/ osposobljavanje/ usavršavanje rukovoditelja institucija da u svom poslu budu menadžeri, pragmatičari i edukatori sposobni nositi se sa zahtjevima tržišta.

Pored toga, od iznimne je važnosti osigurati da odgojitelji, te učitelji u osnovnim i srednjim školama, imaju kvalitetan stručno-savjetodavni nadzor, prvenstveno u svrhu pracenja i evaluacije rada (prioritet u realiziranju projekata dati osnivanju zavoda/ odjela za stručno savjetodavni nadzor odgojitelja/ učitelja/ profesora).

2.1.3. Unaprijediti sustav za obrazovanje i obuku odraslih osoba, podrška programa prekvalifikacije i doškoloavanja kao i stjecanjem sss

Realizacijom ove mjere potaknuće se ljudi na cjeloživotno učenje (LLL) i permanentno obrazovanje. Ključne oblasti djelovanja obuhvatiće analizu i unaprjeđenje procesa obrazovanja odraslih osoba, sistema za priznavanje neformalno i informalno stečenih znanja i vještina, te harmoniziranje svih pomenutih procesa i sistema sa politikama zapošljavanja i socijalne zaštite.

Posebno je važno podržati programe neformalnog obrazovanja, koje realiziraju nevladine organizacije sa ciljem uključivanja osjetljivih grupa u društvene tokove.

Kada je u pitanju priznavanje neformalno i informalno stečenih znanja i vještina, obavezno treba uspostaviti saradnju sa nevladinim organizacijama, kako bi se programi neformalnog i informalnog obrazovanja što više prilagodili stvarnim potrebama za obrazovanje u Kantonu.

U oblasti cjeloživotnog učenja, treba ostvariti povezivanje sa biznis inkubatorima i na taj način omogućiti primjenu znanja kroz projekte zapošljavanja i samozapošljavanja.

2.1.4. Obnoviti (izgraditi) i opremiti odgojno-obrazovne ustanove

Cilj ove mjere je osigurati neophodnu i kvalitetnu infrastrukturu sukladno obrazovnim standardima Europske unije u oblasti obrazovanja. Za realizaciju mjere, ključne oblasti djelovanja odnose se na izradu projektno-tehničke dokumentacije za prioritetne objekte i na realizaciju tih projekata u smislu obnavljanja postojećih i izgradnju novih objekata za odgojno-obrazovne ustanove.

Veoma je važno planski pristupiti realiziranju ove mjere kroz izradu plana obnove postojećih objekata, sa utvrđenom listom priprijetnih projekata, kako bi se što bolje iskoristili postojeći resursi.

2.1.5. Unaprjeđenje prometnog odgoja i kulture, obrazovanja i uskladiti standarde kao i načine provedbe vozačkog ispita (osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila, edukacija sudionika prometa, edukacija djece, učenika i studenata)

Cilj ove mjere je uskladiti standarde i načine provedbe vozačkog ispita (testa) iz predmeta PPSSP i PP s onima koji se primjenjuju u zemljama Europske Unije (Što ima za cilj priznavanja vozačke dozvole u zemljama EU) te unaprjeđenje cjelokupnog sistema osposobljavanja vozača uvođenjem informacione tehnologije, te razvoj savremenog ispitnog sistema i njegova primjena u Bosni i Hercegovini.

Veoma je važno planski pristupiti realiziranju ove mjere. Stoga je neophodno osigurati provedbu pilot projekta – polaganje ispita iz poznavanja propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i prve pomoći na računaru u ispitnom centru Travnik, a kasnije u (6) centara.

Izrada sveobuhvatne strategije prometne edukacije utemeljene na novom konceptu i novim tehnologijama kojim će se utvrditi mjere za sustavnu provedbu programa, akcija, i aktivnosti prometne preventive i prometne kulture u dječijim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te ostalim obrazovnim ustanovama

Povećati sigurnost i zaštitu djece svih uzrasta, učenika, studenata i svih drugih sudionika prometa te smanjiti njihovo stradavanje u prometu

Prioritet 2.2. Unaprjeđenje sporta i kulture

2.2.1. Obnoviti i opremiti prostore za provedbu kulturnih aktivnosti i podignuti svijest mladeži o važnosti kulture

Ova mjera se realizuje kako bi se osigurala obnova i održiva uporaba infrastrukture u oblasti kulture u svrhu zaštite kulturnoga naslijeđa, te afirmacija kulturnoga identiteta svakog pojedinca. Ključne oblasti djelovanja uključuju obnavljanje i izgradnju ustanova kulture, donošenje propisa i strategija, te izradbu registra javnih ustanova kulture.

2.2.2. Obnoviti i opremiti sportske objekte i podignuti svijest mladeži o važnosti bavljenja sportskim aktivnostima

Realizacijom ove mjere potiče se stanovništvo (mladi i odrasli) na aktivnije bavljenje sportskim aktivnostima u svrhu unaprjeđenja kvalitete življenja koje pridonosi očuvanju zdravlja. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju obnovu i izgradnju objekata za sportske aktivnosti, izradbu strateških dokumenata i registra sportskih udruga i stručnih djelatnika.

U okviru strategije sporta Kantona, treba predvidjeti izradbu pravilnika o planskom korištenju sportskih objekata, gdje bi se posebni/ olakšavajući uslovi korištenja predvidjeli za treniranje djece i mladih, kao i za treninge klubova i sportova od posebne važnosti. To podrazumijeva donošenje odluka o posebnim uslovima korištenja za određene klubove, ciljne grupe i sportove.

Prioritet 2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti

2.3.1. Unaprjeđenje planskog pristupa za finansijsku održivost zdravstvenog sistema u cilju adekvatnog opremanja zdravstvenih ustanova medicinskim aparatima i lijekovima

Realizacijom ove mjere nastoje se smanjiti troškovi liječenja kroz uštede u finansijskome planu kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje. Također, pružit će se građanima neophodne zdravstvene usluge unutar Kantona, te smanjiti lista čekanja za specifične zdravstvene usluge.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju nabavu medicinske opreme i aparata i nabavu lijekova, uz osiguranje dovoljnih fondova za ove svrhe.

2.3.2. Informatičko povezivanje i digitalizacija procesa domova zdravlja i kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje u Kantonu

Realizacijom ove mjere potiče se jačanje kapaciteta primarne zdravstvene djelatnosti kroz nabavu neophodne računalne opreme.

Ključne oblasti djelovanja odnose se na informatičko uvezivanje domova zdravlja s kantonalnim Zavodom za zdravstveno osiguranje i kantonalnim Zavodom za javno zdravstvo (ZJZ).

2.3.3. Unaprjeđenje pravnoga okvira iz oblasti zdravstvenih usluga i rješavanje statusa bolničkih zdravstvenih ustanova

Realizacijom ove mjere urediće se stanje u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti i smanjiti broj ravnatelja i upravnih vijeća u ustanovama zdravstvene zaštite Kantona.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju izradu propisa za regulišenje rada zdravstvenih ustanova, usklađivanje propisa iz oblasti zdravstvenih usluga sa federalnim propisima, izrada ključnih strateških dokumenata i osiguranje primjene svih važećih propisa.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH objavljen je 2010. godine, a do 2021. godine kantonalni Zakon nije usklađen sa istim. Zavod za javno zdravstvo je u više navrata upućivao Ministarstvu zdravstva inicijativu za donošenje minimuma ključnih dokumenata kao što su: usklađen Zakon o zdravstvenoj zaštiti SBK, Strateški plan razvoja zdravstva za područje kantona, Dokumentacionu osnovu za planiranje primarne zdravstvene zaštite, Standarde i normative zdravstvene zaštite za kanton, Strateški plan razvoja kadrova u zdravstvu.

2.3.4. Unaprjeđenje pristupa i kvalitete usluga zdravstvene zaštite kroz jačanje kapaciteta liječničkih timova u zdravstvenim ustanovama po općinama Kantona

Realizacijom ove mjere povećati će se broj i kvaliteta zdravstvenih usluga građanima Kantona, te racionalizirati troškovi korištenja zdravstvenih usluga. Uz to, uložiće se naporu za uvođenje obaveznih zdravstvenih sistematskih pregleda svih osiguranika – građana Kantona.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju kreiranje uslova za uvođenje novih usluga, osnivanje centra za dijalizu, nabava nove medicinske opreme (prvenstveno za dijalizu), kao i uvođenje strateškog pristupa i planiranja razvoja stručnih profila – specijalizacija u zdravstvenim ustanovama. Također, ova mjera će obuhvatiti unaprjeđenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama

2.3.5. Povećanje socijalnih davanja za korisnike i poboljšanje statusa pojedinih oblika socijalne zaštite

Realizacijom ove mjere stvorit će se uslovi za poboljšanje položaja trenutnih korisnika i preduslovi za potencijalne korisnike kroz stalnu koordinaciju centara za socijalni rad/ službi socijalne zaštite, kao organa koji provode postupak, i Ministarstva zdravstva i socijalne politike SBK, Federalnog Ministarstva rada i socijalne politike, kao izvora finansiranja.

Nadalje, realizacijom ove mjere osiguraće se adekvatnija pojedinačna pomoć osiguranicima socijalne zaštite i povećati broj smještaja u srodničke i udomiteljske porodice. U isto vrijeme, smanjit će se broj smještaja u zavode za odgoje i obrazovanje i zavode za zaštita o mentalno-invalidnim osobama, te broj socijalno patoloških pojava.

Kroz predviđene aktivnosti, posebno će se podržavati poboljšana ciljanost socijalne zaštite i adekvatan odabir korisnika, odnosno ciljano usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu. Radiće se na unaprijeđivanju sistema identifikacije i praćenja ranjivih porodice i porodice u riziku. Time će se adresirati problemi socijalne isključenosti marginaliziranih grupa.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba, unaprjeđenje pravnog okvira i javnih politika u oblasti socijalne zaštite, unaprjeđenje udomiteljstva/ hraniteljstva, te podrška starim i iznemoglim osobama.

2.3.6. Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružatelja usluga socijalne zaštite u Kantonu

Realizacijom ove mjere povećava se djelotvornost i učinkovitost pružanja socijalnih usluga i osigurava dostupnost informacija o korisnicima socijalne zaštite u Kantonu.

Također, ovom mjerom se nastoji unaprijediti međusektorska saradnja, infrastruktura i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite.

Ključne oblasti djelovanja odnose se na jačanje infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga kroz proširenje i jačanje kapaciteta socijalnih ustanova, stručno usavršavanje zaposlenika i izrada baze podataka iz oblasti socijalne politike.

Prioritet 2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana

2.4.1. Unaprjeđenje aktivnosti na suzbijanju kriminaliteta i povećanje stepena otkrivenosti počinitelja kaznenih djela

Realizacijom ove mjere nastoji se:

- Povećati stepen osobne i imovinske sigurnosti građana;
- Povećati stepen povjerenja građana u agencije za provođenje zakona;
- Reduciranje mogućnosti viktimizacije.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju strateško djelovanje za prevenciju kriminaliteta, smanjenje viktimizacije, suzbijanje korupcije, suzbijanje zlouporabe opojnih droga, jačanje zaštite djece, prevencija maloljetničke delikvencije, te borbu protiv govora mržnje i kaznenih djela počinjenih nad manjinskim i ranjivim skupinama.

2.4.2. Povećanje sigurnosti saobraćaja na cestama i sprječavanje narušavanja javnoga reda i mira

Realizacijom ove mjere nastoji se:

- Smanjiti broj saobraćajnih nezgoda i njihovih posljedica (smrtno stradalih, teže i lakše ozlijeđenih osoba);
- Smanjiti broj narušavanja javnoga reda i mira (ugostiteljski objekti, sportska natjecanja i sl.);
- Poboljšanje sigurnosti saobraćaja na cestama povećanim nadzorom i odlučnijim sankcioniranjem kršenja propisa.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju unaprjeđenje kontrole i nadzora saobraćaja na cestama, povećanje sigurnosti učesnika u prometu, prevenciju nereda (posebno na masovnim/ javnim događajima), te intenziviranje među-institucijske suradnje i dosljednu primjenu propisa.

2.4.3. Unaprjeđenje odnosa s okruženjem i jačanje povjerenja u rad policije

Realizacijom ove mjere osiguraće se jačanje legitimiteta i povjerenja u rad policije od strane zajednice, poboljšanje integriteta i zakonitog funkcionisanja policije. Time se nastoji doprinijeti poštivanju različitosti i povećanju tolerancije, te smanjenju konflikata u društvenoj zajednici.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju uspostavljanje suradnje sa građanima i organizacijama civilnog društva u suzbijanju kažnjivih i devijantnih ponašanja, prvenstveno kroz jačanje koncepta „Rad policije u zajednici“. Također, djelovaće se i u pravcu jačanja suradnje sa medijima kako bi se osigurala medijska pokrivenost aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona.

2.4.4. Jačanje organizacijskih kapaciteta i profesionalnog razvoja

Realizacijom ove mjere osiguraće se stvaranje normativnih, kadrovskih, smještajnih i materijalno tehničkih pretpostavki i unapređenja znanja, sposobnosti i vještina policijskih službenika, državnih službenika i namještenika za efikasniji rad Ministarstva.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju unaprjeđenje normativnog okvira za rad Ministarstva, unaprjeđenje upravljanja ljudskim resursima, modernizacija tehničkih i logističkih kapaciteta.

Prioritet 2.5. Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana

2.5.1. Unaprjeđenje kapaciteta kantonalnih institucija za upravljanje razvojem i dosljednu primjenu javnih politika

Realizacijom ove mjere unaprijediće se efikasnost, efektivnost i transparentnost javne uprave u Kantonu. Namjera je da se ojača političko i institucionalno vođenje i koordinacija reforme javne uprave i ekonomskih reformi u Kantonu, uz fokus na građane i poslovni sektor, i uspostavi funkcionalna i racionalna organizacija javnog sektora. Posebno se namjerava raditi na jačanju sistema i koordinaciji izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama/ strateškim dokumentima.

Također, poboljšat će se kapaciteti institucija za harmonizaciju kantonalnih propisa sa EU acquis-a, kao i kapaciteti za izradu kvalitetnih novih propisa i javnih politika i njihovo provođenje.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju izradu cjelovitog plana djelovanja za reformske procese u kantonalnim institucijama, organizovanje obuka za državne službenike i zaposlenike javnih institucija, digitalizacija i informatizacija uprave, i borba protiv korupcije.

Strateški cilj 3

Prioritet 3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem

3.1.1. Formiranje i vođenje evidencija podataka o stanju okoliša koji su potrebni za optimalno gospodarenje okolišem i njihovog korištenja za ocjenu stanja okliša i planiranje mjera zaštite okoliša

Realizacijom ove mjere poboljšaće se sistem vođenja evidencije zagađivača i zagađenja na prostoru kantona i pružanje informacija o stanju okoliša na transparentan način. Također, uspostaviće se kontinuirana kontrola zagađivača i zagađenja i poduzimanje mjera.

3.1.2. Jačanje kapaciteta Odjela za zaštitu okoliša (materijalnih, kadrovskih, provođenje edukacija)

Kroz realizaciju ove mjere :

- Provođiće se potrebne edukacije uposlenika i stanovništva
- Stvorit će se pretpostavke (materijalne i kadrovske) za provođenje mjera za punu implementaciju Kantonalnog plana zaštite okoliša (2015. – 2025.) i Kantonalnog plana upravljanja otpadom (2015. – 2025.).

3.1.3. Dovođenje projekta izrade prostorno-planske dokumentacije kantona

Kroz realizaciju ove mjere :

- Unaprijedit će se sistem evidencije i prostornog planiranja
- Unaprijedit će se monitoring prostornih pojava i procesa

Povećat će se nivo transpozicije legislative kroz usaglašavanje i harmonizaciju prostornih planova na nivou općina, SBK i FBiH

3.1.4. Sanacija crnih tačaka i klizišta

Realizacijom ove mjere smanjit će se pritisci na okoliš, prvenstveno sanacijom lokacija koje predstavljaju rizik po okoliš i stanovništvo, uključujući deminiranje kontaminiranih područja. U konačnici, očekuje se poboljšanje kvalitete voda i tla.

3.1.5. Razvoj kapaciteta sistema zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće

Realizacijom ove mjere u Kantonu će se:

- Modernizirati i ojačati kapacitete sistema zaštite i spašavanja kroz realiziranje projekata opremanja (digitalizacija informacijsko-komunikacijskog sistema operativnih centara CZ), i obučavanja (osnivanje edukacijskog centra) čime će se umanjiti negativni efekti prirodnih i drugih nesreća na sigurnost građana.

- Osigurati logističku podršku kroz uspostavljanje skladišta za materijalno- tehnička sredstva i opremu i formiranje Službe za logističku podršku kao dijela struktura civilne zaštite.

Prioritet 3.2. Poboljšanje kvalitete komunalnih usluga uz značajno unaprijeđenje komunalne infrastrukture

3.2.1. Unapređenje i razvoj kanalizacione infrastrukture, sistema prikupljanja i sistema prečišćavanja otpadnih voda

Realizacijom ove mjere unaprijedit će se sistem prikupljanja, tretmana i ispuštanja otpadnih voda. Ključne oblasti djelovanja odnose se na obnovu postojeće i proširenje kanalizacione mreže, izradu projektno-planske dokumentacije za projekte obnove i izgradnju novih dijelova mreže, i izvođenje planiranih radova.

3.2.2. Unaprijeđenje infrastrukture za prihvata, selektiranje-odvajanje korisnog otpada, reciklažu, transfer i krajnje zbrinjavanje nekorisnog komunalnog otpada

Realizacijom ove mjere ostvarit će se:

- Podizanje svijesti o potrebi selektiranja-odvajanja korisnog otpada i reciklaže;
- Unaprijeđenje stanja upravljanja otpadom kroz formiranje mreže lokalnih centara i punktova za odvojeno prikupljanje otpada
- Formiranje regionalnih centara za upravljanjem otpadom (RCUO)

Time će se stvoriti osnova za unaprjeđivanje integralnog upravljanja otpadom i razvijanje sistema cirkularne ekonomije u budućnosti.

3.2.3. Zaštita i unapređenje vodosnabdjevanja

Kroz realizaciju ove mjere namjerava se rekonstruisati i modernizirati sistem vodosnabdjevanja, te povećati stepen pokrivenosti i kvalitet usluga vodosnabdjevanja.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju: obnovu postojeće i proširenje vodovodne mreže, te poboljšanje upravljanja lokalnim vodovodima.

Prioritet 3.3. Osiguranje zaštite prirodnih resursa kroz održivo i energetske efikasno korištenje resursa

3.3.1. Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti (E.E.) javnih i privrednih objekata i ekonomičnijeg korištenja energije kao instrumenta za sprečavanja i kontrole onečišćenja

Ova mjera dovest će so:

- Podizanja svijesti o potrebi upravljanja energijom i koristima koje E.E. donosi;
- Smanjenja potrošnje energije kao ključnog instrumenta za sprečavanje onečišćenja i kontrole onečišćenja;

- Smanjenja negativnih utjecaja na okoliš, poboljšanje sigurnosti snadbijevanja energijom i zadovoljavanje rastuće potrošnje energije.

Realizacijom ove mjere doprinijet će se smanjenju emisiju zagađujućih materija i stakleničkih plinova, odnosno dekarbonizaciji energetske sektora.

Ključno područje djelovanje odnosi se na poboljšanu energijsku efikasnost zgrada. Paralelno će se nastojati ostvariti povezivanje sa mjerama i projektima iz ekonomskog sektora, kako bi se podrška pružila malim i srednjim preduzećima na poboljšanje energetske efikasnosti (principi „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“).

3.3.2. Povećanje zaštite i očuvanja prirodnih područja koja imaju nemjerljivu prirodnu i kulturno-historijsku vrijednost

Ova mjera dovest će do:

- Podizanja svijesti o očuvanju i zaštiti okoliša, te održivom korištenju resursa;
- Smanjenja negativnih antropogenih utjecaja na područja koja su od prirodnog ili kulturno-historijskog značaja;
- Zaštita područja koja su od velikog prirodnog i kulturno-historijskog značaja;
- Određivanje modela zaštite za područja visoke prirodne vrijednosti.

11. INDIKATIVNI FINANCIJSKI OKVIR

Tablica 59. Indikativni finansijski okvir

INDIKATIVNI FINANCIJSKI OKVIR						
STRATEGIJE RAZVOJA SBK 2021.-2027.						
Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere		Struktura finansiranja (%)	Ukupno (mil. KM)	Budžet institucije (mil. KM)	Ostali izvori	
					(mil. KM)	Naziv potencijalnog izvora
1.	Poticati održiv ekonomski razvoj	27,58%	131	78	53	
1.1.	Poticati ruralni razvoj uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	6,74%	32	19	13	
1.1.1.	Unapređenje kapaciteta, kvaliteta, promocije i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje		20	15	5	Budžeti JLS
1.1.2.	1.1.2. Potpora razvijanju perspektivnih biljnih kultura i samozapošljavanju u poljoprivredi		8	3	5	Budžet FBiH, budžet JLS u SBK, fondovi EU-a i fondovi drugih donatora; krediti za poljoprivredu
1.1.3.	Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i održivo gospodarenje šumama		4	1	3	Budžet Šumskogospodarskog društva "Šume Središnje Bosne" d.o.o.; donatorska sredstva
1.2.	Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju	10,11%	48	31	17	
1.2.1.	Jačanje konkurentnosti MSP-a te izvoza uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda		15	10	5	Budžet FBiH, budžeti JLS u sastavu SBK, EU fondovi i donatori
1.2.2.	Potpora istraživanju i eksploataciji potencijala mineralnih sirovina		25	15	10	Budžet FBiH, budžeti JLS u sastavu SBK
1.2.3.	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije		3	2	1	Budžet FBiH, EU fondovi i donatori
1.2.4.	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor		5	4	1	Budžet FBiH, EU i drugi donatori
1.3.	Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma	6,11%	29	13	16	
1.3.1.	Povećanje kvaliteta i promocije turističke ponude uz valorizaciju turističkih resursa		13	3	10	Budžet FBiH, budžeti JLS u sastavu SBK, međunarodni donatori, koncesionari
1.3.2.	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija		15,5	10	5,5	Budžet FBiH, EU fondovi, Turistička zajednica SBK

1.4.	Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje	4,63%	22	15	7	
1.4.1.	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju		12	10	2	Budžet FBIH, budžeti JLS na području SBK
1.4.2.	Unapređenje stanja poslovne infrastrukture i usluga		10	5	5	Budžet FBIH, budžeti JLS na području SBK
2.	Unaprijediti kvalitetu življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane	70,32%	334	188,9	145,1	
2.1.	Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sustava za sve građane	11,85%	56,3	56,3	0	
2.1.1.	Unaprjeđenje predškolskog, osnovnog i srednjeg (posebice srednjeg strukovnog) odgoja i obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba, uz usklađivanje s društvenim i gospodarskim potrebama Kantona		20,3	20,3		
2.1.2.	Unaprjeđenje kapacitete rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i kontinuirano stručno usavršavanje i vrednovanje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama i jačanje inicijalnog obrazovanja nastavnog osoblja		3	3		
2.1.3.	Unaprijediti sustav za obrazovanje i obuku odraslih osoba, podrška programu prekvalifikacije i doškolavanja kao stjecanje sss		1	1		
2.1.4.	Obnoviti (izgraditi) i opremiti odgojno-obrazovne ustanove		30	30		
2.1.5.	Unapređenje prometnog odgoja i kulture, obrazovanja i uskladiti standard kao i način provedbe vozačkog ispita (osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila, edukacija sudionika prometa, edukacija djece, učenika i studenata)		2	2		
2.2.	Unaprjeđenje sporta i kulture	0,84%	4	4	0	
2.2.1.	Obnoviti i opremiti prostore za provedbu kulturnih aktivnosti i podignuti svijest mladeži o važnosti kulture		2	2		
2.2.2.	Obnoviti i opremiti športske objekte i podignuti svijest mladeži o važnosti bavljenja športskim aktivnostima		2	2		
2.3.	Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti	56,21%	267	122,4	144,6	
2.3.1.	Unaprjeđenje planskog pristupa za financijsku održivost zdravstvenog sustava u cilju adekvatnog opremanja zdravstvenih ustanova medicinskim aparatima i lijekovima		1	0,2	0,8	Zavod za zdravstveno osiguranje (ZZO-a) Kantona, donacije
2.3.2.	Informatičko povezivanje i digitalizacija procesa domova zdravlja i kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje u Kantonu		3	3		Federalno ministarstvo zdravstva, kredit Svjetske banke
2.3.3.	Unaprjeđenje pravnoga okvira iz oblasti zdravstvenih usluga i rješavanje statusa bolničkih zdravstvenih ustanova		0,2	0,1	0,1	Zavod za zdravstveno osiguranje (ZZO-a) Kantona

2.3.4.	Unaprjeđenje pristupa i kvalitete usluga zdravstvene zaštite kroz jačanje kapaciteta liječničkih timova u zdravstvenim ustanovama po općinama Kantona		182,4	55	127,4	Zavod za zdravstveno osiguranje (ZZO-a) Kantona
2.3.5.	Povećanje socijalnih davanja za korisnike i poboljšanje statusa pojedinih oblika socijalne skrbi		80	67	13	Budžet FBiH
2.3.6.	Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružatelja usluga socijalne skrbi u Kantonu		0,4	0,1	0,3	Budžeti JLS
2.4.	Povećanje stupnja sigurnosti građana	1,31%	6,2	5,7	0,5	
2.4.1.	Unaprjeđenje aktivnosti na suzbijanju kriminaliteta i povećanje stupnja otkrivenosti počinitelja kaznenih djela		0,5	0,5		IPA fondovi i druge donacije
2.4.2.	Povećanje sigurnosti prometa na cestama i sprječavanje narušavanja javnoga reda i mira		0,5	0,5		
2.4.3.	Unaprjeđenje odnosa s okruženjem i jačanje povjerenja u rad policije		0,2	0,2		
2.4.4.	Jačanje organizacijskih kapaciteta i profesionalnog razvoja		5	5		
2.5.	Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana		0,5	0,5	0	
2.5.1.	Unaprjeđenje kapaciteta kantonalnih institucija za upravljanje razvojem i dosljednu primjenu javnih politika		0,5	0,5		
3.	Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu	2,11%	10	2	9	
3.1.	Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem	0,42%	2	1	1	
3.1.1.	Formiranje i vođenje evidencija podataka o stanju okoliša koji su potrebni za optimalno gospodarenje okolišem i njihovog korištenja za ocjenu stanja okliša i planiranje mjera zaštite okoliša		0,175	0,175		
3.1.2.	Jačanje kapaciteta Odjela za zaštitu okoliša (materijalnih, kadrovskih, provođenje edukacija)		0,14	0,14		
3.1.3.	Dovršetak projekta izrade prostorno-planske dokumentacije kantona		0,06	0,06		
3.1.4.	Sanacija crnih tačaka i klizišta		0,35		0	Fond za zaštitu okoliša FBiH
3.1.5.	Razvoj kapaciteta sustava zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće		1,5	1	0,5	EU fondovi i dr.
3.2.	Poboljšanje kvalitete komunalnih usluga uz značajno unaprjeđenje komunalne infrastrukture	1,05%	5	0	5	
3.2.1.	Unaprjeđenje i razvoj kanalizacione infrastrukture, sistema prikupljanja i sistema prečišćavanja otpadnih voda		2,31		2,31	Fond za zaštitu okoliša FBiH

3.2.2.	Unaprijeđenje infrastrukture za prihvatanje, selektiranje-odvajanje korisnog otpada, reciklažu, transfer i krajnje zbrinjavanje nekorisnog komunalnog otpada		1,05		1,05	Fond za zaštitu okoliša FBiH
3.2.3.	Zaštita i unaprijeđenje vodosnabdjevanja		1,61		1,61	Fond za zaštitu okoliša FBiH
3.3.	Osiguranje zaštite prirodnih resursa kroz održivo i energetske efikasno korištenje resursa	0,63%	3	0	3	
3.3.1.	Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti (E.E.) javnih i privrednih objekata i ekonomičnijeg korištenja energije kao instrumenta za sprečavanje i kontrole onečišćenja		3,15		3,15	Fond za zaštitu okoliša FBiH
3.3.2.	Povećanje zaštite i očuvanja prirodnih područja koja imaju nemjerljivu prirodnu i kulturno-historijsku vrijednost		0,14	0,14		
Ukupno iz strateškog dokumenta		100,00%	475	268,9	207,1	
PREGLED PO IZVORIMA (mil.KM)						
Budžetska sredstva		Kreditna sredstva		Ostali izvori		
268,9		0		207,1		
56%		0,00%		44%		

Indikativni finansijski okvir predstavlja pregled potrebnih finansijskih sredstava za implementaciju mjera, pri čemu se daje pregled i potencijalnih izvora sredstava. Strategijom razvoja SBK predviđen je najveći iznos finansijskih sredstava za implementaciju drugog strateškog cilja i to 70,32%, prvog 27,58% i trećeg 2,11%. Ukupna vrijednost planiranih strateških projekata iznosi oko 475 miliona KM. Procenat planiranih sredstava koji se odnosi na budžetska sredstva je 56% dok se preostalih 44% odnosi na ostale izvore finansiranja.

12. STRATEŠKI PROJEKTI

U skladu sa članom 13. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine, za implementaciju strateških dokumenata mogu se identificirati strateški projekti kao intervencije najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti trebaju imati višestruki efekat na razvoj i njihova implementacija može biti osnov za pokretanje drugih projekata. Rezultati strateških projekata trebaju da doprinesu pozitivnom uticaju na poboljšanje kvaliteta života veće grupe građana, a naročito socijalno ugroženih kategorija stanovništva, te da omoguće održivi rast i razvoj.

Strategijom razvoja SBK za period od 2021.-2027. godine, definisano je ukupno 185 strateških projekata organizovana u 38 mjera i 12 prioriteta. Detaljan pregled strateških projekata sa očekivanim efektima i indikativnim finansijskim okvirom se nalazi u Aneksu 1.

13. USKLADENOST STRATEGIJE RAZVOJA SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine¹⁹ utvrđuje obavezu vertikalne koordinacije i usklađivanja strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji u pravcu definisanja zajedničkih razvojnih ciljeva. U tom smislu, Strategija razvoja Federacije predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvoja kantona. Nadalje, Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH²⁰ (član 16.) propisuje obavezu usklađenosti svih strateških dokumenata, odnosno nalaže potrebu za provjerom usklađenosti razvojnih pravaca i strateških ciljeva Strategije razvoja SBK u odnosu na Strategiju razvoja Federacije, relevantne strateške dokumente Bosne i Hercegovine, relevantne dokumente iz procesa evropskih integracija i međunarodno prihvaćene globalne ciljeve održivog razvoja. U toku 2020. godine, paralelno sa izradom Strategije razvoja SBK, tekao je proces izrade Strategije razvoja FBiH i Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH, kojim se implementiraju ciljevi održivog razvoja iz Agende UN 2030 u BiH. U ovom poglavlju tabelarno su prikazane poveznice Strategije razvoja SBK sa ova dva strateška dokumenta.

Tabela 60. Pregled poveznica Strategije razvoja SBK sa Strategijom razvoja FBiH i Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH

Strategija razvoja SBK – strateški ciljevi i prioriteti	Strategija razvoja FBiH 2021-2027	Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH
Strateški cilj 1: Poticati održiv ekonomski razvoj	Strateški cilj 1: Ubrzan ekonomski razvoj; Strateški cilj 3: Resursno efikasan i održiv razvoj	Pravac razvoja: Pametni rast
Prioritet 1.1. Poticati ruralni razvoj uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	Prioritet 3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	Akcelerator: Povoljno okruženje za preduzetništvo i inovacije
Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju	Prioritet 1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije; Prioritet 1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	Akcelerator: Povećanje investicija u infrastrukturu
Prioritet 1.3. Poboľjšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma	Prioritet 1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	Akcelerator: Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem
Prioritet 1.4. Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje	Prioritet 1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora; Prioritet 1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	Akcelerator: Povoljno okruženje za preduzetništvo i inovacije
Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	Strateški cilj 2: Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj Strateški cilj 4: Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor	Pravci razvoja: Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom Pametni rast Društvo jednakih mogućnosti
Prioritet 2.1. Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sistema	Prioritet 2.1. Unaprjeđivati obrazovni sistem	Akcelerator: Unaprjeđenje pristupa i kvalitete obrazovanja i obuke

¹⁹ Član 3. i član 16. Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH

²⁰ Član 16. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH

Strategija razvoja SBK – strateški ciljevi i prioriteti	Strategija razvoja FBiH 2021-2027	Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH
		Akcelerator: Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema
Prioritet 2.2. Unaprjeđenje sporta i kulture	Prioritet 2.3. Poboljšavati rast stanovništva, stabilnost porodice i položaj mladih	Akcelerator: Povećanje investicija u infrastrukturu Akcelerator: Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema
Prioritet 2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti	Prioritet 2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema Prioritet 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	Akcelerator: Unapređenje politika socijalne zaštite Akcelerator: Osiguranje pristupa efikasnoj zdravstvenoj zaštiti
Prioritet 2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana	Prioritet 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana Prioritet 2.3. Poboljšavati rast stanovništva, stabilnost porodice i položaj mladih	Akcelerator: Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava
Prioritet 2.5. Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana	Prioritet 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana	Akcelerator: Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor Akcelerator: Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava
Strateški cilj 3: Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu	Strateški cilj 3: Resursno efikasan i održiv razvoj	Pravac razvoja: Pametni rast
Prioritet 3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem	Prioritet 3.1. Unaprjeđivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa Prioritet 3.6. Povećati otpornost na krize	Akcelerator: Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem
Prioritet 3.2. Poboljšanje kvalitete komunalnih usluga uz značajno unaprjeđenje komunalne infrastrukture	Prioritet 3.1. Unaprjeđivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa Prioritet 3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	Akcelerator: Povećanje investicija u infrastrukturu
Prioritet 3.3. Osigurana zaštita prirodnih resursa kroz održivo i energetski efikasno upravljanje i korištenje resursa	Prioritet 3.1. Unaprjeđivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa Prioritet 3.2. Unaprjeđivati kvalitet zraka Prioritet 3.3. Povećati energijsku efikasnost	Akcelerator: Zeleni rast i čista energija

14. OKVIR ZA IMPLEMENTACIJU, MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGOJE RAZVOJA

U skladu sa važećim propisima za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u FBiH, definišu se procesi i obaveze u domenu implementacije, monitoringa, izvještavanja i evaluacije Strategije razvoja SBK. U nastavku teksta nalazi se opis odgovornih institucija, vrste postupaka, dinamika postepena i okvir za rokove u pogledu ispunjavanja zakonskih obaveza za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju.

Implementacija

Implementacija Strategije razvoja SBK ostvaruje se kroz primjenu alata, koje definiše Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH. Propisani alati za implementaciju su akcioni plan za implementaciju strategije, smjernice za trogodišnje planiranje, trogodišnji i

godišnji planovi rada organa uprave na nivou kantonalnih organa uprave. Propisani alati za implementaciju kreiraju se u skladu sa članom 19. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH i članovima 10., 11. i 12. Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH.

Akcioni plan za implementaciju strategije se izrađuje za planski period važenja Strategije svake planske godine po principu planiranja za 1+2 godine, uz usklađivanje sa procesom izrade i usvajanja smjernica. Akcioni plan minimalno sadrži sljedeće elemente: naziv strateškog cilja i prioriteta, naziv planiranih mjera i strateških projekata sa očekivanim rezultatima, nosioce realizacije, okvirnu finansijsku vrijednost po godinama i očekivane izvore finansiranja. Izradom akcionog plana koordinira Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu, uz konsultacije sa Vijećem za razvojno planiranje SBK. Akcioni plan usvaja Vlada SBK.

Implementacija kroz izradu trogodišnjih planova rada organa uprave na nivou kantonalnih organa uprave, u skladu sa podzakonskim okvirom je zasnovana na početnom procesu izrade smjernica. **Smjernice** se izrađuju svake godine za period od tri godine (1+2) sa sadržajem koji obuhvata oznaku nivoa za koje se izrađuje i periode na koji se odnose, svrhu smjernica, strateške pravce koji proizilaze iz Strategije razvoja, prioritete, mjere i strateške projekte, indikativni finansijski okvir i odgovarajuće indikatore. Smjernice priprema premijer SBK, u saradnji sa Uredom za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu, a uz prethodne konsultacije i preporuke Vijeća za razvojno planiranje. Smjernice usvaja Vlada SBK.

Trogodišnji plan rada kantonalnih organa uprave SBK je implementacijski dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja SBK, te operacionalizira nadležnosti organa uprave, i predstavlja temelj za izradu DOB-a i PJI-a. Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada, kantonalni organi uprave imaju obavezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja SBK sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja. Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine. U izradi trogodišnjeg plana kantonalni organi uprave preuzimaju projekte i aktivnosti iz akcionog plana.

Mjere iz Strategije razvoja se unose kao programi u trogodišnjem planu rada, a svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje se i kao program u DOB-u sa dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOB-u.

U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program definišu se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja SBK. Osim navedenog u trogodišnjem planu rada definiše se jedan glavni program kantonalnog organa uprave na osnovu strateških ciljeva i prioriteta iz Strategije razvoja SBK i dokumenta smjernica.

Godišnji plan rada je implementacijski dokument koji sadrži, pored redovnih aktivnosti, i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se preduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz usvojenih strateških dokumenata, a priprema se na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada kantonalni organi uprave preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjeg plana rada, uključujući i glavni program.

Pored godišnjeg programa rada koji radi svaki organ uprave pojedinačno, u skladu Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima izrađuje se **godišnji program rada Vlade SBK**.

Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web stranici Kantona.

Doprinos implementaciji Strategije razvoja SBK daje i obaveza jedinica lokalne samouprave da usklađuju strategije razvoja jedinica lokalne samouprave sa kantonalnim strateškim dokumentima.

Monitoring i izvještavanje

Prema Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredb o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH, procesi monitoringa i izvještavanja su obavezne radnje razvojnog planiranja i upravljanja razvojem.

Monitoring je sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja SBK, u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Kvalitetno obavljanje monitoringa podrazumijeva da svi kantonalni organi uprave trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije o implementaciji strategije, sa indikatorima ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije razvoja, kao i indikatorima iz godišnjeg plana rada. Osnov za izradu izvještaja o radu organa uprave i izradu Izvještaja o razvoju čine pomenute evidencije.

Izvještavanje, u skladu sa važećim normativnim okvirom, podrazumijeva obavezu izrade godišnjih izvještaja o radu i Izvještaj o razvoju.

Godišnji izvještaj o radu priprema se sa namjerom praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) organa i institucija na nivou Kantona.

U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, očekivani i ostvareni rezultati, planirana i utrošena sredstva za izvršenje aktivnosti, i za eventualno neizvršenje, razlog za neizvršenje ili djelomično izvršenje.

Godišnje izvještaje o radu izrađuju kantonalni organi uprave i Vlada SBK u skladu sa Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima.

Izvještaj o razvoju je implementacioni dokument kojim se na godišnjem nivou sagledavaju stepen implementacije, opći razvojni trendovi, kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata. Izvještaj o razvoju SBK radi Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu.

Pored naprijed navedenog, Ured vrši koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije, što podrazumijeva aktivnu saradnju sa svim institucijama nosiocima implementacije i monitoringa. U tom smislu, značajnu ulogu ostvaruje i Vijeće za razvojno planiranje kantona koje ima savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u Kantonu. Vijeće razmatra godišnji izvještaj o razvoju Kantona, daje preporuke za unapređenje implementacije i kvalitet samog izvještaja.

Vlada SBK usvajanja Izvještaj o razvoju Kantona, te ga radi informisanja dostavlja Skupštini Kantona.

Godišnji izvještaji o radu i Izvještaj o razvoju se objavljuju na web stranici Kantona.

Evaluacija

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH definisane su vrste i procedure za provođenje evaluacije strateških dokumenata.

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema definisanim kriterijima. Za strateške dokumente kantona obavezna je *Evaluacija u toku*, i ta obaveza postoji za Strategiju razvoja SBK. *Evaluacija u toku* se radi sa ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus.

Evaluacija u toku će se raditi u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja SBK (2026. godine). Evaluaciju će provesti nezavisni vanjski evaluator izabran od strane Uredom za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu SBK.

Evaluacija se može raditi i na sredini perioda implementacije ukoliko se za istom ukaže potreba utvrđena od strane Vlade Kantona.

ANEKSI

Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima

STRATEGIJA RAZVOJA SBK ZA PERIOD 2021.-2027. GODINA

Programski okvir

STRATEŠKI CILJ1.

**Poticati održiv ekonomski
razvoj**

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj		
Prioritet	1.1. Poticati ruralni razvoj uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije		
Naziv mjere	1.1.1. Unapređenje kapaciteta, kvaliteta, promocije i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Osigurati efikasniju i pravedniju raspodjelu poticaja, obezbjeđenje finansiranja i povećanje održivosti poljoprivrednih proizvođača. Podrška će biti usmjerena na povećanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, uz kontrolu kvaliteta i certifikaciju sigurnosti hrane (oznaka porijekla, geografska oznaka i oznaka tradicionalnog proizvoda) kroz organsku i integralno-održivu proizvodnju i podršku razvoju biotehnologije. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja koje su planirane općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.), a koje se provode za sve privredne sektore, kao i posebne aktivnosti koje su integrisane u mjere za prioritet vezan za podršku razvoju poljoprivrede.</p>		
Strateški projekti	<i>1.1.1.1</i>	Unapređenje i nadogradnja informacijskog sistema u poljoprivredi	
	<i>1.1.1.2</i>	Podrška certifikaciji kvaliteta poljoprivrednih proizvoda i organskoj proizvodnji	
	<i>1.1.1.3</i>	Podrška udruživanju poljoprivrednika, formiranju i jačanju zadruga, klastera te ukрупnjavanje	
	<i>1.1.1.4</i>	Podrška izvozu i većem stepenu finalizacije poljoprivrednih proizvoda	
	<i>1.1.1.5</i>	Promocija i brendiranje domaće poljoprivredne proizvodnje uz podršku sajmovima poljoprivrede koji se održavaju na području SBK i učešću na sajmovima poljoprivrede u regionu	
	<i>1.1.1.6</i>	Potpora izgradnji otkupnih kapaciteta za poljoprivredne proizvode	
	<i>1.1.1.7</i>	Potpora stočarskoj proizvodnji i uvezivanje farmi sa prerađivačima	
	<i>1.1.1.8</i>	Zaštita i promocija brenda poljoprivrednih proizvoda i pasmina iz SBK	
	<i>1.1.1.9</i>	Promocija poljoprivrednih proizvođača i prehrambene industrije SBK	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	100.000,00	500.000,00

	Broj novocertificiranih organskih proizvođača	20	40
	Površina državnoga zemljišta data u zakup poljoprivrednicima (ha)	50	350
	Informacijski sistem sa podacima za sektor poljoprivrede	Registar poljoprivrednih gazdinstava na nivou FBiH	Aplikacija za obradu novčane podrške na nivou SBK
	Broj agroklastera	0	2
	Broj i kapacitet nabavljenih hladnjača i sušara kroz potporu	0	2
	Broj brendiranih poljoprivrednih proizvoda	1	3
	Broj zaštićenih/certificiranih domaćih pasmina	3	5
	Broj nastupa na poljoprivrednim sajmovima	2	4
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Bolje iskorištavanje potencijala za razvoj poljoprivrede koje će dovesti do povećanja prinosa u poljoprivrednoj proizvodnji. Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti. Povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, povećanje održivosti i broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, te povećanje neto plate i prihoda od poreza p/c.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	20.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: budžet Kantona (15.000.000KM), budžet JLS i ostali vanjski izvori (5.000.000KM)		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK		
Nosioci mjere	Mjerodavne općinske službe za privreda, zadruge, udruge poljoprivrednika, Gospodarska komora SBK		
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači sa područja SBK, predstavnici savjetodavnih službi		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj
Prioritet	1.1. Poticati ruralni razvoj uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije

Naziv mjere	1.1.2. Potpora razvijanju perspektivnih biljnih kultura i samozapošljavanju u poljoprivredi		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Razvijanje intenzivne poljoprivredne proizvodnje perspektivnih biljnih kultura predstavlja jednu od ključnih razvojnih mjera u sektoru poljoprivrede u post pandemijskom periodu. Ključne biljne kulture i poljoprivredni proizvođači koji će dobiti potporu uključuju bobičasto/jagodičasto voće, autohtone poljoprivredne proizvode, te organske proizvode. Kako bi se gore navedeno uspješno razvijalo, biće neophodno pružiti dodatnu potporu zaštiti i prevenciji zaraznih bolesti biljaka i životinja. Ova mjera ima poseban značaj i prioritet sa aspekta sanacije šteta uzrokovanih pandemijom.		
Strateški projekti	1.1.2.1	Potpora poljoprivrednim proizvođačima za podizanje zasada bobičastog/jagodičastog voća	
	1.1.2.2	Potpora zaštiti i povećanju zasada autohtonih poljoprivrednih proizvoda	
	1.1.2.3	Potpora proizvodnji u zaštićenim prostorima	
	1.1.2.4	Potpora razvoju organske proizvodnje	
	1.1.2.5	Potpora zaštiti i prevenciji zaraznih bolesti biljaka i životinja	
	1.1.2.6	Potpora samozapošljavanju u poljoprivredi	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Iznos poticaja u poljoprivredi (KM)	1.000.000,00	2.500.000,00
	Zasađene površine/stabla autohtonih vrsta	7 ha	20 ha
	Zasađene površine pod jagodičastim/bobičastim voćem (ha)	300 ha	350 ha
	Ukupna površina dodijeljenih plastenika	0	1,5 ha
	Broj registrovanih proizvođača organskih poljoprivrednih proizvoda	20	40
	Vrijednost dodijeljene potpore za zaštitu i prevenciju zaraznih bolesti biljaka i životinja	200.000,00	3.500.000,00
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Povećanje ukupnih prinosa u poljoprivrednoj proizvodnji; uticaj na povećanje BDP-a, povećanje stope zaposlenosti; te povećanje neto plate i prihoda od poreza p/c.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	8.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: budžet Kantona (3.000.000KM), budžet FBiH, budžet JLS u SBK, fondovi EU-a i fondovi drugih donatora; krediti za poljoprivredu (5.000.000KM)		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH, mjerodavne općinske službe za privreda, razvojne agencije, zadruge, udruge poljoprivrednika
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači sa područja SBK

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj		
Prioritet	1.1. Poticati ruralni razvoj uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije		
Naziv mjere	1.1.3. Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i održivo gospodarenje šumama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	S obzirom na značaj šuma na kojima se zasniva održivo gospodarenje šuma, struktura istih nije najpovoljnija. Za sve ostale kategorije šuma i šumskih zemljišta upitna je rentabilnost gospodarenja, odnosno, veća su ulaganja od mogućeg prihoda, te će se raditi na primjeni niza uzgojnih mjera u cilju unapređenje održivog gospodarenja šumama, uključujući pošumljavanje goleti, uz redovnu proizvodnju sjemena i sadnog materijala te sprovođenje mjera za zaštitu šuma. Pri tome, s obzirom da Bosna i Hercegovina sada ima svoj FSC standard, radit će se na jačanju kapaciteta i redovnoj primjeni FSC standarda za certificiranje gospodarenja šumama na području SBK, za unapređenje ekoloških i ekonomskih performansi gospodarenja šumama SBK.		
Strateški projekti	<i>1.1.3.1</i>	Pošumljavanje ogoljenog i erozivnog zemljišta na lokacijama klizišta i drugim oštećenim područjima	
	<i>1.1.3.2</i>	Deminiranje šumskih površina	
	<i>1.1.3.3</i>	Intenzivan inspeksijski nadzor za suzbijanje nelegalne sječe šuma	
	<i>1.1.3.4</i>	Jačanje kapaciteta šumsko - privrednog društva	
	<i>1.1.3.5</i>	Unapređenje primjene uzgojnih mjera gospodarenja šumama	
	<i>1.1.3.6</i>	FSC certificiranje u gospodarenju šumama	
	<i>1.1.3.7</i>	Promocija i edukacija za iskorištavanje nedravnih šumskih proizvoda	
	<i>1.1.3.8</i>	Razvijanje svijesti javnosti o važnosti šuma i mogućim negativnim posljedicama deforestacije i degradacije šuma	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti****
	Certificirane šumske površine prema FSC standardu (ha)	186.000,00 ha	200.000,00 ha

	Ukupna izdvajanja namjenskih sredstava za oblast šumarstva u periodu Strategije u KM	700.000,00	1.000.000,00
	Uspješno godišnje certificiranje šumskog privrednog društva u skladu sa FSC standardom (u periodu 2021-2027)	4 godišnja certificiranja	1 godišnje certificiranja
	Ukupna prodaja šumskih sortimenata u 000 m3	450.000,00m3/god	500.000,00m3/god
	Broj prijava za nelegalnu sječu šume	800/god	500/god
	Pošumljena površina (ha)	1.600 ha/god	3.500 ha/god
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, te povećanje neto plate i prihoda od poreza pc</i></p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>4.000.000,00 KM</p> <p>Izvor finansijskih sredstava: budžet Kantona (1.000.000KM), budžet Šumskoprivrednog društva "Šume Središnje Bosne" d.o.o.; donatorska sredstva (3.000.000KM)</p>		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK		
Nosioci mjere	Šumskogospodarsko društvo "Šume Središnje Bosne", d.o.o.; BHMAL, udruženja građana koja se bave pitanjima okoliša		
Ciljne grupe	Preduzeća i obrtnici u sektoru drvne industrije,, stanovnici SBK		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj
Prioritet	1.2. Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju
Naziv mjere	1.2.1. Jačanje konkurentnosti MSP-a te izvoza uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere pružat će se podrška malim i srednjim preduzećima za unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Cilj ove mjere je da se povećaju investicije u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i dijaspore), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza uz kreiranje dodane vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na uključivanje preduzeća u lance vrijednosti i jačanje klastera u različitim sektorima, sa ciljem povećanja

	umreženosti privrede i specijalizacije poslovanja, uz uključivanje u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja proizvodnje intermedijarnih proizvoda, kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru industrije, potrebne hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja planirane su u općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.), a posebne aktivnosti usmjerene na očuvanje obima industrijske proizvodnje i izvoza su integrisane u mjere u okviru ovog prioriteta za povećanje konkurentnosti industrije i izvoza.		
Strateški projekti	1.2.1.1	Potpora inovatorstvu na području SBK	
	1.2.1.2	Potpora očuvanju tradicionalnih obrta	
	1.2.1.3	Potpora finalizaciji proizvoda u drvoprerađivačkoj industriji	
	1.2.1.5	Jačanje proizvodnje kožarsko-tekstilnih brendova	
	1.2.1.6	Uvođenje novih tehnologija i novih proizvoda u prerađivačkim kapacitetima (metaloprerađivačkog, drvoprerađivačkog, kožarsko-tekstilnog sektora)	
	1.2.1.7	Uključivanje u lance vrijednosti i jačanje klastera (metaloprerađivački, kožarsko-industrijski, drvni)	
	1.2.1.8	Povezivanje sa bh. dijasporom za investicije	
	1.2.1.9	Podrška za izvoz i internacionalizaciju privrede	
	1.2.1.10	Privlačenje FDI, a posebno investicija iz EU radi supstitucije dobavljača iz Kine i repatrijacije investicija u EU (posebno sa aspekta saniranja posljedica pandemije)	
	1.2.1.11	Kontinuirano uvođenje olakšica za proizvodno-izvozna poduzeća	
	1.2.1.12	Potpora uvođenju međunarodnih standarda u izvoznim poduzećima	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izdvajanja iz budžeta SBK za potporu malih i srednjih poduzeća (KM)	1.100.000	1.800.000
	Broj podržanih inovatorskih projekata	35	60
	Izdvajanja iz budžeta SBK za potporu tradicionalnim obrtima	100.000	150.000
	Broj poduzeća koja su povećala stepen finalizacije proizvoda od drveta	30	45
	Broj podržanih poduzeća u metalnom sektoru	33	42
	Broj podržanih kožarsko-tekstilnih brendova	30	38

	Ukupan izvoz malih i srednjih poduzeća u KM	729.000.000	1.021.230.000
	Ukupni prihodi poduzeća u KM	4.131.713.046	5.120.000.000
	Broj novocertificiranih poduzeća	17	34
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos povećanju fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	15.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: budžet Kantona (10.000.000KM), Budžet FBiH, budžeti JLS u sastavu SBK, EU fondovi i donatori (5.000.000KM)		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede SBK		
Nosioci mjere	Općinske službe za privreda, Gospodarska komora SBK, REZ agencija,		
Ciljne grupe	Gospodarski subjekti s izvoznom orijentacijom iz ciljnih sektora, MSP izvoznici		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj		
Prioritet	1.2. Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.2.2. Potpora istraživanju i eksploataciji potencijala mineralnih sirovina		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere će se identificirati baza, te osnovne mineralne sirovine na području SBK, te će se povećati investicije u modernizaciju postojećih i izgradnju novih kapaciteta. Poseban fokus će biti usmjeren na tehnološko inoviranje eksploatacije mineralnih sirovina i unapređenje sigurnosti u rudnicima.		
Strateški projekti	1.2.2.1	Potpora geološkim istraživanjima na području Kantona	
	1.2.2.2	Tehnološko inoviranje eksploatacije mineralnih sirovina	
	1.2.2.3	Unapređenje sigurnosti u rudnicima	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj realiziranih geoloških istraživanja	10	15

	Vrijednost ostvarenih investicija u sektoru vađenja ruda i kamena (KM)	1.500.000	2.500.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos povećanju fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	25.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: budžet Kantona (15.000.000KM), Budžet FBiH, budžeti JLS u sastavu SBK (10.000.000KM)		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede SBK		
Nosioci mjere	Općinske službe za privreda, odabrane istraživačke organizacije, JP Elektroprivreda, rudnici na području SBK		
Ciljne grupe	Nositelji koncesija, JLS na području SBK, zaposlenici u rudarstvu		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj		
Prioritet	1.2. Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.2.3. Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ubrzavanje procesa digitalizacije privrede i razvoj sektora informacionih tehnologija je jedan od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrzao proces digitalizacije i informatizacije, u okviru ove mjere obezbijedit će se adekvatna podrška preduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativna podrška u reorganizaciji za procese informatizacije, te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga. Cilj je da se ojača i domaći sektor informacionih tehnologija, te da se, pored doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje u okviru ovog prioriteta, omogući i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza uz nova zapošljavanja u IT sektoru SBK.		
Strateški projekti	1.2.3.1. Podrška digitalnoj transformaciji mikro, malih i srednjih preduzeća (proizvodnih i uslužnih) i uvođenje e-poslovanja i e-trgovine kroz programe podrške preduzećima 1.2.3.2. Unapređenje digitalnih znanja i vještina 1.2.3.3. Podrška preduzećima u IT sektoru za kreiranje i izvoz digitalnih rješenja 1.2.3.4. Uspostavljanje digitalnih inovacijskih hubova/centara, akceleratora		
	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Informacije i komunikacije u 000 KM	1.670.000	10.500.000
	% poslovnih subjekata u području KD – Informacije i komunikacije informacionih	0,2%	3%

	tehnologija od ukupnog broja poslovnih subjekata		
	% zaposlenih u sektoru informacionih tehnologija od ukupnog broja zaposlenih	0,75%	6%
	Širokopojasni internet promet, mil. GB (FZS)	323	1.000
	Broj preduzeća sa uspostavljenom e-trgovinom (EUROSTAT BIH)	22	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanja fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.000.000 KM <i>Izvori: Budžet SBK (2.000.000KM), Budžet FBiH, EU fondovi i donatori (1.000.000KM)</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privreda SBK		
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK, privredni subjekti, Gospodarska komora SBK, udruženja i centri koji djeluju u IT sektoru, Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta, JLS na području SBK		
Ciljne grupe	Preduzeća i obrtnici u sektoru MSP		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj
Prioritet	1.2. Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju
Naziv mjere	1.2.4. Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Unapređenje konkurentnosti privrede u ciljnim sektorima sa potencijalom za rast (metaloprerađivačkom, drvoprerađivačkom, kožarsko-tekstilnom, IT sektoru i dr.) podrazumijeva i podršku u povezivanju poduzeća sa naučno-istraživačkim institucijama kako bi se unaprijedio transfer znanja i razvoj inovacija. Povećanje kvaliteta usluga NIR centara i laboratorija za primjenu novih tehnologija i inovacija u privredi će rezultirati povećanjem ukupnog indeksa obima industrijske proizvodnje uz povećanje kvaliteta proizvoda, prihoda i izvoza privrednih subjekata, i dr.</p> <p>Cilj je da se, u okviru ove mjere, pruži podrška jačanju kapaciteta naučno-istraživačkih institucija i organizacija, te podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija.</p>
Strateški projekti	<p>1.1.3.1. Modernizacija opreme i usluga naučno-istraživačkih institucija i organizacija</p> <p>1.1.3.2. Povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija</p> <p>1.1.3.3. Podrška inovatorstvu</p> <p>1.1.3.4. Razvoj tržišta usmjerenih znanja i digitalnih znanja i vještina</p> <p>1.1.3.5. Stručna podrška privrednim subjektima u procesima uvođenja standarda, novih tehnologija, novih proizvoda i kontrole kvaliteta</p>

	<p>1.1.3.6. Jačanje kapaciteta za korištenje EU fondova koji podržavaju naučno-istraživački rad i razvoj inovacija.</p> <p>1.1.3.7. Razvoj kapaciteta naučno-istraživačke infrastrukture (Tehno-park, Laboratorije, Inovacioni centri, Poslovni inkubatori, te Digitalni inovacijski hubovi-nakon njihovog uspostavljanja...)</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novocertificiranih preduzeća korisnika podrške	17	34
	Broj novih korisnika usluga NIR organizacija (projekti saradnje NIR-privreda)	17	34
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: (kroz povećanje ostvarenih investicija u nova sredstva za nove tehnologije i inovacije), povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate, te (kroz povećanje pokazatelja poslovanja preduzeća) i povećanje prihoda od poreza pc</i></p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>5.000.000 KM</p> <p><i>Izvori: Budžet SBK (4.000.000KM), Budžet FBiH, EU i drugi donatori (1.000.000KM)</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za privreda SBK		
Nosioci mjere	univerziteti, instituti, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta SBK, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK		
Ciljne grupe	Mikro, mala i srednja preduzeća i obrtnici		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj
Prioritet	1.3. Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma
Naziv mjere	1.3.1. Povećanje kvaliteta i promocije turističke ponude uz valorizaciju turističkih resursa
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Sa ciljem povećanja turističke valorizacije prirodnih i drugih resursa za razvoj turizma na području SBK, potrebno je unaprijediti turističku infrastrukturu i usluge na području SBK. Neophodno je definisanje turističke ponude SBK za uključivanje u turističke lance vrijednosti, uz promociju, prodaju, te operativno poslovanje putem digitalnih kanala. Uspostavljanje standarda kvaliteta i povećanje kvaliteta kadrova u sektoru turizma će se provoditi kroz edukacije i saradnju sa obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama. S aspekta negativnih posljedica pandemije na sektor turizma, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja u sektoru turizma. Hitne aktivnosti su planiranje općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.) koje se provode za sve privredne sektore. Posebne aktivnosti za podršku održivosti turizma se odnose na digitalizaciju i intenziviranje digitalne prodaje i promocije,</p>

	uz fokus na "short-haul" putovanja (putovanja u blizini), pojedinačne turiste, doživljaj i iskustvo u prirodi, uz uvođenje šeme turističkih vaučera za povećanje dolazaka domaćih turista, te druga područja podrške iz planiranih mjera za sektor turizma.		
Strateški projekti	1.3.1.1	Povećanje primjene savremenih znanja u turizmu kroz formalne i programe obrazovanja i obrazovanje odraslih	
	1.3.1.2	Uspostavljanje saradnje sektora turizma sa obrazovnim i naučnim ustanovama u SBK	
	1.3.1.3	Podrška digitalizaciji lanca vrijednosti u turizmu	
	1.3.1.4	Modernizacija i povećanje kapaciteta zdravstveno-lječilišnog turizma	
	1.3.1.5	Podrška za promociju turističke ponude uključujući nastupe na sajmovima turizma	
	1.3.1.6	Uspostavljanje efikasne destinacijske menadžment organizacije – Turističke zajednice SBK i turističkih info-pultova	
	1.3.1.7	Uspostavljanje šeme turističkih vaučera za podsticaj razvoju domaćeg turizma	
	1.3.1.8	Potpora poduzetništvu u turizmu	
	1.3.1.9	Promocija turističkih potencijala za privlačenje investicija za izgradnju novih turističkih kapaciteta	
	1.3.1.10	Potpora receptivnim turističkim agencijama koje se bave dovođenjem turista u Kanton	
	1.3.1.11	Potpora edukaciji turističkih vodiča i zaposlenih u sektoru turizma	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Investicije za izgradnju novih turističkih kapaciteta	1.178.000	2.400.000
	Broj dolazaka turista	90.381	180.762
	Broj noćenja	1.782	3.694
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje ukupnog saobraćaja u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, povećanje prosječne neto plate u turizmu i ugostiteljstvu, te povećanje prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	13.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: budžet Kantona (3.000.000KM), <i>Budžet FBiH, budžeti JLS u sastavu SBK, međunarodni donatori, koncesionari (10.000.000KM)</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede SBK
Nosioci mjere	Općinske službe za privreda, odabrane istraživačke organizacije, JP Elektroprivreda, rudnici na području SBK
Ciljne grupe	Nositelji koncesija, JLS na području SBK, zaposlenici u rudarstvu

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj		
Prioritet	1.3. Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma		
Naziv mjere	1.3.2. Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Da bi se unaprijedio kvalitet turističke ponude SBK potrebno je da se izvrši obnova i revitalizacija objekata kulturno-historijske baštine, kao i uređenje turističkih destinacija za razvoj ruralnog turizma, izletišta, odmorišta itd. Razvoj turizma treba da prati i razvoj drugih objekata turističke infrastrukture, kao i izrada nove i održavanje postojeće turističke signalizacije. Za razvoj turističkog preduzetništva, neophodno je raditi na podizanju svijesti stanovništva o mogućnostima bavljenja turizmom, posebno u ruralnim regijama, uz očuvanje autohtonih i tradicionalnih proizvoda, te autentične kulturne i prirodne baštine. Za razvoj ruralnog turizma, potrebno je raditi na revitalizaciji tradicijskih kuća, izgradnji smještajnih objekata, pretvaranje soba u seoskim domaćinstvima u smještajne kapacitete za turiste i sl.		
Strateški projekti	1.3.2.1. Izgradnja i rekonstrukcija infrastrukture i objekata za razvoj turizma zasnovanog na kulturno-historijskom naslijeđu 1.3.2.2. Razvoj outdoor i ruralnog turizma 1.3.2.3. Uređenje izletišta i odmorišta 1.3.2.4. Izrada i održavanje turističke signalizacije 1.3.2.5. Izgradnja trim i biciklističkih staza na pogodnim lokalitetima		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupne investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	49.589.000	69.424.600
	Broj rekonstruisanih spomenika kulturno-historijskog naslijeđa i uređenih turističkih destinacija u toku implementacije Strategije	8	15
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP, poreznih prihoda i zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje prihoda u turizmu i ugostiteljstvu, povećanje plata u turizmu i ugostiteljstvu</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	15.500.000 KM <i>Izvori: Budžet SBK (10.000.000KM), Budžet FBiH, EU fondovi ,Turistička zajednica SBK (5.500.000KM)</i>		

Period implementacije mjere	2021-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede SBK
Nosioci mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova, Ministarstvo za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo, privredni subjekti, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, razvojne agencije, JLS na području SBK, Turistička zajednica SBK
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj
Prioritet	1.4. Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje
Naziv mjere	1.4.1. Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Privredni razvoj i unaprijeđenje konkurentnosti privrednih subjekata zahtijeva kreiranje poticajnog i pogodnog poslovnog okruženja. U procesu servisiranja privrede, neophodno je da javna uprava radi na povećanju primjene e-usluga za privrednike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga, te smanjiti troškove (online registracija, jednošalterski sistem registracije i izdavanja dozvola i sl.), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim procesima. U cilju kreiranja većeg stepena održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je u saradnji sa relevantnim federalnim institucijama raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za privrednike, pružanjem poreznih olakšica i smanjivanjem poreznih i neporeznih davanja, te parafiskalnih nameta. Od posebnog značaja za podršku zapošljavanju je i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama EU, kako bi se smanjio rad na crno i siva ekonomija. Također, neophodno je promovisati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti finansiranja projekata primjenom ovih modela.</p> <p>Pandemija korona virusa je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta (recesiji), problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda preduzeća i smanjenju zaposlenosti, neophodne su hitne mjere za održavanje likvidnosti i zapošljavanja. Neophodno je zakonski regulišeti novčani iznos sa kojim će Ministarstvo raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili povećati postojeća raspoloživa sredstva zbog toga što je ulaganje i subvencioniranje privrednih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i zapošljavanje. Provođenje ove mjere će ojačati sistemski pristup podrške poslovanju i dati osnovu za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim uticajima.</p>
Strateški projekti	1.4.1.1. Očuvanje likvidnosti preduzeća 1.4.1.2. Očuvanje nivoa zaposlenosti 1.4.1.3. Očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza 1.4.1.4. Povećanje primjene e-usluga za privredu 1.4.1.5. Olakšavanje i ubrzavanje procesa ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje 1.4.1.6. Smanjenje parafiskalnih nameta privrednicima

	1.4.1.7. Promocija modela i projekata javno-privatnog partnerstva 1.4.1.8. Kreditno-garancijski fond (uz program podrške likvidnosti preduzeća i obrta)		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupna vrijednost dodijeljenih poticaja (2021-2027)	1.820.000	2.600.000
	Ukupna vrijednost kreditnih zahtjeva preko Kreditno-garancijskog fonda za preduzeća (i obrte)	0	500.000
	Broj realizovanih novih projekata javno-privatnog partnerstva	0	5
	Porezni klin prosječne bruto plate u FBiH, % (Izvor: FZS)	38,3	34,00
	Broj parafiskalnih nameta (naknada i taksi) FMF	578	289
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje obima industrijske proizvodnje, povećanje produktivnosti i profitabilnosti preduzeća</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	12.000.000 KM <i>Izvori: Budžet SBK(10.000.000KM), Budžet FBiH, budžeti JLS na području SBK (2.000.000KM)</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede SBK		
Nosioci mjere	Privredni subjekti, Razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta, JLS na području SBK		
Ciljne grupe	<i>Preduzeća i obrtnici, investitori</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održiv ekonomski razvoj		
Prioritet	1.4. Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje		
Naziv mjere	1.4.2. Unapređenje stanja poslovne infrastrukture i usluga		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Za prostorno organizujan razvojni koncept preduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju preduzetničke infrastrukture, unapređenja postojećih i razvoja novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehno parkova i specijaliziranih centara za podršku preduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unapređivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruženja koja pružaju poslovne usluge preduzetnicima. Za unapređenje dostupnosti usluga privrednicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške, posebna pažnja će se obratiti i na unapređenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija, ...).</p>		
Strateški projekti	<p>1.4.2.1. Izgradnja novih i širenje kapaciteta postojećih poslovnih zona 1.4.2.2. Promocija investicijskih potencijala poslovnih zona Kantona 1.4.2.3. Izgradnja/opremanje poslovnih inkubatora 1.4.2.4. Analiza potreba za preduzetničkim vještinama malih i srednjih preduzeća 1.4.2.5. Unapređenje kvaliteta i dostupnosti poslovnih usluga, uz sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga (za preduzetnike za poteškoćama u razvoju) i vaučere za usluge za inovacije 1.4.2.6. Potpora edukacijama namijenjenih za poduzetnike</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novih poslovnih zona, inkubatora ili centara	32	51
	Broj novih preduzeća u poslovnim zonama	50	85
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat- uticaj na: povećanje BDP i stope zaposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje obima industrijske proizvodnje, povećanje produktivnosti i profitabilnosti preduzeća</i></p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>10.000.000 KM <i>Izvori: Budžet SBK (5.000.000KM), Budžet FBiH, budžeti JLS na području SBK (5.000.000KM)</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede SBK		
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta SBK, privredni subjekti, univerziteti u SBK, Razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta, JLS na području SBK		
Ciljne grupe	<i>Poslovne zone, inkubatori, tehno-parkovi, preduzeća i obrtnici u poslovnim zonama, inkubatorima i tehno-parkovima, univerziteti</i>		

STRATEŠKI CILJ2.

**Unaprijediti kvalitet življenja
i održivog društvenog
okruženja za sve građane**

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitetu življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane		
Prioritet	2.1. Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sustava		
Naziv mjere	2.1.1. Unaprjeđenje predškolskog, osnovnog i srednjeg (posebice srednjeg strukovnog) odgoja i obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba, uz usklađivanje s društvenim i gospodarskim potrebama Kantona		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U okviru ove mjere važno je kontinuirano raditi na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Unaprjeđenju odnosa djece i omladine i svih relevantnih aktera spram znanja – izgraditi funkcionalno znanje; - Kreiranju uvjeta za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem; - Izradi i usvajanju kvalitetnih propisa (zakona, podzakonskih akata i drugih dokumenata) iz oblasti obrazovanja, uz usklađivanje sa EU standardima i principima; - Digitalizacija sustava školstva na razini Kantona koja bi podrazumijevala uspostavu e –dnevnika, elektroničko printanje obrazovnih isprava, kreiranje baze podataka na razini škole i jedinstvene na razinu Ministarstva u svrhu analiziranja i identificiranja stvarnog stanja i koraka za unaprjeđenje kvalitete rada u odgojno-obrazovnim ustanovama. 		
Strateški projekti	2.1.1.1	Izmjene i dopune postojećih zakona o predškolskom, osnovnom, srednjem odgoju i obrazovanju, visokom školstvu i obrazovanju odraslih	
	2.1.1.2	Donošenje zakona o srednjem strukovnom obrazovanju	
	2.1.1.3	Izradba i donošenje inoviranih nastavnih planova i programa (NPP za srednje strukovno obrazovanje)	
	2.1.1.4	Uvođenje sustava eksterne mature u osnovnom i srednjem obrazovanju	
	2.1.1.5	Provedba indeksa inkluzivnosti od predškolskog do srednjeg obrazovanja(uključivanje osoba s posebnim potrebama i osoba iz ranjivih skupina stanovništva u redoviti odgojno-obrazovni sustav)	
	2.1.1.6	Povećanje kvaliteta usluga i kapaciteta institucija za predškolski odgoj i obrazovanje djece (uzrast od 3 do 6 godina)	
	2.1.1.7	Digitalizacija odgojno-obrazovnog sustava	
	2.1.1.8	Osiguranje kontinuirane nabavke besplatnih udžbenika za sve učenike u osnovnim školama KSB	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj izmjena i dopuna postojećih zakona u sektoru obrazovanja	4	6
	Broj novih donesenih zakonskih i podzakonskih akata u sektoru obrazovanja	8	30
	Broj donesenih inoviranih NPP-a	12	35
	Broj razvijenih programa za djecu s posebnim potrebama	20 000	18 0000

	Ukupan broj djece koja su završila osnovnu školu	10000	16000 učenika
	Broj školskih natjecanja na svim razinama i u svim oblastima (vezano za otkrivanje darovitih učenika)	4	11
	Uspostavljen sustav e-dnevnika i omogućeno elektroničko printanje obrazovnih isprava	79	103
	Svi učenici imaju osiguran pristup besplatnim udžbenicima tijekom osnovnoškolskog obrazovanja	Svi učenici u osnovnim školama	Svi učenici u osnovnim školama
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 2.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Povećan broj djece obuhvaćen obaveznim programom predškolskog obrazovanja; - Povećan broj djece koja završavaju osnovno i srednje obrazovanje sukladno svojim stvarnim sposobnostima i sklonostima i perspektivnim potrebama društvene zajednice; - Kvalitetniji proces profesionalne selekcije, orijentacije i usmjeravanja učenika sukladno sposobnostima učenika, ali i gospodarskom interesu društvene zajednice. 		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	20.300.000,00 KM Izvor financijskih sredstava: Proračun Kantona, EU fondovi		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona		
Nosioci mjere	Vlada Kantona , NVO-i – partneri		
Ciljne grupe	Djeca, učenici, nastavno osoblje i odrasle osobe		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitetu življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane		
Prioritet	2.1.Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sustava		
Naziv mjere	2.1.2. Unaprjeđenje kapacitete rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i kontinuirano stručno usavršavanje i vrednovanje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama i jačanje inicijalnog obrazovanja nastavnog osoblja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Kroz realizaciju ove mjere radiće se na poboljšanju ukupnih kapaciteta institucija u sektoru obrazovanja, uz posebno detaljno razvijanje programa za obuku/ osposobljavanje/ usavršavanje rukovoditelja institucija da u svom poslu budu menadžeri, pragmatičari i edukatori sposobni nositi se sa zahtjevima tržišta.</p> <p>Pored toga, od iznimne je važnosti osigurati da odgojitelji, te učitelji u osnovnim i srednjim školama, imaju kvalitetan stručno-savjetodavni nadzor, prvenstveno u svrhu procjena i evaluacije rada (prioritet u realiziranju projekata dati osnivanju zavoda/ odjela za stručno savjetodavni nadzor odgojitelja/ učitelja/ profesora).</p> <p>Kreiranje obrazovnih programa, uključujući programe za obrazovanje odraslih osoba, koji će osigurati veće mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje.</p>		
Strateški projekti	2.1.2.1	Uspostava projekta „Uspješno rukovođenje školama“(dvogodišnji modularni projekt profesionalnog osposobljavanja i certificiranja budućih rukovoditelja)	
	2.1.2.2	Osnivanje zavoda/odjela za stručno savjetodavni nadzor odgojitelja/učitelja/profesora	
	2.1.2.3	Uspostaviti procese i strukture za dosljednu primjenu Pravilnika o napredovanju nastavnika.	
	2.1.2.4	Uvođenje programa za razvoj kapaciteta nastavnika, modernizaciju škola i nastavnih metoda, posebno za održavanje nastave u kriznim situacijama s posebnim osvrtom na izgrađivanje nastavničkih kapaciteta za provedbu online nastave.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj certificiranih rukovoditelja	79	158
	Broj pritužbi na rad uprave škola	79	0
	Zavod/Odjel za stručno savjetodavni nadzor (uposlenih savjetnika)	7	15
	Broj obavljenih stručno-savjetodavnih nadzora	1800	8000
	Broj edukacija za stručno usavršavanje nastavnika	100	600
	Broj djelatnika koji imaju zvanje mentor odnosno savjetnik i višeg savjetnika	178	350
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Najznačajniji razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.1. ogleda se u smanjenju diskriminacije i korupcije u školstvu, te u sveukupnom povećanju kvalitete odgojnog i obrazovnog procesa.		

Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	3.000.000,00 KM Izvor financijskih sredstava: Proračun Kantona i vlastiti prihodi
Period implementacije mjere	2021-2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona
Ciljne grupe	Rukovoditelji odgojno-obrazovnih ustanova na području Kantona, stručni suradnici, nastavnici, pripravnici i drugi uposlenici u odgojno-obrazovnom procesu

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitetu življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane			
Prioritet	2.1.Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sustava			
Naziv mjere	2.1.3.Unaprijediti sustav za obrazovanje i obuku odraslih osoba, podrška programa prekvalifikacije i doškoloavanja kao i stejecanjem sss			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere potaknuće se ljudi na cjeloživotno učenje (LLL) i permanentno obrazovanje. Ključne oblasti djelovanja obuhvatiće analizu i unaprjeđenje procesa obrazovanja odraslih osoba, sustava za priznavanje neformalno i informalno stečenih znanja i vještina, te harmoniziranje svih pomenutih procesa i sustava sa politikama zapošljavanja i socijalne skrbi. Posebno je važno podržati programe neformalnog obrazovanja, koje realiziraju nevladine organizacije sa ciljem uključivanja osjetljivih grupa u društvene tokove.</p> <p>Kada je u pitanju priznavanje neformalno i informalno stečenih znanja i vještina, obavezno treba uspostaviti saradnju sa nevladinim organizacijama, kako bi se programi neformalnog i informalnog obrazovanja što više prilagodili stvarnim potrebama za obrazovanje u Kantonu.</p> <p>U oblasti cjeloživotnog učenja, treba ostvariti povezivanje sa biznis inkubatorima i na taj način omogućiti primjenu znanja kroz projekte zapošljavanja i samozapošljavanja.</p>			
Strateški projekti	2.1.3.1	Poboljšati organiziranost, financiranje i upravljanje procesima obrazovanja odraslih osoba, uključujući podršku realiziranju programa neformalnog obrazovanja (npr. od strane nevladinih organizacija)		
	2.1.3.2	Razviti procese i sustav priznavanja neformalno i informalno stečenih znanja i vještina		
	2.1.3.3	Integrirati politike cjeloživotnoga učenja i obrazovanja s ciljevima društvenoga, gospodarskoga i regionalnoga razvoja, te s politikama zapošljavanja i socijalne skrbi		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj radionica o značaju i važnosti obrazovanja odraslih osoba		2	12
	Broj polaznika radionica o značaju i važnosti obrazovanja odraslih osoba (isto)		200	1000
	Broj ustanova/udruga koje se bave obrazovanjem odraslih osoba		79	150

	Broj formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih osoba (usavršavanje, prekvalifikacija i dokvalifikacije)	7	30
	Broj polaznika programa obrazovanja odraslih	500	5000
	Broj razvijenih programa zapošljava sukladno zahtjevima tržišta rada	20	100
	Broj novih obrazovnih programa za sve uzraste djece i za obrazovanje odraslih osoba usklađenih s potrebama tržišta rada	12	500.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogleda se u mogućnosti stvaranja odgovarajuće radne snage sukladno zahtjevima i promjenama na tržištu rada.		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	1.000.000,00 KM Izvor financijskih sredstava: Proračun Kantona		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona		
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona, Javne školske ustanove, Privatne škole, Zavod za zapošljavanje Kantona Središnja Bosna, NVO sektor		
Ciljne grupe	Osobe starije od 18 godina		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitetu življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane	
Prioritet	2.1. Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sustava	
Naziv mjere	2.1.4. Obnoviti (izgraditi) i opremiti odgojno-obrazovne ustanove	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati neophodnu i kvalitetnu infrastrukturu u skladu s obrazovnim standardima Europske unije u oblasti obrazovanja. Za realizaciju mjere, ključne oblasti djelovanja odnose se na izradu projektno-tehničke dokumentacije za prioritetne objekte i na realizaciju tih projekata u smislu obnavljanja postojećih i izgradnju novih objekata za odgojno-obrazovne ustanove. Veoma je važno planski pristupiti realiziranju ove mjere kroz izradu plana obnove postojećih objekata, sa utvrđenom listom prioriternih projekata, kako bi se što bolje iskoristili postojeći resursi.	
Strateški projekti	2.1.4.1	Izradba potrebne projektne dokumentacije, sa komponentom energetske učinkovitosti
	2.1.4.2	Obnavljanje postojećih i izgradnja novih odgojno-obrazovnih ustanova (OOU-a), uz primjenu mjera energetske učinkovitosti (na osnovu plana prioriternih objekata za obnovu)
	2.1.4.3	Opremanje suvremenom IKT opremom
	2.1.4.4	Obnova i opremanje športskih dvorana

	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj obnovljenih (izgrađenih) i opremljenih odgojno-obrazovnih ustanova	5	20
	Broj OOU-a koji imaju certifikat energetske učinkovitosti	28	89
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.1. ogleda se u unaprijeđenoj kvaliteti obrazovanja.		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	30.000.000,00 KM Izvor financijskih sredstava: Proračun Kantona i EU fondovi		
Period implementacije mjere	2021-2027. godine		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa KSB		
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona, Vlada Kantona, NVO sektor, donatori i dr.		
Ciljne grupe	Učenici i nastavni kadar		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitetu življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane
Prioritet	2.1. Unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sustava
Naziv mjere	2.1.5. Unaprjeđenje prometnog odgoja i kulture, obrazovanja i uskladiti standarde kao i načine provedbe vozačkog ispita (osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila, edukacija sudionika prometa, edukacija djece, učenika i studenata)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj ove mjere je uskladiti standarde i načine provedbe vozačkog ispita (testa) iz predmeta PPSSP i PP s onima koji se primjenjuju u zemljama Europske Unije (Što ima za cilj priznavanja vozačke dozvole u zemljama EU) te unaprjeđenje cjelokupnog sistema osposobljavanja vozača uvođenjem informacione tehnologije, te razvoj savremenog ispitnog sistema i njegova primjena u Bosni i Hercegovini.</p> <p>Veoma je važno planski pristupiti realiziranju ove mjere. Stoga je neophodno osigurati provedbu pilot projekta – polaganje ispita iz poznavanja propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i prve pomoći na računaru u ispitnom centru Travnik, a kasnije u (6) centara.</p> <p>Izrada sveobuhvatne strategije prometne edukacije utemeljene na novom konceptu i novim tehnologijama kojim će se utvrditi mjere za sustavnu provedbu programa, akcija, i aktivnosti prometne preventive i prometne kulture u dječijim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te ostalim obrazovnim ustanovama</p> <p>Povećati sigurnost i zaštitu djece svih uzrasta, učenika, studenata i svih drugih sudionika prometa te smanjiti njihovo stradavanje u prometu</p>

Strateški projekti	2.1.5.1	Opremanje prostora za provedbu ispita, uključujući programsku podršku vezanu za informatizaciju i digitalizaciju	
	2.1.5.2	Uspostava i provedba pilot projekta – polaganje ispita iz poznavanja propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i prve pomoći na računaru u ispitnom centru Travnik (Pilot testiranje trebalo bi otpočeti u augustu 2021. godine i planirano je da vremenski traje do četiri mjeseca, odnosno do 31. decembra 2021. godine. Nakon završetka pilot projekta planira se tokom 2022. godine opremiti i staviti u funkciju učionice svih 6 ispitnih centra gdje se provode ispiti iz predmeta PPSSP i PP.)	
	2.1.5.3	Razvijanje kvalitete učinkovitosti u razvoju IT, povećava pouzdanost i sustav priznavanja neformalno stečenih znanja i vještina kroz provedbu testiranja. Provedba testiranja se odvija po slučajnom odabiru pitanja, eliminišu se određene negativnosti vezane uz samu provedbu testa te se omogućuje trenutno arhiviranje, detaljna analiza rezultata po različitim kriterijima i trenutne povratne informacije	
	2.1.5.4.	Obvezna edukacija u smjeru stručnog usavršavanja	
	2.1.5.5.	Izrada Strategije prometne edukacije SBK/KSB za razdoblje (2022.-2032.)	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Pilot testiranje (broj kandidata koji se planiraju testirati u (1) jednom ispitnom terminu - ispiti	70	120
	Pilot testiranje (broj kandidata koji se planiraju testirati u (6) šest ispitnih mjesta u KSB u jednom ispitnom terminu -ispiti	400	500
	Broj obavljenih ispita iz oblasti Poznavanja propisa o sigurnosti prometa na cestama (PPSP) na godišnjoj razini	150	150
	Broj obavljenih ispita iz oblasti Poznavanja pružanja prve pomoći (PP) na godišnjoj razini	150	30
	Broj ispitanih kandidata iz oblasti Poznavanja propisa o sigurnosti prometa na cestama (PPSP) na godišnjoj razini	5000	30 000
	Broj ispitanih kandidata iz oblasti Poznavanja pružanja prve pomoći (PP) na godišnjoj razini	4000	25 000
	Uspostava i provedba pilot projekta – polaganje ispita iz poznavanja propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i prve pomoći na računaru u ispitnom centru Travnik (uključuje: nabavka materijala, opreme, instalacija i održavanje informacionog sistema)	42 750,00	350.000,00
	Iznos izdavanja za prometnu edukaciju i provođenja programa polaganja vozačkih ispita (KM) na godišnjoj razini	10.000	80.000
	Iznos vrijednosti IZRADE STRATEGIJE PROMETNE EDUKACIJE	85.000	130.000

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.1. ogleda se u mogućnosti stvaranja odgovarajuće radne snage sukladno zahtjevima promjenama na tržištu rada.
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	2.000.000,00 KM Izvor financijskih sredstava: Proračun Kantona
Period implementacije mjere	2021-2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa KSB, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike, Općinske institucije
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona, Javne školske ustanove, EU fondovi, NVO sektor
Ciljne grupe	Učenici koji se školuju za zanimanje vozač motornih vozila, odrasle osobe – svi kandidati koji polažu vozačke ispite, licencirani predavači, licencirani ispitivači iz teorijskog i praktičnog dijela ispita, instruktori vožnje

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitetu življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane
Prioritet	2.2. Unaprjeđenje športa i kulture
Naziv mjere	2.2.1. Obnoviti i opremiti prostore za provedbu kulturnih aktivnosti i podignuti svijest mladeži o važnosti kulture usmjerene na digitalizaciju muzeja i kulturnog naslijeđa
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera se realizuje kako bi se osigurala obnova i održiva uporaba infrastrukture u oblasti kulture u svrhu zaštite kulturnoga naslijeđa, te afirmacija kulturnoga identiteta svakog pojedinca. Ključne oblasti djelovanja uključuju obnavljanje i izgradnju ustanova kulture, donošenje propisa i strategija, te nastavak upisa JU u registar javnih ustanova kulture.

Strateški projekti	2.2.1.1	Obnavljanje i očuvanje postojećih te izgradnja novih objekata za obavljanje kulturnih aktivnosti	
	2.2.1.2	Donošenje zakona iz oblasti kulture (Zakon o knjižnicama, Zakon o muzejima, Zakon o zaštiti kulturno-historijskog naslijeđa)	
	2.2.1.3	Izrada i donošenje strategije kulturne politike Kantona 2021. – 2026.	
	2.2.1.4	Nastaviti aktivnosti unošenja podataka u registar javnih ustanova iz oblasti kulture	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj obnovljenih i novoizgrađenih ustanova u kulturi	150.000,00 KM	900.000,00 KM
	Broj donesenih zakonskih i podzakonskih akata	3	10
	Izrađena Strategija kulturne politike 2021. – 2026.	0 KM	60.000,00 KM
	Broj ustanova upisanih u Registar	6	17
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.2. ogleda se u razvijanju mreže ustanova, udruga i pojedinaca u oblasti kulture, povećanom broju posjetitelja u ustanovama i udrugama kulture koje čuvaju i njeguju kulturno naslijeđe, te u povećanom broju sudionika na kulturnim manifestacijama.		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	2.000.000,00 KM Izvor financijskih sredstava: Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona		
Nosioci mjere	Institucije kulture, EU Fondovi, Vlada KSB		
Ciljne grupe	Stanovništvo, turisti, učenici		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitetu življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane
Prioritet	2.2. Unaprjeđenje športa i kulture
Naziv mjere	2.2.2. Obnoviti i opremiti športske objekte i podignuti svijest mladeži o važnosti bavljenja športskim aktivnostima
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere potiče se stanovništvo (mladi i odrasli) na aktivnije bavljenje športskim aktivnostima u svrhu unaprjeđenja kvalitete življenja koje pridonosi očuvanju zdravlja. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju obnovu i

	<p>izgradnju objekata za športske aktivnosti, izradbu strateških dokumenata i registra športskih udruga i stručnih djelatnika.</p> <p>U okviru strategije športa Kantona, treba predvidjeti izradbu pravilnika o planskom korištenju športskih objekata, gdje bi se posebni / olakšavajući uvjeti korištenja predvidjeli za treniranje djece i mladih, kao i za treninge klubova i športova od posebne važnosti. To podrazumijeva donošenje odluka o posebnim uslovima korištenja za određene klubove, ciljne grupe i športove.</p>			
Strateški projekti	2.2.2.1.	Obnova postojećih i izgradnja novih športskih objekata		
	2.2.2.2.	Izradba i donošenje strategije razvoja športa Kantona 2021. – 2025.		
	2.2.2.3.	Nastaviti aktivnosti unošenja podataka u Registar športskih udruga, športšaša pojedinac i športskih stručnih djelatnika		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj obnovljenih i novoizgrađenih športskih objekata		188.500,00 KM	1.100.000,00 KM
	Izrađena Strategija razvoja športa 2021. – 2025.		0 KM	60.000,00 KM
	Broj udruga, pojedinaca i sportskih stručnih djelatnika upisanih u Registar		167	svi koji će se osnovati u periodu koji slijedi
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.2. ogledaju se u povećanoj svijesti pojedinaca i sveukupne javnosti o važnosti bavljenja športom, te razvijene zdrave navike korištenja slobodnog vremena, osobito kod najmlađih stanovnika.			
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	2.000.000,00 KM Izvor financijskih sredstava: Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona			
Period implementacije mjere	2021-2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona			
Nosioci mjere	Institucije u oblasti športa, Vlada KSB; EU Fondovi			
Ciljne grupe	Stanovništvo			

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane
Prioritet	2.3. Pобољшanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti

Naziv mjere	2.3.1. Unaprjeđenje planskog pristupa za finansijsku održivost zdravstvenog sistema u cilju adekvatnog opremanja zdravstvenih ustanova medicinskim aparatima i lijekovima			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere nastoje se smanjiti troškovi liječenja kroz uštede u finansijskome planu kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje. Također, pružit će se građanima neophodne zdravstvene usluge unutar Kantona, te smanjiti lista čekanja za specifične zdravstvene usluge.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju nabavu medicinske opreme i aparata i nabavu lijekova, uz osiguranje dovoljnih fondova za ove svrhe.</p>			
Strateški projekti	2.3.1.1.	Uvođenje reforme finansiranja primarne i bolničke zdravstvene djelatnost, kroz platanje zdravstvenih usluga, prema broju pruženih usluga, odnosno na način utvrđen EU standardima.		
	2.3.1.2.	Proširiti tabletnu i ampularnu listu lijekova, kao i listu ortopedskih pomagala (potpuno usklađivanje sa Federalnom listom)		
	2.3.1.3.	Nabava nedostajuće i amortizovane medicinske opreme, u skladu sa utvrđenim potrebama zdravstvenih ustanova		
	2.3.1.4.	Osiguranje dovoljnih finansijskih sredstava za finansiranje Pozitivne liste lijekova		
	2.3.1.5.	Osiguranje dovoljne količine ampularnih lijekova u zdravstvenim ustanovama primarne i bolničke zdravstvene djelatnosti		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj nabavljenih CT aparata i broj urađenih pregleda na godišnjoj razini (Kanton)		2	1
	Broj urađenih pregleda aparatom za magnetnu rezonanciju na razini Kantona		0	Svi pacijenti SBK
	Iznos osiguranih sredstava Budžeta Kantona za finansiranje Pozitivne liste lijekova		15.100.000	20.000.000
	Količina osiguranih lijekova i iznos osiguranih sredstava za ampularnu listu lijekova		1.300.000	1.500.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u sljedećem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Doprinos općem zdravstvenom stanju građana Kantona - Povećan broj zdravstveno osiguranih osoba na području Kantona - Povećanje broja liječnika na području Kantona, kroz finansijske uštede u finansijskome planu kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje 			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>1.000.000,00 KM</p> <p>Izvor finansijskih sredstava: Budžet Vlade Kantona, finansijski plan kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje (ZZO-a) Kantona, donacije</p>			
Period implementacije mjere	2021-2027. godina			

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalni Zavod za zdravstveno osiguranje
Nosioci mjere	Vlada Kantona
Ciljne grupe	Zdravstvene ustanove Kantona, osiguranici

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti	
Naziv mjere	2.3.2. Informatičko povezivanje i digitalizacija procesa domova zdravlja i kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje u Kantonu	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere potiče se jačanje kapaciteta primarne zdravstvene djelatnosti kroz nabavu neophodne računalne opreme.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja odnose se na informatičko uvezivanje domova zdravlja s kantonalnim Zavodom za zdravstveno osiguranje i kantonalnim Zavodom za javno zdravstvo (ZJZ).</p>	
Strateški projekti	2.3.2.1.	<p>Implementacija projekta jačanja zdravstvenoga sektora (HSEP) u Kantonu</p> <p><i>Ovaj strateški projekat odnosi se na implementaciju porodične medicine i teče od 2005. godine. Do 2021.godine uložena su velika finansijska sredstva prvenstveno za obuku kadrova, adaptaciju prostora i nabavku opreme. Iako je ovaj dio projekta uspješno završen, implementacija porodične medicine ne ide zacrtanim tokom. Dio timova se vodi kao obiteljska medicina, ali primaju stanovnike starije od 65 godina i nezaposlene, dio timova u PZZ prima cjelokupno stanovništvo ali njihov rad nije baziran na temeljima porodične medicine već opće medicine. Nije potpisan Pravilnik o registraciji pacijenata koji je preduslov za početak rada timova porodične medicine. Tokom prethodnog perioda zdravstvene ustanove su i dalje nastavile školovati svoj kadar kako bi bili spremni preuzeti obaveze. Do danas je obučeno preko 100 timova porodične medicine, te 18 specijalista porodične medicine, od kojih je 13 starije od 55 godina (dob od koje je potrebno dodijeliti novu specijalizaciju). Kao indikatore za ovaj projekat predlažemo:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>potpisan Pravilnik o registraciji pacijenata</i> - <i>broj timova OM koji su završili registraciju pacijenata</i> - <i>broj registrovanih pacijenata</i>
	2.3.2.2.	<p>Projekt jačanja kapaciteta domova zdravlja i kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje kroz ustrojstvo i korištenje informatičke baze podataka, kao i uvođenje elektronske kartice za osiguranike</p> <p><i>Informatizacija zdravstva je neohodan korak u unapređenju zdravstvenih usluga. Nabavka opreme je jedan od ključnih</i></p>

	<p><i>momenata, kao i obuka zdravstvenog osoblja za rad na opremi. Posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na informatički program koji će biti korišten. Naime, Federalni zavod za javno zdravstvo uveo je online bazu podataka za sve kantone i sve zdravstvene ustanove. Unos u ovu bazu u SBK započeli smo u 2021. godini. Kako ne bismo zdravstvene radnike opterećivali dupliranjem unosa podataka, potrebno je da se navedena online baza uveže s novim programom za prikupljanje podataka, a da ona bude uvezana s Zavodom zdravstvenog osiguranja i Zavodom za javno zdravstvo. Kao indikatore za ovaj projekat predlažemo:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - usvojen/prihvaćen informatički program koji je u korelaciji s online bazom i uvezan s ZZZO i ZZJZ - broj timova (ljekarski, stomatološki, farmaceutski) koji su dobili informatičku opremu - broj obuka i broj učesnika na obukama - broj zdravstvenih ustanova koji su u potpunosti implementirali informacioni sistem i primjenjuju ga svakodnevno - broj izdatih elektronskih knjizica. 		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Jedinstvena zajednička baza podataka osiguranika korištenih zdravstvenih usluga	Izrada baze u toku	Svi osiguranici
	Broj obuka za korištenje informatičke baze podataka i broj sudionika na obukama	0	Svi sudionici
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u otvaranju mogućnosti boljeg planiranja i racionalizacije procesa u ukupnome sistemu zdravstvene zaštite.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Federalno ministarstvo zdravstva, kredit Svjetske banke		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalni Zavod za zdravstveno osiguranje		
Nosioci mjere	Kantonalni Zavod za javno zdravstvo, zdravstvene ustanove, Federalno ministarstvo zdravstva		
Ciljne grupe	Zdravstvene ustanove, kantonalni Zavod za zdravstveno osiguranje, kantonalni Zavod za javno zdravstvo, osiguranici i Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Kantona		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane			
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti			
Naziv mjere	2.3.3. Unaprjeđenje pravnoga okvira iz oblasti zdravstvenih usluga i rješavanje statusa bolničkih zdravstvenih ustanova			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere urediće se stanje u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti i smanjiti broj ravnatelja i upravnih vijeća u ustanovama zdravstvene zaštite Kantona.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju izradu propisa za regulišenje rada zdravstvenih ustanova, usklađivanje propisa iz oblasti zdravstvenih usluga sa federalnim propisima, izrada ključnih strateških dokumenata i osiguranje primjene svih važećih propisa.</p> <p>Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH objavljen je 2010. godine, a do 2021. godine kantonalni Zakon nije usklađen sa istim. Zavod za javno zdravstvo je u više navrata upućivao Ministarstvu zdravstva inicijative za donošenje minimuma ključnih dokumenata kao što su: usklađen Zakon o zdravstvenoj zaštiti SBK, Strateški plan razvoja zdravstva za područje kantona, Dokumentacionu osnovu za planiranje primarne zdravstvene zaštite, Standarde i normative zdravstvene zaštite za kanton, Strateški plan razvoja kadrova u zdravstvu.</p>			
Strateški projekti	2.3.3.1.	Implementacija federalnih materijalnih propisa na kantonalnoj razini		
	2.3.3.2.	Usklađivanje kantonalnih propisa s federalnim propisima i izrada ključnih strateških dokumenata		
	2.3.3.3.	Izradba zakonske regulative za definisanje statusa pet bolnica na području Kantona		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj implementiranih federalnih materijalnih propisa, po općinama		Kontinuirano usklađivanje	Svi propisi
	Broj i naziv usklađenih federalnih i kantonalnih propisa		Velikim dijelom usklađeni	Usklađenost u potpunosti
	Broj urađenih i usvojenih strateških dokumenata: <ol style="list-style-type: none"> 1. Strateški plan razvoja zdravstva za područje kantona 2. Dokumentaciona osnova za planiranje primarne zdravstvene zaštite 3. Standardi i normativi zdravstvene zaštite za kanton 4. Strateški plan razvoja kadrova u zdravstvu 		0	4

	Riješen pravni okvir definiše status 5 bolnica na području Kantona	Usvojen zakon o preuzimanju osnivačkih prava	U potpunosti riješen pravni okvir
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u povećanoj razini usklađenosti kantonalnih propisa u zdravstvenome sektoru s propisima na federalnoj razini i propisima Europske unije. Također, očekuje se da će biti unaprijeđena kvaliteta i kvantiteta zdravstvenih usluga za osiguranike (korisnike usluga).		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	200.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona, finansijski plan kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Kantona		
Nosioci mjere	Vlada Kantona, Skupština Kantona, općine u Kantonu, zdravstvene ustanove, kantonalni Zavod za javno zdravstvo, kantonalni Zavod za zdravstveno osiguranje		
Ciljne grupe	Osiguranici Kantona		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti	
Naziv mjere	2.3.4. Unaprjeđenje pristupa i kvalitete usluga zdravstvene zaštite kroz jačanje kapaciteta liječničkih timova u zdravstvenim ustanovama po općinama Kantona	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere povećati će se broj i kvaliteta zdravstvenih usluga građanima Kantona, te racionalizirati troškovi korištenja zdravstvenih usluga. Uz to, uložiće se napori za uvođenje obaveznih zdravstvenih sistematskih pregleda svih osiguranika – građana Kantona. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju kreiranje uslova za uvođenje novih usluga, osnivanje centra za dijalizu, nabava nove medicinske opreme (prvenstveno za dijalizu), kao i uvođenje strateškog pristupa i planiranja razvoja stručnih profila – specijalizacija u zdravstvenim ustanovama. Također, ova mjera će obuhvatiti unaprjeđenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama	
Strateški projekti	2.3.4.1.	Strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja i razvoju ljudskih resursa u oblasti zdravstva – osigurati dovoljan broja liječnika specijalista (sa specijalizacijama, koje su usklađene sa potrebama osiguranika Kantona)

	2.3.4.2.	Proširenje lepeze zdravstvenih usluga koje spadaju u mjerodavnost primarne zdravstvene djelatnosti	
	2.3.4.3.	Unaprjeđenje kapaciteta zdravstvenih ustanova za pružanje usluga u uslovima epidemije (poboljšati pristup uslugama za sve građane u stanju potrebe)	
	2.3.4.4.	Implementacija plana stručnih usavršavanja deficitarnih specijalizacija (na osnovu Kantonalnog strateškog plan razvoja zdravstva i strateškog plana razvoja ljudskih resursa – v. Strateški projekat 2.3.3.2.)	
	2.3.4.5.	Kreirati planove zdravstvenih ustanova za unaprjeđenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Iznos osiguranih sredstava iz sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja i budžeta Kantona za finansiranje obje vrste listi lijekova i liste ortopedskih pomagala.	18.200.000	25.000.000
	Broj i naziv ugovorenih usluga s domovima zdravlja	37.000.000	40.000.000
	Broj specijalista	229	296
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u povećanoj kvaliteti i kvantiteti zdravstvenih usluga u Kantonu i racionalizaciji troškova u zdravstvenome sektoru. Krajnji razvojni efekti obuhvataju: <ul style="list-style-type: none"> - Doprinos opštem zdravstvenom stanju građana Kantona; - Povećan broj osiguranih lica; - Povećan broj ljekara specijalista. 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	182.400.000,00 KM Izvor: cca 55.000.000,00 KM iz budžeta Kantona i 127.400,00 KM iz vanjskih izvora (Zavod zdravstvenog osiguranja)		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod zdravstvenog osiguranja, Zavod za javno zdravstvo, općine Kantona i Vlada SBK		
Nosioci mjere	Vlada SBK		
Ciljne grupe	Osiguranci Kantona, zdravstvene ustanove		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane			
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti			
Naziv mjere	2.3.5. Povećanje socijalnih davanja za korisnike i poboljšanje statusa pojedinih oblika socijalne zaštite			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere stvorit će se uslovi za poboljšanje položaja trenutnih korisnika i preduslovi za potencijalne korisnike kroz stalnu koordinaciju centara za socijalni rad/ službi socijalne zaštite, kao organa koji provode postupak, i Ministarstva zdravstva i socijalne politike SBK, Federalnog Ministarstva rada i socijalne politike, kao izvora finansiranja.</p> <p>Nadalje, realizacijom ove mjere osiguraće se adekvatnija pojedinačna pomoć osiguranicima socijalne zaštite i povećati broj smještaja u srodničke i udomiteljske porodice. U isto vrijeme, smanjit će se broj smještaja u zavode za odgoje i obrazovanje i zavode za zaštita o mentalno-invalidnim osobama, te broj socijalno patoloških pojava.</p> <p>Kroz predviđene aktivnosti, posebno će se podržavati poboljšana ciljanost socijalne zaštite i adekvatan odabir korisnika, odnosno ciljano usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu. Radiće se na unaprijeđivanju sistema identifikacije i praćenja ranjivih porodice i porodice u riziku. Time će se adresirati problemi socijalne isključenosti marginaliziranih grupa.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba, unaprijeđenje pravnog okvira i javnih politika u oblasti socijalne zaštite, unaprijeđenje udomiteljstva/ hraniteljstva, te podrška starim i iznemoglim osobama.</p>			
Strateški projekti	2.3.5.1.	Donošenje novih zakona i primjena odgovarajućih zakonskih rješenja iz oblasti socijalne politike u Kantonu kroz usklađivanje kantonalnih propisa sa propisima čiji donošenje je u toku na federalnoj razini, sa ciljem smanjenje broja korisnika određenih prava i povećanje broja korisnika drugih prava		
	2.3.5.2.	Primjena Zakona o udomiteljstvu u punom obliku kroz povećanje broja smještaja odraslih osoba i djece u srodničke i udomiteljske porodice uz istovremeno „izbjegavanje“ primjene smještaja u ustanove i zavode za odgoj i obrazovanje		
	2.3.5.3.	Aktiviranje rada centara za mentalno zdravlje u pogledu mentalno invalidnih osoba		
	2.3.5.4.	Zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba u lokalnoj zajednici		
	2.3.5.5.	Aktiviranje usluge kućne njege i pomoći u kući starim i iznemoglim osobama te stvaranje uslova za adekvatno pružanje podrške određenim kategorijama kao što su žrtve nasilja u porodice		
	2.3.5.6.	Analitički prikaz stanja socijalno ugroženih osoba		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj podnesenih zahtjeva / broj donesenih rješenja o priznavanju prava		1600	2000

	Evidencija korisnika smještaja u srodničke i udomiteljske porodice	1	1
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Usklađenost kantonalnih sa federalnim propisima iz oblasti socijalne zaštite uz omogućavanje bržeg i potpunijeg ostvarivanje prava - Ukidanje socijalne marginalizacije te stvaranje općeg zadovoljstva građana u sistem socijalne zaštite, - Stvaranje obiteljskog okruženja i ostvarivanje najboljeg interesa djeteta za korisnike smještaja u udomiteljske porodice - Postojanje pravnog okvira za pružanje podrške i pomoći ranjivim kategorijama kao što su žrtve nasilja u porodice 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	80.000.000 KM predviđena ukupna izdvajanja za oblast socijale za period 2021-2027. godina (prema trenutnom stanji i pokazateljima uz pretpostavku rasta iz godine u godinu u iznosu od 2%) <p style="margin-left: 40px;">67.000.000 KM budžet Kantona</p> <p style="margin-left: 40px;">13.000.000 KM iz vanjskih izvora (isključivo iz budžeta Federacije BiH; trenutna izdvajanja iz budžeta Federacije BiH iznose oko 1.750.000 KM na godišnjoj razini)</p>		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Centri za socijalni rad/Službe socijalne zaštite, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike, Vlada SBK, Skupština-Skupština SBK		
Nosioci mjere	Vlada SBK		
Ciljne grupe	Korisnici prava, ustanove socijalne zaštite		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane		
Prioritet	2.3. Pобољшanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.6. Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružatelja usluga socijalne zaštite u Kantonu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere povećava se djelotvornost i učinkovitost pružanja socijalnih usluga i osigurava dostupnost informacija o korisnicima socijalne zaštite u Kantonu.</p> <p>Također, ovom mjerom se nastoji unaprijediti međusektorska saradnja, infrastruktura i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja odnose se na jačanje infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga kroz proširenje i jačanje kapaciteta socijalnih ustanova, stručno usavršavanje zaposlenika i izrada baze podataka iz oblasti socijalne politike.</p>		
Strateški projekti	2.3.6.1.	Iniciranje nižih razina vlasti za osnivanje novih socijalnih ustanova	
	2.3.6.2.	Izdavanje odobrenja za rad pravnim i fizičkim osobama	
	2.3.6.3.	Nadzor nad primjenom Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite	
	2.3.6.4.	Stručno usavršavanje zaposlenika ustanova socijalne zaštite	
	2.3.6.5.	Uraditi bazu podataka iz oblasti socijalne politike na razini Kantona	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj novih socijalnih ustanova na području Kantona;	14	16
	Broj ustanova koje zadovoljavaju standarde Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite	14	16
	Broj smještaja osiguranika u ustanove na području drugih kantona u Federaciji i Republici Srpskoj	50	40
	Broj izdanih odobrenja za rad pravnim i fizičkim osobama	0	2
	Broj stručno educiranih zaposlenika u ustanovama socijalne zaštite	30	50
	Broj nadzora nad socijalnim ustanovama	80	120

	Baza podataka iz oblasti socijalne politike na razini Kantona	1	1
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u povećanju socijalnih izdavanja za socijalno ugrožene kategorije društva, te djelotvoran i ekonomičan rad centara za socijalni rad u Kantonu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	400.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona, opštinski budžeti, sredstva fizičkih osoba		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Kantona		
Nosioci mjere	Inspeksijska tijela u Kantonu, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Ciljne grupe	Osiguranci u Kantonu, centri za socijalnu politiku u Kantonu, pravne i fizičke osobe		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	
Prioritet	2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana	
Naziv mjere	2.4.1. Unaprjeđenje aktivnosti na suzbijanju kriminaliteta i povećanje stepena otkrivenosti počinitelja kaznenih djela	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere nastoji se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Povećati stepen osobne i imovinske sigurnosti građana; - Povećati stepen povjerenja građana u agencije za provođenje zakona; - Reduciranje mogućnosti viktimizacije. <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju strateško djelovanje za prevenciju kriminaliteta, smanjenje viktimizacije, suzbijanje korupcije, suzbijanje zlouporabe opojnih droga, jačanje zaštite djece, prevencija maloljetničke delikvencije, te borbu protiv govora mržnje i kaznenih djela počinjenih nad manjinskim i ranjivim skupinama.</p>	
Strateški projekti	2.4.1.1	Inoviranje strateških pristupa policije u neposrednoj prevenciji kriminaliteta, narušavanja javnog reda i mira i smanjenju viktimizacije
	2.4.1.2	Aktivnosti na suzbijanju korupcije i organizovanog kriminaliteta u okviru prihvaćenoga antikorupcijskoga plana
	2.4.1.3	Pojačati mjere suzbijanja zlouporabe opojnih droga
	2.4.1.4	Jačanje kapaciteta kazneno pravne zaštite djece i maloljetnika te prevencija obiteljskog nasilja i maloljetničke delikvencije i svakog drugog oblika nasilničkog ponašanja

	2.4.1.5	Osnažiti kapacitete u borbi protiv kaznenih djela iz mržnje, kaznenih djela nad manjinskim i ranjivim skupinama te trgovine ljudima		
	2.4.1.6	Povećanje operativno komunikacijskih kapaciteta, vidljivosti i dostupnosti policije uz primjenu savremenih tehničkih i informaciono - komunikacijskih tehnologija		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***	
	Broj kaznenih djela razbojništva, ukradenih motornih vozila, iznuda i trgovine narkoticima	300	200	
	Broj prijavljenih i rasvijetljenih kaznenih djela, uspostavljena baza podataka	1.050	900	
	Broj procesuiranih predmeta	1.050	900	
	Sporazum o suradnji s tužiteljstvom i sudovima u brzom procesuiranju kaznenih djela, depozit predmeta oduzetih u počinjenim kaznenim djelima	Potpisan sporazum o suradnji sa kantonalnim tužilaštvom, stalni kontakti sa sudovima po aktuelnoj problematici	Dosljedna primjena sporazuma sa tužilaštvom, otklanjanje uočenih poteškoća i osmišljavanje načina unaprjeđenja saradnje	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.4. ogledaju se u smanjenju broja kaznenih djela za unaprjeđenje sigurnosti građana, institucija i gospodarskih subjekata.			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	500.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: IPA fondovi i druge donacije			
Period implementacije mjere	2021-2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona			
Nosioci mjere	Uprava policije			
Ciljne grupe	Građani, institucije i pravne osobe			

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane		
Prioritet	2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana		
Naziv mjere	2.4.2. Povećanje sigurnosti saobraćaja na cestama i sprječavanje narušavanja javnoga reda i mira		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere nastoji se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Smanjiti broj saobraćajnih nezgoda i njihovih posljedica (smrtno stradalih, teže i lakše ozlijeđenih osoba); - Smanjiti broj narušavanja javnoga reda i mira (ugostiteljski objekti, sportska natjecanja i sl.); - Poboľšanje sigurnosti saobraćaja na cestama povećanim nadzorom i odlučnijim sankcioniranjem kršenja propisa. <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju unaprjeđenje kontrole i nadzora saobraćaja na cestama, povećanje sigurnosti učesnika u prometu, prevenciju nereda (posebno na masovnim/ javnim događajima), te intenziviranje među-institucijske suradnje i dosljednu primjenu propisa.</p>		
Strateški projekti	2.4.2.1	Primjena savremenih tehničkih rješenja u cilju efikasnije kontrole i nadzora saobraćaja na cestama i registriranja prekršaja protiv sigurnosti saobraćaja na cestama	
	2.4.2.2	Provođenje javnih kampanja radi povećanja sigurnosti učesnika u prometu na cestama	
	2.4.2.3	Prevenција nereda na sportskim natjecanjima	
	2.4.2.4	Unaprijediti sistem kontrola regulišenja saobraćaja te nadzora nad lokacijama povećanoga okupljanja građana	
	2.4.2.5	Intenziviranje suradnje sa drugim nadležnim organima, poduzećima I institucijama u cilju sveobuhvatnije i efikasnije primjene propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj postavljenih video-kamera na ključna mjesta u općinama	7	20
	Broj novih radarskih sistema	4	8
	Broj saobraćajnih prekršaja; broj naplatenih prekršajnih naloga	71.000; 40.000	70.000; 60.000
	Broj nereda na sportskim natjecanjima	8	4
	Broj saobraćajnih nezgoda i broj nezgoda sa smrtnom posljedicom	2.100; 10	1.800; 7
	Sporazum o suradnji sa autocestama Federacije I Bosne i Hercegovine, Sporazum sa Saobraćajnim fakultetom,	28	35

	Sporazum s Ministarstvom obrazovanja – autoškole, edukacija učenika osnovama sigurnosti saobraćaja na cestama, BIHAMK		
	Broj provedenih javnih kampanja	20	30
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.4. ogledaju se u povećanoj sigurnosti građana u prometu i smanjenom broju smrtnih slučajeva prouzročenih saobraćajnim nezgodama.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	500.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Vlade Kantona		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona		
Nosioci mjere	Uprava policije		
Ciljne grupe	Građani, institucije, pravne osobe		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	
Prioritet	2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana	
Naziv mjere	2.4.3. Unaprjeđenje odnosa s okruženjem i jačanje povjerenja u rad policije	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere osiguraće se jačanje legitimiteta i povjerenja u rad policije od strane zajednice, poboljšanje integriteta i zakonitog funkcionisanja policije. Time se nastoji doprinijeti poštivanju različitosti i povećanju tolerancije, te smanjenju konflikata u društvenoj zajednici.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju uspostavljanje suradnje sa građanima i organizacijama civilnog društva u suzbijanju kažnjivih i devijantnih ponašanja, prvenstveno kroz jačanje koncepta „Rad policije u zajednici“. Također, djelovaće se i u pravcu jačanja suradnje sa medijima kako bi se osigurala medijska pokrivenost aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona.</p>	
Strateški projekti	2.4.3.1	Pojačati suradnju s građanima u suzbijanju kažnjivih i devijantnih ponašanja kroz anonimne pozive, medije, edukacije i dr.
	2.4.3.2	Potpuna implementacija projekta “Rad policije u zajednici”
	2.4.3.3	Dizajniranje i implementacija zajedničkih projekata preventivnog karaktera sa organizacijama civilnog društva

	2.4.3.4	Pojačana medijska pokrivenost aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj slučajeva koje su prijavili građani u situacijama kada nisu oštećeni djelom	30	50
	Broj educiranih kroz obrazovno-odgojne ustanove	750	1.000
	Broj zajedničkih projekata preventivnog karaktera sa civilnim društvom	8	15
	Broj intervjua, radio emisija I TV emisija, letaka i brošura dostupnih javnosti	90	130
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.4. ogledaju se u povećanju svijesti građana i najmlađe populacije o štetnosti rizičnih ponašanja i njihovo animiranje na suradnju s policijom, kao i smanjenju stepena kriminala i broja kaznenih djela.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	200.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona		
Nosioci mjere	Uprava policije		
Ciljne grupe	Građani, učenici		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane			
Prioritet	2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana			
Naziv mjere	2.4.4. Jačanje organizacijskih kapaciteta i profesionalnog razvoja			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere osiguraće se stvaranje normativnih, kadrovskih, smještajnih i materijalno tehničkih pretpostavki i unapređenja znanja, sposobnosti i vještina policijskih službenika, državnih službenika i namještenika za efikasniji rad Ministarstva.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju unaprjeđenje normativnog okvira za rad Ministarstva, unaprjeđenje upravljanja ljudskim resursima, modernizacija tehničkih i logističkih kapaciteta.</p>			
Strateški projekti	2.4.4.1	Unaprjeđenje normativnog okvira u cilju povećanja efikasnosti rada Ministarstva		
	2.4.4.2	Poboljšanje standarda prijema, unapređenja, profesionalnog razvoja i rodne ravnopravnosti uposlenika		
	2.4.4.3	Izgradnja i modernizacija smještajnih, materijalno tehničkih i drugih logističkih kapaciteta		
	2.4.4.4	Nabavka savremene tehnološke opreme i sredstava, te drugih sredstava i opreme u cilju unapređenja rada organizacijskih jedinica MUP-a SBK/KSB		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Stepen usklađenosti propisa sa smjernicama i propisima EU		10%	30%
	Spajanje IDDEEA lokacija s objektima Ministarstva unutrašnjih poslova		3	5
	Obnovljen vozni park: broj specijalnih vozila, broj nabavljene opreme Postrojbe za javni red i mir, kriminalističko-tehničke opreme, sredstava veze, informatičke opreme i specijalne opreme za Postrojbu za potporu		20 vozila; 40 radio stanica	30 vozila; 60 radio stanica
	Izgradnja novih i modernizacija postojećih smještajnih kapaciteta		5	10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.4. ogledaju se u djelotvornijem radu policije te pozitivnoj percepciji građana o stanju sigurnosti u Kantonu.			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	5. 000 000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona			

Period implementacije mjere	2021-2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona
Nosioci mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona
Ciljne grupe	Službenici i građani

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	
Prioritet	2.5. Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana	
Naziv mjere	2.5.1. Unaprjeđenje kapaciteta kantonalnih institucija za upravljanje razvojem i dosljednu primjenu javnih politika	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere unaprijediće se efikasnost, efektivnost i transparentnost javne uprave u Kantonu. Namjera je da se ojača političko i institucionalno vođenje i koordinacija reforme javne uprave i ekonomskih reformi u Kantonu, uz fokus na građane i poslovni sektor, i uspostavi funkcionalna i racionalna organizacija javnog sektora. Posebno se namjerava raditi na jačanju sistema i koordinaciji izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama/ strateškim dokumentima.</p> <p>Također, poboljšat će se kapaciteti institucija za harmonizaciju kantonalnih propisa sa EU <i>acquis</i>-a, kao i kapaciteti za izradu kvalitetnih novih propisa i javnih politika i njihovo provođenje.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju izradu cjelovitog plana djelovanja za reformske procese u kantonalnim institucijama, organizovanje obuka za državne službenike i zaposlenike javnih institucija, digitalizacija i informatizacija uprave, i borba protiv korupcije.</p>	
Strateški projekti	2.5.1.1	Pripremiti plan aktivnosti za unaprjeđenje rada kantonalnih institucija, u skladu sa Strategijom reforme javne uprave u BiH
	2.5.1.2	Osigurati efikasan rad svih tijela i struktura u sistemu upravljanja razvojem sa ciljem dosljedne primjene zakonskog okvira o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH
	2.5.1.3	Realizirati planove obuka za državne službenike i zaposlenike u kantonalnim institucijama, u skladu sa utvrđenim potrebama
	2.5.1.4	Uvođenje digitalnih i informatičkih rješenja u upravne procese, upravljanje javnim finansijama i pružanje usluga
	2.5.1.5	Izrada i provođenje plana za usklađivanje, izradu i usvajanje kantonalnih propisa
	2.5.1.6	Izrada/ ažuriranje strategije za borbu protiv korupcije SBK / planova integriteta u borbi protiv korupcije za kantonalne institucije

	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Sve strukture i procesi za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u SBK uspostavljeni su i funkcioniraju u skladu sa zakonskim okvirom	80%	100%
	Broj organizovanih obuka sa ciljem jačanja kapaciteta državnih službenika i zaposlenika u kantonalnim institucijama	4	8
	Broj usluga e-uprave, koje pružaju kantonalne institucije	0	4
	Urađena/ ažurirana strategija za borbu protiv korupcije SBK	Izrađen nacrt strategije za borbu protiv korupcije 2021.-2025.	Realizovati mjere predviđene strategijom
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.5. ogledaju se u efikasnijoj realizaciji javnih politika, prvenstveno strateških dokumenata, i učinkovitoj realizaciji razvojnih projekata.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	500.000 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona, međunarodni fondovi		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada SBK		
Nosioci mjere	Stručna služba Vlade, Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu, Ministarstvo za pravosuđe i upravu SBK, Ministarstvo finansija SBK		
Ciljne grupe	Građani i pravni subjekti u SBK		

STRATEŠKI CILJ3.

**Poboljšati stanje okoliša i
javnu infrastrukturu**

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem		
Naziv mjere	3.1.1. Formiranje i vođenje evidencija podataka o stanju okoliša koji su potrebni za optimalno gospodarenje okolišem i njihovog korištenja za ocjenu stanja okliša i planiranje mjera zaštite okoliša		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere poboljšaće se sistem vođenja evidencije zagađivača i zagađenja na prostoru kantona i pružanje informacija o stanju okoliša na transparentan način. Također, uspostaviće se kontinuirana kontrola zagađivača i zagađenja i poduzimanje mjera.		
Strateški projekti	3.1.1.1	Formiranje i vođenje evidencije zagađivača i zagađenja i pružanje informacija o stanju okoliša	
	3.1.1.2	Priprema plana monitoringa zađivača i cjelokupne organizacije monitoringa	
	3.1.1.3	Izrada izvještaja o stanju okoliša sa prijedlogom mjera zaštite	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**
	Broj pogona i postrojenja obuhvaćenih registrom zagđivača, koji imaju važeću okolišnu dozvolu		74
	Broj pogona i potrojenja obuhvaćenih godišnjim planom monitoringa zagađivača		30
Indikator za praćenje rezultata mjere			Ciljne vrijednosti***
			100
Indikator za praćenje rezultata mjere			90%
	Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta		
	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljen sistem prikupljanja, korištenja i pružanja informacija o okolišu - Obezbjedena kvalitetenija kontrola štetnih emisija - Smanjen rizik od negativnih uticaja zagađenja na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite - Smanjenje rizika od zagađenja prirodnih resursa bitnih za razvoj poljoprivrede i turizma i povećanje broja uposlenih 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 25.000 KM/god. (za period 2021.-2027.g. – 175.000 KM) Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona		
Period implementacije mjere	2021-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP) i Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva – (MPVŠ)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za zaštitu okoliša, inspektori nadležni za zaštitu okoliša, zaštitu voda, poljoprivrednog izemljišta i šuma.		
Ciljne grupe	Vlasnici ili operateri pogona ili postrojenja, javnost i organizacije i udruženja koja se bave promocijom i zaštitom okoliša, drugi sektori kao što su zdravstvo, turizam, poljoprivreda, i drugi na koje stanje zagađenja okolišnih komponenti ima uticaj na troškove, kvalitet ponude i proizvoda, cjelokupno stanovništvo.		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu			
Prioritet	3.1 Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem			
Naziv mjere	3.1.2 Jačanje kapaciteta Odjela za zaštitu okoliša (materijalnih, kadrovskih, provođenje edukacija)			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz realizaciju ove mjere : <ul style="list-style-type: none"> - Provođenje se potrebne edukacije uposlenika i stanovništva - Stvorit će se pretpostavke (materijalne i kadrovske) za provođenje mjera za punu implementaciju Kantonalnog plana zaštite okoliša (2015. – 2025.) i Kantonalnog plana upravljanja otpadom (2015. – 2025.). 			
Strateški projekti	3.1.2.1	Edukacije i treninzi za uposlenike i druge koji učestvuju u sistemu zaštite okoliša (vođenje registra, plan i provođenje monitoringa, izrada izvještaja, korištenje prikupljenih podataka u procesu planiranja mjera i razvoja sektora okoliša)		
	3.1.2.2	Podrška projektima jačanja svijesti građana o značaju zaštite okoliša		
	3.1.2.3	Stvaranje uslova za potpunu implementaciju Kantonalnog plana zaštite okoliša (2015. – 2025.) i Kantonalnog plana upravljanja otpadom (2015. – 2025.).		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj podržanih projekata promotivnih kampanja u cilju jačanja svijesti o značaju zaštite okoliša i energetske efikasnosti.		3	10
	Broj udruženja i ustanova koji se finansijski podržavaju u cilju provođenja promocije jačanja svijesti o značaju zaštite okoliša		8	15
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Povećanje stepena educiranosti i osposobljenosti uposlenika koji se bave sistemom zaštite okoliša i upravljanjem okolišem. - Povećanje obima djelatnosti i sredstava koja će biti usmjerena na implementaciju i provedbu strateških dokumenata iz oblasti zaštite okoliša. - Uspostavljen sistem informisanja javnosti o oklišu i promocije zdravog okoliša - Smanjenje emisija u okoliš 			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 20 000 KM/god. (za period 2021.-2027.g. – 140.000 KM) Izvor: Budžet Kantona			
Period implementacije mjere	2021-2027			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP)			
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za zaštitu okoliša i nadležni inspektori			

Ciljne grupe	Javne ustanove, lokalna zajednica, operateri pogona ili postrojenja, javnost i organizacije i udruženja koja se bave promocijom i zaštitom okoliša, drugi sektori, udruženja građana, građani
---------------------	---

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1 Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem		
Naziv mjere	3.1.3 Dopršenje projekta izrade prostorno-planske dokumentacije kantona		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz realizaciju ove mjere : <ul style="list-style-type: none"> - Unaprijedit će se sistem evidencije i prostornog planiranja - Unaprijedit će se monitoring prostornih pojava i procesa - Povećat će se nivo transpozicije legislative kroz usaglašavanje i harmonizaciju prostornih planova na nivou općina, SBK i FBiH 		
Strateški projekti	3.1.3.1	Izmjene i usklađivanje Prostornog plana (PP) SBK	
	3.1.3.2	Subvencioniranje Izmjena i usklađivanje PP općina	
	3.1.3.3	Izrada i donošenje zakonske regulative o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Dopršenje projekta prostorno planske dokumentacije kantona	Projekat u toku	Završen projekat
	Dopršenje projekata izmjene i usklađivanja prostorno planske dokumentacije općina	Projekat u toku	Završen projekat
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Unaprijedena interaktivna razmjena informacija, efikasnije pretraživanje, nadzor nad procesima i pojavama u prostoru u cilju donošenja odgovarajućih odluka, - Unaprijedjenje efikasnog i transparentnog upravljanja procesima razvoja, okolišne infrastrukture, kvalitete povezanih usluga i stanja okoliša - Povećane mogućnosti analize, te monitoringa utjecaja u prostoru - Unaprijeden kvalitet procesa planiranja i uređenja prostora 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 60 000 KM Izvor: 60 000 KM iz budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za prostorno planiranje i građenje		

Ciljne grupe	Vlada SBK, Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva SBK, druga ministarstva, Općine SBK, Kantonalni zavod za prostorno planiranje, jedinice lokalne samouprave, građani
---------------------	--

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu			
Prioritet	3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem			
Naziv mjere	3.1.4. Sanacija crnih tačaka i klizišta			
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere smanjit će se pritisci na okoliš, prvenstveno sanacijom lokacija koje predstavljaju rizik po okoliš i stanovništvo, uključujući deminiranje kontaminiranih područja. U konačnici, očekuje se poboljšanje kvalitete voda i tla.			
Strateški projekti	3.1.4.1	Podrška projektima za sanaciju općinskih deponija i divljih deponija		
	3.1.4.2	Podrška projektima za prevenciju i sanaciju klizišta i odvodnju površinskih voda		
	3.1.4.3	Podrška projektima za sanaciju kontaminiranih lokacija na prostoru kantona		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Smanjenje broja divljih deponija na prostoru kantona		265	Do 2027.g. manje od 200
	Smanjen broj klizišta na prostoru kantona		162	Do 2027.g. manje od 150
	Smanjen broj kontaminiranih lokacija na prostoru kantona		77	Do 2027.g. manje od 50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Smanjen rizik od negativnih uticaja zagađenja na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite - Smanjenje rizika od zagađenja prirodnih resursa bitnih za razvoj poljoprivrede i turizma i povećanje broja uposlenih - Povećane mogućnosti korištenja otpadnih sirovina u proizvodnji i stvaranja nove vrijednosti i novih radnih mjesta 			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 50 000 KM/god (za period 2021.-2027.g. – 350.000 KM) Izvor: iz vanjskih izvora (Fond za zaštitu okoliša)			
Period implementacije mjere	2021-2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP)			
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za zaštitu okoliša			
Ciljne grupe	SBK, općine SBK, mjesne zajednice u općinama, građani			

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem		
Naziv mjere	3.1.5. Razvoj kapaciteta sistema zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere u Kantonu će se: <ul style="list-style-type: none"> - Modernizirati i ojačati kapacitete sistema zaštite i spašavanja kroz realiziranje projekata opremanja (digitalizacija informacijsko-komunikacijskog sistema operativnih centara CZ), i obučavanja (osnivanje edukacijskog centra) čime će se umanjiti negativni efekti prirodnih i drugih nesreća na sigurnost građana. - Osigurati logističku podršku kroz uspostavljanje skladišta za materijalno- tehnička sredstva i opremu i formiranje Službe za logističku podršku kao dijela struktura civilne zaštite. 		
Strateški projekti	3.1.5.1	Digitalizacija informacijsko-komunikacijskog sistema operativnih centara civilne zaštite na području Kantona.	
	3.1.5.2	Razvoj logističke podrške strukturama civilne zaštite	
	3.1.5.3	Osnivanje edukacijskog centra za obuku struktura civilne zaštite	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Iznos utrošenih sredstava iz Budžeta Kantona za finansiranje otklanjanja posljedica od prirodnih i drugih nesreća	790.000 KM	400.000 KM
	Broj pripadnika struktura CZ obuhvaćen obukom	60	300
	Broj Službi za zaštitu i spašavanje	4	5
	Broj edukacijskih centara za obuku struktura civilne zaštite	0	1
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Veći stepen sigurnosti građana od prirodnih i drugih nesreća - Povećana otpornost Kantona na rizike nastale od prirodnih i drugih nesreća - Smanjeni potencijalni negativni efekti na ljude i materijalna dobra čime se sredstva realociraju sa pozicija namjenjenih za otklanjanje posljedica od prirodnih i drugih nesreća na razvojne projekte. 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.500.000 KM Izvor: 1.000.000 KM iz Budžeta Kantona (namjenska sredstva i sredstva iz Budžeta) i 500.000 KM iz vanjskih izvora(EU fondovi i dr)		

Period implementacije mjere	2021-2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna uprava za civilnu zaštitu
Nosioci mjere	Resorna ministarstva, uprave i uredi, Vlada, Kantonalna uprava za civilnu zaštitu
Ciljne grupe	Nadležne institucije , stanovništvo

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2 Poboljšanje kvalitete komunalnih usluga uz značajno unaprjeđenje komunalne infrastrukture		
Naziv mjere	3.2.1 Unapređenje i razvoj kanalizacione infrastrukture, sistema prikupljanja i sistema prečišćavanja otpadnih voda		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere unaprijed će se sistem prikupljanja, tretmana i ispuštanja otpadnih voda. Ključne oblasti djelovanja odnose se na obnovu postojeće i proširenje kanalizacione mreže, izradu projektno-planske dokumentacije za projekte obnove i izgradnju novih dijelova mreže, i izvođenje planiranih radova.		
Strateški projekti	3.2.1.1	Subvencioniranje obnove (rekonstrukcije) i proširenja postojećih sistema kanalizacionih mreže	
	3.2.1.2	Subvencioniranje izrade projektne dokumentacije za nove kanalizacione mreže i priključke	
	3.2.1.3	Subvencioniranje izgradnje novih kanalizacionih mreža i sistema za prečišćavanje otpadnih voda	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**
	Broj priključaka (korisnika usluga) na javne kanalizacione sisteme		Ciljne vrijednosti*** 26177 33000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.2. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Unaprijeđen sistem prikupljanja, tretmana i ispuštanja otpadnih voda - Unaprijeđena kvaliteta voda - Smanjenje negativnog uticaja nekontrolisanog ispuštanja otpadnih tokova - Smanjen rizik od negativnih uticaja zagađenja na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite - Smanjenje rizika od zagađenja prirodnih resursa bitnih za razvoj poljoprivrede i turizma i povećanje broja zaposlenih 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 330 000 KM/god. (za period 2021.-2027.g. – 2.310.000 KM) Izvor: iz vanjskih izvora (Fond za zaštitu okoliša)		

Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP)
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za zaštitu okoliša
Ciljne grupe	Lokalne zajednice (općine), Javna komunalna preduzeća, privrednici, cjelokupno stanovništvo i drugi zainteresovani subjekti na koje stanje zagađenja okolišnih komponenti ima uticaj na troškove, kvalitet ponude i proizvoda

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2 Poboljšanje kvalitete komunalnih usluga uz značajno unaprjeđenje komunalne infrastrukture		
Naziv mjere	3.2.2 Unaprijeđenje infrastrukture za prihvata, selektiranje-odvajanje korisnog otpada, reciklažu, transfer i krajnje zbrinjavanje nekorisnog komunalnog otpada		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere ostvarit će se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Podizanje svijesti o potrebi selektiranja-odvajanja korisnog otpada i reciklaže; - Unaprijeđenje stanja upravljanja otpadom kroz formiranje mreže lokalnih centara i punktova za odvojeno prikupljanje otpada - Formiranje regionalnih centara za upravljanjem otpadom (RCUO) <p>Time će se stvoriti osnova za unaprjeđivanje integralnog upravljanja otpadom i razvijanje sistema cirkularne ekonomije u budućnosti.</p>		
Strateški projekti	3.2.2.1	Podrška projektima izgradnje infrastrukture za prikupljanje i otpada u lokalnim zajednicama	
	3.2.2.2	Subvencioniranje Izrada studija i projekata za uspostavu PS/CUO/RCUO	
	3.2.2.3	Subvencioniranje jačanja kapaciteta komunalnih preduzeća selektivno prikupljanje otpada (kontejneri, zeleni otoci)	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% otpada koji se adekvatno zbrinjava	77,3 %	84 %
	% korisnog otpada koji se odvajeno prikuplja i koristi za reciklažu	3 %	10 %
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.2. ogledaju se u sljedećem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Unaprijeđen sistem upravljanja otpadom koji je ekonomski isplativiji i okolišno prihvatljiviji - Povećane mogućnosti selektiranja i korištenja otpadnih sirovina u proizvodnji i stvaranja nove vrijednosti i novih radnih mjesta 		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 150 000 KM/god. (za period 2021.-2027.g. – 1.050.000 KM) Izvor: iz vanjskih izvora (Fond za zaštitu okoliša)
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP)
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za zaštitu okoliša
Ciljne grupe	Kanton, jedinice lokalne samouprave, Javna komunalna preduzeća, cjelokupno stanovništvo

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2 Poboljšanje kvalitete komunalnih usluga uz značajno unaprjeđenje komunalne infrastrukture		
Naziv mjere	3.2.3 Zaštita i unapređenje vodosnabdjevanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz realizaciju ove mjere namjerava se rekonstruisati i modernizirati sistem vodosnabdjevanja, te povećati stepen pokrivenosti i kvalitet usluga vodosnabdjevanja. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju: obnovu postojeće i proširenje vodovodne mreže, te poboljšanje upravljanja lokalnim vodovodima.		
Strateški projekti	3.2.3.1	Subvencioniranje obnove postojeće i izgradnje nove vodovodne mreže u općinama	
	3.2.3.2	Subvencioniranje projekata koji imaju za cilj adekvatan nadzor i kontrolu lokalnih vodovoda	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Dostupnost usluge vodosnabdjevanja (% stanovništva)	63,67%	75%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.2. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - Povećanje broja stanovnika sa dostupnom komunalnom uslugom kvalitetnog vodosnabdjevanja sa vodom kontrolisanog kvaliteta. - Unaprijeđen kvalitet vode za piće - Smanjen rizik od negativnih uticaja korištenja vode nekontrolisanog kvaliteta na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 230 000 KM (za period 2021.-2027.g. – 1.610.000 KM) Izvor: iz vanjskih izvora (Fond za zaštitu okoliša)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za zaštitu okoliša		

Ciljne grupe	Lokalne zajednice (općine), Javna komunalna preduzeća ,mjesne zajednice, cjelokuono stanovništvo
---------------------	--

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.3 Osiguranje zaštite prirodnih resursa kroz održivo i energetski efikasno korištenje resursa		
Naziv mjere	3.3.1 Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti (E.E.) javnih i privrednih objekata i ekonomičnijeg korištenja energije kao instrumenta za sprečavanja i kontrole onečišćenja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ova mjera dovest će so:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Podizanja svijesti o potrebi upravljanja energijom i koristima koje E.E. donosi; - Smanjenja potrošnje energije kao ključnog instrumenta za sprečavanje onečišćenja i kontrole onečišćenja; - Smanjenja negativnih utjecaja na okoliš, poboljšanje sigurnosti snadbijevanja energijom i zadovoljavanje rastuće potrošnje energije. <p>Realizacijom ove mjere doprinijet će se smanjenju emisiju zagađujućih materija i stakleničkih plinova, odnosno dekarbonizaciji energetskog sektora.</p> <p>Ključno područje djelovanje odnosi se na poboljšanu energijsku efikasnost zgrada. Paralelno će se nastojati ostvariti povezivanje sa mjerama i projektima iz ekonomskog sektora, kako bi se podrška pružila malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti (principi „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“).</p>		
Strateški projekti	3.3.1.1	Snimanje stanja, analiza i ocjene stanja energetske efikasnosti i izrada plana utopljanja za javne objekte u SBK	
	3.3.1.2	Subvencioniranje projekata utopljanja javnih objekata radi povećanja energetske efikasnosti	
	3.3.1.3	Subvencioniranje izrade i realizacije projekta grijanja javnih objekata	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj projekata povećanja energetske efikasnosti javnih objekata koji se na godišnjem nivou finansiraju iz sredstava fonda za zaštitu okoliša	29	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.3. ogledaju se u sljedećem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Povećanje energetske učinkovitosti - Smanjenje količine štetnih emisija u okoliš - Povećanje E.E. javnih objekata, ušteda energije, smanjenje zagađenja - Smanjen rizik od negativnih uticaja zagađenja okoliša na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 450 000 KM/god (za perod 2021.-2027.g. – 3.150.000 KM)</p> <p>Izvor: iz vanjskih izvora (Fond za zaštitu okoliša)</p>		
Period implementacije mjere	2021-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP)
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za zaštitu okoliša i odjel za prostorno planiranje
Ciljne grupe	Građani, javne ustanove sa kantonalnog i općinskog nivoa: objekti kantonalnih i lokalnih organa uprave, bolnice, domovi zdravlja, škole, sportski objekti, objekti kulture i drugi objekti od značaja za kanton i lokalne zajednice.

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša kroz očuvanje područja visokih prirodnih vrijednosti		
Prioritet	3.3 Osiguranje zaštite prirodnih resursa kroz održivo korištenje i proglašenje područja visokih prirodnih vrijednosti kao zaštićeno		
Naziv mjere	3.3.2. Povećanje zaštite i očuvanja prirodnih područja koja imaju nemjerljivu prirodnu i kulturno-historijsku vrijednost		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera dovest će do: <ul style="list-style-type: none"> - Podizanja svijesti o očuvanju i zaštiti okoliša, te održivom korištenju resursa; - Smanjenja negativnih antropogenih utjecaja na područja koja su od prirodnog ili kulturno-historijskog značaja; - Zaštita područja koja su od velikog prirodnog i kulturno-historijskog značaja; - Određivanje modela zaštite za područja visoke prirodne vrijednosti. 		
Strateški projekti	3.3.2.1	Snimanje stanja, analiza, ocjene, mapiranja i određivanje modela zaštite okoliša	
	3.3.2.2	Subvencioniranje projekata za zaštitu okoliša radi očuvanja prirodnih resursa i zdravlja	
	3.3.2.3	Subvencioniranje izrade i realizacije projekta: Integralna zaštita mješovitog kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa (4 ciljna lokaliteta za prioritarno stavljanje pod zaštitu: Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela)	
	3.3.2.4	Subvencioniranje izrade i realizacije projekta: Preimenovanje vodopada Kozice u „Zaštićeni pejzaž Kozice“	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj zaštićenih područja/ spomenika prirode/ zaštićenih krajolika u SBK	3 (Slap rijeke Plive, Prokoško jezero, Kruščica)	6 (3 postojeća i 4 nova: Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela)
	Definisanje modela zaštite prirodnih područja	Nije definisan model zaštite prirodnih područja	Definisan i usvojen model zaštite prirodnih područja
	% površine Kantona, koji pokrivaju zaštićena područja koja su zaštićena kroz zakonske procedure.	6,1 %	22,8 %

	<p>Obrazloženje za ciljnu vrijednost indikatora:</p> <p><i>Spomenik prirode „Prokoško jezero“ je zvanično zaštićeno prirodno područje sa površinom od 2225 Ha, a Zaštićeni krajolik „Kruščica“ ima površinu od 5900 Ha. Ukupna površina zvanično zaštićenih područja na prostoru kantona iznosi 8125 Ha.</i></p> <p><i>Prostornim planom SBK 2015-2025.g. je registrovano 15 vrijednih prirodnih područja koja kroz zakonsku regulativu treba staviti pod zaštitu. Ukupna površina ovih područja iznosi 134100 Ha.</i></p> <p><i>Iz ovoga slijedi da je svega 6,1% vrijednih prirodnih područja zvanično zaštićeno kroz zakonske procedure.</i></p> <p><i>Površina prirodnih područja koja su strateškim projektom planirana za prioritarno stavljanje pod zaštitu: Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela iznosi 22425 Ha. Ovo bi ukupnu površinu zvanično zaštićenih područja povećalo na 30550 Ha, pa bi nakon provođenja projekta imali ukupno 22,8% vrijednih prirodnih područja koja su zvanično zaštićena kroz zakonske procedure. Ovo bi mogla biti ciljana vrijednost za treći indikator.</i></p>		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.3. ogledaju se u sljedećem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Povećanje održivog korištenja resursa - Smanjenje negativnih antropogenih uticaja na okoliš - Povećanje broja zaštićenih područja i ostvarenje Aichi cilja 11 - Smanjen rizika od negativnih uticaja zagađenja okoliša na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite 		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 20.000 KM/god. (za Prokoško jezero)</p> <p>Izvor: Budžet Kantona (Kantonalno Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK)</p>		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova SBK (MPUGZOPiSP)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP - Odjel za zaštitu okoliša i odjel za prostorno planiranje		
Ciljne grupe	Građani, posjetioci, turisti		

Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
1. Strateški cilj	Poticati održiv ekonomski razvoj	Indeks obima industrijske proizvodnje	101,1	111,3
		Broj zaposlenih	51.583	58.712
		Indeks razvijenosti	0,68	0,82
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		78	53	131

1.1. Prioritet	Poticati ruralni razvoj uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Prosječan broj zaposlenih u poljoprivredi i šumarstvu	1.745	2.850
Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava (početna vrijednost je prikazana za 2018.god.)	40716	6.000		
Ukupna požnjevena površina svih kultura u (ha)	88,148	100.000		
Ukupan izvoz u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u 000 KM	6.415	8.500		
Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata u hilj. m ³	431	500		
Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)		
19	13	32		

1.1.1. Mjera	Unapređenje kapaciteta, kvaliteta, promocije i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	100.000,00	500.000,00
		Broj novocertificiranih organskih proizvođača	20	40

		Površina državnoga zemljišta data u zakup poljoprivrednicima (ha)	50	350
		Informacijski sistem sa podacima za sektor poljoprivrede	Registar poljoprivrednih gazdinstava na nivou FBIH	Aplikacija za obradu novčane podrške na nivou SBK
		Broj agroklastera	0	2
		Broj i kapacitet nabavljenih hladnjača i sušara kroz potporu	0	2
		Broj brendiranih poljoprivrednih proizvoda	1	3
		Broj zaštićenih/certificiranih domaćih pasmina	3	5
		Broj nastupa na poljoprivrednim sajmovima	2	4
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		15	5	20
1.1.2. Mjera	Potpora razvijanju perspektivnih biljnih kultura i samozapošljavanju u poljoprivredi	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos poticaja u poljoprivredi (KM)	1.000.000,00	2.500.000,00
		Zasađene površine/stabla autohtonih vrsta	7 ha	20 ha
		Zasađene površine pod jagodičastim/bobičastim voćem (ha)	300 ha	350 ha
		Ukupna površina dodijeljenih plastenika	0	1,5 ha
		Broj registrovanih proizvođača organskih poljoprivrednih proizvoda	20	40
		Vrijednost dodijeljene potpore za zaštitu i prevenciju zaraznih bolesti biljaka i životinja	200.000,00	3.500.000,00
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3	5	8
		1.1.3. Mjera	Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i održivo gospodarenje šumama	Indikatori mjere
Certificirane šumske površine prema FSC standardu (ha)	186.000,00 ha			200.000,00 ha
Ukupna izdvajanja namjenskih sredstava za oblast šumarstva u periodu Strategije u KM	700.000,00			1.000.000,00
	4 godišnja certificiranja			1 godišnje certificiranja

	Uspješno godišnje certificiranje šumskog privrednog društva u skladu sa FSC standardom (u periodu 2021-2027)		
	Ukupna prodaja šumskih sortimenata u 000 m3	450.000,00m3/god	500.000,00m3/god
	Broj prijava za nelegalnu sječu šume	800/god	500/god
	Pošumljena površina (ha)	1.600 ha/god	3.500 ha/god
	Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	1	3	4

1.2. Prioritet	Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Indeks obima industrijske proizvodnje	101,1	120,6
		Ukupan izvoz u 000 KM	728.575	1.241,038
		Pokrivenost uvoza izvozom	69,8	94,8
		Iznos prosječne neto plate u industriji u KM	759	929
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		31	17	48

1.2.1. Mjera	Jačanje konkurentnosti MSP-a te izvoza uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izdavanja iz budžeta SBK za potporu malih i srednjih poduzeća (KM)	1.100.000	1.800.000
		Broj podržanih inovatorskih projekata	35	60
		Izdavanja iz budžeta SBK za potporu tradicionalnim obrtima	100.000	150.000
		Broj poduzeća koja su povećala stepen finalizacije proizvoda od drveta	30	45
		Broj podržanih poduzeća u metalnom sektoru	33	42

		Broj podržanih kožarsko-tekstilnih brendova	30	38
		Ukupan izvoz malih i srednjih poduzeća u KM	729.000.000	1.021.230.000
		Ukupni prihodi poduzeća u KM	4.131.713.046	5.120.000.000
		Broj novocertificiranih poduzeća	17	34
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		10	5	15
1.2.2. Mjera	Potporna istraživanju i eksploataciji potencijala mineralnih sirovina	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj realiziranih geoloških istraživanja	10	15
		Vrijednost ostvarenih investicija u sektoru vađenja ruda i kamena (KM)	1.500.000	2.500.000
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		15	10	25
1.2.3. Mjera	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Informacije i komunikacije u 000 KM	1.670.000	10.500.000
		% poslovnih subjekata u području KD – Informacije i komunikacije informacionih tehnologija od ukupnog broja poslovnih subjekata	0,2%	3%
		% zaposlenih u sektoru informacionih tehnologija od ukupnog broja zaposlenih	0,75%	6%
		Širokopojasni internet promet, mil. GB (FZS)	323	1.000
		Broj preduzeća sa uspostavljenom e-trgovinom (EUROSTAT BIH)	22	50

		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		2	1	3
1.2.4. Mjera	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novocertificiranih preduzeća korisnika podrške	17	34
		Broj novih korisnika usluga NIR organizacija (projekti saradnje NIR-privreda)	17	34
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		4	1	5

1.3. Prioritet	Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu u 000 KM (početna vrijednost je prikazana za 2018. god.)	1.178	2.400
		Prosječna neto plata u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	477	759
		Broj noćenja turista	90.381	180.762
		Broj ležaja	1.782	3.694
		Promet u ugostiteljstvu (podatak ne postoji)	-	43.500.000
		Broj zaposlenih u turizmu	2.377	3.400
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		13	16	29

1.3.1. Mjera	Povećanje kvaliteta i promocije turističke ponude uz valorizaciju turističkih resursa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Investicije za izgradnju novih turističkih kapaciteta	1.178.000	2.400.000
		Broj dolazaka turista	90.381	180.762
		Broj noćenja	1.782	3.694
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

		3	10	13
1.3.2. Mjera	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupne investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	49.589.000	69.424.600
		Broj rekonstruisanih spomenika kulturno-historijskog naslijeđa i uređenih turističkih destinacija u toku implementacije Strategije	8	15
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		10	5,5	15,5

1.4. Prioritet		Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
	Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje	Broj registrovanih poslovnih subjekata	13.179	15.263
		Ukupne ostvarene investicije u 000 KM (početna vrijednost je prikazana za 2018. god.)	205.984	380.000
		Rang pozicija po indeksu razvijenosti SBK u FBiH (2019)	0,63	1,12
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		15	7	22

1.4.1. Mjera		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju	Ukupna vrijednost dodijeljenih poticaja (2021-2027)	1.820.000	2.600.000
		Ukupna vrijednost kreditnih zahtjeva preko Kreditno-garancijskog fonda za preduzeća (i obrte)	0	500.000
		Broj realizovanih novih projekata javno-privatnog partnerstva	0	5
		Porezni klin prosječne bruto plate u FBiH, % (Izvor: FZS)	38,3	34,00
		Broj parafiskalnih nameta (naknada i taksi) FMF	578	289

		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		10	2	12
1.4.2. Mjera	Unapređenje stanja poslovne infrastrukture i usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih poslovnih zona, inkubatora ili centara	32	51
		Broj novih preduzeća u poslovnim zonama	50	85
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		5	5	10

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
2. Strateški cilj	Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Izdvajanja/ transferi (tekući, kapitalni i dr) za predškolsko, osnovno, srednje i obrazovanje koje nije definisano nivoom (uključujući ugroženu djecu sa posebnim potrebama i djecu romske nacionalnosti) u budžetu kantona, na godišnjem nivou (KM)	3.291.000	6.000.000
		Broj učenika osnovnih i srednjih škola /1000 stanovnika	115	110
		Broj liječnika/1.000 Stanovnika <i>*omjer ciljane vrijednosti izračunat na temelju broja stanovnika u 2019. godini</i>	1,5 liječnika/1000 stanovnika 0,23 stomatologa/1000 stanovnika	386 liječnika tj 1,5 liječnika/1000 stanovnika 60 stomatologa tj. 0,23 stomatologa/1000 stanovnika
		Socijalni transferi po glavi stanovnika	41,40	47
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		188,9	145,1	334

2.1. Prioritet	Unapređenje kvalitete obrazovnog sistema	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj djece koja uspješno završavaju osnovno i srednje obrazovanje	2.497 – osnovno školovanje 2.690 – srednje školovanje	2.000 u osnovnim školama 1.800 u srednjim školama
		Broj djece koja ponavljaju školovanje	284	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
		Omjer broja djece u osnovnom i srednjem obrazovanju prema broju nastavnika	10	13 u osnovnim 10 u srednjim školama
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		56,3	0	56,3

2.1.1. Mjera	Unaprjeđenje predškolskog, osnovnog i srednjeg (posebice srednjeg strukovnog) odgoja i obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba, uz usklađivanje s društvenim i gospodarskim potrebama Kantona	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj izmjena i dopuna postojećih zakona u sektoru obrazovanja	4	6
		Broj novih donesenih zakonskih i podzakonskih akata u sektoru obrazovanja	8	30
		Broj donesenih inoviranih NPP-a	12	35
		Broj razvijenih programa za djecu s posebnim potrebama	20.000	180.000
		Ukupan broj djece koja su završila osnovnu školu	10.000	16.000
		Broj školskih natjecanja na svim razinama i u svim oblastima (vezano za otkrivanje darovitih učenika)	4	11
		Uspostavljen sustav e-dnevnika i omogućeno elektroničko printanje obrazovnih isprava	79	103
		Svi učenici imaju osiguran pristup besplatnim udžbenicima tijekom osnovnoškolskog obrazovanja	Svi učenici u osnovnim školama	Svi učenici u osnovnim školama
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		20,3	0	20,3

2.1.2. Mjera	Unaprjeđenje kapacitete rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i kontinuirano stručno usavršavanje i vrednovanje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama i jačanje inicijalnog obrazovanja nastavnog osoblja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj certificiranih rukovoditelja	79	158
		Broj pritužbi na rad uprave škola	79	0
		Zavod/Odjel za stručno savjetodavni nadzor	7	15
		Broj obavljenih stručno-savjetodavnih nadzora	1.800	8.000
		Broj edukacija za stručno usavršavanje nastavnika	100	600
		Broj djelatnika koji imaju zvanje mentor odnosno savjetnik	178	350
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3	0	3
2.1.3. Mjera	Unaprijediti sustav za obrazovanje i obuku odraslih osoba, podrška programa prekvalifikacije i doškoloavanja kao i stjecanjem sss	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj radionica o značaju i važnosti obrazovanja odraslih osoba	2	12
		Broj polaznika radionica o značaju i važnosti obrazovanja odraslih osoba	200	1000
		Broj ustanova/ udruga koje se bave obrazovanjem odraslih osoba	79	150
		Broj formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih osoba(usavršavanje, prekvalifikacija i dokvalifikacija)	7	30
		Broj polaznika programa obrazovanja odraslih	500	5.000
		Broj razvijenih programa zapošljavan sukladno zahtjevima tržišta rada	20	100
		Broj novih obrazovnih programa za sve uzraste djece i za obrazovanje odraslih osoba usklađenih s	15	500.000

		potrebama tržišta rada		
		1	0	1
2.1.4. Mjera	Obnoviti (izgraditi) i opremiti odgojno-obrazovne ustanove	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj obnovljenih (izgrađenih) i opremljenih odgojno-obrazovnih ustanova	5	20
		Broj OOU-a koji imaju certifikat energetske učinkovitosti	28	29
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		30	0	30
2.1.5. Mjera	Unapređenje prometnog odgoja i kulture, obrazovanja i uskladi standard kao i način provedbe vozačkog ispita (osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila, edukacija sudionika prometa, edukacija djece, učenika i studenata)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Pilot testiranje (broj kandidata koji se planiraju testirati u (1) jednom ispitnom terminu - ispiti	70	120
		Pilot testiranje (broj kandidata koji se planiraju testirati u (6) šest ispitnih mjesta u KSB u jednom ispitnom terminu -ispiti	400	500
		Broj obavljenih ispita iz oblasti Poznavanja propisa o sigurnosti prometa na cestama (PPSP) na godišnjoj razini	150	150
		Broj obavljenih ispita iz oblasti Poznavanja pružanja prve pomoći (PP) na godišnjoj razini	150	30
		Broj ispitanih kandidata iz oblasti Poznavanja propisa o sigurnosti prometa na cestama (PPSP) na godišnjoj razini	5000	30 000
		Broj ispitanih kandidata iz oblasti Poznavanja pružanja	4000	25 000

	prve pomoći (PP) na godišnjoj razini		
	Uspostava i provedba pilot projekta – polaganje ispita iz poznavanja propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i prve pomoći na računaru u ispitnom centru Travnik (uključuje: nabavka materijala, opreme, instalacija i održavanje informacionog sistema)	42 750,00	350.000,00
	Iznos izdavanja za prometnu edukaciju i provođenja programa polaganja vozačkih ispita (KM) na godišnjoj razini	10.000	80.000
	Iznos vrijednosti IZRADE STRATEGIJE PROMETNE EDUKACIJE	85.000	130.000
	Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
	2	0	2

2.2. Prioritet	Unapređenje sporta i kulture	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos izdavanja za sport (KM)	856.900	1.000.000
		Iznos izdavanja za kulturu (KM)	834.000	1.000.000
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		4	0	4

2.2.1. Mjera	Obnoviti i opremiti prostore za provedbu kulturnih aktivnosti i podignuti svijest mladeži o važnosti kultureusmjerene na digitalizaciju muzeja i kulturnog nasljeđa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj obnovljenih i novoizgrađenih ustanova u kulturi	150.000	90.000
		Broj donesenih zakonskih i podzakonskih akata	3	10

		Izrađena Strategija kulturne politike 2021. – 2026.	0	60.000
		Broj ustanova upisanih u Registar	6	17
		2	0	2
2.2.2. Mjera	Obnoviti i opremiti sportske objekte i podignuti svijest mladeži o važnosti bavljenja sportskim aktivnostima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj obnovljenih i novoizgrađenih sportskih objekata	188.500	1.100.000
		Izrađena Strategija razvoja sporta 2021. – 2025.	0	60.000
		Broj udruga, pojedinaca i sportskih stručnih djelatnika upisanih u Registar	167	svi koji će se osnovati u periodu koji slijedi
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		2	0	2

2.3. Prioritet	Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% zdravstveno osiguranih lica u odnosu na ukupno stanovništvo	83,33	85
		Broj korisnika socijalne pomoći/1.000 stanovnika	36,5	33
		Iznos socijalnih izdvajanja (KM)	10.564.200	12.677.040
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		122,4	144,6	267

2.3.1. Mjera	Unaprjeđenje planskog pristupa za finansijsku održivost zdravstvenog sistema u cilju adekvatnog opremanja zdravstvenih ustanova medicinskim aparatima i lijekovima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj nabavljenih CT aparata i broj urađenih pregleda na godišnjoj razini (Kanton)	2	1
		Broj urađenih pregleda aparatom za magnetnu rezonanciju na razini Kantona	0	Svi pacijenti SBK
		Iznos osiguranih sredstava Budžeta Kantona za finansiranje Pozitivne liste lijekova	15.100.000	20.000.000
		Količina osiguranih lijekova i iznos osiguranih sredstava za ampularnu listu lijekova	1.300.000	1.500.000

		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		0,2	0,8	1
2.3.2. Mjera	Informatičko povezivanje i digitalizacija procesa domova zdravlja i kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje u Kantonu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Jedinstvena zajednička baza podataka osiguranika korištenih zdravstvenih usluga	Izrada baze u toku	Svi osiguranici
		Broj obuka za korištenje informatičke baze podataka i broj sudionika na obukama	0	Svi sudionici
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
			3	3
2.3.3. Mjera	Unaprjeđenje pravnoga okvira iz oblasti zdravstvenih usluga i rješavanje statusa bolničkih zdravstvenih ustanova	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj implementiranih federalnih materijalnih propisa, po općinama	Kontinuirano usklađivanje	Svi propisi
		Broj i naziv usklađenih federalnih i kantonalnih propisa	Velikim dijelom usklađeni	Usklađenost u potpunosti
		Broj urađenih i usvojenih strateških dokumenata: 5. Strateški plan razvoja zdravstva za područje kantona 6. Dokumentaciona osnova za planiranje primarne zdravstvene zaštite 7. Standardi i normativi zdravstvene zaštite za kanton Strateški plan razvoja kadrova u zdravstvu	0	4
		Riješen pravni okvir definiše status 5 bolnica na području Kantona	Usvojen zakon o preuzimanju osnivačkih prava	U potpunosti riješen pravni okvir
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		0,1	0,1	0,2
		2.3.4. Mjera	Unaprjeđenje pristupa i kvalitete usluga zdravstvene zaštite kroz jačanje kapaciteta liječničkih timova u zdravstvenim ustanovama po općinama Kantona	Indikatori mjere
Iznos osiguranih sredstava iz sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja i budžeta Kantona za finansiranje obje vrste listi	18.200.000			25.000.000

		lijekova i liste ortopedskih pomagala.		
		Broj i naziv ugovorenih usluga s domovima zdravlja	37.000.000	40.000.000
		Broj specijalista	229	296
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		55	127,4	182,4
2.3.5. Mjera	Povećanje socijalnih davanja za korisnike i poboljšanje statusa pojedinih oblika socijalne zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj podnesenih zahtjeva / broj donesenih rješenja o priznavanju prava	1600	2000
		Evidencija korisnika smještaja u srodničke i udomiteljske porodice	1	1
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		67	13	80
2.3.6. Mjera	Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružatelja usluga socijalne zaštite u Kantonu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih socijalnih ustanova na području Kantona;	14	16
		Broj ustanova koje zadovoljavaju standarde Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite	14	16
		Broj smještaja osiguranika u ustanove na području drugih kantona u Federaciji i Republici Srpskoj	50	40
		Broj izdanih odobrenja za rad pravnim i fizičkim osobama	0	2
		Broj stručno educiranih zaposlenika u ustanovama socijalne zaštite	30	50
		Broj nadzora nad socijalnim ustanovama	80	120
		Baza podataka iz oblasti socijalne politike na razini Kantona	1	1
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		0,1	0,3	0,4

2.4. Prioritet	Povećanje stepena sigurnosti građana	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
-----------------------	---	-----------------------	--------------------------------	-------------------------------

	Broj kriminalnih djela	1.050	900
	Broj prijavljenih prestupnika	1.000	850
	Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	5,7	0,5	6,2

2.4.1. Mjera	Unaprjeđenje aktivnosti na suzbijanju kriminaliteta i povećanje stepena otkrivenosti počinitelja kaznenih djela	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj kaznenih djela razbojništva, ukradenih motornih vozila, iznuda i trgovine narkoticima	300	200
		Broj prijavljenih i rasvijetljenih kaznenih djela, uspostavljena baza podataka	1.050	900
		Broj procesuiranih predmeta	1.050	900
		Sporazum o suradnji s tužiteljstvom i sudovima u brzem procesuiranju kaznenih djela, depozit predmeta oduzetih u počinjenim kaznenim djelima	Potpisan sporazum o suradnji sa kantonalnim tužilaštvom, stalni kontakti sa sudovima po aktuelnoj problematici	Dosljedna primjena sporazuma sa tužilaštvom, otklanjanje uočenih poteškoća i osmišljavanje načina unaprjeđenja saradnje
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0	0,50	0,5
2.4.2. Mjera	Povećanje sigurnosti saobraćaja na cestama i sprječavanje narušavanja javnoga reda i mira	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj postavljenih video-kamera na ključna mjesta u općinama	7	20
		Broj novih radarskih sistema	4	8
		Broj saobraćajnih prekršaja; broj naplatenih prekršajnih naloga	71.000; 40.000	70.000; 60.000
		Broj nereda na sportskim natjecanjima	8	4
		Broj saobraćajnih nezgoda i broj nezgoda sa smrtnom posljedicom	2.100; 10	1.800; 7
		Sporazum o suradnji sa autocestama	28	35

		Federacije I Bosne i Hercegovine, Sporazum sa Saobraćajnim fakultetom, Sporazum s Ministarstvom obrazovanja – autoškole, edukacija učenika osnovama sigurnosti saobraćaja na cestama, BIHAMK		
		Broj provedenih javnih kampanja	20	30
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,5	0	0,5
2.4.3. Mjera	Unaprjeđenje odnosa s okruženjem i jačanje povjerenja u rad policije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj slučajeva koje su prijavili građani u situacijama kada nisu oštećeni djelom	30	50
		Broj educiranih kroz obrazovno-odgojne ustanove	750	1.000
		Broj zajedničkih projekata preventivnog karaktera sa civilnim društvom	8	15
		Broj intervjuja, radio emisija i TV emisija, letaka i brošura dostupnih javnosti	90	130
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,2	0	0,2
2.4.4. Mjera	Jačanje organizacijskih kapaciteta i profesionalnog razvoja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stepen usklađenosti propisa sa smjericama i propisima EU	10%	30%
		Spajanje IDDEEA lokacija s objektima Ministarstva unutrašnjih poslova	3	5
		Obnovljen vozni park: broj specijalnih vozila, broj nabavljene opreme Postrojbe za javni red i mir, kriminalističko-tehničke opreme,	20 vozila; 40 radio stanica	30 vozila; 60 radio stanica

	sredstava veze, informatičke opreme i specijalne opreme za Postrojbu za potporu		
	Izgradnja novih i modernizacija postojećih smještajnih kapaciteta	5	10
	Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
	5	0	5

2.5. Prioritet	Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stepen implementacije projekata iz Strategije razvoja SBK (u %) (broj završenih projekata + broj projekata u toku / ukupan broj planiranih projekata za posmatranu godinu)	0,6	0,8
		Stepen finansijske implementacije Strategije razvoja SBK (u %) (realizirana finansijska sredstva za projekte u KM/ ukupno planirani iznos finansijskih sredstava za realizaciju projekata u posmatranoj godini u KM)	0,47	0,65
		Stepen implementacije naprednih sistema kontrole sa ciljem smanjenja korupcije	<i>Upisati polaznu vrijednost</i>	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		0,5	0	0,5

2.5.1. Mjera	Unaprjeđenje kapaciteta kantonalnih institucija za upravljanje razvojem i	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
--------------	---	------------------	--------------------------------	-------------------------------

	dosljednu primjenu javnih politika	Sve strukture i procesi za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u SBK uspostavljeni su i funkcioniraju u skladu sa zakonskim okvirom	80%	100%
		Broj organizovanih obuka sa ciljem jačanja kapaciteta državnih službenika i zaposlenika u kantonalnim institucijama	4	8
		Broj usluga e-uprave, koje pružaju kantonalne institucije	0	4
		Urađena/ ažurirana strategija za borbu protiv korupcije SBK	Izrađen nacrt strategije za borbu protiv korupcije 2021.-2025.	Realizovati mjere predviđene strategijom
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,5	0	0,5

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
3. Strateški cilj	Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		% sortiranog otpada u odnosu na ukupnu količinu otpada, koji se odvaja za reciklažu	2,33	10
		Udio realiziranih kapitalnih investicija u budžetu kantona (u KM) <i>*početna vrijednost predstavlja prosječnu vrijednost za 2017.,2018.,2019. godinu- izvor Kapitalni budžet SBK</i>	5.160.000	10.000.000
		Stepen izgrađenosti regionalnih puteva	87 %	90 %
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		2	9	11

3.1. Prioritet	Uspostava funkcionalnog sistema	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
----------------	---------------------------------	-----------------------	--------------------------------	-------------------------------

	za integrirano upravljanje okolišem	% pogona i postrojenja koji dostavljaju podatke o emisijama u okoliš	1%	90%
		Stepen implementacije Kantonalnog plana zaštite okoliša (2015. – 2025.)	<i>Upisati polaznu vrijednost</i>	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
		Donošenje zakonske regulative o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata	Ne postoji zakonska regulativa	Donesena zakonska regulativa 2021.
		Smanjenje ukupne minske sumnjive površine u SBK u m ²	111.443.504 m ²	75.000.000 m ² (smanjenje ~ 5.000.000 m ² /g)
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1	1	2

3.1.1. Mjera	Formiranje i vođenje evidencija podataka o stanju okoliša koji su potrebni za optimalno gospodarenje okolišem i njihovog korištenja za ocjenu stanja okliša i planiranje mjera zaštite okoliša	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj pogona i postrojenja obuhvaćenih registrom zagađivača, koji imaju važeću okolišnu dozvolu	74	100
		Broj pogona i postrojenja obuhvaćenih godišnjim planom monitoringa zagađivača	30	90%
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,175	0	0,175
3.1.2. Mjera	Jačanje kapaciteta Odjela za zaštitu okoliša (materijalnih, kadrovskih, provođenje edukacija)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj podržanih projekata promotivnih kampanja u cilju jačanja svijesti o značaju zaštite okoliša i energetske efikasnosti.	3	10
		Broj udruženja i ustanova koji se finansijski podržavaju u cilju provođenja	8	15

		promocije jačanja svijesti o značaju zaštite okoliša		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,14	0	0,14
3.1.3. Mjera	Dovršetak projekta izrade prostorno-planske dokumentacije kantona	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Dovršetak projekta prostorno planske dokumentacije kantona	Projekat u toku	Završen projekat
		Dovršetak projekata izmjene i usklađivanja prostorno planske dokumentacije općina	Projekat u toku	Završen projekat
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,6	0	0,6
3.1.4. Mjera	Sanacija crnih tačaka i klizišta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Smanjenje broja divljih deponija na prostoru kantona	265	Do 2027.g. manje od 200
		Smanjen broj klizišta na prostoru kantona	162	Do 2027.g. manje od 150
		Smanjen broj kontaminiranih lokacija na prostoru kantona	77	Do 2027.g. manje od 50
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
			0	0,35
3.1.5. Mjera	Razvoj kapaciteta sistema zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos utrošenih sredstava iz Budžeta Kantona za finansiranje otklanjanja posljedica od prirodnih i drugih nesreća	790.000 KM	400.000 KM
		Broj pripadnika struktura CZ obuhvaćen obukom	60	300
		Broj Službi za zaštitu i spašavanje	4	5
		Broj edukacijskih centara za obuku struktura civilne zaštite	0	1
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1	0,50	1,50

3.2. Prioritet	Poboljšanje kvalitete komunalnih usluga uz značajno unaprijeđenje komunalne infrastrukture	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Dostupnost usluge javne kanalizacione mreže (% stanovništva)	36,82%	46%
		Implementacija KPUO i uspostava sistema informisanja o količinama, vrstama, načinu prikupljanja i tretmana otpada.	Djelimično uspostavljen sistem	Potpuno uspostavljen sistem
		% gubitaka vode u vodovodnim sistemima	55,44 %	50%
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0	5	5

3.2.1. Mjera	Unapređenje i razvoj kanalizacione infrastrukture, sistema prikupljanja i sistema prečišćavanja otpadnih voda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj priključaka (korisnika usluga) na javne kanalizacione sisteme	26177	33000
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0	2,31	2,31
3.2.2. Mjera	Unaprijeđenje infrastrukture za prihvatanje, selektiranje-odvajanje korisnog otpada, reciklažu, transfer i krajnje zbrinjavanje nekorisnog komunalnog otpada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% otpada koji se adekvatno zbrinjava	77,3 %	84 %
		% korisnog otpada koji se odvajeno prikuplja i koristi za reciklažu	3 %	10 %
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,05	1,05	
3.2.3. Mjera	Zaštita i unapređenje vodosnabdjevanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Dostupnost usluge vodosnabdjevanja (% stanovništva)	63,67%	75%
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0	1,61	1,61

3.3. Prioritet	Osiguranje zaštite prirodnih resursa kroz održivo i energetske efikasno korištenje resursa	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Količina proizvedene energije iz obnovljivih izvora (HE, MHE, SE)	469845 MWh	500000 MWh (povećanje 1 % / g.)
		Smanjenje potrošnje čvrstih goriva za proizvodnju toplotne energije u SBK	142.351,55 t	140.000,00 t (smanjenje ~ 300 t/g)
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3	3	

3.3.1. Mjera	Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti (E.E.) javnih i privrednih objekata i ekonomičnijeg korištenja energije kao instrumenta za sprečavanja i kontrole onečišćenja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj projekata povećanja energetske efikasnosti javnih objekata koji se na godišnjem nivou finansiraju iz sredstava fonda za zaštitu okoliša	29	50
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0	3,15	3,15
3.3.2. Mjera	Povećanje zaštite i očuvanja prirodnih područja koja imaju nemjerljivu prirodnu i kulturno-historijsku vrijednost	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj zaštićenih područja/ spomenika prirode/ zaštićenih krajolika u SBK	3 (Slap rijeke Plive, Prokoško jezero, Kruščica)	6 (3 postojeća i 4 nova: Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela)
		Definisanje modela zaštite prirodnih područja	Nije definisan model zaštite prirodnih područja	Definisan i usvojen model zaštite prirodnih područja
		% površine Kantona, koji pokrivaju zaštićena područja koja su zaštićena kroz zakonske procedure. <i>Obrazloženje za ciljnu vrijednost indikatora:</i> <i>Spomenik prirode „Prokoško jezero“ je zvanično zaštićeno</i>	6,1 %	22,8 %

	<p><i>prirodno područje sa površinom od 2225 Ha, a Zaštićeni krajolik „Kruščica“ ima površinu od 5900 Ha. Ukupna površina zvanično zaštićenih područja na prostoru kantona iznosi 8125 Ha.</i></p> <p><i>Prostornim planom SBK 2015-2025.g. je registrovano 15 vrijednih prirodnih područja koja kroz zakonsku regulativu treba staviti pod zaštitu. Ukupna površina ovih područja iznosi 134100 Ha.</i></p> <p><i>Iz ovoga slijedi da je svega 6,1% vrijednih prirodnih područja zvanično zaštićeno kroz zakonske procedure.</i></p> <p><i>Površina prirodnih područja koja su strateškim projektom planirana za prioritarno stavljanje pod zaštitu: Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela iznosi 22425 Ha. Ovo bi ukupnu površinu zvanično zaštićenih područja povećalo na 30550 Ha, pa bi nakon provođenja projekta imali ukupno 22,8% vrijednih prirodnih područja koja su zvanično zaštićena kroz zakonske procedure. Ovo bi mogla biti ciljana vrijednost za treći indikator.</i></p>		
	Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	0,14	0	0,14